કિંમત ત્રણ રૂપિયા

પુનર્મુદ્રણ સહિત

સર્વ અધિકારો આ ખાતાને સ્વાધીન છે

ચોથી વાર વર્ષ ૧૯૫૮
નકલ ૭૫૦

પ્રકાશક :
ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી [illegible] : ગુજરાત વિદ્યાસભા [illegible]
ભદ્ર [illegible] : અમદાવાદ

મુદ્રક
[illegible] પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ,
[illegible], (સૌરાષ્ટ્ર)

શાસનસમ્રાટ
શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીના પટ્ટશિષ્ય
સિદ્ધાંત વાચસ્પતિ
શાસ્ત્રવિશારદ
[illegible]
શાંતમૂર્તિ
આ ચા ર્ય

શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજને

સાદર સમર્પણ

બિપિન ઝવેરી





અનુક્રમ

॥८६॥ अथश्रीदेवकी
जिवभायारोराम,चकते
॥दोहा॥श्रीनमजिताटसभा
मग ३णकीसोलजाला न
व्यजिवनेनार्था धान्याश्रम
नवात्ता १ तातिम्लाश्रीनेम
नि वुंभावएकुमार मानयि
तानिपुत्रिने लिधमजमनार
१२ वईराजसजमलिया धर
मसामसेरीनिम वेलाथला
नेमारलों भ्रमकगयहिचो
आथजीव ३ निरनरतपसा
करे बएमोधास्थागार आग
नालेईनगवननि करेश्रान
मगधार ४ नेमजिलाइसभा
सरा द्वारकानगरमिुकार
१एकदिनवेसानेपारेता वेई
रागिश्रणगार,५ १०२८ न.
जमेरै लिज ७४ विरेवसा
णिशालिक्रमवणरजि एटासि



પ્રસ્તાવના

મારા અભ્યાસનો આ નાનકડો પ્રયાસ પ્રજા સમક્ષ મૂકતાં મને ઘણો હર્ષ થાય છે.

સંપાદન માટે આ ગ્રન્થ પસંદ કરવાનાં કારણો, ગ્રન્થના પ્રારંભમાં, પ્રગટિત છે. (૧) જૈન સમાજમાં એની લોકપ્રિયતા (૨) એનું રસિક, રસમયી વસ્તુ (૩) એનો ઉપદેશ, અને ખાસ તો (૪) એની ભાષાની સહજ સાદગી, તથા તેથીયે વિશેષ, (૫) એની ભાષાકીય વિશિષ્ટતા, એની અભ્યાસક્ષમતા

સંપાદન વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસ કરવો સુગમ પડે તેવા દૃષ્ટિબિંદુથી કરાયું છે એટલે ટિપ્પણ પ્રસ્તાવના શબ્દાર્થોથી કેટલીક વિગતો જૈન આર્યજનોને નામસૂચી, માટે બિનજરૂરી લાગે તો દરગુજર કરે.

નીચેની વ્યક્તિઓનો હું ઘણો ઋણી છું પ્રજ્ઞા-ચક્ષુસ્વામી સૂરિજીમ સુખીના સર્વ તરફે વત્સલ મમતાથી વિપુલ અનેકવિધ સહાય કરનાર મારા પૂજ્ય પિતાશ્રી છ લા. જવેરીનો, પ્રેરણાના સ્રોત અને મુરબ્બી વડીલ શ્રી કેશવરામ કા. શાસ્ત્રીજીનો, સહાનુભૂતિ પ્રદર્શન કરવા અને શ્રીમતીની અનેક હસ્તપ્રતો પૂરી પાડવા માટે શ્રીમાન અગરચંદજી નાહટાનો, જૂનાગઢ રહેવાસી અમરચંદભાઈ અનેક પુસ્તકો પૂરાં પ્રત્યાદિ માર્ગદર્શન કરનાર જૈન સાહિત્યના ઊંડા અભ્યાસી શ્રી કુંવરજી માસ્તરનો, જૂનાગઢ શેઠ મ. પૂ. આત્મારામજી જૈન લાઈબ્રેરીના ગ્રાહક શ્રી મોતીલાલ માસ્તરને ખંભાત શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વર

જ્ઞાનભંડાર અને અમદાવાદ પાંજરાપોળ જ્ઞાનશાળાની પ્રતો માટે પૂ. શ્રી વિજયોદયસૂરિ અને વિજયનંદનસૂરીશ્વરોનો, અમદાવાદ વિજયદાન સૂરિ જ્ઞાન મંદિરના ઉપયોગ દ્વારા શ્રી ચીમનલાલ ડહેલાનો અમદાવાદ ચીકુવિજયજી ઉપાશ્રય ભંડારના કાર્યવાહકોનો, બે ભાવનગરની પ્રતો માટે આત્માનંદસભા શ્રીપુણ્યવિજયજીનો અને કચ્છભુજના બે ભંડારોની પ્રતોની નકલો પૂરી પાડવા માટે પંન્યાસ શ્રી કુમુદસાગર મુનિવરનો સ્થાનકવાસી સમાજની ચોપડી પ્રતની નકલો પૂરી પાડવા માટે મુનિરાજ શ્રી પ્રકાશમુનિજીનો, વિજાપુર (ઉ ગુજરાત) શ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિ જૈન જ્ઞાનમંદિરની પ્રત માટે વાડીલાલ મહેન્દ્રભાઈ શાહનો, સુરતથી અપેલી પ્રતો અને અન્ય પુસ્તકો મોકલવા માટે જૈનાનંદ પુસ્તકાલયના કાર્યકર શ્રી ભાઈચંદ નગીનદાસ ઝવેરીનો, સુરતના શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના મેનેજર શ્રી મોતીચંદ મગનભાઈ ચોકસીનો; વખતોવખત જોઈએ ત્યારે ઉપયોગી માર્ગદર્શન કરાવવા માટે પૂ. શ્રી [illegible] વિજયજીના શિષ્ય શ્રી પ્રદ્યુમ્નવિજયજીનો.

આ સર્વના સહકાર વિના આ ગ્રંથ સંપાદન જે રૂપે છે તેવું ન થયું હોત.

આ ઉપરાંત, પ્રકાશન માટે આર્થિક ઉદાર સહાય આપનાર ચોકસી જૈન શ્રીકલ્યાણ સમિતિનો હું ઘણો આભાર માનું છું.

વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ
૨૬-૧ ૧૯૫૮

જિતેન્દ્ર જયંતીલાલ ઝવેરી



प्राक्कथन

लोकभाषाओंमें धर्मप्रचार और साहित्यनिर्माण जैन तीर्थंकरों और मुनियों द्वारा निरंतर होता रहा है। भगवान महावीरने अर्धमागधी भाषामें जो प्रवचन दिए उन्हींका संग्रह एकादश अंग आदि आगमोंमें मिलता है। मगध और बिहारसे जैन धर्मका प्रचार जब पश्चिम और दक्षिणकी ओर हुआ तो महाराष्ट्री और शौरसेनीमें प्रचुर साहित्य निर्माण किया गया। फिर अपभ्रंश लोकभाषा बनी तो अपभ्रंशमें भी जैन विद्वानोंने छोटे बड़े अनेक ग्रंथ लिखे। अपभ्रंशसे ही उत्तर भारतकी प्राय सभी भाषाओंका उद्गम हुआ। इस कालमें श्वेताम्बर जैन धर्मका प्रचार प्रधानतया राजस्थान गुजरात सौराष्ट्रादिमें रहा और दिगंबर सम्प्रदायका अधिक प्रसार दक्षिण भारत, उत्तर व मध्य प्रदेश आदिमें रहा। इसलिए श्वेताम्बर जैन विद्वानोंकी उस समयकी लोकभाषाओंकी रचना प्राचीन राजस्थानी या गुजराती भाषामें हुई है तो दिगंबर विद्वानोंने अपभ्रंशके बाद उत्तर भारतमें हिन्दी भाषाको प्रधान रूपसे अपनाया दक्षिणमें कन्नड और तामिल को।

गुजरात अभी जिस प्रदेशका नाम है प्राचीन कालमें वह लाट आदि प्रदेशके नामसे उल्लेखित मिलता है और राजस्थानका श्रीमाल

सौराष्ट्र आदिका प्रदेश गुजरातके नामसे प्रख्यात था। इन दोनों प्रदेशोंमें जैन मुनियोंका तो निरन्तर विहार होता ही था पर वैसे भी रहनसहन रीतिरिवाजोंमें विशेष भिन्नता नहीं थी। इसलिए करीब १६वीं शताब्दी तक राजस्थान व गुजरात–सौराष्ट्रकी एक ही लोकभाषा थी। १६वीं शताब्दिसे इन दोनों प्रान्तोंकी भाषाओंमें भेद कुछ विशेष स्पष्ट होने लगा। अतः इससे पूर्ववर्ती रचनाओंकी भाषाको राजस्थान के विद्वान पुरानी राजस्थानी और गुजरातके विद्वान पुरानी गुजराती बतलाते हैं। वास्तवमें नाम कुछ भी हो भाषा एक ही थी।

जैन मुनियोंका जीवन बहुत संयमित था और अपने बचे हुए समयका उपयोग वे अध्ययन लेखन और साहित्यनिर्माणमें किया करते थे। इसलिए उनकी रचनाएं प्रत्येक शताब्दीके प्रत्येक चरणकी मिल जाती है। जैन ज्ञानभंडार सुरक्षित भी अधिक रहे और नये नये स्थापित किए जाते रहे। इसलिए १३वीं शताब्दीसे आधुनिक राजस्थानीमें जो रचनाएं की गई वे भी आज जैन भण्डारमें सुरक्षित हैं जबकि जैनेतर लोकभाषाकी रचनाएं १५वीं शताब्दीके पहलेकी प्रायः नहीं मिलती। कुछ फुटकर पद्य मिलते हैं वे भी जैन ग्रन्थोंमें ही। प्रत्येक शताब्दीके प्रत्येक चरणकी रचना प्राप्त होनेके कारण भाषाके विकासका अनुसन्धान करनेमें इन जैन रचनाओंका बड़ा महत्व है। इनकी प्रायः समकालीन (रचनाकालीन) व म है क्योंकि समयकी लिखी हुई प्रतियाँ भी मिल जाती है जबकि जैनेतर रचनाओंकी प्रतियाँ इतनी प्राचीन व अधिक मात्रामें नहीं मिलती। फिर भी गर्वका विषय है कि प्राचीनतर राजस्थानी या जूनी गुजराती जैन साहित्यका समावेश

मूल्यांकन नहीं हो पाता है। गुजराती साहित्य और राजस्थानी साहित्यके इतिहासग्रन्थोंमें इतिहासलेखकोंको जबकि जैनेतर साहित्य नहीं मिलता तो बाध्य होकर कुछ जैन रचनाओंका उल्लेख करना पड़ा है पर वहाँसे अनतर कवियोंके ग्रन्थ मिलने लगे वहाँसे जैन साहित्यकी उपेक्षा नजर आती है जबकि अनेकों जैन कवियोंकी रचनाएँ बहुत उच्च कोटिकी व उल्लेखनीय है।

गुजरातकी कुछ संस्थाओं द्वारा प्राचीन गुजराती-राजस्थानी रचनाओंका प्रकाशन अच्छे परिमाणमें हुआ है। सन १९२० में प्राचीन गुर्जर काव्य संग्रह और अभी प्राचीन फागुसंग्रह' 'गुर्जर रासावली' गायकवाड़ सिरिज़से प्रकाशित हुए हैं। और मुनि श्री जिनविजय जी सम्पादित 'जैन ऐतिहासिक गूर्जर काव्यसंचय' श्री विजय धर्मसूरि सम्पादित 'जैन ऐतिहासिक रासमाला' हमारे सम्पादित 'ऐतिहासिक जैन काव्यसंग्रह' इस पुस्तकके सम्पादक डॉ॰ विपिन झवेरीके पूज्य स्वामित्व देवचंद लालभाई जैन पुस्तकोद्धार फंडसे 'आनंदकाव्य महोदधि' के आठ भाग, भीमसी माणक आदिसे प्रकाशित अनेकों जैन रास-इस तरह अनेक जैन रास फागु चौपाइ विवाहलु आदि काव्य प्रकाशित हो चुके हैं। पर उनका काव्यकी दृष्टिसे अध्ययन करके मूल्यांकन प्राय नहीं हुआ। आवश्यकता है इस विशाल प्राचीन जैन भाषासाहित्य के सांगोपांग अध्ययन द्वारा प्रस्तुत राजस्थानी और गुजराती जन साहित्यके इतिहासके प्रकाशनकी।

महापुरुषोंके जीवनचरित्रको प्रकाशित करनेवाले रास-चौपाइ

जैन काव्योंकी परंपरा आठवीं शतीसे निरंतर चल रही है। इनमें वर्णित कथाओं और चरित्रों द्वारा नैतिक एवं धार्मिक प्रेरणा मिलनेके साथ साथ इनमें भाषाविज्ञानकी भी महत्त्वपूर्ण सामग्री होनेसे उन रचनाओंका बड़ा महत्त्व है। मूल रूपमें और कथासारके साथ तो इन रचनाओंका प्रकाशन काफी हुआ है, पर शब्दकोश आवश्यक टिप्पणियाँ आदिके साथ इनका संपादन उतना अधिक नहीं हुआ। डॉ० भोगीलाल सांडेसरा अब इस ओर प्रयत्नशील हैं। उनके संपादित प्राचीन फागु संग्रह आदिमें शब्दकोश भी दिया गया है। डॉ० बिपिन झवेरी द्वारा संपादित “देवकीजी छ भायारो रास” इस दिशामें उल्लेखनीय प्रयत्न है। १५ पृष्ठके इस छोटेसे रासकी टिप्पणियाँ और शब्दकोश ५५ पृष्ठोंमें, और प्रवेशक ६२ पृष्ठमें लिखा जाना स्वयं इसका प्रमाण है। उन्होंने इस छोटेसे रास–सम्पादनमें बहुत बड़ा श्रम किया है। साहित्यके विद्यार्थियोंके लिए काफी जानकारी प्रस्तुत की है। इस तरहसे उनके सम्पादित यह ग्रन्थ संपादनका आदर्श सामने रखता है। रासमे सम्बन्धित सभी आवश्यक बातें उन्होंने इसमें प्रस्तुत कर दी हैं। अपने प्रयत्नमें श्री झवेरी बहुत सफल हुए हैं और भविष्यमें उनसे बहुत आशाएँ की जा सकती हैं। यह रास साम्प्रदायिक दृष्टिसे इतना महत्त्व पूर्ण नहीं और छोटासा ही है। भविष्यमें किसी विशिष्ट जैन रचनाको भी इसी तरह सुसंपादित करें तो बहुत ही उपयोगी कार्य होगा।

बीकानेर
[illegible] २ १४

अगरचंद नाहटा

દેવકીજી છ બાયારો રાસ

પ્રવેશક

સૌરાષ્ટ્ર અને પશ્ચિમસાગરના સંધિસ્થાન પર આવેલી મહાન નગરી દ્વારિકા અનેક કાવ્યપ્રસંગોની જનની છે અને એના પર ને એનાં પાત્રો પર પ્રાચીન કાળથી માંડીને આજ સુધી અનેક ઉત્તમ ગ્રંથો લખાયેલા છે. પ્રસ્તુત જૈન ગ્રંથ પણ કૃષ્ણની સાથે દ્વારિકા આવી વસેલાં દેવકીજીનું કરુણ કથન સુંદર રીતે આલેખે છે.

૧ ગ્રંથનાં મૂળ સાધનો

ભારતવર્ષમાં જૈનોએ પણ રામાયણ, મહાભારત, હરિવંશ પુરાણ ઇત્યાદિ ગ્રંથો રચેલા છે.

જૈનોના સૌથી જૂના ઉપલબ્ધ ગ્રંથ અગિયાર આગમો છે. સર્વ પૂર્વગામી તીર્થંકરોની જેમ વર્તમાન ચોવીસીના તીર્થંકર શ્રી મહાવીરસ્વામીએ પોતાના ગણધરો–મુનિઓ–શ્રમણ શિષ્યોને બોધ કર્યો કે પ્રત્યેક પદાર્થ ઉત્પન્ન થાય છે, નાશ પામે છે અને સનાતન છે. આને આધારે સુધર્માસ્વામી આદિ અગિયાર ગણધરોએ વિસ્તૃત દ્વાદશ અંગો રચ્યાં, જેમાંનું અંતિમ આજે ઉપલબ્ધ નથી. આ અંગો મુખપરંપરાએ જાળવી રખાયાં. વિક્રમની બીજી સદીના પ્રારંભમાં બારવર્ષી દુકાળ પડ્યો, અને પૌષ્ટિક અન્નનો અભાવ, ભિક્ષા મેળવવાની હાડમારી ઇત્યાદિ કારણે સાધુઓની સ્મૃતિનો મૂળ હ્રાસ થયો. આથી વિ. સં. ૫૧૦ અથવા ૫૨૩માં શ્રી દેવર્ધિગણિ ક્ષમાશ્રમણની નિશ્રા (પ્રમુખપદ) હેઠળ વલ્લભીપુરમાં સાધુઓની એક વિશાળ પરિષદ મળી, અને એણે સૌની સ્મૃતિ એકત્ર કરીને આ સૌ આગમોને ગ્રંથસ્થ [illegible] કર્યાં.

હિંદુઓ વેદને જેટલું મહત્ત્વ આપે છે એટલું જૈનો આ આગમોને આપે છે. કેટલાક સ્થાનકવાસી મુનિઓ તે ત્યાં સુધી અનુગામી માનવરચિત કૃતિઓમાં પ્રમાણભૂત કોઈ હોય એવી મનાતી [illegible] અને સૌ ફક્ત માત્ર આગમરૂપી મૂળસૂત્રોને જ આધારરૂપ માને છે.

ને આ. ૧

આ ગ્રંથમાં આવેલી કથા મૂળ અંતગડદસાઓ (અંતકૃત્ દશાંગ સૂત્ર) નામના આગમમાં જોવા મળે છે. અંતકૃત્દશાંગ એટલે કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી અંતર્મુહૂર્તમાં (તત્કાળ તરત જ) મોક્ષે જનાર મહાપુરુષોની કથાઓ. દેવકીના ૭ (વસ્તુતઃ સાત) બાળ (પુત્રો) પણ એ જ રીતે મોક્ષે ગયા હોવાથી એની કથા અંતગડમાં સ્થાન પામી છે. અંતગડના મૂળ આખું ભાષાંતર અહીં ઉતાર્યું છે.

૧ અંતગડદસાઓ (અંતકૃતદશા)

ઉપદેશ મહાવીરસ્વામી

રચનાર સુધર્મસ્વામી

પ્રકરણ દેવર્દ્ધિગણિ વિ. સં. ૫૧ અર્ધમાગધી.

હે જમ્બૂ! તે કાળે તે સમયે ભદ્દિલપુર નામે નગર હતું. તે નગર ઉત્તમ નગરોના સર્વે ગુણોથી યુક્ત હતું. તે નગરમાં ઊંચાં ઊંચાં વિશાળ ભવન હતાં. ત્યાં સ્વચક્ર પરચક્ર અર્થાત્ અંદરના તથા બહારના શત્રુઓનો ભય બિલકુલ ન હતો. અને તે ધનધાન્યથી સભર પરિપૂર્ણ હતું. તે ભદ્દિલપુર નગરની બહાર ઈશાનખૂણામાં ઉદ્યાનના સર્વે ગુણોથી પરિપૂર્ણ શ્રીવન નામે ઉદ્યાન હતું. તે નગરમાં જિતશત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે ભદ્દિલપુરમાં નાગ નામે એક ધનિક ગાથાપતિ રહેતો હતો. તેની પત્નીનું નામ સુલસા હતું. જે ઘણું જ સુરૂપ હતી. તે નાગ ગાથાપતિને સુલસાથી એક અનીયસેન નામે પુત્ર ઉત્પન્ન થયો, જેનાં હાથપગ આદિ અંગ અત્યંત કોમળ હતાં જે અત્યંત સુંદર હતો. જે ક્ષીરધાત્રી, મજ્જનધાત્રી, મંડનધાત્રી, ક્રીડનધાત્રી અને અંકધાત્રી એ પાંચ પ્રકારની ધાઈ માતાઓથી દેખરેખની હેઠે સદા પ્રતિપાલિત થઈ પર્વત ગુફામાં લીન મનોહર ચંપકલતાની જેમ સુખથી વધવા લાગ્યો.

ત્યાર બાદ આઠ વરસથી અધિક ઉંમર થયા પછી અનીયસેન કુમારને માતાપિતાએ કલાચાર્યની પાસે કલાઓનું અધ્યયન કરવા માટે મોકલ્યો.

પછી તે બાળક યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત કરી બધી કળાઓમાં પારંગત બન્યો.

તે અણીયસસેન કુમારને યુવાવસ્થાથી યુક્ત જોઈ ને માતાપિતાએ સમાનવય, સમાનત્વચા, સમાનલાવણ્ય રૂપ યૌવન અને સુશીલતા આદિ ગુણોથી યુક્ત એવાં જ કુળમાંથી લાવેલી ઇભ્ય શ્રેષ્ઠિઓની વિવાહયોગ્ય બત્રીસ કન્યાઓની સાથે એક દિવસ તેનાં લગ્ન કરી દીધાં.

લગ્ન પછી નાગ ગાથાપતિએ સોનું મણિમુક્તા આદિથી યુક્ત બત્રીસ બત્રીસ કરોડનું અણીયસસેન કુમારને માટે પ્રીતિદાન આપ્યું, જેમ મહાબલને માટે તેના પિતાએ આપ્યું હતું તેમ. અણીયસસેન કુમાર પણ મહાબલની પેઠે મહેલના ઉપરના ભાગમાં દમેશાં બજતા રહેતાં મૃદંગાદારા પૂર્વ–પુણ્ય–ઉપાર્જિત મનુષ્ય સંબંધી ભોગ ભોગવતો રહેતો હતો.

તે કાળે તે સમયે અરહત અરિષ્ટનેમિ ભદ્દિલપુરના શ્રીવન નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. ત્યાં શાસ્ત્રોક્ત વિધિથી અવગ્રહ લઈને વિચરવા લાગ્યા. જનસમુદાય ધર્મ કથા સાંભળવા પોતપોતાને ઘેરથી નીકળ્યા. અણીયસસેન કુમાર પણ મનુષ્યોનો મેળો જોવાદેખ સાંભળીને ગૌતમકુમારની પેઠે ઘેરથી નીકળી ભગવાનની પાસે ગયો ધર્મ સાંભળ્યો, અને પછી અનગાર થઈ ગયા. વિશેષ માત્ર એટલું છે કે ગૌતમ અનગાર સામાયિક આદિ અગિયાર અંગ ભણ્યા તથા બાર વર્ષ સંયમ પાળ્યો. જ્યારે તેમણે સામાયિક આદિ ચૌદ પૂર્વોનું અધ્યયન કર્યું અને વીસ વર્ષ સુધી સંયમપર્યાય પાળ્યો. બાર પછી શત્રુંજય પર્વતનું આરોહણ કર્યું. માસિક સંલેખના દ્વારા મોક્ષને પ્રાપ્ત થયા. બાકી બધું ચરિત્ર ગૌતમના જેવું છે.

હે જંબૂ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે અન્તકૃદ્દશા નામના આઠમા અંગના તૃતીયવર્ગ ના પ્રથમ અધ્યયનમાં અણીયસસેન કુમારના મોક્ષપ્રાપ્ત સુધીનું ઉક્ત પ્રકારે વર્ણન કર્યું છે.

જેવું અણીયસસેન કુમારનું અધ્યયન છે તેવા જ પ્રકારનાં

અનંતસેન, અજિતસેન, અનિહતરિપુ, દેવસેન, શત્રુસેન નામના અધ્યયનોનું વર્ણન અહીં લેવું જોઈએ.

આ છએ અધ્યયન [illegible] પાઠમાં છે. તેમના માતપિતા એક જ હતાં. બત્રીસ બત્રીસ કોટિ સોનૈયા તથા બત્રીસ બત્રીસ મણિ મુક્તા આદિ વિવાહના ઉપહારમાં આ બધાંને મળ્યાં. વીસ વરસ દીક્ષા પર્યાય પાળ્યો. ચૌદ પૂર્વનું અધ્યયન કર્યું. શત્રુંજય પર્વત પર આરોહણ કરી માસિક સંલેખના દ્વારા સિદ્ધ થયા.

× × ×

હે જમ્બૂ! તે કાળે તે સમયે દ્વારવતી નામે એક નગરી હતી. ત્યાં ભ૦ અરિષ્ટનેમિનાથ ધર્મોપદેશ કરવા માટે આવ્યા. તેનું વર્ણન પ્રથમ વર્ગના જેવું સમજવું જોઈએ. તે કાળે તે સમયે જ ભગવાન અરિષ્ટનેમિના અન્તેવાસી (શિષ્ય) છ અણગાર, જે સગા ભાઈઓ હતા તથા વયમાં સમાન હતા જેમની શરીરકાન્તિ નીલકમલ તથા ભેંસના શીંગડાના અંતર્ગત ભાગ અળસીના પુષ્પના જેવી હતી, તથા જેમનું વક્ષસ્થલ શ્રીવત્સ નામના ચિહ્ન વિશેષથી અંકિત હતું, જેમના કેશના જેવા પ્રસન્ન ને કુસુમની જેમ [illegible] સુંદર દેખાતા હતા, શીલ આદિ ગુણોથી જે નલકૂબરના જેવા હતા. તે છએ અણગારે જે દિવસે દીક્ષા લીધી તે જ દિવસે તેમણે ભગવાનને વંદન નમસ્કાર કરીને આ પ્રકારે પૂછ્યું —

હે ભદન્ત! અમે આપની આજ્ઞા મેળવી આજથી જીવન પર્યન્ત (યાવજ્જીવન) નિરંતર છઠ છઠ્ઠ તપસ્યા દ્વારા અમારા પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવાની ઇચ્છા કરીએ છીએ. એવું સાંભળીને તે અણગારોને કહ્યું:- હે દેવાનુપ્રિય! તમારી રુચિ અનુસાર જેમ સુખ થાય તેમ કરો પ્રમાદ ન કરો. ત્યાર પછી તે છએ અણગાર ભ૦ અરિષ્ટનેમિની આજ્ઞા લઈ યાવત્ છઠ છઠ્ઠ તપ દ્વારા પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા.

ત્યારપછી એક સમય છઠના પારણામાં તે છએ અણગારો

પ્રથમ પ્રહરમાં સ્વાધ્યાય કરી ગૌતમસ્વામીની પેઠે ભગવાનની પાસે આવ્યા અને સવિનય કહ્યું કે—હે ભદન્ત ! આપની આજ્ઞા થઈ ત્રણ સંઘાડાઓમાં વિભક્ત થઈ મુનિઓના કલ્પાનુસાર સામુદાનિક ભિક્ષા માટે અમે દ્વારિકામાં જવાની ઇચ્છા કરીએ છીએ. તે છએ અનગારોની એવી પ્રાર્થના સાંભળી ભગવાને કહ્યું, હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ થાય તેમ કરો. ભગવાન અરિષ્ટનેમિ પાસેથી એ પ્રકારે આજ્ઞા મેળવીને તે અનગારો વન્દન નમસ્કાર કરી સહસ્રામ્રવનની બહાર નીકળ્યા અને ત્રણ સંઘાડા બનાવીને અત્વરિત ગતિ [ધારવું જલદી થાય એવી ત્વરા રહિત] અચપલતા [ચપલતાથી ચાલવું તે] રહિત અસંભ્રાન્ત ચિત્તમાં અસંભ્રાન્તિપૂર્વક ભિક્ષા મળશે કે નહિ અગર મળશે તો ક્યારે મળશે એવા વિચારરહિત ભિક્ષાને માટે વિચરવા લાગ્યા.

તેમાંના બે મુનિઓનો એક સંઘાડો દ્વારકા નગરીનાં ઉચ્ચનીચ-મધ્યમ કુળમાં સામુદાનિક ભિક્ષા માટે ફરતો ફરતો રાજા વસુદેવ તથા રાણી દેવકીને ઘેર પહોંચ્યો. તે સંઘાડા [તે બે મુનિઓ]ને આવતો આવતો જોઈ દેવકી મહારાણી આસનથી ઊઠી અને સાત આઠ પગલાં તેમની સામે ગઈ તે બે અનગારોના અકસ્માત આગમનથી હર્ષિત થઈ મનમાં બોલી—ધન્ય છું કે મારે ઘેર અનગાર આવ્યા આ હેતુથી સંતુષ્ટચિત્ત થવાથી તે બહુ આનંદિત થઈ મુનિઓના પધારવાથી તેના અંતઃકરણમાં અપૂર્વ પ્રેમ પ્રગટ્યો મન અત્યંત પ્રસન્ન થયું તથા તેનું હૃદય હર્ષના અતિરેકથી વિકસવા લાગ્યું અર્થાત્ બહુ જ આનંદિત થઈ, અને વિધિપૂર્વક વન્દના કરી તથા બંને મુનિઓને વિનંતી કરી રસોડામાં ગઈ ગઈ અને સિંહકેસરી મોદક [એક જાતની મગ મુગ્ગ, કેસરમિશ્રિત મોદકારને મગતા]થી થાળ ભરીને લાવી અને તે અનગારોને પ્રતિલાભિત કરી (વહોરાવી)ને વિનયથી વિસર્જન કર્યા.

ત્યારબાદ બીજો સંઘાડો પણ ઉચ્ચનીચમધ્યમ કુળોમાં ફરતો ફરતો દેવકીને ઘેર આવ્યો. દેવકીરાણીએ એને એ જ પ્રમાણે પ્રતિલાભિત કરી વિસર્જન કર્યો. પછી ત્રીજો સંઘાડો પણ એવી રીતે આવ્યો. દેવકી

પછીથી તેને પણ એવા જ કાળમાનથી [illegible ?] નિવર્તીને પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! કૃષ્ણ વાસુદેવ જેવા મહારાજાની રાજ્યની નવ યોજન પહોળી અને બાર યોજન લાંબી સ્વર્ગલોક જેવી આ દ્વારકા નગરીમાં ઉચ્ચ નીચ ને મધ્યમ કુળોમાં સામુદાનિક ભિક્ષા માટે ફરતા શ્રમણ નિર્ગ્રંથોને શું આહાર પાણી મળતું નથી કે જેથી એક જ કુળમાં વારંવાર આવવું પડે છે ?

દેવકીનો આવો પ્રશ્ન સાંભળીને તે અણગાર બોલ્યા — હે દેવાનુપ્રિયે ! કૃષ્ણ વાસુદેવની સ્વર્ગ જેવી આ દ્વારકા નગરીમાં શ્રમણ નિર્ગ્રંથોને આહાર પાણી મળતું નથી તથા તેઓ એક ઘરમાં વારંવાર ભિક્ષા માટે આવે છે એવી વાત નથી. પરંતુ હે દેવાનુપ્રિયે ! અમારા એક સરખા રૂપ આકૃતિ જોઈને તારા મનમાં શંકા થઈ છે (સમજ ફરક થઈ છે ?) અમે છએ ભદ્દિલપુર-નિવાસી નાગ ગાથાપતિના પુત્ર અને સુલસાના અંગજાત, રૂપ લાવણ્ય આદિથી સરખા તથા નળકૂબરના જેવા સુંદર છ સહોદર ભાઈઓ છીએ. અમોએ ભગવાન અરિષ્ટનેમિની પાસે ધર્મ સાંભળી સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થઈ જન્મ મરણથી છૂટવા માટે પ્રવ્રજ્યા [દીક્ષા] ગ્રહણ કરી.

અમોએ જે દિવસે અમે દીક્ષા લીધી તે જ દિવસથી ભગવાનની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી આ જીવનપર્યંત પારણું કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી. અને તે જ પ્રમાણે છઠ્ઠને પારણું કરીએ છીએ. આજે અમારે બધાઓને છઠ્ઠનું પારણું છે. તેથી અમો પહેલા પ્રહરમાં સ્વાધ્યાય કરીને બીજા પ્રહરમાં ધ્યાન ધરીને અને ત્રીજા પ્રહરમાં ભગવાનની આજ્ઞા લઈ ત્રણ સંઘાડાથી નીકળ્યા છીએ, ઉચ્ચ નીચ મધ્યમ કુળોમાં સામુદાનિક ભિક્ષા માટે ફરતા ફરતા તમારે ઘેર આવ્યા. માટે હે દેવાનુપ્રિયે ! જે અણગાર પહેલાં આવ્યા તે હું નહીં, પહેલાં આવ્યા તે જુદા અને અમે જુદા છીએ. આ પ્રકારે દેવકીદેવીના મનની શંકા દૂર કરીને તે સંઘાડો પોતાને સ્થાને ગયો.

તે અણગારો ગયા પછી તે દેવકીદેવીના આત્મામાં એવો માનસિક વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે જ્યારે હું નાની હતી તે સમયે

પોલાસપુર નગરમાં અતિમુક્તક (એવન્તા) અનગારે મને કહ્યું હતું કે હે દેવકી! તું આઠ પુત્રોને જન્મ આપીશ. તારા એ આઠે પુત્રો આકાર વય તથા કાન્તિ આદિમાં સમાન હશે તથા તે નલકુબેરના જેવા સુંદર હશે. આ ભારતવર્ષમાં બીજી કોઈ માતા એવા સુંદર પુત્રોને જન્મ આપી શકશે નહિ પરંતુ અતિમુક્તક અનગાર (એવન્તા અનગાર)નાં આ બધાં કથન અસત્ય થયાં કેમકે આ પ્રત્યક્ષ જોવામાં આવે છે કે આ ભરતક્ષેત્રમાં બીજી માતાઓએ પણ આવા પ્રકારના પુત્રોને જન્મ આપ્યો છે આ જોઈને મારા મનમાં શંકા થઈ કેમકે અતિમુક્તક અનગારનાં વચન અસત્ય હોઈ શકે નહિ છતાં અસત્ય જેવું દેખાઈ રહ્યું છે માટે મને ઉચિત છે કે ભગવાન અર્હત્ અરિષ્ટનેમિની પાસે જાઉં અને તેમને વન્દન નમસ્કાર કરી તથા તેમને પૂછી મારા આ સંદેહની નિવૃત્તિ કરું તે દેવકી એવા વિચારો મનમાં કરે છે અને પછી પોતાના ભૃત્યો (સેવકો) ને બોલાવે છે તથા તેમને કહે છે કે —હે દેવાનુપ્રિય! ધાર્મિક રથ તૈયાર કરો તથા રથ જોડાવવામાં ચતુર સારથીની સાથે રથને મારી પાસે લઈ આવો દેવકીની એવી આજ્ઞા સાંભળીને તે ભૃત્ય (સેવક) પણ ચતુર સારથીથી યુક્ત ધાર્મિક રથને લઈ આવી દેવકીની સામે ઉપસ્થિત કરે છે

ત્યારપછી તે દેવકી જે પ્રકારે મહાવીરસ્વામીની માતા દેવાનન્દા ભગવાન સમીપે રથ પર ચઢીને દર્શન કરવા માટે ગઈ હતી તથા વન્દના અને નમસ્કાર કરી ઉપાસના કરવા લાગી હતી તે પ્રકારે રથ ઉપર બેસીને અર્હત્ અરિષ્ટનેમિ પાસે દર્શન કરવા માટે ગઈ અને વન્દન નમસ્કાર કરીને ભગવાનની નિરવદ્ય સેવા કરવા લાગી.

ત્યાર ભગવાન અર્હત્ અરિષ્ટનેમિએ દેવકીદેવીને આ પ્રકારે કહ્યું કે દેવકી! આજે આ છ અનગારોને જોઈને તારા હૃદયમાં આ પ્રકાર વિસ્મય પેદા થયો કે મને પોલાસપુર નગરમાં અતિમુક્તક (એવન્તા) અનગારે આ પ્રકારે કહ્યું હતું—" કે દેવકી! તું આકાર, વય અને કાન્તિ આદિથી સરખા એવા નલકુબેરના જેવા સુંદર આઠ

પુત્રોને જન્મ આપશે એવા પુત્રોની માતા આ ભરતક્ષેત્રમાં બીજી કોઈ છે નહિ." પરંતુ બીજી માતાએ પણ ભદ્દિલપુરે કહેલાં લક્ષણવાળા પુત્રોને જન્મ આપ્યો છે. ભદ્દિલપુર નગરની બાબત ભગવન્ તેમ બન્યું ? આ પ્રશ્નને અંગે હરિણૈગમેષીની ચાલી ગઈ છે કરીને એમ મનમાં વિચારીને સ્વયં આવીને પોતાને વિશેષી નીકળી પાસે તે આવી છે તેમ દેવકીજી! આ વાત બરાબર છે ?

હા ભગવાન! આપ સર્વજ્ઞ છો, સર્વ કોઈ જાણો છો, આપે જે કહ્યું છે તે બધું સત્ય છે.

ભગવાને કહ્યું—હે દેવાનુપ્રિયે! મારું સમાધાન સાંભળ.—તે કાળે તે સમયે ભદ્દિલપુર નામે નગર હતું. તે નગરમાં ધનધાન્ય આદિથી સંપન્ન નાગ નામે ગાથાપતિ રહેતો હતો. તે નાગ ગાથાપતિની પત્નીનું નામ સુલસા હતું. તે સુલસા ગાથાપત્ની જ્યારે બાલ્યાવસ્થામાં હતી તે સમયે ભવિષ્યવાદી નૈમિત્તિક તેના વિષયને ભાખ કહ્યું હતું કે—આ બાલિકા મૃતવન્ધ્યા થશે. ત્યાર પછી તે સુલસા પોતાના બાલ્યકાળથી જ હરિણૈગમેષી દેવતાની ભક્ત બની ગઈ. તેણે હરિણૈગમેષી દેવની પ્રતિમા બનાવી. પછી પ્રાતઃકાળમાં સ્નાન કરી પાણીથી આર્દ્ર સાડીઓને પહેરે બલિ વગેરે ખાસ રૂપે નિયમ કરતી તથા દુઃસ્વપ્ન આદિ દોષનિવારણ માટે [મેષ] તિલકાદિ રૂપ કૌતુક મંગલ પૂજા કરતી. પછી ભીની સાડી પહેરીને વિધિસર પુષ્પાર્ચન કરી પ્રણામ કરતી અને ત્યાર પછી આહારાદિ ક્રિયા કરતી હતી.

ત્યારપછી તે સુલસા ગાથાપત્નીની ભક્તિ તથા બહુમાન-સુશ્રૂષાથી તે હરિણૈગમેષી દેવ પ્રસન્ન થઈ ગયો. બાદ હરિણૈગમેષી એ સુલસા ગાથાપત્નીની અનુકંપાને લીધે સુલસા ગાથાપત્નીને તેમ જ તને બંને જ વખતે ઋતુમતી કરેલી હતી. અનંતર તમે બંને સાથે જ ગર્ભ ધારણ કરતી તથા સાથે જ તેનું પાલન કરતી અને તમે બંને બાળકોને જન્મ આપતી હતી. પરંતુ સુલસા ગાથાપત્નીને બાળકો મરેલાં જન્મતાં હતાં. પછી હરિણૈગમેષી દેવ સુલસાની

અંજુકાને હાથે મરેલાં બાળકોને પોતાના હાથેથી ઉપાડી તારી પાસે લાવી મૂકતો હતો. તે સમયે તું પણ નવ મહિના અને સાડાસાત રાત વીત્યા પછી સુકુમાર પુત્રોને જન્મ આપતી હતી. જે ૬ તારા પુત્રો હતા તેને હરિણૈગમેષી દેવ પોતાના હાથે ઉપાડી સુલસા ગાથાપત્નીની પાસે મૂકી દેતો હતો માટે હે દેવકી! અતિમુક્ત (એવન્તા) અનગારનાં વચન સત્ય છે આ બધા તારા જ પુત્રો છે સુલસા ગાથાપત્નીના નહિ.

ત્યારપછી તે દેવકીદેવીએ અર્હંત અરિષ્ટનેમિના મુખેથી આ વૃત્તાન્ત સાંભળીને તે વાતને પોતાના હૃદયમાં અવધારિત કરી. પછી હર્ષિત હૃદયથી અર્હંત અરિષ્ટનેમિને વંદન નમસ્કાર કર્યા, અને ત્યાર પછી જ્યાં તે છ અનગાર હતા ત્યાં ગઈ અને તેમને વંદન નમસ્કાર કર્યા. તે વખતે અનગારોને જોઈ પુત્રપ્રેમને કારણે તેના સ્તનમાંથી દૂધ ઝરવા લાગ્યું હર્ષના કારણથી તેની આંખમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં હર્ષથી શરીર ફૂલવાને કારણે કંચુકીની કસો તૂટી ગઈ અને ભુજાઓ ઉપરનાં ઘરેણાં તથા હાથની ચૂડીઓ તૂટી જવા લાગી. વરસાદની ધારા પડવાથી જેમ કદંબ પુષ્પ એકી વખતે જ વિકસિત થઈ જાય છે તે પ્રકારે તેના શરીરનાં બધાં રૂંવાડાં પુલકિત થઈ ગયાં. તે છએ અનગારોને અનિમેષ દૃષ્ટિથી જોતી થકી ઘણા સમય સુધી નીરખવા લાગી. પછી તેમને વંદન નમસ્કાર કરી ભગવાન અર્હંત અરિષ્ટનેમિની પાસે આવી, અને ભગવાનને વિધિપૂર્વક વંદન નમસ્કાર કર્યા. પછી પોતાના ધાર્મિક રથ ઉપર ચઢીને દ્વારકાની વચ્ચોવચ્ચ થઈને આવી અને ક્રમથી પોતાની બહારની ઉપસ્થાનશાળા (બેઠક)માં પહોંચી, ત્યાં પોતાના શ્રેષ્ઠ ધાર્મિક રથ ઉપરથી ઉતરીને પોતાના ભવનમાં જઈને પોતાની સુકોમળ શય્યા પર બેઠી.

ત્યારપછી તે દેવકી પુત્ર સંબંધી ચિંતાથી યુક્ત અપહતચિત્ત (નિરાશા વિચારવાળી) પોતાના મનમાં આ પ્રમાણે ચિંતન કરવા લાગી કે—મેં આકાર, વય તથા કાન્તિમાં સરખા નલકૂબર જેવા સાત પુત્રોને જન્મ આપ્યો. પરંતુ તે પુત્રોમાંથી એક પણ પુત્રની બાલક્રીડા

બાલ આનંદનો અનુભવ હું કરી શકી નહિ. આ કૃષ્ણ પણ ચરણવંદન માટે મારી પાસે છ-છ મહિના પછી આવે છે. આથી હું માનું છું કે તે માતાઓ ભાગ્યશાલિની છે કે જેઓની કુખથી ઉત્પન્ન થતાં બાળક સ્તનને માટે પોતાની મનોહર તોતલી બોલીથી તેમને આકર્ષિત કરે છે અને મમ્મણ અવ્યક્ત ઉચ્ચારણ કરી સ્તનના મૂળથી કંખ સુધીના ભાગમાં અભિસરણ કરતાં રહે છે. પછી તે મુગ્ધ બાળકોને પોતાની માતાઓ જ્યારે કમલ જેવા હાથ વડે ઉપાડીને પોતાના ખોળામાં બેસાડે ત્યારે દૂધ પાવતી વખત પોતપોતાની મા સાથે તોતલા શબ્દોમાં વાતો કરે છે તથા મીઠી મીઠી બોલી બોલે છે. હું અધન્ય છું, અપુણ્ય છું મેં પુણ્ય કર્યું નથી, તેથી મારા સંતાનની બાલક્રીડાનો આનંદ હું અનુભવી શકી નથી. આ પ્રકારે તે દેવકી ખિન્ન મનથી વિચાર કરવા લાગી.

ત્યારપછી તે કૃષ્ણ વાસુદેવ સ્નાન કરીને તથા તમામ કાજ કાર્યોથી નિવૃત્ત થઈ દેવકીજીના ચરણવંદન માટે આવ્યા. ત્યાં આવીને તેમનાં ચરણે વંદન કર્યાં તથા આ પ્રકારે કહ્યું —

હે માતા! જ્યારે હું પહેલાં તમને ચરણવંદન કરવા માટે આવતો હતો ત્યારે મને જોઈને તમારું હૈયું આનંદિત થઈ જતું હતું, પરંતુ આજ તમારી આવી સ્થિતિ જ જોવામાં આવે છે. કેમ માતા! તમે દુઃખિત મનથી ઉદાસ બની આજે શું ચિંતા કરી રહ્યાં છો?

પછી દેવકીએ કહ્યું—હે પુત્ર! આકાર, વય અને કાન્તિમાં સરખા યાવત્ નલકૂબર જેવા સુંદર સાત પુત્રોને મેં જન્મ આપ્યો પરંતુ મેં કોઈની બાલક્રીડાનો અનુભવ કર્યો નથી. હે પુત્ર! તું પણ મારી પાસે ચરણવંદન માટે છ-છ મહિને આવે છે. આથી હું સમજું છું કે તે માતાઓ ધન્ય છે, પુણ્યશાલિની છે. તેમણે પુણ્યાચરણ કર્યાં છે કે જે પોતાનાં સંતાનોના બાલક્રીડાનો અનુભવ કરે છે. આ વાતનો ચિંતન કરતી થકી દુઃખિત મનથી ઉદાસીન થઈ બેઠી છું.

ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવે તે દેવકીજીને આ પ્રકારે કહ્યું: હે માતા! તમે તમારા મનોરથ પ્રતિપૂર્ણ ન થવાને કારણે આ પ્રકારે

આર્તધ્યાન ન કરો હું એવો પ્રયત્ન કરીશ કે જેથી મારે એક નાનો ભાઈ થાય એમ કહી અભિલષિત પ્રિય મનોજ્ઞ વચનોથી દેવકી મહારાણીને કૃષ્ણ વાસુદેવે ધીરજ અને વિશ્વાસ આપ્યો. પછી તેની પાસેથી નીકળી જ્યાં પૌષધશાળા હતી ત્યાં ગયા અને જેવી રીતે અભયકુમારે બ્રહ્મચર્યસહિત પૌષધથી યુક્ત એવા દર્ભના આસને બેસી અઠ્ઠમ ભક્તનો સ્વીકાર કરી મિત્ર દેવની આરાધના કરી હતી તેવી જ રીતે કૃષ્ણ વાસુદેવે પણ હરિણૈગમેષી દેવની આરાધના કરી. વિશેષ એટલું જ છે કે હરિણ૦ ક્રિયાઓને પ્રાકાશમય કરતા દિવ્યરૂપ ધારી તે દેવે તેની સમીપ આવી આકાશમાં ઊભા રહી કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રકારે કહ્યું —

હે દેવાનુપ્રિય! તમે મારું સ્મરણ કર્યું છે તેથી હું ઉપસ્થિત થયો છું. આજ્ઞા આપો કે હું શું કરું? શું આપું? બોલો તમારો શો મનોરથ છે? ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવે આકાશમાં ઊભેલા તે દેવને જોઈને બહુ જ હર્ષિત થઈ પૌષધ પાર્યો અને હાથ જોડીને આ પ્રકારે કહ્યું —

હે દેવાનુપ્રિય! આપની કૃપાથી મારે એક સહોદર લઘુભ્રાતાનો જન્મ થાય એવી ઇચ્છા છે.

ત્યારપછી તે હરિણૈગમેષી દેવે કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રકારે કહ્યું-
હે દેવાનુપ્રિય! દેવલોકથી એક દેવતા આયુષ્ય પૂર્ણ કરી તમારો નાનો ભાઈ થઈને જન્મ લેશે અને તે બાલ્યાવસ્થા વીતી જતાં અર્થાત્ યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થતાં જ અર્હત્ અરિષ્ટનેમિની પાસે મુંડિત દીક્ષા લેશે. તે હરિણૈગમેષી દેવે કૃષ્ણ વાસુદેવને બીજીવાર ત્રીજીવાર ઉપર પ્રમાણે કહ્યું. અને પછી જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે જ દિશા તરફ પાછો ચાલ્યો ગયો.

ત્યાર બાદ તે કૃષ્ણ વાસુદેવ પૌષધશાળામાંથી નીકળી દેવકી દેવીની પાસે આવ્યા અને તેઓના ચરણમાં વંદન કર્યું પછી તેમણે દેવકીદેવીને આ પ્રકારે કહ્યું—હે માતા! મારે એક નાનો ભાઈ થશે. તમે ચિંતા ન કરો. તમારા મનોરથ પૂર્ણ થશે આ પ્રકારના મધુર

મનોહર એવા મનોજ્ઞ વચનોથી કૃષ્ણ વાસુદેવે દેવકીજીને સંતુષ્ટ કર્યાં એ પ્રમાણે તેમને સંતોષ આપીને તેમની પાસેથી ચાલ્યા ગયા. ત્યાર પછી પુણ્યશાલીઓ જ એવો ઉપભોગ કરી શકે તેવી ખુશાલ શય્યામાં સૂતેલી તે દેવકીએ સ્વપ્નમાં સિંહને જોયો. સ્વપ્ન જોયા પછી જ્યારે જાગ્રત થઈ ત્યારે સ્વપ્નનો વૃત્તાંત તેણે વસુદેવને કહ્યો. પોતાના મનોરથની પરિપૂર્ણતાને નિશ્ચિત સમજીને દેવકીનું મન પ્રફુલ્લ થઈ ગયું. ત્યારથી તેણે અત્યંત સુખથી ગર્ભ ધારણ કર્યો.

ત્યારથી નવ મહિના અને સાડાસાત દિવસ વીત્યા પછી દેવકીજીએ જપાકુસુમ બન્ધૂકપુષ્પ, લાક્ષારસ તથા પારિજાત અને ઉગતા સૂર્ય જેવી પ્રભાવાળા અને સર્વ જનોનાં નયનને સુખ આપનારા, અત્યંત કોમળ યાવત્ સુરૂપ અને હાથીના તાળવા જેવા સુકોમળ બાળકને જન્મ આપ્યો. જે પ્રકારે મેઘકુમારનો જન્મ થયે તેનાં માતાપિતાએ મહોત્સવ કર્યો હતો તેવી જ રીતે દેવકી અને વસુદેવે જન્મમહોત્સવ કર્યો. તેમણે વિચાર્યું કે આ અમારો બાળક હાથીના તાળવા જેવો સુકોમળ છે માટે એનું નામ ગજસુકુમાલ રહે. પછી તેના માતાપિતાએ તે બાળકનું નામ ગજસુકુમાલ પાડ્યું ગજસુકુમાલ કુમારના બાલ્યકાળથી માંડીને યૌવનકાળ સુધીનું વર્ણન મેઘકુમારના જેવું જાણવું.

તે દ્વારકા નગરીમાં ઋગ્વેદ આદિ ચારે વેદોમાં અને વેદાંગોમાં પરિનિષ્ઠિત તથા ધનધાન્યથી સમૃદ્ધ સોમિલ નામનો બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તે બ્રાહ્મણની પત્નીનું નામ સોમશ્રી હતું. તે સોમશ્રી બ્રાહ્મણી અત્યંત કોમળ હતી. તે સોમિલ બ્રાહ્મણની પુત્રી સોમશ્રીની આત્મજ સોમા નામની દારિકા (કન્યા) હતી, જે સુકુમાર અને સુરૂપ હતી, તથા આકાર અને રૂપમાં ઉત્કૃષ્ટ હતી, તથા તે સોમા દારિકા પણ પ્રતિષ્ઠિત જાતિ (ઊંચ વર્ગની) હોવાને કારણે એવ જનતાની યથાવત્ સિદ્ધિપ્રાપ્ત હોવાને કારણે ઉત્કૃષ્ટ શરીરશોભાવાળી હતી.

ત્યારપછી તે સોમા દારિકા સ્નાન કરી યાવત્ અનેક બાલિકા

અલંકારોથી વિભૂષિત થઈ ઘણી કુબ્જા દાસીઓ અને બીજી પ્રકીર્ણ દાસીઓથી પરિવૃત થઈ પોતાના ઘરથી નીકળી રાજમાર્ગ ઉપર આવી અને ત્યાં સોનાના દડાથી રમવા લાગી. તે કાળે તે સમયે અર્હંત્ અરિષ્ટનેમિ ભગવાન તે દ્વારકા નગરીમાં પધાર્યા તેથી ધર્મ કથા સાંભળવા માટે પરિષદ્ પોતપોતાને ઘેરથી નીકળી. ત્યારપછી ભગવાનના આવવાનો વૃત્તાંત સાંભળી કૃષ્ણ વાસુદેવ સ્નાન કરી યાવત્ આભૂષણોથી વિભૂષિત થઈ પોતાના નાના ભાઈ ગજસુકુમાલ કુમારની સાથે હાથી ઉપર બેસી અને કોરંટ પુષ્પની માળાથી યુક્ત છત્ર તથા વિંઝાતા ચામરોથી સુશોભિત તે કૃષ્ણ વાસુદેવ દ્વારવતી નગરીના મધ્યમાંથી અર્હંત્ અરિષ્ટનેમિની પાસે તેમના વંદન કરવા માટે નીકળ્યા. તે સમયે દ્વારકા નગરીના રાજમાર્ગમાં રમતી સોમા દારિકાને કૃષ્ણ વાસુદેવે જોઈ. તે સોમા દારિકાનું રૂપ લાવણ્ય અને યૌવન જોઈને કૃષ્ણ વાસુદેવને બહુ જ આશ્ચર્ય થયું.

તેને જોઈને કૃષ્ણ વાસુદેવે પોતાના પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે આજ્ઞા કરી—હે દેવાનુપ્રિય! તમે સોમિલ બ્રાહ્મણની પાસે જાઓ અને તેની પાસેથી તેની કન્યાની યાચના કરો. તે પછી તેની કન્યા સોમાને લઈને કન્યાઓના અંતઃપુરમાં પહોંચાડો. આ સોમા દારિકા ગજસુકુમાલ કુમારની ભાર્યા થશે. પછી આજ્ઞા પ્રમાણે તે રાજસેવક સોમિલ બ્રાહ્મણની પાસે ગયા અને તેની પાસે કન્યાની યાચના કરી. સોમિલ બ્રાહ્મણે પ્રસન્ન ચિત્તથી તે કન્યાને તે રાજપુરુષોને સોંપી દીધી. તેમણે તે કન્યાને કૃષ્ણ વાસુદેવના કન્યાના અંતઃપુરમાં રાખી. ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવે દ્વારવતી નગરીની વચ્ચોવચ્ચ થઈ સહસ્રામ્રવન ઉદ્યાનમાં જ્યાં ભગવાન અર્હંત્ અરિષ્ટનેમિ બિરાજતા હતા ત્યાં જઈ તેમને વંદના કરી અને ભગવાનની ઉપાસના કરવા લાગ્યા. ત્યારપછી ભગવાન અર્હંત્ અરિષ્ટનેમિએ કૃષ્ણ વાસુદેવ અને ગજસુકુમાલને માટે તે વિશાળ પરિષદમાં ધર્મોપદેશ કર્યો. પછી ધર્મકથા સાંભળી કૃષ્ણ વાસુદેવે પોતાના મહેલ તરફ પ્રસ્થાન કર્યું

પરંતુ ગજસુકુમાલને ભગવાન અરિષ્ટનેમિની વાણી સાંભળી વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો. આથી તેમણે હાથ જોડી ભગવાનને નિવેદન કર્યું કે હે ભદન્ત! હું મારાં માતાપિતાને પૂછીને આપની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ એ પ્રકારે મેઘકુમારની પેઠે ભગવાનને નિવેદન કરી પોતાને ઘેર આવ્યા, અને માતાપિતાને પોતાનો અભિપ્રાય કહી સંભળાવ્યો. માતાપિતાએ તેની દીક્ષાની વાત સાંભળી તેને કહ્યું —

હે વત્સ! તમારો હજી વિવાહ પણ થયો નથી અને હજી તમે સંતતિ કરી નથી માટે વિવાહ કરો સંતાન થયા પછી તમારો ભાર તેને સોંપી દીક્ષા ગ્રહણ કરજો, સંપ્રતિ દીક્ષા ન લેવાના વિચારમાં સ્થિર થતો કરી.

ગજસુકુમાલના વૈરાગ્યના સમાચાર મળતાં કૃષ્ણ વાસુદેવ ગજસુકુમાલ પાસે આવ્યા. પછી તે ગજસુકુમાલને સ્નેહપૂર્વક પોતાના હાથથી ભેટ્યા. ત્યારપછી તેમને પોતાના ખોળામાં બેસાડી આ પ્રકારે કહ્યું—

હે દેવાનુપ્રિય! તું મારો નાનો ભાઈ છે માટે આવા રાજ્ય ભોગ છે તું મારી વાત ઉપર અવશ્ય ધ્યાન દઈ તને મારું જ કહેવું છે કે હાલ અરિષ્ટનેમિની પાસે દીક્ષા ન લે હું આજે જ અત્યંત સમારોહપૂર્વક તારો રાજ્યાભિષેક કરાવી આ દ્વારાવતી નગરીનો રાજા તને બનાવીશ. કૃષ્ણ વાસુદેવનાં એવાં વચન સાંભળી ગજસુકુમાલ કુમાર મૌન થઈ ગયા.

ત્યાર પછી ગજસુકુમાલ કુમારે કૃષ્ણ વાસુદેવ તથા પોતાનાં માતાપિતાને બે ત્રણ વખત આ પ્રકારે કહ્યું—હે દેવાનુપ્રિય! મનુષ્યભવના આધારભૂત આ ઔદારિક શરીર મળ, મૂત્ર, કફ, વમન પિત્ત અને શુક્રનો ભંડાર છે આ શરીર અસ્થિર છે અનિત્ય છે અશાશ્વત છે તથા સડવું અને નષ્ટ થવું એવા ધર્મોવાળું હોવાને કારણે આગળપાછળ ક્યારેને ક્યારે અવશ્ય નષ્ટ થવાનું છે અને એ મળમૂત્રનું સ્થાન છે વમનનું સ્થાન છે પિત્તનું સ્થાન છે કફનું સ્થાન છે લોહીનું સ્થાન છે શુક્રનું સ્થાન છે દુર્ગંધ—ધામ તથા નિંદનીય સ્થાન

છે વળી આ શરીર દુર્ગંધયુક્ત મૂત્ર વિષ્ટા તથા પરુથી ભરેલું છે આ
શરીરને એક દિવસ અવશ્ય છોડવું પડશે. માટે હે માતાપિતા ! હે
મનુજવર ! આપ બેઉની આજ્ઞા લઈ અર્હત્ અરિષ્ટનેમિની પાસે દીક્ષા
લેવા માગું છું તારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવ અને વસુદેવ તથા દેવકી જ્યારે
ગજસુકુમાલને અનેક પ્રકારનાં અનુકૂળ પ્રતિકૂળ કથનથી સમજાવી શક્યા
નહિ ત્યારે તેઓ અસમર્થ થઈ આ પ્રકારે બોલ્યા —

હે પુત્ર ! અમે લોકો તને એક દિવસ માટે પણ રાજ્યસિંહાસનપર
બેસાડીને તારી રાજ્યશ્રી જોવા ઇચ્છીએ છીએ માટે તું એક દિવસ
માટે પણ આ રાજ્યલક્ષ્મીનો સ્વીકાર કર માતાપિતા અને મોટાભાઈના
આગ્રહથી ગજસુકુમાલ ચૂપ થઈ ગયા ત્યારપછી તેનો રાજ્યાભિષેક
થયો અને તે રાજા થઈ ગયા. પછી માતાપિતાએ પૂછ્યું —

હે પુત્ર ! તમારી શું ઇચ્છા છે ?

તે બોલ્યા—' સંયમ ગ્રહણ કરવા માગું છું ત્યારપછી ગજસુકુમાલની
આજ્ઞાથી સંયમની તમામ સામગ્રીઓ લાવવામાં આવી અને મહોત્સવની
સાથે પ્રવ્રજિત થઈ તે ગજસુકુમાલ અનગાર થઈ ગયા. તથા ઇર્યાસમિતિ
આદિથી યુક્ત શબ્દાદિ વિષયોથી નિવૃત બની સર્વે ઇન્દ્રિયોને પોતાના
વશમાં રાખી ગુપ્ત [ગુપ્તિ ઓવાળા] બ્રહ્મચારી થઈ ગયા.

ત્યારપછી તે ગજસુકુમાલ અનગાર જે દિવસે પ્રવ્રજિત થયા
તે જ દિવસે ચોથા પ્રહરમાં અર્હત્ અરિષ્ટનેમિની પાસે ગયા અને ત્રણ
વાર વંદનનમસ્કાર કરી આ પ્રકારે કહ્યું—હે ભદન્ત ! મારી ઇચ્છા
છે કે મહાકાલ શ્મશાનમાં એક રાત ભિક્ષુ મહાપ્રતિમાનો સ્વીકાર કરી
વિચરણ કરું અર્થાત્ સંપૂર્ણ રાત્રિભર ધ્યાનસ્થ થઈ ઊભો રહું

ભગવાને કહ્યું—દેવાનુપ્રિય ! જે પ્રકારે તને સુખ થાય તેમ કર.
પછી તે ગજસુકુમાલ અનગાર અર્હત્ અરિષ્ટનેમિ પાસેથી આજ્ઞા પ્રાપ્ત
કરી તેમને વંદન નમસ્કાર કરી સહસ્ત્રામ્રવન ઉદ્યાનથી નીકળીને મહાકાલ
શ્મશાનમાં ગયા ત્યાં તેમણે કાયોત્સર્ગ કરવા માટે પ્રાસુકભૂમિ તથા
ઉચ્ચાર પાસવણ—બડીનીત, લઘુનીત પરિઠવન યોગ્ય ભૂમિની પ્રતિલેખના

કરી. પછી પ્રભુને વંદના નમસ્કાર કરી મહાકાળ સ્મશાનના એક ખૂણે ઠેકાણે એક પુદ્ગલ પર દૃષ્ટિ રાખીને એક રાત્રિની મહાપ્રતિમાનો સ્વીકાર કરી ધ્યાનમાં નિમગ્ન થયા.

તે સમયે તે સોમિલ બ્રાહ્મણ ગજસુકુમાલ અણગારના આવ્યા પહેલાં જ હવનને નિમિત્તે સમિધ આદિ લેવા માટે દ્વારકા નગરીની બહાર નીકળ્યો હતો. તે સોમિલ બ્રાહ્મણ સમિધ, કુશ, ડાભ તથા પાંદડાં લઈને પાછો પોતાને ઘેર આવતો હતો. તે વખતે મહાકાળ સ્મશાનની પાસે થઈને જતાં તે સોમિલ બ્રાહ્મણે મનુષ્યની આવજાથી રહિત એવા સંધ્યાકાળના સમયે સ્મશાનમાં કાયોત્સર્ગ કરતા ગજસુકુમાલ અણગારને જોયા. જોતાં વેંત તેના હૃદયમાં વૈરભાવની જાગૃતિ થઈ અને ક્રોધિત થઈ તે આ પ્રકારે બોલ્યો—

અરે! આ તેજ નિર્લજ્જ અપ્રાર્થિત પ્રાર્થક—મરણને ચાહનારો ગજસુકુમાલ કુમાર છે. આ દુર્લક્ષણો અને પુણ્યહીન છે જે મારી પુત્રી સોમશ્રીની આત્મજા દીકરી, સોમા જે મારી છે તેનો દોષ વિના ત્યાગ કરી સંયમી થઈ ગયો છે. આથી મારા માટે એ ઉચિત છે કે હું આ વેરનો બદલો લઉં.

તે સોમિલ બ્રાહ્મણે આ પ્રકારે વિચાર કરીને ચારે બાજુ જોયું કે કોઈ આવતું જતું તો નથી ને? ચારે બાજુ જોઈને તેણે તળાવમાંથી ભીની માટી લીધી. પછી જ્યાં ગજસુકુમાલ પોતાની આંખોને નમાવી નમી ઇન્દ્રિયો વશ રાખી, પોતાના અંગ-ઉપાંગોને સ્થિર રાખી પોતાના બે પગને ચાર આંગુલને અંતરે રાખીને પોતાના હાથોને ઢીંચણ સુધી લટકાવી એક પુદ્ગલ પર અનિમેષ દૃષ્ટિ રાખી, કાયાથી ધ્યાનાવસ્થિત હતા ત્યાં આવ્યો. ત્યાં આવીને ગજસુકુમાલ અણગારના શિરપર માટીની પાળ બાંધી. પછી સોમિલે બળતી ચિતામાંથી ખેરના લાકડાના કેસૂડાના ફૂલ જેવા લાલચોળ અંગારા લઈને ફૂટેલા માટીના વાસણના કકડા (ઠીકરા)માં ભરીને ગજસુકુમાલ અણગારના માથા ઉપર નાખી દીધા. અંગારા નાખ્યા પછી કોઈ મને દેખી ન જાય,

મેવા લાગ્યો ચારે બાજુ આમતેમ જોતો ને જલ્દી ત્યાંથી ભાગી ગયો, ને જે બાજુથી આવ્યો હતો તે દિશામાં ચાલ્યો ગયો.

સોમિલ દ્વિજ માથા ઉપર અંગારા મુકવા પછી ગજસુકુમાલ અનગારના શરીરમાં મહાવેદના ઉત્પન્ન થઈ જે વેદના અત્યંત દુઃખમય હતી, જાજ્વલ્યમાન હતી, કલ્પનાતીત હતી, અને અસહ્ય જ અસહ્ય હતી. છતાં પણ ગજસુકુમાલ અનગાર તે સોમિલ બ્રાહ્મણ પર લેશમાત્ર પણ દ્વેષ ન કરતાં તે અસહ્ય વેદના સહન કરવા લાગ્યા અને તે દુઃખરૂપ જાજ્વલ્યમાન વેદનાને સહન કરતા ગજસુકુમાલ અનગારે શુભ પરિણામ તથા પ્રશસ્ત અધ્યવસાયથી તથા તે તે આત્માના પ્રદેશોના આચ્છાદક કર્મોના નાશથી જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મોના નિવારક આત્માના અપૂર્વ કરણમાં પ્રવેશ કર્યો જેથી તેઓને અનન્ત—અન્ત રહિત અનુત્તર—પ્રધાન નિર્વ્યાઘાત—વ્યાઘાત રહિત નિરાવરણ—આવરણવિનાનું કૃત્સ્ન—સંપૂર્ણ પ્રતિપૂર્ણ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન ઉત્પન્ન થયાં. તથા તે જ સમયે બધાં કર્મોનો ક્ષય થવાના કારણે તે ગજસુકુમાલ અનગાર કૃતકૃત્ય થઈને સિદ્ધ પદને પ્રાપ્ત થયા. તેથી તેઓ લોકાલોક સર્વે પદાર્થોના જ્ઞાનથી બુદ્ધ થઈ ગયા, બધાં કર્મોનો નાશ થઈ જવાને કારણે મુક્ત થઈ ગયા સર્વ પ્રકારનાં કર્મોથી ઉત્પન્ન થતા વિકારોને દૂર કરવાના કારણથી પરિનિર્વાત શીતલીભૂત થઈ ગયા તેમ જ શારીરિક દુઃખ અને માનસિક દુઃખથી રહિત હોવાને કારણે સર્વદુઃખપ્રહીણ થઈ ગયા. અર્થાત્ તે ગજસુકુમાલ અનગાર પરમપદને પ્રાપ્ત થયા તે ગજસુકુમાલ અનગાર પરમપદને પ્રાપ્ત થયા પછી તે સમયે ત્યાં સમીપવર્તી દેવોએ કે ગજસુકુમાલ અનગારે ચારિત્રનું સમ્યક્ આરાધન કર્યું છે એમ વિચાર કરી, પોતાની વૈક્રિય લબ્ધિદ્વારા દિવ્ય સુગન્ધિત અચિત્ત (નિર્જીવ) જળની અને પાંચ વર્ણોનાં અચિત્ત પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી તથા દિવ્ય વસ્ત્રોના ઢગ કર્યા ને તે દેવતાઓએ દિવ્ય સુમધુર ગીતથી અને મધુર વાદ્યોના ધ્વનિથી આકાશને વ્યાપ્ત કરી દીધું *

અંતરાય ઉત્પન્ન થયા પછી ફરીથી આ સમયમાં અતિ વિસ્તૃત વસુદેવહિંડી રચવું આ મધ્ય દેવકીના પતિ વસુદેવની આત્મકથા રૂપે છે. એમનો પ્રસ્તુત ભાગ:

૨. વસુદેવહિંડી : પ્રા. ભોગીલાલ સાંડેસરા અને ધર્મસેન ગણિ મહત્તર [illegible]

એમ સુખપૂર્વક સુખમય તથા વિશ્રામ કરતાં પતિવ્રતાની નગરી [illegible] કરી અનેક પ્રકારે દેવકુલ પાસે (મારે માટે) બનાવ્યું [illegible] પછી રાજાએ વિચાર કરીને [illegible] (મને) આપી. એમ વર્ષ થયાં પછી રાજાને આનંદી વિધિથી [illegible] સાથે ભાર [illegible] અને મલ્લિકા [illegible] શયન, આસન, વસ્ત્ર અને પાત્રોનો અનેકવિધ વૈભવ અને [illegible] વિપુલ [illegible] તથા [illegible] એવું તથા [illegible] એવું [illegible]—આ સર્વ આમને આશ્રયમાં [illegible] પછી સસરાની અનુમતિથી, દેવ સમાન રિદ્ધિ સાથે, હું [illegible] નગર નીકળ્યો. રાજાઓ પાછા વળ્યા, હું અનુક્રમે [illegible] પહોંચ્યો.

આનંદ [illegible] એક વાર [illegible] મરી, પાસે આવીને પગે પડીને વિનવવા લાગ્યો 'દેવ! [illegible] તે મને આપો.' મેં કહ્યું, 'આપીશ [illegible] તે [illegible] દેવકીના [illegible] અને આવજો" એ [illegible] કહીને તે સ્વીકાર્યું. [illegible] મેં સાંભળ્યું કે— (દેવકીના લગ્ન સમયે) મદિરાથી મત્ત થયેલી કંસની પત્ની જીવયશાએ કુમારશ્રમણ અતિમુક્તકને, તેમણે પોતાના [illegible] સુધી [illegible] ત્યારે તે [illegible] જીવયશાને શાપ આપ્યો હતો કે, 'હે ઉન્મત્ત [illegible]! જેના પ્રસંગમાં—[illegible] સાતમો પુત્ર [illegible] પતિનો વધ કરનાર થશે.' આ પ્રમાણે [illegible] તેનો [illegible] સાત ગર્ભની માગણી કરી (એ વિગતે)

શુદ્ધ હૃદયવાળા એવા મે જે સ્વીકાર્યું છે તે [illegible] જાણે આમ્રો આ પ્રમાણે કંસને જીતતો હતો ત્યાં દેવકીના છ પુત્રોનો મારા વચનના દોષથી દુરાત્મા કંસે વધ કર્યો.

વસુદેવહિંડીનો પાછલો ભાગ ઉપલબ્ધ નથી; લોપ પામ્યો છે એટલે દેવકીના છ પુત્રો વિષેની એની નીકળતો—જે પછી રચિત હોવાનો સંભવ છે—આપણને ઉપલબ્ધ નથી. સંભવ છે કે અનુગામી ત્રિષષ્ટિ ના કર્તાએ આ ભાગ ધ્યાનમાં લેવા જેવો પણ હોય-તે પછી એ લુપ્ત થયો હોય.

ત્રિષષ્ટિ શલાકાપુરુષ ચરિત્ર એ આપણા કાવ્યનો મોટો આધારગ્રંથ મનાય એનો પ્રસ્તુત ભાગ અહીં ઉતારું છું

૩ ત્રિષષ્ટિ શલાકાપુરુષ ચરિત્ર

કર્તા

શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્ય વિક્રમની તેરમી સદીનું પહેલું ચરણ. સંસ્કૃત.

એ અરસામાં જેણે પૂર્વે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું છે એવા કંસના અનુજ નાનું અતિમુક્ત મુનિ તપસ્યાથી કૃશ અંગવાળા થયા છતા કંસને ઘેર પારણાને માટે આવ્યા તે વખતે મદિરાવડે ઘેલી કંસની સ્ત્રી જીવયશા 'અરે દિયર! આ ? ઉત્સવને દિવસે આવ્યા તે બહુ સારું કર્યું માટે આવો મારી સાથે નૃત્ય અને ગાયન કરો' એ પ્રમાણે કહી તે મુનિના કંઠે વળગી પડી અને ગૃહસ્થીની જેમ તેમની ઘણી કદર્થના કરી. તે વખતે જ્ઞાની મુનિએ કહ્યું કે 'જેને નિમિત્ત આ ઉત્સવ થાય છે તેનો સાતમો ગર્ભ તારા પતિનો અને પિતાનો સંહારક થશે.' વજ્ર જેવી આ વાણી સાંભળી તત્કાળ જીવયશા કે જેની બધી મદાવસ્થા જતી રહી હતી તેણે મહામુનિને છોડી દીધા અને તત્કાળ પોતાના પતિ પાસે જઈ તે એ ખબર કહ્યા. કંસે વિચાર્યું કે 'કદી વજ્ર નિષ્ફળ થાય પણ મુનિનું ભાષિત નિષ્ફળ થતું નથી તો પણ જ્યાં સુધી આ ખબર કોઈને થયા નથી ત્યાં સુધીમાં હું વસુદેવની પાસે [illegible]

મિત્ર વસુદેવ માગધી અગાઉથી અને દેવકીના બાળ ન આપે તો પછી બીજો કોઈ પ્રયત્ન કર કે જેથી પાપ આચરવું દુર્લભ થાય. આ પ્રમાણે ચિંતવી તે કે પોતે મતલિંગ હતો, તથાપિ મહાસત્ત્વ (પૌષ્ટિક વચ્ચે) મિત્ર દૈવાત મળ્યો અને કૃપા અંજલિ જોડતો કંસ વસુદેવની પાસે આવ્યો. વસુદેવે તેમાં જ તેની યોગ્યતા પ્રમાણે તેને માન આપે અને સંભ્રમથી કરવો સ્વાગત કરીને કહ્યું કે કંસ! તમે મારા પ્રાણપ્રિય મિત્ર છો, આ વખતે કોઈ કાર્યને આવ્યા હો તેમ લાગે છે. તો જે ઇચ્છા હોય તે કહો. જે કહેશો તે કરીશ. કંસે હાથ જોડીને કહ્યું હે મિત્ર! પ્રથમ પણ જરાસંધ પાસેથી કન્યાદાનને અપાવીને તેં મને કૃતાર્થ કર્યો છે. તો હવે મારી એવી ઇચ્છા છે કે દેવકીના સાત ગર્ભ જન્મતાં જ મને અર્પણ કરો. સરલ મનવાળા વસુદેવે તે કથાને સ્નેહ સહિત પણ વૃત્તાંતને નહીં જાણનારી દેવકીએ પણ તેં કહ્યું કે બંધુ! તારી ઇચ્છા પ્રમાણે થાઓ. વસુદેવના અને તારા પુત્રોમાં કાંઈ પણ અંતર નથી. અમારા બંનેનો યોગ વિધિ વશ તારાથી જ બન્યો છે તો આવું કેમ કહે છે! આવો આદિ કોઈ ન હો તેમ કેમ બોલે છે? વસુદેવ બોલ્યા સુંદરી! હવે આ બોલવાનું કામ નથી. તારા સાત ગર્ભો જન્મ પામતાં જ કંસને આધીન થાઓ. કંસ બોલ્યો: આ તમારી મારા પર મોટી કૃપા છે. ઉન્મત્તપણાના આવેશને આ પ્રમાણે કહીને પછી વસુદેવની સાથે મદિરાપાન કરીને પોતાને ઘેર ગયો. ત્યાર પછી વસુદેવે મુનિનું સર્વ વૃત્તાંત સાંભળ્યું એટલે જાણ્યું કે કંસે મને છળ-કપટથી છેતર્યો હોય. પરંતુ પોતાના સત્યવાદીપણાથી તેને આપેલા વચન સંબંધી પછી પશ્ચાત્તાપ કર્યો.

એ અવસરમાં ભદ્દિલપુરમાં નાગ નામે એક શેઠ રહેતો હતો. તેને સુલસા નામે સ્ત્રી હતી. તે બન્ને પરમ શ્રાવક હતા. અતિમુક્ત નામના ચારણમુનિએ તે સુલસાના બાળપણમાં તેની બાલ્યાવસ્થામાં કહ્યું હતું કે આ બાળા નિંદુ (મૃતપુત્રા) થશે. તે સાંભળી સુલસાએ હરિ

પોતાની નૈગમેષી [બીજું હરિનૈગમેષી] દેવની આરાધના કરી. તે દેવ સંતુષ્ટ થયો એટલે તેણે પુત્રની યાચના કરી. દેવે અવધિજ્ઞાનથી જાણીને કહ્યું કે ધાર્મિક સ્ત્રી ! કંસે મારવાને માટે દેવકીના ગર્ભ માગ્યા છે તે હું તને તારા મૃત ગર્ભના પ્રસવ સમયે અર્પણ કરીશ. એમ કહી તે દેવે પોતાની શક્તિથી દેવકી અને સુલસાને સાથે જ રજસ્વલા કરી અને તેઓ સાથે જ સગર્ભા થઈ ને તેઓએ સાથે જ ગર્ભને જન્મ આપ્યો. એટલે સુલસાના મૃત ગર્ભને સ્થાને તે દેવતાએ ફેરફાર કરી દીધા. કંસે પછી સુલસાના મૃત ગર્ભને પથ્થરની શિલા ઉપર પછાડ્યો અફળાવ્યા (અને પોતે મારી નાખ્યાનું માનવા લાગ્યો) એ રીતે દેવકીના બધા જ ગર્ભ સુલસાને ઘેર પુત્રની જેમ તેનું સ્તનપાન કરીને સુખે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા. તેમના અનીકયશ અનંતસેન અજિતસેન નિહતારિ દેવયશ અને શત્રુસેન એવાં તેણે નામ પાડ્યાં.

× × × ×

ભગવાન નેમિનાથ પૃથ્વીતલને પવિત્ર કરતા અનુક્રમે સર્વ નગરમાં શ્રેષ્ઠ એવા ભદ્દિલપુરમાં પધાર્યા. ત્યાં સુલસા અને નાગ શાહ પાલતા છ પુત્રો કે જે દેવકીના ઉદરથી ઉત્પન્ન થયા હતા અને જેમને નૈગમેષી દેવતાએ હરી લાવીને સુલસાને આપ્યા હતા તે રહેતા હતા. તેઓ પ્રત્યેક બત્રીસ બત્રીસ કન્યાઓ પરણ્યા હતા. તેઓએ શ્રી નેમિનાથના ઉપદેશથી તેમની પાસે વ્રત ગ્રહણ કર્યું. તે છએ ચરમશરીરી (તે જ ભવે મોક્ષે જનારા) હતા. તેઓ દ્વાદશાંગીને ધારણ કરી મોટું તપ આચરતા પ્રભુની સાથે વિહાર કરવા લાગ્યા.

શ્રી નેમિનાથ વિહાર કરતા કરતા અનુક્રમે દ્વારકા સમીપે પધાર્યા ને સહસ્રામ્રવન નામના ઉપવનમાં સમવસર્યા.

તે સમયે દેવકીના છ પુત્રોએ છઠ્ઠ તપના પારણાને અર્થે બે બેની એક થઈ ત્રણ સાથે જુદા જુદા વહોરવા માટે દ્વારકામાં પ્રવેશ કર્યો. તેમાં પ્રથમ અનીકયશ અને અનંતસેન દેવકીને ઘેર ગયા. તેમને કૃષ્ણના જેવા જોઈ દેવકી ઘણો હર્ષ પામ્યા. પછી તેમણે સિંહ-કેસરિયા

બોધથી તેમને પ્રતિબોધિત કર્યા. તેઓ ત્યાંથી ભમીને ગયા. એકદા
તેઓ સહોદર અજિતસેન અને નિહતશત્રુ નામે બે મહામુનિ વિ
હરતા આવ્યા. તેમને પણ દેવકીએ પ્રતિલાભિત કર્યા. એટલામાં દેવયશ અને
શત્રુસેન નામે ત્રીજા બે મુનિ પણ ત્યાં પધાર્યા. તેમને નમસ્કાર ક
રીને ભક્તિ વડે દેવકીએ પૂછ્યું – હે મુનિરાજ ! શું તમે દિગ્મૂઢ થવા
થી વાર વાર અહીં આવો છો ? કે શું મારી મતિમાં ભેદ થઈ ગયો છે
કે તમે તેજ છો કે નથી ? અથવા આ દ્વારિકા સ્વર્ગપુરી જેવી આ નગરી
શું મહર્ષિઓને યોગ્ય અન્નપાન (આહારપાણી) નથી આપતી ? આ
દેવકીના પ્રશ્નથી તે મુનિ બોલ્યા — અમને કાંઈ પણ દિગ્મોહ થયો
નથી, પણ અમે છ સહોદર ભાઈઓ છીએ, ભદ્દિલપુરના રહેવાસી
છીએ અને સુલસા અને નાગ સાર્થવાહના પુત્રો છીએ. શ્રી નેમિનાથ
પાસે ધર્મ સાંભળી અમે છએ જણે દીક્ષા લીધી છે. આજે અ
મોએ [illegible] નીકળેલા છીએ, તે અમો જુદા અનુક્રમે તમારે ઘે
આવ્યા [illegible] છે. તે સાંભળી દેવકી વિચારમાં પડ્યાં કે આ છ
મુનિઓ કૃષ્ણના જેવા કેમ હશે ? તેમનામાં એક તિલમાત્ર જેટલું
પણ ફેર નથી. પૂર્વે અતિમુક્ત સાધુએ મને કહ્યું હતું કે "તમ
ને આઠ પુત્રો થશે અને તે જીવતા રહેશે. તે શું આ છએ મારા પુત્રો
તો નહીં હોય ? આવો વિચાર કરી બીજે દિવસે દેવકી દેવરચિ
ત સમવસરણમાં શ્રીનેમિનાથને પૂછવા ગયાં. દેવકીના હૃદયનો ભાવ જા
ણી તેમના પૂછ્યા અગાઉ જ પ્રભુએ કહ્યું કે હે દેવકી ! તમે આજે જો
યા તે છએ તમારા પુત્રો છે. તેને નૈગમેષી દેવે જન્મતા જ તમારી પાસે
થી હરીને સુલસાને આપ્યા હતા અને તેના મૃત પુત્રને તમારી પાસે મૂ
ક્યા હતા. ખરી વાત તે જ સાધુઓને જોઈને દેવકીના સ્તનમાંથી પય ઝર
વા માંડ્યું. તેણે છએ મુનિને પ્રેમથી વંદના કરીને કહ્યું કે પુત્રો ! તમ
[illegible] ન થયાં તે પણ ઠીક થયું મા ! [illegible]
[illegible] અને તમને એ દીક્ષા પ્રાપ્ત થઈ તે તો ઘણું સા
રૂ થયું પણ મને [illegible] છે કે તમારામાંથી કોઈ

મેં રમાડ્યા કે ઉછેર્યા નથી. ભગવાન નેમિનાથ બોલ્યા દેવકી ! વૃથા એ શા માટે કરો છો ? પૂર્વજન્મનાં કર્યાનું ફળ આજે તમને પ્રાપ્ત થયું છે કેમ કે તમે પૂર્વજન્મમાં તમારી શોક્યનીનાં સાત રત્નો ચોર્યાં હતાં. પછી જ્યારે તે રોવા લાગી ત્યારે તમે તેમાંથી માત્ર એક રત્ન પાછું આપ્યું હતું ને છ રત્નો આપ્યાં નહોતાં. આ સાંભળી દેવકી પોતાના પૂર્વજન્મનું કુકર્મ નિંદતી ઘેર ગઈ અને પુત્રજન્મની ઇચ્છાથી ખેદયુક્ત ચિત્ત રહેવા લાગી. તેવામાં કૃષ્ણે આવીને પૂછ્યું કે હે માતા ! તમે ખેદ કેમ કરો છો ? દેવકી બોલ્યાં હે વત્સ ! મારું જન્મ ફોગટ નિષ્ફળ ગયું છે કેમ કે તમે બાળપણમાં નંદને ઘેર મોટા થયા અને તમારા સિવાય છ સહોદર નાગ સાર્થવાહને ઘેર જન્મ્યાં. મેં તે સાતમાંથી એક પુત્રને પણ બાળપણમાં લાલિત કર્યો નહીં. તેથી હે વત્સ ! બાળકનું લાલનપાલન કરવાની ઇચ્છાવાળી હું પુત્રને ઇચ્છું છું. તે પશુઓને પણ ધન્ય છે કે જેઓ પોતાનાં બચ્ચાંઓ (વાછડા)ને લાલિત કરે છે.

માતાનાં આવાં વચન સાંભળી હું તમારો મનોરથ પૂર્ણ કરીશ એમ કહી કૃષ્ણે સૌધર્મ ઇન્દ્રના સેનાપતિ નૈગમેષી દેવની આરાધના કરી. દેવ પ્રસન્ન થઈને બોલ્યા હે વત્સ ! તમારી માતાને આઠમો પુત્ર થશે, પણ જ્યારે તે બુદ્ધિમાન યુવાવસ્થા પામશે ત્યારે દીક્ષા લેશે. દેવના આ પ્રમાણેના વચન સાંભળી સ્વલ્પ વખતમાં એક મહર્દ્ધિક દેવ સ્વર્ગથી આવીને દેવકીના ઉદરમાં ઉત્પન્ન થયો અને સમય આવતા પુત્રરૂપે અવતર્યો. તેનું ગજસુકુમાલ નામ પાડ્યું. તેનું શરીર કૃષ્ણ દેવ જેવું એ દેદીપ્યમાન પુત્રનું દેવકી લાલનપાલન કરવા લાગ્યા. માતાને અતિ વહાલો એવા ભગવાન સુકુમાલ કુમાર અનેના નેમિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર કર્યો એ અનુક્રમે યૌવનવયને પામ્યો. એકદા વિષ્ણુની આજ્ઞાથી દ્રુમ રાજાની પુત્રી પ્રભાવતીને પરણ્યા. વળી સોમશર્મા બ્રાહ્મણની ક્ષત્રિયાણી સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલી સોમા નામની કન્યાને પણ જો કે તે ઇચ્છતો ન હતો તો પણ માતા અને પિતાની

આવાથી પરણ્યો. તેવામાં શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ ત્યાં સમવસર્યા. તેમની પાસે સોમિલ સહિત જઈને ગજસુકુમાલે શાન્તમનથી ધર્મ સાંભળ્યો. તેથી અપૂર્વ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો અને પત્નીઓ સહિત માતાપિતાની આજ્ઞા મેળવીને તેણે પ્રભુની પાસે દીક્ષા લીધી. જ્યારે ગજસુકુમાલે દીક્ષા લીધી ત્યારે તેના વિયોગને નહિ સહન કરી શકતાં એવાં તેનાં માતાપિતાએ અને કૃષ્ણ પ્રમુખ સ્વજનોએ ઉંચે સ્વરે રુદન કર્યું.

જે દિવસે દીક્ષા લીધી તે જ દિવસે ગજસુકુમાલ મુનિ પ્રભુની આજ્ઞા લઈ સાંજ પછી સ્મશાનમાં જઈને પ્રતિમાએ ધ્યાને રહ્યા. તેવામાં કોઈક કારણે સોમશર્મા આવ્યો તેમને દીઠા. તેમને જોઈ તે સોમશર્મા (સોમિલે) વિચાર્યું કે આ ગજસુકુમાલ [illegible] આવો વિચાર કર્યા વગર વિવાહ કરવાને માટે જ એ મારી પુત્રીને પરણ્યો હતો. આમ ચિંતવી એ મહા નિર્દયબુદ્ધિવાળા સોમશર્માએ અતિ ક્રોધવાન થઈને નજીકની ચિતાના અંગારાથી ભરેલી એક માટીની ઠીબ તેના માથા ઉપર મૂકી. તેના વડે અત્યંત દહન થયાં છતાં પણ ગજસુકુમાલે સમાધિપૂર્વક તે સર્વ સહન કર્યું. તેથી એ મુનિના કર્મરૂપ ઇંધન બળીને ભસ્મ થઈ ગયાં અને તત્કાળ કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી તે મુનિ મોક્ષે ગયા.

[illegible] શ્રી ધર્મ સમવાય હર્ષપુરીય ગચ્છના મલધારી દેવપ્રભસૂરિએ [illegible] અને [illegible] જોઈને તેને આધારે ૧૮ સર્ગ પ્રમાણનું પાંડવચરિત્ર સંસ્કૃતમાં રચ્યું. એમાંનો [illegible] ભાગ.

૪ પાંડવચરિત્ર મહાકાવ્ય

કર્તા

મલધારી દેવપ્રભસૂરિ આધારે વિ. સં. ૧૨૭૦ સંસ્કૃત.

(શ્રી હસ્તિનાપુર [illegible] મહાભારત નામના [illegible])

મથુરાપતિ કંસ રાજાના નગરમાં આવી વસુદેવને મળ્યો અને ત્યાં કેટલાક દિવસ રહી રાજા સમુદ્રવિજયની આજ્ઞા મેળવી વસુદેવને

પોતાની રાજધાની મથુરામાં લાવ્યો અને મોટા આડંબરથી તેનો પ્રવેશોત્સવ કર્યો. કંસને પોતાના કાકા દેવકરાજાની પુત્રી દેવકી નામે હતી તેની સાથે તેણે વસુદેવનો વિવાહ કર્યો, અને તે પ્રસંગે મથુરાનગરીમાં મોટી ધામધૂમ કરવામાં આવી.

કંસની સ્ત્રી જીવયશા કે જે મદિરાપાન કરવામાં મશગુલ હતી, તે એક વખતે પોતાના મહેલમાં બેઠી હતી ત્યાં કોઈ દાસીએ આવી ખબર આપ્યા કે કોઈ પવિત્ર મુનિ ભિક્ષાર્થે આવ્યા છે. ઉન્મત્ત જીવયશા તત્કાળ તે મુનિની પાસે આવી અને તેણે તે મુનિને ઓળખી લીધા. તે મુનિ કંસનો ભાઈ અઈમત્તો હતો. તે વૈરાગ્યથી દીક્ષા લઈ ચાલી નીકળ્યો હતો. ઉન્મત્ત જીવયશા મદ્યપાન કરી કેશ છૂટા મૂકી અને પોતાની નાભિ તથા સ્તનમંડળને દર્શાવતી મુનિની પાસે ઊભી રહી. તેણે મદનવિકાર પ્રગટ કરી કહ્યું "દિયર દિયર! તમારી બહેન દેવકીના લગ્નનો ઉત્સવ ચાલે છે તેથી ચાલો આપણે સાથે નૃત્ય કરીએ." એમ કહી તે ઉન્મત્ત જીવયશા અઈમત્ત મુનિને ગળામાં હાથ નાખી વળગી પડી. તેના આવા દુરાચારથી મુનિને ક્રોધ ચડ્યો અને તેણે કહ્યું "અરે નિર્લજ્જ દુરાચારી સ્ત્રી! દૂર જા. મને છોડી દે. જેના વિવાહના સમારંભમાં તું ઉન્મત્ત થઈ નાચતા કૂદવાની ભાવના કરે છે તેનો સાતમો ગર્ભ તારા પતિનો ઘાત કરશે." મુનિના આ વચન સાંભળી તેણે તેનું મદ્ય ઊડી ગયું. પછી તે મુનિ ભિક્ષા લીધા વિના એમ ને એમ ચાલ્યા ગયા અને તે મુનિના વચન સાંભળવાની અસરથી જીવયશાનો મદ ઉતરી ગયો. ઘણી જીવયશાએ આ વાત પોતાના પતિ કંસને કહી, તેથી કંસને દુઃખ ઉત્પન્ન થયું. પોતાના મરણની વાત સાંભળી કોને દુઃખ ન થાય? પછી આત્મરક્ષણને ઇચ્છનાર કંસે બીજે દિવસે વસુદેવને એકાંતમાં બોલાવીને કહ્યું, કે ઉપકારી મિત્ર, હું તમારી પાસે એક માગણી કરું છું કે મારી બહેન દેવકીના સાત ગર્ભ મને આપજો કેમકે હું પાલનપોષણ કરીશ. નિષ્કપટ હૃદયના વસુદેવે તે વાત પોતાની

વારી હો વારી દર્શન તાહરે છ (પૃ ૪૫૪)
સંભવ સ્વામી સેવીએ ભાંખે શ્રી જગનાથ (પૃ ૪૫૫)
ભાવસ્યો ન રમાડિયો છ... ...
સુપાસે હવે મેરી છ (પૃ ૪૫૬)
ક્ષણ ન પુગીછ માહરી આશ-રમાઅણ ઝાંખિ ન ...
ન ભ મેવે આમે છ સુઝ પુરે આશ ન
ભવિક જન પ્રતિબોધવા જિનવર કરે વિહાર (પૃ ૪૬૦)
જિનવાણી મહારી સુણી અવ્યુકુમાલ કુમાર (પૃ ૪૬૧)
માતા અનુમત દીજિયે રે લેસું સંજમભાર
મિથ્યાત્વ ટલે સહી રે લોકમના ન મળત મા
વાસ ભરેયો ધાયલો રે માવલો આધાર
સાગર તરશે સુણજો રે દુઃખ સંજમભાર મા (પૃ ૪૬૨)
તે મહર ને કેળિયે રે
સુરગિર ને સાસરી રે
અર્થન દેખિયો નામ મા
યૌવન ને ધન સંરિમો રે અને કરમી લેક
સમજાણી સંજમ લિયો રે નેમિજિનેશ્વર પાસ
મોક્ષ સમારે આવિયો રે ફિર આદિની વાત
અમારા કેઈ એરના રે ધનધાન્ય તતકાલ મા
મેંમિ મરતો આવિયો રે સાધુ ન સુણ્યો ધ્યાન.
આને પરિણામે બલો રે લેલય નિરવાણ મા

હવે એક આવું રચિત વસ્તુ ઝાંખ ખાસ છે સં ૧૮૦૭માં સ્થાનકવાસી મુનિ નેમચંદ માણુનલ રચે છે એમાં અદ્ભુત પ્રકૃતિ સખીનો આહરે ચાર-ચાર કડીમાં ટૂંકા પરિચય આપેલ છે આત્માના અધ્યાત્મના પરિચય સાથે આપણી પ્રકૃત કૃતિનો ક્રમ પણ સમજી આવે છે એ ભાગ નીચે આપ્યો છે

૬ ? મેઘરત્નકૃત સાધુવંદના (કડી ૧૧૧ સં ૧૮ ૭ ...)

વસુદેવના નંદન ધન ધન ગજસુકુમાલ
રૂપે અતિસુંદર કળાવંત વય બાલ–૧૨
શ્રી નેમી સમીપે છાંડ્યો મોહ–જંજાળ
ભિક્ષુની પડિમા સ્મશાને મહાકાળ–૧૩
દેખી સોમિલ કોપ્યો મસ્તકે બાંધી પાળ
ખેરતણા ખીરા શિર ઠવિયા અસરાલ–૧૪
મુનિ નજર ન ખંડી મેટી મનની જાળ
પરિસહ સહીને મુક્તિ ગયા તત્કાળ–૧૫

૨ આપણી કૃતિનો સારાંશ

ઉપર ઉદ્ધૃત કરેલા ચાર પુરોગામી કૃતિઓ અને આપણા કાવ્યની તુલના કરવા ઇચ્છનારની અનુકૂળતા ખાતર આપણે હવે આપણી કૃતિનો સારાંશ આપીશું

દોહા ૧ ભગવાન નેમિનાથની વાણી સાંભળીને [એક શેઠના] છ પુત્રો બૂઝ્યા—તેમને પ્રતિબોધ થયો. માતાપિતાની રજા લઈ એમણે દીક્ષા ગ્રહણ કરી એમણે આખી જિંદગી બે બે ઉપવાસને અંતે એકેક દિવસ જ પારણું કરવું એવો નિયમ પ્રભુ પાસે લીધો. એકવાર નેમિનાથ દ્વારિકા પધાર્યા, ને એમની સાથે આ છયે સાધુઓ પણ આવ્યા.

છઠ પહેલી પ્રભુની આજ્ઞા લઈ તેઓ ગોચરી–ભિક્ષા લેવા નીકળ્યા

આ છયે સાધુ ખૂબ સુંદર હતા ને એમનો શરીરબાંધો એક બીજા સાથે બિલકુલ સમાન હતો બેબેના સંઘાડા—જૂથમાં—તેઓ ગોચરી માટે ફરતા હતા. આમાંના બે મુનિ ફરતા ફરતા વસુદેવના આવાસમાં આવી પહોંચ્યા [વસુદેવની પત્નિ] દેવકી ખૂબ પ્રસન્ન થઈ એણે વિનયવચન ઉચ્ચાર્યાં ને મોદક વિહોરાવ્યા.

આ પછી થોડીવારે બીજા બે સાધુઓ આવ્યા. દેવકીને આશ્ચર્ય

છે કે [આ સાધુઓ એમના જ નિમિત્તે થઈ આ આજ પરથી કરી એમનાથી અવલ નહિ, પણ] ભૂતમાં જ પાક આપી આવવા લાગે છે પોતાને આવો લાભ ફરી મળ્યો તેથી એ નિમિત્ત પ્રયત્ન થઈ ન પોતાના પુત્ર] કૃષ્ણ આઠેના લાડુ વહેરાવ્યા.

વિચાર સાધુઓનો બીજો સમુદાય—એવા જ સાધુ—આવી પહોંચ્યો. તેઓને થયું કે બીજે આહાર નહિ મળ્યો હોય એટલે આવ્યા હશે આથી આવા જોયા [બુદ્ધિમાન] સાધુ ભૂલ ન કરે પણ આ મ અનુસાર એક સ્થળે આવવું એ સાધુના આચારથી વિરુદ્ધ છે. આ છું એ પહેલેથી એમને ખબર ના એવું ધ્યાન હોત તો ભિક્ષા લીધા વિના જાત એથી પહેલાં એણે એમને કૃષ્ણના મોદક વહોરાવ્યા.

શ્લોક ૨ હવે ત્રીજી નિવાસભૂમિ પછી સાધુઓને આ વાત એમ સમજી નથી તો બીજે જાઓ. એ આવા વિના પણ કેમ આવે? [આચારભ્રષ્ટ થયો હોય તો ધ્યાન રાખવું જ જોઈએ.] આથી સાધુને પૂછે છે:

શ્લોક બીજો હે મુનિવરો, દ્વારિકા નગરી તો અતિશય વિશાળ છે ને એમાં બાર યોજન લાંબાં નગર છે ને એટલે યોજન પહોળું નગરનાં અંદર વસેલાં છે એમાં ઘણાં ધની—સાધન-સંપન્ન—શ્રાવકો વસે છે આમ છતાં મારે ઘેર [એક જ દિવસમાં] ત્રીજીવાર સાધુઓ આવ્યા એ મારું અહોભાગ્ય છે

તારી મહાન પુણ્યપ્રાપ્તિ એ હશે છે મુનિઓએ જવાબ આપ્યો

તેઓને લાગ્યું કે [મારા વિનયયુક્ત સ્વરનો આંતિત અર્થ] આ સાધુઓ સમજ્યા નથી આથી એણે [સ્પષ્ટ અર્થ થાય તેમ ફરીથી] કહ્યું હું એમ કહું છું કે આપને આહાર ન મળ્યો હોય કે આપ ત્રીજીવાર આવ્યા એ નવું જ લાગે છે

[હવે મુનિઓ એના કહેવાને અર્થ સમજ્યા, એટલે] એમણે કહ્યું. દેવકી! અમે છ ભાઈઓ છીએ. આપણી પહેલાં [બે વાર]

જે વહોરી ગયા એ બીજા મુનિઓ, કારણ અમે છ મુનિઓ છીએ
દેવકીને આશ્ચર્ય થયું આ બધા કઈ માતાના દીકરા હશે? એ બધા
અતિ સુંદર છે શ્રીકૃષ્ણ જેવા કમનીયતાવાળા છે આથી એણે
પૂછ્યું હે મુનિરાજો, તમે ક્યાં જન્મ્યા તે મને કહો. તમારી નગરી
કઈ? તમે કોના પુત્ર?

મુનિઓએ જવાબ આપ્યો અમે નાગશેઠ અને સુલસાના
પુત્ર છીએ અને ભદ્દલપુર—ભદ્રિલપુર—ના વતની છીએ અમે છયે
જ ભાઈઓએ દીક્ષા લીધી છે [ત્રણ વખતે અમને ભેગી] બત્રીસ
બત્રીસ પત્નીઓ અને બીજી સુંદર બત્રીસ બત્રીસ વસ્તુઓ—દાસ
દાસી વગેરે—નો અમે ત્યાગ કર્યો છે કુટુંબ અને માતાને રડતાં—
કકળતાં મૂકીને નીકળ્યા છીએ!

દેવકી ૩. આ સાંભળીને દેવકીએ વિચાર્યું આવો પરિવાર
તમે દીક્ષા કેમ લીધી હશે? એ વે એણે પૂછ્યું તમે શા દુ:ખે
[ઘર છોડીને] નીકળ્યા?

સાધુ ત્રીજા: [સાધુઓએ જવાબ આપ્યો] અમે મહેલમાં
ભોગવિલાસી અને બત્રીસ પત્નીઓ સાથે એવી રીતે સમય વિતાવતા
હતા કે કાળ અતીત થતો એનીયે અમને ખબર ન પડતી. એ
દરમ્યાન શ્રી નેમિનાથ આવ્યા અમે એમના ધર્મનિર્ઝરો—ધર્મોપદેશ—
ને વૈરાગ્યભરી વાણી સાંભળી એટલે મુક્તિને દ્વારમાં લઈ અમે
સંયમ સ્વીકાર્યો ચાર મહાવ્રતો અંગીકાર કર્યાં અને સકળ જીવોને
અભયદાન આપ્યું આ ને પત્નીઓને સોંપી મૂકી ને આજીવન
બે બે ઉપવાસોને અંતે પારણું કરવાનું વ્રત સ્વીકાર્યું આજે
અમે ત્રણેય સમુદાયમાં અહીં પારણાની ભિક્ષા લેવા આવ્યા છીએ
આથી અમો બીજી વાર આવ્યા જણાઈએ છીએ.

દેવકી ૪ [સંભ્રમની વાત દેવકીના મનમાં બેસતી
ઉતરતી નથી, આથી] એ વારંવાર પૂછે છે ઘરમાં શાની ખોટ
હતી કે તમે ત્યાગ કર્યો? મુનિઓએ એ ખોટ બતાવી

રાણી ચોથી. જ્યારે ઊંચા ઊંચા મહેલ હતા ને જાણે રંભા જેવી પરમ સુંદર સ્ત્રીઓ હતી એ બધું પુણ્યનું ફળ હતું. આ પછી તેઓ બધાંએ પોતાની પત્નીઓને સર્વ પ્રકારની સોંપેલી બત્રીસ-બત્રીસ ઉત્તમ વસ્તુઓની—બત્રીસની એકેકી—વાળી આપે છે: બત્રીસ કરોડ સોનૈયા, બત્રીસ કરોડ રૂપૈયા, બત્રીસ મુગટ, બત્રીસ હાર, બત્રીસ નવસરાહાર, કુંડલાદિ, વસ્ત્રાદિ અને બીજી વિભાગોના બીજાઓને બાકી વિધાનો [૭ × બત્રીસ = બેઉઓને બાકી પુણ્યથી, બધાંને મિઠાઈ]. આ રીતે અમે છ ભાઈઓ આનંદભોગમાં રહેતા હતા. અમને કોઈ તોટો નહોતો.

રાણી ૫. દેવકી પાછા પૂછે છે: તમે બધા મુનિઓએ આ વૈરાગ્ય કઈ રીતે પામ્યા તે કહો!

રાણી પાંચમી [મુનિઓ જવાબ આપે છે] નેમનાથજીની વાણી સાંભળી અમે સંસારને અસ્થિર જાણી લીધો, ને દુઃખ અને મરણ મરણ અમારી વાત પર [હે દેવકી !] તું ધ્યાન ન આપતી. આ પછી એ મુનિઓ સંસારની અસારતા સમજાવતી જે વાત નેમનાથસ્વામીએ કહી હતી તે ફરી કહી સંભળાવે છે. આ ધર્મવાર્તા સાંભળી અમને એને તરત ધર્મજ્ઞાન થયું ને અમે મુક્તિના ઉપાયરૂપ સંયમ લીધો.

આ સાંભળી દેવકી વિચારવા લાગી કે નાની વયમાં દીક્ષા લેનાર આ બાળકોને ધન્ય છે! મારા સાતમા જન્મમાં આમના જેવું કોઈ નથી. આ પછી દેવકી પાછા વળવી એ બધાં મુનિઓની આરતી ઉતારે છે.

રાણી ૬. દેવકીએ બધાને નીરખ્યા, ને બધાએ અવતાર ધન્ય માન્યો. એ બધે આર્જિયા મિમ્મરના ગાતા હતા.

રાણી સાતમી. રાણી દેવકી આ સાધુઓનું રૂપ ને ઊંચી હલો નિહાળ રહી હતી. એમની વાણી બધું વિચાર હતી એ વિચારવા લાગી કે ધરમાંથી આવા સુંદર પુત્રો નીકળ્યા ક્યાં હશે તે ધરમાં

તો ઉમંગ ભારી રહ્યો છે? આમના જેવું સુંદર મારા રાજ્યમાં એક કૃષ્ણ સિવાય બીજું કોઈ નથી મારે આમની સાથે કશું સીધું સગપણ નથી છતાં આમના પ્રત્યે મારો પ્રેમ કેમ જાગ્રત થયો છે? બાળ-બાલિકાને સહુ ઉપર ધર્મસ્નેહ હોય છે પણ આમને જોતાં મને પૂર્વસ્નેહ જેવી અનુભૂતિ કેમ થઈ?

એ સાધુઓને ત્યાં જોઈને દેવકી ખૂબ દિલગીર થઈ એની આંખમાંથી આંસુ પડવા લાગ્યાં

દેવકી ૭ [દેવકીને સ્મૃતિ જાગ્રત થઈ] હું નાની હતી ત્યારે અતિમુક્ત નામના સાધુએ કહ્યું હતું કે તું એવા આઠ પુત્રોને જન્મ આપશે કે જેનો ભારતભરમાં જોટો નહિ હોય [પણ મને તો એક જ પુત્ર છે] આવા આઠને જન્મ આપ્યા વિના મને કેમ આનંદ થાય? મારો આ સંશય શ્રી નેમનાથ સિવાય બીજું કોઈ ભાંગી શકે તેમ નથી હું જઈને એમની પાસે જ એ શંકાનું નિવારણ કરાવું

આમ વિચારી એણે પ્રભુને વંદન કરવા જવાની સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી.

દશ્ય સાતમી. દેવકીએ પોતાના નોકરને બોલાવીને જલદીથી રથ જોતરવાની આજ્ઞા કરી. હર્ષિત થયેલો ચાકર રથશાળામાં ગયો ને રૂડો વિશાળ રથ તૈયાર કર્યો. એ રથને એણે નગરની ઉપસ્થાન શાળામાં આણ્યો દેવકીએ [એને જોતરવા માટે] સુંદર નાની શીંગડીઓવાળા ધોળા ઝાંપી બળદોની જોડ આણવા કહ્યું (આ પછી કવિ એ રથ અને બળદનું વિસ્તૃત વર્ણન કરે છે)

દેવકીએ સ્નાન કરી નવાં વસ્ત્રો પરિધાન કર્યાં સુંદર ઘરેણું સજ્યાં અને સખીઓને લઈને ચાલી નીકળી

સકળ ભાવનો આગાર આવો / હોય છે

દેવકી ૮ નગરમાંથી બહુ પરિવાર સાથે નીકળી દેવકી જે સ્થળે નેમ જિનેશ્વર સમોસરણમાં બેઠા હતા ત્યાં ગઈ

કાલ આપશી. સર્વ એવું વચન ને પ્રણામ કરીને એવે વિનય-પૂર્વક વચન કહ્યાં એ રથમાંથી ઉતરી આવ્યો પછી અભિગમો સાચવી, પ્રદક્ષિણા કરી એવે નેમનાથને પર્યાપ વચન કહ્યાં

આ પછી એવે પોતાનો સકળ પ્રભુને પૂછી તે નિવારવા વિનતી કરી હું સકળ નિવારવા માટે તમારી પાસે આવી છું હે પ્રભુ, તમારા અનંત ગુણો છે અને કામ હોય તો જ એ માર્ગ વર્ષોની આશ. અને તમે ચાહો તો નિવારી સર્વ-સમાપ્તિ થવા એ

શ્લોક ૯ પ્રભુએ જવાબ આપ્યો એ છએ મુનિઓ તારા પુત્રો છે આ વિષે તું જરાય શંકા ન લાવવી

કાલ નવમી દેવકી એ છએ તમારા પુત્રો છે નાગ શેઠ અને સુલસાને ઘેર તો એ માત્ર મોટા થયા છે

[દેવકી કહે] એમને જન્મવાનો મર્મ હું જાણતી નથી, તે એ મને સમજાવો

[પ્રભુએ કહ્યું] તારી સાથી છએ જેમ તારા અવતારને જન્મતા તેમને એ દેવ વિચારે એમની લઈ ગયો હતો આ અને મુનિવર, આપણે એમાં મળીને જીવ માર્ગમાં [આપી પુત્રો સર્વ સર્વ એમ તારી પાસે આવ્યા] એ ઓળખી થતી સૂરજ ! તને એ વાતથી જ ખબર પડશે. દેવકીનો સાતમો પુત્ર તારા કૃષ્ણનો અધરી થશે કે જે પુણ્યપૂર્વી અને કસાથી તું જાણતી નથી તે માટે શત્રુ કશી પાણી નથી કરતો "

આ શબ્દો સાંભળીને છએ મુનિ પાસે જતી કેમ પાસે સર્વ વાત સાંભળી કેમ મેળો ને વિનય કર્યો વસુદેવ પાસે એવે વચન લીધું કે દેવકીનું સર આવ્યો કસ્તે ઘેર મોટા થાય વસુદેવે એનો ભાર આપ્યો જેથી કેમ રાજી થયો.

દેવકી જ્યારે જ્યારે ગર્ભવતી થતી ત્યારે કેમ એના ઉપર સાવચેત રહેતી હતો

શ્લોક ૧૦ તે સમયે ભદ્દિલપુર નામના ગામમાં નાગશેઠ

અને એની પત્ની સુલસા રહેતી. તે બહુ સુખી હતાં, પણ સુલસાને એકેય પુત્રો નહોતા. આથી એણે હરિણૈગમેષી દેવની એકચિત્તે આરાધના કરવા માંડી.

ઘણા દિવસો કેટલેક વખતે દેવ પ્રત્યક્ષ થયા, ને પૂછ્યું તું શા માટે મને સેવે છે?

સુલસાએ કહ્યું મારાં મરેલાં બાળક જીવતાં થાય એવી શક્તિ આપો.

દેવે કહ્યું, મરેલાં બાળકને જીવતાં કરવાની મારામાં શક્તિ નથી

તો બીજો કોઈ ઉપાય બતાવો સુલસાએ કહ્યું દેવે કહ્યું

* આપણે પ્રારબ્ધમાં જેટલું લખ્યું નાખીએ તેટલું જ તેમાંથી નીકળે [વધુ નહિ] સર્વ વાતો પૂર્વપુણ્યને આધારે જ હોય છે

સુલસા બોલી, ત્યારે તો દેવ, તમે તુષ્ટ થયા પણ ન થયા જેવા જ!

તરતનું જન્મેલું બાળક હું તને લાવી આપીશ દેવે કહ્યું

પણ તું બીજે ક્યાંથી લાવે તો મને શી ખબર પડે? મને એવું ન ખપે

કંસે દેવકીના જે પુત્રો મારવા માટે માગ્યા છે તે તને હરીને લાવી આપીશ

આ સાંભળીને સુલસા રાજી થઈ

[ભગવાન દેવકીને કહે છે] મનમાં અનુકંપા આણી હરિણૈગમેષી દેવે અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ કર્યો

રાણી!! એ ધ્યાન વડે દેવે વિચાર કરીને તું ને સુલસા બન્નેને એક જ સમયે ઋતુવતી કર્યાં અને એક સાથે તારો પુત્ર થઈ ને સુલસાને આપ્યો અને એનું જન્મેલું બાળક ઉપાડી લઈ તારી પાસે મૂક્યું એની બાબતમાં આમ બન્યું એણે તમને બન્નેને નિદ્રા મૂકીને આમ કર્યું એટલે તે તમે કોઈએ જાણ્યું નહિ. આમ બન્નેને એટલી જ ખબર પડી કે કંસે તારાં મરેલાં બાળકો લીધાં.

એ બન્ને મોટા થયા ભણ્યા, ગણ્યા, ને વિવાહયોગ્ય યૌવન પામ્યા. પછી એમણે વૈરાગ્યવાણી સાંભળી દીક્ષા લીધી.

આ પ્રમાણે સાંભળી દેવકી ભગવાન નેમિનાથને વંદન કરી એ સાધુઓ પાસે આવી.

હાલ અભિચારથી દેવકી પોતાના પુત્રોને વંદન કરવા માટે આવી ઉપવાસના દબાણે ભરી કંચુકીની કસ તૂટી, ને સ્તનમાંથી દૂધની ધાર છૂટી. એની આંખ એમને જોતા ધરાઈ નહિ. દેવકી એકીટશે એમને નિહાળી રહી. આંખમાંથી આંસુની ધાર વહેવા લાગી. આ રીતે મોહવશ દેવકી દુઃખી થવા લાગી અને એ ઘેર આવી અનુભ—ભાવ ને સ્વ—વિચારો કરી રહી.

એટલામાં કૃષ્ણ માતા દેવકીને પગે લાગવા આવ્યા.

શ્લોક ૧૨ કૃષ્ણ પગે લાગ્યા તે દેવકીએ ધ્યાનમાં નહિ લીધું. કૃષ્ણે પૂછ્યું તમને શાની ચિન્તા છે?

શ્લોક બારમો [માતા દેવકી કહે] એવો જગતની સર્વે દુઃખી નારીઓમાં હું એકી વધુ દુઃખી છું. મેં તારા જેવા જ સાતને જન્મ આપ્યો છે પણ એકને પણ ખોળામાં હુલરાવી શકી નથી. પછી એણે આખી વાત કરી ને કહ્યું એ સાતમો તું મારી પાસે આવ્યો. પણ તુંય છ મહિને મને મળવા આવ્યો તેને જ મહિના થયા * અને તે પહેલા ગોળ વર્ષે તું ભગવાન—નંદ યશોદાને ઘેર રહ્યો અને તે યમુનામાં જઈ ને કાળીનાગને નાથ્યો હે કૃષ્ણ! મેં તારા બાળપણના એકે કોડ ન પૂર્યા! તને હિંચોળ્યો નહિ અરે! મારે તો આ ખોળામાં ખોટા મોહિનીકર્મનો ઉદય આવ્યો છે!

પછી એ કહે છે મારા પૂર્વ પાપકર્મનો આ ઉદય હોવો

[illegible]

જોઈએ એ કમીં મા કોઈ હો તે પણ એ વર્ણવે છે

ઢાળ ૧૩ [કૃષ્ણે કહ્યું] બાળકને દૂધ લાવવાના કોડ પૂરવા માટે હું મારા પૂર્વભવના સબંધી એક દેવને બોલાવું છું

ઢાળ તેરમી. તને પુત્ર થાય એવો પ્રયત્ન હું કરીશ માતે એમ વાણી કૃષ્ણ પૌષધશાળામાં આવ્યા ત્યાં અઠ્ઠમ (ત્રણ ઉપવાસ કરી) હરિણગમેષી દેવને આરાધ્યા દેવે હાજર થઈને પુછ્યું કૃષ્ણ અને કેમ યાદ કર્યો ? હું તમારો હિતકારી છું મને કામ કહો

હું તમારી પાસે મારે માટે નાનો ભાઈ માગું છું દેવકીને આઠમો પુત્ર થાય તેમ કરો

દેવે અવધિજ્ઞાનથી કૃષ્ણ પ્રભુને કહ્યું દેવલોકમાંથી ચ્યવી [ચ્યુત થઈ] તે દેવકીની કુખે પુત્ર થશે એ બાલ્યાવસ્થાથી મોટો થશે. પણ એ અવશ્ય સાધુ બનશે

કૃષ્ણે આવીને દેવકીને વધાઈ આપી દેવકીને આનંદ થયો એણે કહ્યું તું મારા કુળનો ચંદ્રમા છે તેં મારી ચિંતા દૂર કરી.

પછી દેવકી પોતાના આવાસમાં ગઈ એ વખતે દેવલોકથી ચ્યવી [એક આત્મા] દેવકીના કુખમાં ઉત્પન્ન થયો માતાએ સ્વપ્નમાં સિંહ જોયો એને ખૂબ આનંદ થયો ને સ્વપ્નનું ફળ સ્વામીને પૂછ્યું ત્યારે વસુદેવે કહ્યું કે હે ભાગ્યશાળી ! તને પુત્ર જ થશે સવા નવ મહિને ગજસુકુમાળનો જન્મ થયો એને પામીને દેવકી પોતાના સઘળા મનોરથ પૂરા કરવા લાગી ગજસુકુમાળ મોટો થયો ભણ્યો ને સોમલને ત્યાં એના વેવિશાળ થયાં

ઢાળ ૧૪ આ અવસરે શ્રી નેમનાથ ગ્રામ પ્રવાસ કરતા સોરઠમાં દ્વારિકા નગરે આવી પધાર્યા ત્યાં નંદનવનમાં ઉતર્યા

ઢાળ ચૌદમી નેમનાથજી સાથે અઢાર હજાર સાધુ અને ચાલીસ હજાર સાધ્વીઓ હતી પ્રભુને જોઈને વનપાલક વધામણી કૃષ્ણ પાસે દોડ્યો ને વધામણી દીધી કૃષ્ણ તરત પોતાના આસનેથી ઉઠ્યા ને પ્રભુની દિશામાં સાતઆઠ પગલાં સામા ગયા, વંદન કર્યું પછી

એમણે વધાઈ આપનારને સાડાબાર લાખ સોનૈયા આપ્યા. વનપાલને વિદાય કરી કૃષ્ણે નોકર પાસે કૌમુદીભેર વગડાવી. તે સાંભળીને નગરજનો પ્રભુના વંદન માટે સજ્જ થયા. તેઓ વિધવિધ વેશે તૈયાર થઈ પ્રભુ પાસે જવા ઉત્સુક થયાં.

દોહા ૧૫ એમ વિવિધ રીતે શિણગારી નરનારીનાં વૃંદોએ પાંચ અભિગમ સાચવી નેમપ્રભુને વંદન કર્યું.

ઢાલ પંદરમી. સોરઠ દેશની દ્વારિકા નગરીમાં વસુદેવ રાજા રાજ્ય કરે છે. એમના દશ ભાઈઓ, રાણી દેવકી અને બલભદ્ર ને કૃષ્ણ એ કુમારો છે. આ નેમજિનેશ્વર સમોસર્યા જાણી આવ્યો અને કૃષ્ણાદિ સર્વને ખૂબ આનંદ થયો. કૃષ્ણ અને બલરામ ગજસુકુમાલને લઈને પ્રભુ પાસે આવી, વિધિપૂર્વક વંદન કરી, યોગ્ય સ્થાને બેઠા. તે વખતે પ્રભુએ વિસ્તારથી હિતકારી ધર્મકથા કહી. આ દેશના (ઉપદેશ) સાંભળીને અનેક નરનારી બુઝ્યાં—સમકિત પામ્યા અને તેમણે વ્રતો અંગીકાર કર્યાં. વ્યાખ્યાન પૂરું થયે એટલે કૃષ્ણ, વંદન કરીને, આવ્યા હતા તેવા પાછા ગયા.

દોહા ૧૬ પણ પ્રભુની વાણી સાંભળીને ગજસુકુમાલ પ્રતિબોધ પામ્યા હતા તે પી જાણીને માતાને કહેવા લાગ્યા.

ઢાલ સોળમી. જિનરાજની વાણી સાંભળીને મારા દેહની આગ ઠરી છે. એ વાણી મને ઇષ્ટ અને ... ને વળી અતી મીઠી લાગી. મને દીક્ષા લેવાની અનુમતિ આપો. હે માતા, અનુમતિમાં વિલંબ ન કરો! પ્રભુએ આજે સમાજ વચ્ચે બતાવ્યું—અસ્થિર ધન અને રત્નો છે ખરે આ સંસાર દુઃખ ભરેલો અસાર છે. પછી ખૂબ વિસ્તારથી ગજસુકુમાલે પ્રભુના ઉપદેશનો સાર માતાને કહી સંભળાવ્યો.

પુત્રનાં વચનો માતાએ સાંભળ્યાં ને મૂર્છિત થઈ. ઝુમ ઝુમ પવન નાખતાં એ સચેત થઈ ને એની સામે ટગર ટગર જોઈ રહી—એકદમ રડવા લાગી, એને વિચારવાનાં વચનો ઉચ્ચારવા લાગી. તું મારું રતન ને પ્રાણ છે. મને ઓઘાની વાતથી છે.

વળી પુત્ર, સંયમ પાળવો મહાદુષ્કર છે તું એ વિચારણાને નહિ પામી શકો પ્રમાદિ

અઈમુત્તાકુમારે જવાબ આપ્યો મા કાયર કાપુરુષ દીક્ષાનાં દુઃખોને દુઃખ ગણે ધીરવીરને એમાં શું દુઃખ છે? હે માતા આવી વાત કરી મને કેમ છેતરો છો શા માટે?

દેવકી બોલી, પુત્ર સંયમરૂપી નગરીનો કોટ ઓળંગી પડશે ત્યારે તને મારા વચન યાદ આવશે

મા, એ કોટ પર હું દૃઢ મનોરથરૂપી ઘોડી બેસાડીશ. સમ રૂપી કોટો સમારીને મમતારૂપી તોપમાંથી, ગચ્છરૂપી ગોળો ઉપર જ્ઞાનના ગોળા છોડીશ

પુત્ર, તારો પુણ્યબળનો ક્ષય થઈ જશે, ને અંતુ-પીંતુ કપાસ થશે મનની હોંશ મનમાં રહી જશે

મા હું ઉત્સાહરૂપી બખ્તર પહેરી, પરાક્રમરૂપી ધનુષ હાથમાં લઈ સ્થિરતારૂપી ઘોડા પર વૈરાગ્યરૂપી બાણ ચડાવી આઠકર્મરૂપી શત્રુને પહેલે જ ઘાએ હણીશ મા, હું નિશ્ચે સંયમ પાળીશ—સમજાવતી.

દોહો ૧૭ માએ કહ્યું પુત્ર, તું પહેલાં સંસારના ભોગ ભોગવી લે તે પછી સંયમ લેજે

ઢાલ સત્તરમી પુત્રે જવાબ વાળ્યો હે માતા સંસારભોગ એ વિષસમ ક્ષણરૂપી દુઃખનો દાતા છે ધર્મ ન આપનાર નરકને પામે છે સંસારમાં જેવાં કર્મ કરીએ તેવું પામીએ છીએ આ ભવે પીડા પામતા કોઈ એ તોપણ કુટુંબ એ સહાયી થાતું નથી તો આવતા ભવના દુઃખ તો એ કેમ લેશે? આ ભવથી હું ઘણો દુઃખ અનંતવાર અવતરી અવતરીને હું મર્યો છું સ્ત્રીનો રંગ પતંગ જેવો છે સ્ત્રી કદી આત્મ પ્રીતિ પામતી નથી એ તો અનેક દુઃખો કરાવનારી છે એના પ્રત્યે કોણ મનને ખેંચું કરે? આ મહ, મહી ને મંદિર સર્વ નાશમાં છે માત્ર જિનમાર્ગનો પાયો જ સાચો છે

માએ જોયું કે [હું આમ રજા નથી આપતી તેથી] કુમાર

ખાસ છે એટલે એવો ઉત્તર આપો.

દોહા ૧૮ પુત્ર! તું નવો છે, કુંવર સંયમ તું કઈ રીતે પાળી શકશે?

ત્યારે જંબૂકુમારે આવો ઉત્તર આપ્યો: માતા મેં પ્રભુની અમૃતમય વાણી સાંભળી છે [પરિણામે મને] સંયમ ઉપર જ પ્રેમ ઉપજ્યો છે. મન ન સ્વજન પ્રત્યે ખાસ છે. આ મન પ્રેમ જ આતુરી થયો છે, હે માતા અનુમતિ આપો.

રેવતિને કહ્યું, તું નાનો છે, હું તને કઈ રીતે આદેશ આપું? ને તારા વિના હું રહું પણ કઈ રીતે? પુત્ર, દીક્ષા પાળવાનું કઠણ છે. ઘેર ઘેર ભિક્ષા માટે ભમવાનું તને કેમ ફાવશે? ને સારું ભોજન પણ તને ક્યાંથી મળશે? ને રાત્રિ સમયે તને ઊંઘ કેમ આવશે? ઉઘાડા પગે તારે અને કઈ રીતે ચાલશે? બાઈસ ને હાથે સામા તરવો ના મોઢાના ગણા બાવીસ પરિષહ છે. પણ દીક્ષા તેથી દુષ્કર છે.

મંદિરની જેમ કુંવરે કહ્યું, હું મંદરની જેમ દીક્ષા પાળીશ. આયુ વિધ અસ્થિર ને નિરંકુશ છે. એવા ચક્રવર્તી ઇંદ્ર કે તીર્થંકર પણ સ્થિર રહ્યા નથી, તો બીજાની તો શી વાત? માટે મા તમે મારે વિષે મોહ નિવારો.

બેટા, આપણા એના દેહ સુખ છે પણ આ મા આવું એક છે. તારા વગર બાળી તારી વિરહિણી માતા કઈ રીતે જીવી શકશે? તું હમણાં સોમની જેવી સારી લગ્ન કર.

મા, મેં પ્રભુની અમૃતતુલ્ય પ્રવચન સાંભળી છે. આપના વચની, હાલ તો મારું મન ઉતરી ગયું છે માટે કૃપા કરી અનુમતિ આપો.

બેટા, આજે તો લગ્ન કર, પછી ભલે દીક્ષા લેજે!

આ રીતે માતા પિતા ને બાઈઓ કુંવરને મોહમાં લપટાવવાનો ઘણો પ્રયત્ન કર્યો, પણ જંબૂકુમાર કુંવર માન્યો નહિ. ત્યારે ને વડીલ વિચાર કરવા લાગ્યાં.

આ જોઈ બાપને—દુઃખે—અંતર આવે કહ્યું, સાંભળ બાપ

જાઈ હું તને દ્વારામતીની ગાદીએ બેસાડું ને તારી આણ પ્રવર્તાવું

ગજસુકુમાલે આનો કંઈ જવાબ ન આપ્યો. આથી કૃષ્ણને અને સર્વને આનંદ થયો. કૃષ્ણે ગજસુકુમાલને રાજગાદી પર બેસાડી હાથ જોડી કહ્યું કે આણ પ્રવર્તાવો.

ગજસુકુમાલે કહ્યું : મારે દીક્ષા—મહોત્સવની તૈયારી કરો. ભંડારો ખોલી નાખો અને સાધુના ઉપકરણ—રજોહરણ અને પાત્રો—મંગાવો. કૃષ્ણે તેમ કર્યું ને સેવકોને આજ્ઞા કરી કુંવરને નવડાવ્યા. માતા દેવકીએ પણ આશિષ આપી. વાજતે ગાજતે કુમારને પાલખીમાં બેસાડવામાં આવ્યા ને વરઘોડો પ્રભુ નેમનાથજી પાસે આવી પહોંચ્યો. કૃષ્ણે શ્રી નેમનાથને કહ્યું : આ એની માનો મદ ને કાંત. એ માની પાસે રહેશે ના ? એ આપને સોંપું છું.

પ્રભુએ એને દીક્ષા આપી. માતાપિતાએ કુમારને કહ્યું. [હવે દીક્ષા લીધી છે ત્યારે] શુભ ધ્યાન ધરજો ને સારી રીતે દીક્ષા પાળજો. [પછી દેવકીએ નેમનાથ સ્વામીને કહ્યું] પ્રભુ આજે મારી આશીષોથી તમારે હાથ સોંપું છું.

શ્લોક ૧૯. આમ કહી દેવકી ને પછી કૃષ્ણ પાછા વળ્યા.

પ્રભુએ ગજસુકુમાલને દીક્ષા આપીને બધો આચાર ને સર્વ શીખવ્યા. ગજમુનિ જીવોની રક્ષા કરતા પંચ આચાર પાળતા શોભવા લાગ્યા.

હવે સોમલસસરો : સાંજ પડતાં ગજમુનિએ સ્મશાનમાં જઈ કાયોત્સર્ગ ધ્યાન ધરવા માંડ્યું. ત્યારથી ગજના હૃદયમાં શુભ ધ્યાનનો ઉદય થઈ રહ્યો હતો ત્યાં [illegible] સોમલ આવી પહોંચ્યો. મુનિને જોઈ તેને એને વેર ઉત્પન્ન થયું. આણે વગર વાંકે મારી પુત્રીનો જન્મ એળે ગુમાવ્યો. એણે મુનિના [વાળ વિનાના] માથા ઉપર માટીની પાળ બાંધી ને એમાં ખેરના ધગધગતા અંગારા ભર્યા.

ભયંકર દુઃખ થયું તો પણ ધીરવીર મુનિએ [કાયોત્સર્ગ છોડ્યો ના આસન ત્યાગ્યું] પોતાના આત્માની જ સંભાળ

લીધી એમણે વિચાર્યું" જે હવે છે તે મારું નથી ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ.

[કવિ કહે છે,] અને પરમ શુક્લધ્યાનમાં વરી એમ એને નિમગ્ન થતિ પણ કેમ લાગી હશે? એણે પોતાનાં ઘાતીકર્મ ખપાવ્યાં કેવળજ્ઞાન પામ્યા ને અતિ મુક્તિધામ પહોંચ્યા. સાથે દીક્ષિત સાધ્વીઓ આ રીતે મુક્તિ પામ્યા.

જ્યારે દેવતાઓએ ગજસુકુમાર મુનિને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયાનો મહોત્સવ કર્યો, ત્યારે દેવકીએ મુરારિને પૂછ્યું [કે આ શું થાય છે?] મુરારિએ સર્વ વૃત્તાંત કહ્યો. આ વૃત્તાંત ધર્મશાસ્ત્રમાં વિસ્તારથી આપેલો છે.

આ રીતે કૃષ્ણે પ્રભુની વાણી કરી આધાર હૃદય "આપ્યું" એ કૃષ્ણે ચતુર્વિધ સંઘને સાથે લઈ તીર્થંકર નેમિનાથ લીધું. બીજી નારીઓ નીકળી તેઓ અવસ્થાના આધારરૂપ અમમ નામના જિનેશ્વર થશે કર્મ ખપાવી કેવળજ્ઞાન પામી અંતે મુક્તિ પામશે.

કાલક શ્રી નેમ પ્રભુ મોક્ષની જ આગ ગિરનાર ઉપરના ગજસુકુમાલને ધન્ય છે, અને શ્રી [જૈન] સંઘનું કલ્યાણ થાઓ.

આ સંગ્રહ પરથી જણાશે કે આપણા કવિએ ટૂંક વસ્તુમાં બીજા કેટલાક વિચારો કરવા ઉપરાંત આટલી બાબતોમાં વધુ વિસ્તાર કે વર્ણન કર્યું છે: (૧) નગરીઓની વાત (૨) દેવકીનો ધાત્રિ રૂપ અને એથી મહત્ત્વનું તે આખ્યાન (૩) દેવકી અને ગજસુકુમાલનો અતિ વિયોગ નીચે કર્યો ઉત્પન્ન થયું તે આ વિષયના બીજા ગુજરાતી કવિઓએ પણ, સામાન્ય આમ કર્યું છે એ કે વિષયની ઉત્કટતા જાળવવા કવિએ સૌથી વિશેષ છે.

હવે આપણે આ સંપાદનમાં ઉપયોગમાં લીધેલી હસ્તપ્રતો અને બાકીની આવૃત્તિઓનો વિચાર કરીએ.

૩ પ્રતવિવરણ પાઠભેદો

હસ્તપ્રતો (૧) ક પ્રત મેં જે આપેલ છે તે આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૮ મા દે. લા. જૈન પુ. ફં. માંથી સંપાદન કરનાર મારા પિતા શ્રી જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી પાસે છે એ પ્રત

મારા વાંચવામાં આવતી તે ઉપરથી આ સંપાદનમાર્ગ મેં ગ્રહણ કર્યું અને એ રીતે જૈન પ્રાચીન કાવ્યોમાં પ્રસિદ્ધ કરવાની તક મળી આ કાવ્ય આ પ્રતનો શબ્દશઃ ઉતારો છે (માત્ર કેટલીક ભૂલો સુધારી લીધેલી છે) આ રીતે એક પ્રતને મુખ્ય ગણી તેને સળંગ ઉતારવી અને બાકીની પ્રતોના પાઠભેદો નોંધવા એ પદ્ધતિ હાલ પશ્ચિમમાં વિશેષ પ્રચલિત બનતી જાય છે ને હું તેને અનુસર્યો છું જોડણીઓ પણ તે જ કારણે યથાતથ રહેવા દીધી છે એમ કરવાથી તે વખતની લેખનપદ્ધતિનો યથોચિત ખ્યાલ આવી શકે છે

લગભગ ૨૨૫ પાનાનો આ ગુટકો જુદા જુદા કાવ્યોથી ભરેલો છે શરૂઆતના ૧૨ પાના ગુમ થયેલા છે પાનાના આંક કેટલેક સ્થળે સળંગ નોંધાયા છે જ્યારે કેટલાક નવા કાવ્યની શરૂઆતથી ૧ થી લખવામાં આવ્યા છે આ રેવંતગિરિ ઉ આભાસ રાસ પાના ૪૬થી શરૂ થાય છે તે પાના ૭૭મા એટલે પાના ૭૮ની પૂરી બાજુએ પૂરો થાય છે ગુટકાના પાનાની લંબાઈ સવા નવ ઇંચ અને પહોળાઈ પોણા ૭ ઇંચની છે આ ૬ રુ લખાણ લંબાઈમાં ૮ ઇંચ અને પહોળાઈમાં પોણાપાંચ ઇંચ છે લીટીઓની સંખ્યા આશરે ૨ છે અક્ષરોની સંખ્યા લીટી દીઠ ૧૭થી ૧૩ની છે

( ) આ બ પ્રત શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિ જૈન જ્ઞાન મંદિર વિજાપુર (ઉ ગુ) ભંડારની છે એના પરની પ્રશસ્તિની નોંધ આ પ્રમાણેની છે પત્રાંક ૨૭ ભાષા ગુજરાતી શ્લોકસંખ્યા

ગ્રન્થાગ સ લેખન સં ૧૬૭ પોથી નં ભા/પ ૧૫૩૪/૩ [તથા

એ ખૂણે ૧૯૨૩૧] આમાં લેખન-સં ૧૬૭ અનુમાનથી નોંધ્યું જણાય છે કારણ કે અંતિમ લીટીમાં " સંવત્ ૧૬૭ના વર્ષે સમાપ્ત શ્રી સેતુજમસાઢવ ॥ એ પ્રમાણે લખાયેલ છે આનો અર્થ કદાચ ૧૮૬૭ સુદિ પણ થઈ શકે પ્રત સો વર્ષ જૂની તો હોઈ શકે ખરી પ્રતની લંબાઈ ઇંચ ૧૧ પહોળાઈ ઇંચ ૪।।। છે લખાણનું માપ

લખાઈ ૮ાા અને પહોળાઈ ૪ા થી ૪ ઇંચની છે. લીટીની સંખ્યા ૧ થી ૧૨ છે. તેમાં અક્ષરો ૨૪ થી ૨૦ છે. પાનોરો જરથી અક્ષરો તેમ આ પ્રત કંઈક અશુદ્ધ છે; જો કે મિશ્ર બે ચાર સ્થળે જૂનું શુદ્ધ રૂપ ૧૫ મળી આવે છે.

નીચેની ૮ પ્રતોની માહિતી આ આખું પુસ્તક છપાઈ ગયું, અને પ્રેસકાના પીછાણવું કરવા ક્ષેપક થઈ ગયા તે પછી અને મળી, એટલે આ સંપાદનમાં એનો ઉપયોગ થઈ શક્યો નથી.

(૩) * ભાઈનો રાસ સુજ (૧૭૦)માં ખરતર ગચ્છનો ભંડાર, પોથી ૧ ન ૨૪ પાના ૨૧

(૪) દેવકીજીના નંદન * ભાઈની સજ્ઝાય સુજ (૧૭૦)માં અભય ગચ્છનો ભંડાર પ્રતમે ૨ ક્રમાંક ૧૦૪

(૫) * ભાઈનો રાસ (ઉપરના ૪ મુજબ) પ્ર ૨ ક્રમાંક ૧૦૩ આપણી કૃતિની આ પ્રત સિવાય બીજી ૬ પ્ર મળી નથી.

આ પ્રતો પૈકી નં (૫)ના આદિઅંત નીચે પ્રમાણે છે એ પ્રત આપણી કૃતિ પ્રતકરતાયે કંઈક વિશિષ્ટ માહિતી ધરાવતી છે. ખાસ કરીને જનીનો રે પ્રસંગ ધ્યાન ખેંચે છે:

આદિ—નેમજિણંદ સમોસર્યા તીન ભવના નાથ।
ભવ છગને તારવા પ્રભુ મોટા જગનાથ ॥ ૧ ॥
વાણિ સુણી શ્રી નેમની, જુગના ભવે કુમાર।
માતાપિતાને પૂછને લીધો સંજમભાર ॥ ૨ ॥
વેરાગે સંજમ લીધો ધમ સામી નીર।
બેલા બેલારે પારણે, પ્રભુ આઈ દીયો આદેશ ॥ ૩ ॥
એક દિન બેલારે પારણે, વૈરાગી અણગાર ॥ ૪ ॥
ઢાલ ૧ (બધાવાની દેશી તથા નીરે વધાવો)

અંત—ધર્મ આપણી ક્ષેમ કરી, પોહતસે મુક્તિમોઝાર રે।
એહવું જાણી જે ધમ આદરે, તે લહસે ભવજલ પાર રે
સો ॥ ૧૫ ॥

પ્રતિ શ્રી દેવકીનંદન છ ભાઈની સઝાય ઉમેદચંદ લખે કરીને સંપૂર્ણ। સંવત્ ૧૮૦૪ વર્ષે શ્રાવણ સુદિ ત્રીજે શ્રી [illegible] નગરે દેવકીનંદન સઝાય વાચનાર્થે લિખી છે।

છપેલી પ્રતો (૧) છપેલી પ્રતો માંની સૌથી જૂની શિલાછાપની છે. જે આર્દ્રકુમાર રાસ મુંબઈ મધ્યે નારાયણ ભીમજીએ [illegible] પોતાના છ [છાપખાનામાં] છ [પી] પ્ર [૧૮] કર્યો. સંવત્ ૧૯૨૨ વિક્રમ અને ૧૮૮૫ [illegible] સ [illegible] નોકરે શુદ્ધ પ્રત છે. [illegible] માપુ નાખી (માપે લીટીઓ દોરી) શુદ્ધ [illegible] લિપિમાં છાપવામાં આવ્યું છે. પાઠભેદ માટે આને પ્રત [illegible] ગણી છે. આ પ્રત પંડિત ધીર [illegible] ઉત્તમ [illegible] ભાઈની મારી અમદાવાદમાંથી જોવા મળી છે.

(૨) છપેલી પ્રતમાં સમયાનુક્રમમાં બીજી આવતી પ્રત ગુજરાતી ટાઈપમાં છે. ટાઈટલ પત્ર ફાટી ગયેલું છે. પણ અમદાવાદમાં છપેલી હશે તેમ અનુમાન છે. કારણ પુસ્તકો વેચનારનું નામ એના ટાઈટલ ઉપર આ પ્રમાણે છે. પોપટલાલ મોતીલાલ શાહ. જૈન બુકસેલર અને કમીશન એજન્ટ સારંગપુર—અમદાવાદ. આ પ્ર પ્રત અમદાવાદ શાહપુરના શ્રી વિજયદાનસૂરિ જ્ઞાન ભંડારની [illegible] ક્રમાંક ૧ ૧ અને [illegible] રાસ [illegible] માં નોંધાયેલી છે.

(૩) સમયાનુક્રમે ત્રીજી પ્રત ભિન્ન [illegible] દેવનાગરીમાં છપેલી છે. શ્રી દેવકીજીના ષટ્પુત્રનો રાસ [illegible] તથા [illegible] [illegible]નો સંગ્રહ આ પુસ્તક સંસારની અસારતા દર્શાવનારું હોવાથી સર્વે કોઈને અવશ્ય વાંચવા માટે ઉપયોગી જાણીને શ્રી મુંબાપુરીમાં [illegible] ભીમસિંહ માણેક માટે નિર્ણયસાગર છાપખાનામાં [illegible] [illegible] છપાવ્યું સંવત્ ૧૯[illegible] અને ૧૯ [illegible] પોષ [illegible] સોમ ભીમસિંહ માણેકની સર્વે આવૃત્તિઓની જેમ આ પુસ્તક સુંદર મોટા [illegible] ટાઈપમાં છપાયેલ છે. પણ પ્રત ને પ્રતોને [illegible] રૂપમાં છપાવાને કારણે [illegible] તમામ [illegible] આદિ અને [illegible] રૂપમાં છપાવાનો [illegible] [illegible] છે. [illegible] (આ[illegible]

કાલભારી), મુનિશ્રી જિનવિજયજી પ્રભૃતિ વિદ્વાનો આ પદ્ધતિનું સંપાદન કરતા હોય છે અને એ પદ્ધતિને બધા વિદ્વાનોનો ટેકો છે એનું સૌથી ૭ પાનામાં મૂકેલ ૧ ... આપવામાં આવ્યો છે આ પૂર્વ—લક્ષ્મણગણિની બાલા પણ જૈન પરંપરાની છે તે એ પ્રતિ જૂની પ્રતમાંથી લીધેલ જણાય છે અને પ્રત ખ જૂની છે આ પ્રત પણ શુદ્ધ હોવાથી મેં આપેલી પ્રતોમાં અને વધુ પ્રધાન ગણી છે અને ક પ્રતના આધારે પણ વધુમાં સ્થળે (વિશેષ ટીપ્પણી) આ પ્રતથી જૂની છે આ ખ પ્રત મેં કેમાંથી લેવા ગયો છે શ્રી જૈનાનંદ પુસ્તકાલય ગોપીપુરા સુરત, શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ, ગોપીપુરા, સુરત. ભીમસેનમાં શ્રી નાથાલાલના સંગ્રહમાં પણ એ છે

(૪) અંતિમ આપેલી પ્રત દેવનાગરી લિપિમાં છે જૈન પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરનાર—વેચનાર શ્રીમ શેઠની પેઢી અમદાવાદવાળા શ્રી ભાવસાર જગનલાલ ચારે આવૃત્તિ ૨૭ તરીકે સંવત્ ૧૯૦૭ અને ૧૯૨૧માં આસરે પ્રેસ અમદાવાદમાં છપાવેલી છે આમાં કેટલેક સ્થળે નવું સ્વરનો પ્રયોગ વધુ કરાવેલો જોવામાં આવે છે. તેથી આધાર કરતા આ પ્રત ભીમસિંહ માણેકની "ખ" પ્રતની સમાન ગણી છે નામે નામ છે એનાં ૭ પાનામાં પ્રત ખ ની પેઠે પૂર્વનાં વાક્યો પણ આપેલાં છે પાછળથી આની આ પ્રત મગુપુર અમદાવાદના શ્રી જિનદાનસૂરિ જ્ઞાન ભંડારની છે

(૫) સુરતના શ્રીમત્ શ્રી પદ્મરાજ સંપાદિત જૈન ગ્રંથમાળા (સંવત ૧૯૭૨, સને ૧૮૦૧)ને ઉદ્દેશે પાને, જેમાંની ચોપડીઓમાં, ૭ આર્યાઓનો રાસ —૪— ની આ. ખ છે પણ આમે આ આવૃત્તિ ખ કરતાં ભિન્ન છે આ પ્રત મને મળી નથી. આ. ઉપરાંત પણ આ મત માત્ર બીજા પ્રકાશકોએ પ્રગટ કરી હશે એવું અનુમાન થાય છે આ વિવિધ પ્રકાશનો વાપરેલી ૬ પ્રતોની ક્યાંય ચર્ચા નથી પણ ભીમસિંહ માણેક કરતાં જૂની હોવાથી એનાથી પૃ ૪૪ પર આપેલી ૬ પ્ર (૩ ૪ ૫)નો ઉપયોગ કર્યો હોય એ સંભવિત છે

૪ આ જ વિષયની અન્ય કૃતિઓ

પૃ ૨૭–૨૯ પર ઉલ્લેખિત હાલસાગર અને સાધુવંદનામાં આવતી કૃતિનો વિષય અન્ય અનેક જાણતો સાથે પ્રમગપ્રાપ્ત આવ્યો હતો. પણ જેમાં દેવકીજી જ આખારો રાસ ની જેમ માત્ર દેવકીના સાત પુત્રોની જ કથા છે એવી પણ અન્ય ગુજરાતીમારવાડી કૃતિઓ હસ્તલિખિત રૂપમાં ઉપલબ્ધ છે એની નોંધ આ પ્રમાણે.

૧ દી[રે]વકીઇ ઢાલ. શુભચંદ્ર નામના શિષ્ય સતરમી સદી. (શ્રી અભય જૈન ગ્રંથાલય બીકાનેર બંડલ ૮૧ ક્રમાંક ૩૭૨૮ પાનાં ૬).

આદિ—રેમ સોરઠ દ્વારામતી નયમ તિહા વાસુદેવ એ।
        ભરઇ દ સાર તે રાજિયા બાંધવ શ્રી બલદેવ એ ॥ ૧ ॥
        શ્રી રે છ રે સામિ સમોસર્યા છ નિરૂ ગાપીનરૂ નાથ એ।
        નેમિ વદન મનિ આણંદુ, અત સુ આદવ-સાધુ એ ॥ ૨ ॥

અત—(કુલ) શુભચંદ્ર ન શ્રી સુરરાજ, નિત પ્રણમઈ તેહના પાય।
        જ્યો ગજસુકુમાલ મુનિંદ, રસ લુંઈ નેમિ-જિણંદ ॥ ૯૭ ॥
        જ્યો ગજસુકુમાલ મુણી મા શ્રી સા[ધુ]પ દ્ય આસીસ।
        જસ નામિ પરમાણંદ તસુ ભાવના હર્ષ આણંદ ॥ ૯૮ ॥

આમાં છેલ્લી પંક્તિનો પરમાણંદ શબ્દ કર્તાવાચક નથી. અન્તર પુરાવાથી પંક્તિ સાથે છે

        આની એક બીજી પ્રત પણ કલકત્તા એ સગ્રહમા છે.

૨ દેવકી પુત્રની ઢાલ કર્તા. અજ્ઞાત અઢારમી સદી લખ્યા સં ૧૯૧ (અભય ગ્રન્થાલય બંડલ ૮૧ ક્રમાંક ૩૭૩૧ પાનાં ૮ ર ૬ નથી) મારી પ્રત

આદિ— ભારથ નામે નયર, અગીયા રીપ ભડાર।
        તિહા ગમ [વસે] નામ ગાથાપતી, સુલસા તિણરે નાર ॥ ૧ ॥
        સુલસ હે મત-બાલકી, તિણ મન્ની પુત્રની આવ।
        હીરણગમેષી દેવી, સેવ કરે ચીત લાઈ।

અન્ત— મિલ મરિત ગજસુખમાલનો ? સુણજી નરનાર રે।

સાધુ શ્રાવકના ગુણ આદરે કર રે એવો પાર રે ॥ ૧૬ ॥
ઇતિ શ્રી દેવકી પુત્રની રાસ ॥ ૧૮ ॥ સંપૂર્ણ ॥ સંવત ૧૬૧
લિપિકૃતં ગોવિંદ ઉસ્તવાલરે આતમ-હેતવે દેવપુર નગરે મધ્યે।

આની બીજી એક પ્રત પણ જ ભંડારમાં હોય એમ લાગે છે

૩ ● આર્દ્રની રાસ કર્તા સૌભાગ્યશિષ્ય નાથાજી-શિષ્ય ભાવમુનિ સં ૧૮૦૦ (પુણ્યવિજયજી હસ્તકનો ભાવવિજયજી ભંડાર)

આદિ—પ્રણમ્ય ૫ દાની ૨૧ ઢાલો લિખ્યા છે

તીર્થંકર ... લીઓ ... આદિ ॥ ૧ ॥
બાલબ્રહ્મચારી ... તસુ પ્રણમુ નેમ જિણંદ ॥ ૧ ॥
રાજેમતી ... છોડી, લીધો સંયમભાર।
કેવલ લહી પદ પંચમ તારે અતી સંસાર ॥ ૨ ॥

કાવ્ય આયુ લિખ કરતાં આગળ પછી દારિદ્રના નામ ... આપે છે

અંત—સંવત સત્તરના વરસે પ્રકાસ્યો, કાતી ચોમાસી સુખકાર રે।
માંડવી બિંદર અતિ ઘણુ રૂડું, શ્રેયાંસ ... ઓપકાર રે ॥ ૨૨ ॥
ગછપતી શ્રી પુણ્ય ... વીરાજે તસ શાસન સુખદાયા રે।
પુન્ય નાથાજીના શુભ ... ભાવ મુનિ ગુણ ગાયા રે ॥ ૨૩ ॥

ઇતિ શ્રી ૫૬ આર્દ્ર ... અધિકારની ઓગણીસ ઢાલ સંપૂર્ણ ॥ પુન્ય ... શ્રી ૫ માલજી તત્ શિષ્ય ... [પાન] તન્મધ્યે લિપીકૃત ... માલજી શ્રી માંડવી બિંદરે સં ૧૮૬૧ના ... વદિ ૨ રવૌ પરોપકારાય લિપીકૃતમ્ ... શ્રી ૫ ... વત શ્રી સુખલાલ આર્ય ... લખ્યો છે ... વાંચીને વીચારે આપને ... છે ॥

૪ દેવકી રાસ કર્તા ... (... નંબર ૮૮ ... પત્ર ૧-૧૪ ૧૨ ૧૩ નથી)
આ કૃતિ ... દેવકી ... પ્રમાણમાં ... સમાન છે.

(યાત આદિ-અંત વાંચવાથી એ પ્રતિ નહિ થાય)

આદિ—નેમ જીણંદ સમોસર્યા રે દ્વારાપુરરે બાગ રે ॥ અનિજિણ ।
સુણીને લોક રાજી હુવા રે, ધણું હરખે રે આગ હો ॥ અ ॥ ૧ ॥
સહુ આરે સાથી રે આવીયા આતીસ હજાર હો । અ ।
તિહુંની માન મનાવવા રે સાસણના સીરદાર હો । અ ॥ ૨ ॥

અંત—ગર્ભાણુ-ધૂમકા રે માય કાઉમ[ગ] લિયા કાન ।
પીર પરીમા [પરિષહ] મહી સુમને મયા હૉ ।
ધનધન ગજસુકમાલ વારે તને જિરાવ ।
ધનધન કરણી ન એસી કર[રી] હો ॥ ૩૧ ॥

ઇતિ શ્રી દેવકી ઢાલ સંપૂર્ણ ॥

૫. દેવકી કથા કર્તા અજ્ઞાત. ઓગણીસમીનો પ્રારંભ ?
લખ્યા સં ૧૯૧૮ (અનુરતિ ભંડાર, નં ૧૭૧૮ પત્ર ૧૨) આપ
મારવાડી અક્ષરવાળી લીંબાઈ વહિયાએ મારવાડી અશુદ્ધતાથી લખેલી.

આદિ—ભાદ્રપુર પધારિયા ॥ નાભિનામા જીણરાય ॥
બાઈ નેરાબીયા ॥ તે સુલસનો મીત લાય ॥ ૧ ॥
રાગ પેહલી (ધીજ કરે સીતા સતિ રે લાલ ॥ એ દેશી ॥)
નેમજીણંદ સમોસર્યા રે લાલ ॥ ભાદ્રપુરરા બાગ રે ભવિ જન ॥
સુણીને લોક રાજી હુવા રે લાલ ॥ ધણા હરખિ આગ હો ॥ ભ ॥ ને

અંત—સેરિ-વાટે હરિ આવતા હો સોમ ધરિ અભિરામ
સોમલ સસરે શ્રી સુણા હો ક્રોધરા હ્વલ પામ રે ॥ ૫ ॥
જે હુવા જિ ભવનપતિ હો તેહનો સોગ ન કેલ
લિયા હરિ-સમલાવસ્યાં હો નેમજિણંદ તેમ રે ॥ ૬ ॥
શ્રી હનપર મુ કહે હો પુન્ય ધરતો આય
તિણિ કે પ્રભુ મરણ હો જેહનો એહ સતાપ રે ॥ ૭ ॥
ઇતિ દેવકીરી ચોપી (ચોપાઈ) ઢાલ સંપૂર્ણ ॥ સંમત ૧૯૧૮ રા
[?] મીતી ૩ ॥ દેવકી કથા આગની ॥

૬ દેવકીજીના છ પુત્ર વિષેનો રાસ. કર્તા લાવણ્યકીર્તિ
ને. ૫. ૪

બન્ધા (?) સંવત્ ૧૮૦૭ (ભાવન મન્ડાર નં. ૮૨ ક્રમાંક ૩૦૪૭ પાના ૬)

આદિ—[જિ]નમિ નામે કુંપ વગ્યુ સર્વ સમેત
આદ સહસ વરસ ધરો આણિમ જિનમોર ॥ ૧ ॥
સમ્મ આદરે સાથ છ જાણિયા ચારિત્ર ઘોર ।
મેધા મેધા મુનિરા જિવારે આવી ઘર ॥ ૨ ॥
નલોરાજના ધિયા દેવકિ અભિગ્રહ
સુકમાલેં ઘર નથા સાંભલ્યો આઘાત ॥ ૩ ॥
અંત—ગઢ઼િયેન ઉપાડિયા રે, સમામ નગર મઝારે
મુક્ત-માળા ઉધા થયા રે, મણિ-માણિક સંચાયે ॥
મણિ-માણિક સહુ લીધા ધણી અનદિનભાવ્યા ક્ષમ[ી] ન સહી
વાચ્યરિતિ દાસ એમારે ચોથી–પાંચમી એ સહુ ધરી
છ દેવી છ છે ॥ ૬ ॥

ઇતિ શ્રી દેવકીજી ૬ બ્બ પુત્રેમ રાસ [સ]માપ્તમ ॥ સં ૧૮૦૭ વ. શિ[?]ની માઘ સુદિ ૬ વાર [?]

આ પ્રતની કથા ગજસુકુમાલના જન્મ સાથે પૂરી થાય છે. કર્તાનું નામ માત્ર છેલ્લી પંક્તિમાં આમ્નાર આવે છે. આ રીતે આ પ્રતિમાંથી છ પુત્રની જ કથા છે.

૬ મ દેવકીo સ્તો. વાચકપીતિ (આનંદજી જૈન શાસ્ત્ર ભંડાર લીમડીનો પા ૧૨ મ ૧ ૪ ક્રમાંકે નોંધાયેલ [દેવ] ઘર વગ્યુ છે : સ્તવન ગરબા, પત્ર ૧૯)

અને આ પ્રતના પહેલાં પાંચ પૃષ્ઠ ક્રમાંકે ખોવાયાં છે. ત્યાં ૧ ૪ (૧)ના અંતિમ ભાગ સુધીમાં સ્વરૂપ ચાલે છે. ઉપરવાળી કૃતિ અને વાચકકીર્તિના નામવાળી મળે છે તે પણી કથા આગળ વધે છે. ૧ ૧ (૧) પર પૂરી થાય છે ને તેમાં (અ) કુલ ઢાળ લીધી, કુલ ગાથા મિલી જ વાચ છે એમણે પ્રમાણ નથી. (આ) આ મંગ વિશાળમાં કર્તાનું નામ નથી આ બે અક્ષરસ્તર આ તેમાં ભીન્ન કોઈ ઉમેગ હોય એ પણ અસંભવિત નથી. એ વિચારણો અંત—

માલા મોતી હાર, ગહણાં સહુ ખા[ખો]લીયા (= કાઢી નાખ્યાં)।
હે સાંમી! કિમ્યાં હો મોરી નેમ! કવર ધમ બોમાં[હિ]યો।૧૬।
તન-મન વશ કરી
હે સામી તાપ-સરીએ સહિ ભ્રુતાં સેવપુરી।૨૦।
ઇતી શ્રી રેવતીની ઢાળ સંપૂર્ણ।

આ પછી વ ત એ જ શૈલીથી દ્વારિકાનગરીનું વિસ્તૃત વર્ણન શરૂ થાય છે એનો આદિ—

શ્રી વીતરાગાય નમઃ।
દુખ અશુભ કરમો હરણો આવીસમા શ્રી નેમ જીણંદ એ।
છોડી ત્રિયા તે સંસારના દુઃખ એ।

૭ રેવતી વ્યાખ્યાનકમ્ કર્તા અજ્ઞાત. સમ્મત ભોગ ઘૂંસમણિનો પ્રારંભ. લખ્યા સં ૧૯૫ (મોહનલાલજી મહારાજના પ્રશિષ્ય શ્રીમત્જિનઋદ્ધિસૂરિના શિષ્ય શ્રી ગુલાબમુનિજી પાસેની. પ્રતલેખક ગુલાબમુનિજીના પૂર્વના સ્થાનકવાસી ગુરુ શ્રી રૂપચંદજી પૂજ્ય અમરસિંહજી સંપ્રદાયના સાધુ સુરજમલજીના શિષ્ય)

આદિ—ઢાલ ૧ (જગતગુરુ ત્રિશલાનંદન)

નગરી ઉત્તમ દ્વારકા જી રાજ કૃષ્ણ નરેસ
લોક સહુ સુખીયા વસેજી દુખ નહીં લવલેશ
જિનેસર જગગુરુ નેમજિણંદ ॥૧॥
સમોસર્યા તિણ અવસરે જી કરતા જગ આનંદ,
વન્દ્યા સાધુ સુ પરવર્યા જી જિનવર નેમ જિણંદ જી ॥૨॥

અંત—સોભિત વધુની તજ ના રીએ, અદ્ભુત કરી હરિયલ
જાણેલ મન સ ભારતો એલે, હરિ આવ્યો પરમાંહિ રે મુ ॥૭॥
ભમતા રમ મુનિ પુણ્ય પીધો, ધન ધન ગજસુખમાલ
કર જોડી નિરખુ મન મુદે, વળી શ્રી ગોપાલ રે મુ ॥૮॥
મહાસતીસહ પ્રવર પ્રગમ્યા, મુનિવર શિવપુર પાયો,
આ તગાને તીજે વર્ષમાં આષાઢને અષ્ટમે જિન ગાયો। રે મુ ॥૯॥
ઇતિ રેવતી વ્યાખ્યાનક। લે. સંવત્ ૧૯૫

૫ પરસ્પરાવલોકન

કૃતિના આ નિમ ભાગમાં આપણે આપણી કૃતિ સાથે બીજી બે આચાર્યોની કૃતિઓનું મેળવણું માત્ર જોયું, ને અનુમાન કર્યું કે કૃતિઓમાં એકબીજાની કૃતિઓ વાંચી પણ હોય. આ અનુમાન આમ સ્થાપિત કૃતિ ઉપરાંત આ વિષયની જે બીજી ચાર કૃતિઓ આપણી સામે છે (અને આ સિવાય બીજો પ્રાય કોઈ હશે, જેની માહિતી મને ન મળી હોય) તેનાથી પણ પુષ્ટ થાય છે. આખું પ્રકરણ માત્ર વિષયોની સમાનતા અને દૃષ્ટાંતો કે છંદોની સમાનતાને લીધે કોઈ કહે પણ તે આમ કરવું એ ખરું એવું માત્ર મને લાગે કે જેણે બીજાને કંઈ જાણ્યો ન હોય તો એમ આપણને લાગે. વળી આ સંદર્ભમાં બીજી એ બાબતો પણ ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ. એક તે વખતનો ગ્રંથ વાંચનાર-લખનાર સાહિત્યરસિક વર્ગ નાનો પણ અન્ય કૃતિઓના ભાગો પોતાની પ્રતમાં સમન્વિત કરે એવો હતો. બીજું, પણ લહિયાઓ, નવરા થાય ત્યારે, ભવિષ્યમાં આવક કે સંસાર-દરકીને લેવા આવી પ્રતો તૈયાર કરી રાખતા. એ પ્રતો જુદા કવિની કે જુદી કૃતિ છે એમ જાણતા, અને કેટલીકવાર કોઈક ઉપાધિ સુગમ હોવાથી એમાં થોડા ફેરફારો કરી એને નવો દેખાવ આપતા હશે. આમ તો આધારથી એને જોવાનું પણ સુગમ બન્યું.

આપણી આ કૃતિઓમાં આ બધે પ્રસંગોએ એકબીજાની અસર જણાય છે પણ જાણે એકાદ કે આ વિષયની કૃતિમાં જ દેખાય છે. આ બધી કૃતિઓની તુલના રસિકને બોધપ્રદ થઈ પડે, પણ આમ સંક્ષેપમાં કહેવું, ભવિષ્યમાં કોઈ એ કરે એમ ઇચ્છતા, અહીં અટકું.

૬ હસ્તપ્રત

આપણી કૃતિની સર્વ ઉપલબ્ધ હસ્તપ્રતો ચાર છે ને ચાર બધી જાતિઓ મને જેટલી મળી છે તેમાં એક પ્રતિ નામોલ્લેખ વગરની બીજી પ્રતો, મનસુખલાલ કિરતચંદ મહેતા અને મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ જૈન ગૂર્જરકવિઓ ભા આ રીતે નોંધે છે. તેમાંના એક પુષ્પ

[કર્તા] પરમાનંદ મુનિ હવે આ કાર્યના રાસને નામે પ્રકટ થયેલી કૃતિ આપણા હાથમાંની એક જ જણાય છે એટલે, આ ઉલ્લેખ આપણા કવિની કૃતિ વિશેનો જ છે એમ માનવામાં હરકત નથી. તેઓએ આવું અનુમાન પૃ. ૩૪ કડી ૧૧ માં આવતા 'પરમ આનંદ' (પાઠાંતર અથવા 'પરમાણંદ') પરથી કર્યું હશે. પણ એ શબ્દ કવિવાચક નથી, ભગવાનવાચક-મુક્તિવાચક છે. અન્ય કવિઓમાં (ઉ. ત. માલ મુનિની× અને યશવર્દ્ધનના શિષ્યની કૃતિ ૪ માં) પણ પરમાણંદ શબ્દ મુક્તિના અર્થમાં જ આવે છે.

ટૂંકમાં, આ કૃતિમાં નામોલ્લેખ ન હોવાથી તેના કર્તા કોણ છે તે નક્કી થઈ શકે તેમ નથી. પણ સુલસાએ હરિણગમેષી દેવની મૂર્તિ બનાવી તેની ઉપાસના કરી એવો અગત્યવાળો ઉલ્લેખ આમાં નથી (આ વિષયના બીજા કોઈ ગ્રન્થમાંયે આ ઉલ્લેખ નથી) તે પરથી અને કંઈક ભાષા-શૈલી વગેરે પરથી એવું અનુમાન થાય છે કે આના કર્તા સ્થાનકવાસી યા લોંકાગચ્છીય જૈન મુનિ હશે. અલબત્ત, તે સમયે શ્રીનેમિનાથજી વિદ્યમાન હોવાથી મૂર્તિપૂજાનો બીજો કોઈ અવકાશ આ કૃતિમાં નથી.

૭ રાસની ભાષા*

ભાષા પરત્વે ટિપ્પણ ને શબ્દસૂચિ ઉપરાંત વિશેષમાં આટલું જોઈ શકાય.

વર્ણવ્યવસ્થા: આ રાસમાં સામાન્ય રીતે તત્સમ તેમ જ તદ્ભવ શબ્દોમાં નીચેના સ્વર અને વ્યંજન વપરાયેલા છે:

૧ સ્વર: અ આ ઇ ઈ ઉ, ઊ, એ ઓ

સાત આઠ ભવ ગતે સવા, વાળી તેમ જિણંદ રે
સિદ્ધના સુખની સુખ આપવા, વંદીએ પરમાણંદ રે (૩૪-૧૧)

* આ વિભાગમાં શ્રીયુત ડૉ. ભાયાણીની વિપુલ મદદ છે. અહીં ઉલ્લેખિત શબ્દાદિનાં સ્થાન, કડીઓ વગેરે, પુસ્તકને અંતે આપેલી શબ્દસૂચિ પરથી જોવાં.

સામાન્ય રીતે તત્સમ શબ્દોમાં આ એ ઓ વપરાતા એ ઑ આ મતમાં હોય, જેમ (પૃ ૧૮), વાગાદિ જેવા અપવાદ બાદ કરવા એ જેવા માગતા નથી. એ-ઓનાં વિરત ઉચ્ચ. હોની તે કોઈ સમજતા નથી

અપભ્રંશ કૃતના મધ્યકાલીન ગુજરાતીમાં પ્રચલિત ઈ ને સ્થાને, નારીજાતિના ઈકારને સ્થાને અને નરજાતિના ઈને સ્થાને પણ મોટે ભાગે ઇ વપરાયો છે વાણિ સુદ્ધિ નેમનિ, ઉક્તિ ઇ ઇ ઓરમણી અવસ્થા આવી હતે એમ માનવું સ્હેલ છે આ પછી આપણો એક અર્વાચીન ભારવાડી વગેરે બોલાવી અપભ્રંશ કૃતના ઇને સમર્થન મળે છે (? ઇ ક્રિયામાં તો આ ના રૂપમાં સ્થાપિત થઈ ગયો છે) વગુન. ભાષા રાસમાં ઈ મોટે ભાગે ઇ વપરાયો છે. ભાને વધિયાની આ સા રેમ સ્વરની વધુ ઉક્તિ છે

૨. અનુસ્વાર આપણી પ્રતમાં વર્ગીય વધુની પૂર્વ અનુસ્વાર મૂકે છે જિણ્ડ, સમય ત સબાદ, કંગુણ તત્સમ. મહારિ, સંત

૩ અનુનાસિક જુ ગાની ઘણાદિ ભાષાઓમાં સ્વરમાં તથા ઉચ્ચારણ થતું આ અનુનાસિક ઉચ્ચા ગુ તદ્ભવ શબ્દોમાં સ્થાનિક નિયમ પ્રમાણે અનુસ્વ કે વર્ગીય અનુનાસિક આ તેને બદલે આવી ગયું છે સામદ, એઠુ, નેઠુ ઇ ઇ

એમર ઉપર આવતો અનુનાસિક મધ્યકાલીન ઉચ્ચારણમાં વૈકલ્પિક હતો ક્યાંક્યાં મુકીને બેવડો પાડ્યો જીએ. જૂના ઉદાહ. મહારિસિ અહિ પ્રમુખ વહિ ઇ ઇ. આને પણ સૌરાષ્ટ્રમાં એ સ્થાપ આપ્યા છે

વિસર્ગની આ આસાનુપ્રિયમાં જરૂરિયાત જોયા નથી અગ્નિ દુઃખ, દુર્નિષ્ઠી શબ્દો પણ દ્વ. દુર્ણી લખાયા છે

૪ આંજનો ક ખ ગ ઘ, ચ છ જ, ટ ઠ ડ ઢ ણ, ત થ દ ધ ન, પ ફ બ ભ મ, ય ર લ વ સ હ.

ઉચ્ચારણોમા ન પ્રતમાંથી પૂરેપૂં સામાન્ય બાદ કરતાં સર્વત્ર

માગ ૬લ સ ૮ વપરાયો છે બોલનમાં વ ભૂલ જ સામા વ છે+ ભ્તો
એનું ઉચ્ચારણ સવત્ર બ છે જ્યાં વ ૬, વિપાક = બિપાક < વ્યાપાક
વિભાવત = બિભાવત < વ્યભાવત વેપારી = બેપારી < વ્યાપારી
વિષ્ણુ = †બિષ્ણુ < વ્યષ્ણુ વેષધસાલ = †બેખધસાલ વ્યાકરણનો ઉચ્ચાર
પણ યજુર્વેદીઓની જેમ †બ્યાકરણ ૮ હ્વો.

બે અક્ષરોમાં ક્યાંક વનો ઉચ્ચાર બ નહિ પણ વ કે સ
હોય ખરો. શિવ(બ) ધનુર

વર્ગીય અનુનાસિક બ (ો ણ, ન મ મળે છે ૮ ન નથી

ભાષાની બીજી વિશિષ્ટતાઓમા મારવાડી શબ્દપ્રિયતા જૂની
પ્રાકૃત અમુ ફારસી શબ્દો કેટલાક વાણિજ્ય ધ્યાનભગ ઇત્યાદિ, ને
જૈન પરિભાષાઓ એ ચાર બાબતો ખાસ ધ્યાન ખેચે છે

જૈન રાસાઓમા બે વિશેષતા ખાસ હોય છે એક તો ભાષાના
જૂનાં રૂપો—પુરાણપ્રેમ અને બીજુ ભાષાનું મિશ્ર સ્વરૂપ. જૈન
ગ્રંથોની ભાષા એવી હોવાના કારણ આટલા છે

૧ જૈન સાધુનો અલ્પ વિહાર (પ્રવાસ) તેઓ ઉત્તરહિંદ
મારવાડ, કચ્છ સોરઠ ગુજરાત ઇત્યાદિ સ્થળે વિચરતા પરિણામે
હિંદી, મારવાડી–રાજસ્થાની, કચ્છી કાઠિયાવાડી ગુ ૮ તી ઇત્યાદિ સર્વ
બોલીઓ બોલતા ગૃહસ્થીઓના સંપર્કમા આવતા ને એમની સાથે
વાત કરતા એ સર્વની બોલીની અસર એમના પ ચાતી

૨ એક જ ઉપાશ્રય (અપાસરું)મા જુદા જુદા પ્રાતના
સાધુઓ વસતા ગુરુ એક પ્રાતના હોય, ચેલા બીજા પ્રાતના ને અનુગુરુ
ત્રીજા જ પ્રદેશના એમ વારવાર બનતું આથી પણ એમની ભાષા
જરા મિશ્ર બનતી

૩ સાધુઓ શ્રાવક કરતાં જુદો સમુદાય છે અને રોજ નાના

+ ૧ ૧૪ ઇત્યાદિ બે મૂર્ધ સ્થળે બ છપાયો છે તે પ્રતમા તો વ જ છે
† આરા વિદ્ર અલીઠ વ વ પર મેઘના વટન શુદ્ધમા સાક્ષરતા.

જુદા સમુદાયની ભાષા પ્રજાની ભાષા કરતાં જુદી પડવાની જ (દા ત પારસીઓ એમણે ફેરા બોલ [illegible], અતિશે ઘની [illegible]) તથા પારસીઓની જેમ એમાં લાભ, સતત ને ઓધારા લોકભાષા અભાવે, ભાષાનું વધુ જૂનું રૂપ જળવાવાનું †

૬ ખાસ તો જૈન સાધુઓને અર્ધમાગધી, પ્રાકૃત સાહિત્ય અભ્યાસ કરવાનો રહેલો ને આ અભ્યાસ એમનામાં જૂનાં રૂપે ટકેલો

૭ જૂના [illegible]ના વાચનથી આ પુરાણપ્રીતિ (આર્ષ-ધર્મ)ને બળ મળ્યું

૮ જેમ સંસ્કૃત લોકોથી થતી અતિ એને કાવ્યભાષા [illegible] એનો પ્રયોગ થાય છે તેમ જૂનું ભાષાસ્વરૂપ [illegible] ન થયું હોય ત્યાં જૈન સાધુઓ એ ભાષાસ્વરૂપને કાવ્યભાષા તરીકે [illegible] [illegible] વાચન પાતાના સ્તુતિ-અભ્યાસોનો ભાગ ટીકા હોય હૈ

૯ જૈન સાધુએ ને [illegible] કર્મિજાત છે [illegible] પોતે [illegible] ભાષાના અસર પ્રયોગો કે જૂના પ્રયોગો રૂપે ચુરે છે

૧૦ મૂળ [illegible] (ને [illegible] સ્થિર) જ [illegible] ની [illegible]

હવે આપણે ઉપર [illegible] પાયે [illegible] દૃષ્ટાંત જોઈએ

(૧) મારવાડી લાક્ષણિકતાઓ

૧ ગુજરાતીમાં જ હોય તેવા શબ્દોમાં મારવાડીનો [illegible] દ [illegible] (કરા) અભિધાન (આખ્યાન) લિપી (સ્થાપિ) [illegible] (જન) (પૃ ૨૩) ૪

૨ [illegible] કૃતનાં [illegible]

૩ [illegible] વિશેષણ નું [illegible] ભાષાતાથી જે ને પ્રયોગ સાધુએ, એમના, કરોડ પ્રકારા [illegible] [illegible] સોમરી, ૫ ૬

---

† પારસીઓની બોલીમાં ગુજરાતીનું વધુ જૂનું રૂપ મળે છે એ હું [illegible] [illegible] [illegible] કહી [illegible] [illegible] થાય છે

૪ નાન્યતરને સ્થાને નરજાતિનો પ્રયોગ. નારીજાતિને સ્થાને પણ કેટલીવાર તેમ જ નાન્યતર કે નારીને સ્થાને નરજાતિમાં:—

અજવાળાન નામ અમરેજ આયસ [illegible] દિવસો સગપણ, અણુમાત્રપણું ઓળખો ની સ્નો (મહું સ્મન) કુળ રાજ્ય, વેર કરમ ફૂલો ક્રમ ગોત જ ભાવ કમત (પૃ ૧૫) પણ (૧૫) ક્ષણ (૧૫). અપવાદ. [જ્ઞિ] પર્વ ગોદામમું (પૃ ૧૧)

૫ ક્રિયાપદોમાં (અ) દિધો, લિધો, આવો જેવા પ્રયોગ (આ) વર્તમાન-ભૂતના જોવતાં જેવા રૂપ (ઇ) ભવિષ્યકાળનાં આવશુ જેવાં રૂપ (ઈ) મારવાડી અસરે પામમિ આવશીના પામિ આમિ એવાં ઉચ્ચારણ (ઉ) બોલિએમાં વગેરે (ઊ) વ-કારવાળા બેઅક્ષરનો અભાવ ("કર્યો ને જાણે કરો) (એ) સ્વાભાવિકતા રૂપાખ્યાનનું આદુકન (કેમને સ્થાને કરિયો) (ઐ) સહાયક ક્રી આદના મારવાડી ક્રિયાપદો દેખાય છે હુઈ × આયા × આવ મિલિયો આય × દેખે આય + ઉઠાડ દિયો મતિ કરો. કરાવ દિયો ચાવ † નિકાઈ † વાયો † સુણિયો વિચાર સુમાઈ ગમાય વેચાવ જાઈ લાવ પોઢાવ હશ જોઇ ×, નમાયે નહી હિયે નમાવ, લગાવ લિયા ટાળ (કર) બેઠિ બોલિએના, બોલાવ સુણાવ નમિ કરી સુણિ કરી, નિરખી કરી, જુવા આયા જુવાને વો આવાત વિણુ કર્યો ઘેતી† દેશેત એસની પેવની પેવતી સમજાવ દિજે દિજે જિયો × પાસેત પામિ, આમિ ૫

અકારી બેઅક્ષરનો અભાવ (ક) સમેભરા સંભરા હવા પૂછ, આવ્યા લાગ્યા, લાગ્યા કરા આવ્યાં, ઘા રહે રમા નથી, જુઓ ત્યો કહ કહો, સીખવે ગયો નાંખો (ન આવ્યો) પૂછો વગર થી (ક્રિયાપદ સિવાયના વધારા પુનાઇ અને શ / ઘ) એથી ઉદાહરણ અનેકમાં નવાં આવાં સેવ્યો પામ્યો ઓળખ્યો લખ્યો (અને પ્રત્યે)

દિવસોમાં પણ ત્યાજ્યતાની પેઢીમાં પણ વપરાય છે † ભિન્ન રૂપાખ્યાન અપવાદરૂપ જ કે મારવાડી ઘર પણ તથી બોલાતી અ ત પામતો શબ્દ.

સ્વરભક્તિરૂપે (અ) અતિશા પ્રતરિયા અક્ષિયો, ઇક્ષિયો વંશિયા રશ્મિયા, અગ્નિયો, પાશ્મિયો કુક્ષિયા નિશારિયા, વંશિયા, આદેશિયા, સમુચ્ચારિયો, ઇશ્મિ, ઇશ્મિ મરિયો, અન્તરિયો સ્થિરિયો, રશ્મિ, ચેમ્પારિયા ઇ એવી રીતના સમેસર્વે અર્ચા, અર્ચા.

૬ પ્રત્યયો અનર્ઘ મોતિય્x, હામ્મિય્x, ગીતા મનમોx, મધુભગ અત્તમમે તામ્પેx, આમ્મુ, પરીના અલ્લારો, ફેરારી ઇ

૭ મારવાડી સર્વનામો મ્હિx મો, મોયુ, તેયુ મોવ તેવ, તોરી થારી, મોરા, થારા તુમ્હેx ખ્મ્યુ, મ્હિયુ ત્ઝ્યુ, તમ્મુ નસ્રી મપ આમ

૮ ક્રિયાપદો કરીx, લીધીx, દેx દેવુx, કરી, દેવ લીનx નહીં મરીથી દેવુ, અસે

૯ અવ્યયો (કેવળ) મતિ (મત) જી દિસ વિના (બીજ)

૧૦ નામો સામાન્ય નામ સેતગેx વકીલ પાવ નાયક, તેનx બાવો બર (બક) ગુનહિx ભાવવાચક નામ ભાવમx, વા પુનાઈ ભક્તિ

૧૧ જોડાક્ષર (કે સંયુક્ત સ્વરો) નો ઉપયોગ અત્યન્ત પ્રતિતાવિને યગે, પ્રા ગરી હૃષ્વો અર્થ, ચેત્રીમ હવ પ્ર. એમ હવેના કના થઈ તે સામગ્રી અભાવ દૃષ્ટ, શ્રીયુત, પ્ર (ઇ) પાણ ફ નીચુ નિયમ નામ ઇ વિશુદ્ધપે વસ્તત સપાસ્ત સાધારણ મળ્યું છે

૧૨ રૂઢપ્રયોગ અને બારણુ જેવા.

૧૩ લાક્ષણિક વાક્ય મ સ્તુ પ્રો મન ભાર મયો એવું

(૨) પ્રાકૃત ભાષા

નીચેના શબ્દો રૂપો લગભગ પ્રાકૃતકાલીન યા તેથી નિકટનાં છે અને તે જેનાંનાં પુ ખ્યાતિમ મળે છે:

વિશિષ્ટનામ પ્રાદિ સામાન્યનામ અજ્ઞ, ઘર, તુમિ, ગય (ગજ) વ૦ (પ્રા. વચ્છ) મય (પ્રા. સિરિ), પાવ (પ્રા નાઈ)

રવણ અમીર નિગાહ જિબુ પડિમા પુત વગેરે ઉંચ ભાવવાચક નામ. પછતર (પૃ ૬૧) વાય (વાક/વાવ) વિશેષણ આસ મ. મુહા (ચ્યા અજિ (મા મસીહ) ક્રિયાપદ માઝ્યા ક્રિયા/ર્ઈ વસ્ત્રે કરિજે હુવા સરતઈ અવ્યય વામ (મા તાવ)

આ ઉપરાંત અપભ્રંશ ઘણાં મળે છે `માના કેટલાંક વાક્ષ્યિક ધ્યાનપાત્ર ૨૦૬ ની યાદીમાં ઉતાર્યાં છે અને ત્યાં જોવા મળશે

આરંભ અર્ધ પ્રાકૃત રૂપો—આમ કરીને મુદ્દા પગમુદ્દા ને અમુક અપભ્રંશ રૂપો—આમને બહુ જૂનું ઠેરવે પણ આ પ્રારંભિક જૈન રાસાઓની વાક્ષ્યિકતા છે એટલે એટલા પરથી આ કૃતિનો સમયનિર્ણય ન થઈ શકે

(૩) ફારસી-અરબી અમર

રાસમાં નીચેનાં ફા અરબી રૂપો (એક સિલ) ધ્યાન ખેંચે છે

સામાન્ય નામ ફિરાર મુગત જિહાદ દોલત પટનો ફોજ /મ સાક (શ્લો ૫૨) ની ૨ (ગધેક વા) ભાવવાચક નામ અરામ, ગર / કામ યાદ લોગ રોસ (૮૮વમ ખમ મતાલ (વેર) સાધિત ભાવ૭ નામ માહેમી, તિયારી ગ્રાના વિશેષણ દિવાની (મેરખ યાર), ભોવ રાછ અસરાવ (?) ક્રિયાપદ મુમાને અવ્યય વિગર

મિશ્ર ભાષાના પ્રાચીન જૈનોના રાસમાં આટલાં ફારસી રૂપો બહુ ન મળતાં. ઈ ૧૩૯૮માં ગવાયેલા ગ્રંથમાં ૭૯ ફા તા અરબી શબ્દો મળ્યા. યશ્રી / ઓછી ૭ આ સાધિત ક્રિયાપદ ક્યાંથી અને તયારી જેવાં સાધિત ભાવવાચક નામો આ ક ફિરાસી છે જેવા શબ્દનો મહજ પ્રયોગ, દરમ્યો રોસ સુધી પહોંચ્યા અર્થવિકાસ દર્શાવે સમયે છે કે કેટલાંક રૂપો તો લોકબોલીમાં રવીકારાઈ ગયાં ને મુસ્લિમોનું આગમન થયાને કેટલોક સમય વીતી ચૂક્યો છે

(૪) વાક્ષ્યિક ધ્યાનપાત્ર શબ્દ રૂપ આદિ

ચાલુને દરમિયાં સુવિધા ઘણી આપી ચાર વિયામેન,

આ, ઉપાશ્રયિયા અરધંત, અને સંથારિ દેવુ પાણી ને આમ
ભાષા (ભષા) ભિલા (ભલા) ભાવી ને વળી પોશાલિયા ભલા, ઘુએ
ભાષા ભગ્રીજ રાજિયો (રાજા) વિલક્ષિ કરતી આધાર, આગ,
ઉપ્રકૃતિ સજ (સજ્જ) વિરાગ, ભાઈરવી, આઇનર (સારા આર્યથી),
કાર (ભના) વિમાન એક વસન (પૃ ૧૬) એમનુ નાવે, ઉપાઈ ઉપગિ
(માધુ) ઉજ્જ દેખાશ સૈયુકિરેર, પાલેસ, સ્થાન-ર્ય પ્રકારિ-ભાવ
વેસ જેમ, ઘસ્સ ૩૬ ભાવ નદન ન, ત્યેવી રાવવી, ભક્તિ
વારિ તાદરી અને સ્વપ્નર નેવ, ન૦ પુજી એક નિસાર સિદ્ધિ
(સાક્ષ) વિધિએ (સ્થાવિએ), નિલદી પુજેલ પ્રસિ/સાસિ (સેવન)
પુણ્ય, મારણ વેરણ, પાણી ને આગલાવે આનેરી (ભીઠ) ઠે ઠેઠ
(ઠે ઠેઠથી) સગા આધી, નંદન-વન સુમાર, તાસ, તે સાજ
(સહાય) મનિમાં બેસો, ભવેન, કર ભાગસ, વિમાનાં એલ
કરણ, જિમવારે આપરપે ભાવિએ પાવસે સેગીએના, પાસી
આસી મગ મુખ્યભાવિ મનુષ્ય સમતાય ઢંઢિ (નિર્મળ)
પાવડી, આગલ અનેક, દલ, ભવાં અવધાર કોનિ, વિચાર, ચરણે ને
ચાલુ સઘ (સિદ્ધ) એમ લા પ્રતિપ મિઠ (શું ? (પૃ ૨૦)) ઉચિત,
વેમિન ઘઘર્મન ઘ

(૫) જૈન શબ્દો

શબ્દમાં નીચેના જૈન શબ્દો જોવા મળે છે

આ પારિભાષિક ભવિક/ભવ્ય સમન, આગમ મેલ,
દેહના લેસા, સપાદો સપાદો ચાર તિરણ, પોસરી/પોસરિય
નમના (?) પરિસહ, ઇમહ (સુભિક્ષ) રત્નાકર પ્રતિલાભવું, પગ્રાય
અતિચાર, ઉપ તિથિ ભવે, મહોત્સવ, આર્તધ્યાન સધ્યાન, શુભધ્યાન
વાસીય, ચરણે (ચારિત્ર-દીક્ષા) જિન અવધિજ્ઞાન કેવલજ્ઞાન,
કેવલજ્ઞાની સઘ, પાલીપર્યું મોહનીય આરેલ, ધમ્મસૂરિ, ભવતું, ઉપ
સમતા, ઉપશમિતિ અભિયાન ચારિત્ર અતિશય, પુરસ્સ, પુરવ-સમ ધી
(દેવતા) વિહાર ઉગ વિહાર, શુદ્ધિ, સમાધિ (? પૃ ૩૪), પાસા,

ઓસામાન્ય બેગ, વહોરવનું, સાધ, મહાવત, સુથાર, અને વાન (?) ચોપસ્થાન ૪

આ પારિભાષિક સિવાયના પણ સામાન્યત. જૈનોમાં જ દેખાતા ઓળખેલ મધા (કૃપા) તાલ (તેને) વાદી, વહેરે ઠરમિયો સરખે ડવિયા/ડાઘ મહત્તુ પથારું, સંઘરવું (સહરવું ઉપાડી વાળવું) ખાવું વાસું

આપણે સમગ્રપણે વિચાર કરતાં લાગે છે કે અનાદસંઘમાં એક મિશ્રિત સુધી જે ભિન્ન વાક્યરચના છે તેથી જ અહીં દેખાય છે * એવું અનુમાન થાય છે કે સ્ત્રીની અને એ જ પ્રમાણે મિતાક્ષરોની આ નિરૂપણ વહેવારની ભાષા હશે આ ભાષાને શુદ્ધ મારવાડી કહેવા કરતા મારવાડી અસરવાળી ભિન્ન ગુજરાતી ભાષા કહેવી વધુ ઉચિત

મારવાડી અંશો બાદ કરતા બાકી રહેતી ગુજરાતી ભાષાનું સ્વરૂપ ઉત્તર ગુજરાતી—અમદાવાદી જેવું છે દક્ષિણ ગુજરાતીત્વ નિશ્ચિત નથી (કોઈક સ્થળે કાઠિયાવાડી અંશો પણ જણાય છે વાટ, ઢગ, થાસે (થાશે) પીવા ગીયો (?))

લિપિ આખી પ્રતની લિપિ ઇતર—અવિકર ત ની અવિકારી નથી કે તે ત ક પ્રયોજાતી પડિમાત્રાનિમે નથી ×

---

* એ નોંધવા જેવું છે કે ગુજરાત—રાજસ્થાનની સીમા ઉપર બે ભિન્ન ભાષાઓ મળે છે આ દાસની, પાલણપુર—આબુ—અનાદરામ બાજુને લિપિ—ભાષા—મુદ્રિત—ભિન્ન વચ્ચે મળતી, અને બીજી ઉત્તર તરફ મળતી

આ બંને સ્થળોના લેખન પણ પરસ્પર મળતા છે ઉત્તરી ભાષા મારવાડી—રાજસ્થાની નાખે છે અને પશ્ચિમે ... ઉત્તર મારવાડનું માથુ ને ગુજરાતની કુખ કહેવાય છે પાલણપુર પણ અહીં ગુજરાતી બોલે છે પણ પશ્ચિમ મારવાડી—રાજસ્થાની પણ બોલે છે આથી પાલણપુર ગુજરાતનું માથુ અને મારવાડની કુખ કહેવાય છે (કુખ બે મોઢ ... મળે છે અતિશ ...)

ધનિમતમાં ... ઉપર ન મૂકતા ... પણ ...

એ પુરેપુરી મા ચાઠીને નથી કે નથી પુરેપુરી હિંદી–ગુજરાતી એ બેની–બેનાથી ભિન્ન લિપિ છે

૮ સમય

રચનાસમય એ નહિ પ્રાકૃત–અપભ્રંશ વચ્ચે ગાયેલ ગુજરાતમાં એ આવા ભેળથી બેની ભાષે વાત આવતી હોય તેવે મારવાડી–ગુજરાતી મિશ્ર આ નહિ મુસ્લિમ આગમન પછી પણ હોય તેમ સમયના કેટલા ઘણી પ્રયોગો—આવા પ્રશ્નને આ કાંઈ અવકાશ? આ પૈકી પ્રાકૃત અમર જૈન વાઙ્મયના છે મારવાડી–ગુજરાતી મિશ્ર ભાષા છે પણ આવા શુદ્ધ પ્રાચીન પશ્ચિમ રાજસ્થાની નહિ અરબી–ફારસીનો અણુક–અને સ્વદેશ–ગ્રામ રાગની ઘણું ભાષાના અવતરણ મળી આવે છે કવિ અને [illegible] [illegible] પણ પ્રાચીને હોય પણ [illegible] સમ ભાલતો અને ભાષાના ઢાળ પરથી લાગે છે કે આપણને એનો આપાપાઠ નથી અહીંયો વાંચી ભિન્ન જૂનો નથી

કથાનો સમય આપણી કથાનો કાળ તે શ્રી નેમનાથનો કાળ છે જૈન અનુશ્રુતિ પ્રમાણે “ શ્રી નેમિનાથ પ્રભુના નિર્વાણ પછી ચોર્યાસી હજાર વરસે શ્રી મહાવીર પ્રભુનું નિર્વાણ થયું. (કલ્પસૂત્ર વ્યાખ્યાન સાતમું) અને શ્રી મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણને ૨૪૮૩ વર્ષ વીત્યા છે આમ આ કથા આશરે સાડાછયાસી હજાર વર્ષ જૂની છે.

જૂનાગઢ, પોષવદ, સોમવાર
દિ. ૪ ૨ ૧૪

વિપિન છગનલાલ ઝવેરી

કુલ છે ૯ ૮ રચનામાં = નેકર આવે ૫ આવ્યા હોય ત્યારે રચેલું = ચોરું તિરાપ = નેત્ર આપણી [illegible] [illegible] [illegible] અને પરિભાષાથી આ પ્રમાણે [illegible] હોય મધ્ય શીષાર્થે તારવ્યા. નિરંતર તપસ્યા કરે છપ [illegible] મધ્યપાર શીર સ્થાપિ
[illegible] [illegible] જૈન પરિભાષા [illegible] [illegible] હોય છે.

પ્રવેશક અને પાઠસંદર્ભમાં ઉલ્લેખેલી ઉપરાંતની મહત્ત્વની અશુદ્ધિઓ

પૃ.	પં.	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૩	૬	શરણ-તારણ	તરણ
૨	૨	આગ-આગત	આગમ
			[અનુમાનજ બિના ઉપયાસનું મન]
૨૯	૯	જેમ થી?	[જેમ શી?]
૩૯	ઉપરથી ૧	ગોચરી	ગોચરી/
૫૪	નીચેથી ૮	ઉપાગ	ઉપાગઇ
૯૬	૩	છે?	×
૧૧	નીચેથી ૨	/ઊંચા માટે	×

પૂરવણી, નવા વિકલ્પો, ઇ૦

(૧) અજસુકુમાલ વિશેનાં બે ટૂંકાં સ્વરૂપનું કાવ્યો છે. વિજયરાજસૂરિ-શિષ્ય દાનવિજયજી (૧૭ મી, ૧૮ મી સદી) અને વિનયવિજયજી (૧૯ મી ૨૮ મી સદી)ની અનુક્રમે.

(૨) દેવકી અને કૃષ્ણ ૫ તેની હિંદુ અને જૈન અનુશ્રુતિઓ વચ્ચેનો તફાવત ખાસ ધ્યાન ખેંચે તેવો છે. એ પરત્વે જૈન હિંદુ દેવકી કથાની તુલના માટે હિંદુ અનુશ્રુતિના એક અનુશ્રુતિ અને જૈન તરફ વધુ એવું છે. દેવકી કૃષ્ણને વિનવી કરે છે કે મારા છ પુત પુત્રોના દર્શન કરાવ, અને કૃષ્ણ તેમ કરે છે (પૌરાણિક કથાકોશ પૃ ૧૪૮)

(૩) કૃપ ૫૭-૮ પ્રેમાનંદના નળાખ્યાનમાં માળિયું જેવા રૂપો ૧૭૦ છે ત્યારે માગ્યું જેવા બીજાથી પાલનપુર કરતાંયે વિશેષ છે

(૪) વ્યુત્પત્તિ આદિ પરત્વે નવાં સૂચનો

પૃ.	શબ્દ	નવું સૂચન
૩૮ ૧૧૧ ૧૧૨	મુકાર	मप्पागारे > मज्झामारे > મજ મજ્ઝારિ/રે
૪૩, ૧૧૭	આરિ	सदक्षिणा ૫ ૫ ઉપર સદૃશ

૫૧	ભર્લી	જૂઠીને નિવારવા માટે ભર્લી
૫૨	દેવાણુપ્પિયા	દેવાનાંપ્રિય
૫૨	નાહેરિ	બહિરિષ (ઘણ કવિ સા. પ્રસન)
૫૩	સેહરે	શેખર
૫૩	બેહિત	બહુપોલ પ્રાસ. ભણી
૭૨	તસ્સ	અપ તાસુ
૭૩	તમિલ	તાંબુલ
૬૪	આમર્ષ	> અચ્છરિય > અચ્છરિજ્જ
૬૭	આપિ-જિ	> હોર ઓપ્પર > હોર ઓલ્લર
૬૬	કાન	કાન (સી)
૬૬	કલુષ	કલુષ (સી)
૧ ૪	તન પ્રસ	તન અનુષ
૧ ૪	તરપ્પુ-તારપ્પુ તારપ્પુ-તરપ્પુ	પોતે તરે ને બીજાને તારે તે
૧ ૪	તવ	તવ > પ્રા તમો > અપ. તવ
૧ ૪	તસ્સ	> પ્રા તસ્સ > અપ. તસ્સુ > અપ તાસુ
૧ ૫	ઘણ	અનિષ્ટના સૂચક અંશ પરથી વિકાસ
૧૦૭	ધમ્મો	દૃષ્ટના અર્થ વાચ્ય "
૧ ૭	નિષર્જે	નિષ્પદ્યતે > પ્રા નિપ્પજ્જઇ
૧ ૮	નિહાર	નિહાર > પ્ર નિહાર
૧ ૮	પચાએ	પલાયતે > પ્રા પલાયઇ
૧૧	મલે	મલ્લ > પ્ર મલ્લ/મલ્લય

અન્ય નિર્દેશ

× એ ચેઠાની રચનોમાં ભાગ બતિમાને જૂનાથી વધારે ભળ્યો ભસને છે એકવામાં એ ભાગ બીજી મેળવી ભજાવી જનાવાથી

[ ] : આ ભાગ મુખ્ય પ્રતમાં બતિમાને બીજી રીતેથી છે બીજી રચનાના સમો સામાન્ય રીતે જ પ્રતમાંથી પુસ્તમાં ભાવ્યા છે.

ૐ ઐં॥

અથ શ્રી દેવકીજી છ બાળાગે રાસ લખ્યતે

દોહા

શ્રી નેમ જિણંદ સમોસર્યા, ભવિક કમલના ભાણ;
ભવ જલને તારવા મોક્ષના અમ[ર]ત વાણ. ૧
વાણિ સુણિ શ્રી નેમનિ, છએ ભાઈ કુમાર,
માતપિતાને પુછિને લિધો સંજમ-ભાર. ૨
વરિયાને સ તમ લિધો પરમ-સંયમરી નિમ
બેલા બેલાને પારણું મન, કરવ લિધો અભિગ્રહ. ૩
નિરંતર તપસ્યા કરે અને બેલા અનુસાર,
આગના લેઈ ભગવતનિ, કરે આતમ-ઉધાર. ૪
નેમ જિણંદ સમોસર્યા દ્વારકા-નગરિ મુઝાર
એક દિન બેલાને પારણે ગૌચરિ અનુસાર. ૫

અથ ઢાલ પહેલિ લખિએ

(મેર વચનિ રઢિ છબલ ૪૮ એ ઢેશિ)

આગના લેઈ ભગવતનિજી અને ગોચર અર્થ
ગોચરિ કરવાને નિકળાજિ દ્વારકા-નગરિ મુઝાર,
સાધુજી ભલે રે પધારાજિ આજ મે આજ ૧
એક સંઘ આરે કરીજી અને સરખા અનુસાર,
રૂપથાર અતિ સોભતાજિ નવકુમેર અનુસાર.
સા ૨

૫૧	આવે	પૂછીને નિધારવા માટે નહીં
૫૨	દેવાણુપ્રિય	દૈવાનાંપ્રિય
૫૨	આહેરનિ	અહિરિણિ (ઘણ પ્રિય સા. પ્રત)
૫૩	મેંડેરો	ગૌરવ
૫૩	ઉજ્જિત	ઉદ્યોત પ્રસા. અથવા
૭૨	તસૂસ	અપ તાસુ
૭૩	તંબોલ	તાંબૂલ
૯૪	આશ્ચર્ય	> અચ્છરિય > અચ્છરિજ્જ
૯૭	આવે જિ	> ઘોર ઓચ્છર > ઘોર ઓસ્સર
૯૯	કંત	કંત (ણો)
૯૯	કંતુ	કંતુ (ણો)
૧૦૪	તપ પ્રત	તપ અનુસ
૧૦૪	તરપુ-તારપુ તારપુ-તરપુ	પોતે તરે ને બીજાને તારે તે
૧૦૪	તપ	તપ > પ્રા. તપ્પો > અપ. તપ
૧૦૪	તસ્ય	> પ્રા. તસ્સ > અપ. તસ્સુ > અપ તાસુ
૧૦૫	તપ	અભિધ ના મુખ્ય અંગ પરથી નિયમ
૧૦૭	ધ્યો	ધ્રુવના અર્થ ધાસ્ય „
૧૦૭	નિપજે	નિષ્પદ્યતે > પ્રા. નિપ્પજ્જઇ
૧૦૮	નિધારે	નિધારય > પ્રા. નિધારઇ
૧૦૮	પચાવે	પચાપયતિ > પ્રા. પચાવઇ
૧૧૧	મલે	મિલ > પ્રા. મિલ/મિલઇ

સંકેત ચિહ્નો

× એ નિશાની શબ્દોના અર્થ ટીકાઓમાં જુદી વધારે શબ્દો સમજે છે એટલામાં એ અર્થ જુદી રીતે બતાવી આપવામાં.

[ ] : આ અર્થ મુખ્ય પ્રતમાં ટીકાઓને જુદી રીતે છે એવી શબ્દોના અર્થો સામાન્ય રીતે જ પ્રતમાંથી પૂરવામાં આવ્યા છે.

સાત આઠ પખવાં આપનેજિ વલિવલિ વાર્મે ૨ પાર,
આર ફિરતારય ગ અહિ મુનિવર પણ આગમેં પાર.
સાધુ ૧૨

મોહિ-જાલ અરિ કરિ બેરાવે દુસરિ વાર
કલ-અમણ-તણું લાવનેજિ હવે દરવ અપાર
સાધુ ૧૩

વલિ જતાને ચોમાસિવાળ મુનિવર ૨૫ અગાધ;
ચોહિસિ બેઠા હુઈ જિહોલ મિલે સંઘાટે આખા સાધ
સાધુ ૧૪

દેખી તવ રાજ હુઓ મનમાંહે ઉપનો વિચાર,
આહાર નવિ મિલિયો એહને જિ જે ફુલ્યા આવ્યા અણગાર.
સાધુ ૧૫

ખુલાનો તો કારણ કોઈ નથીજિ ફિરતા બેઠા અણગાર,
ફિસરિ વાર એ આવિયાજિ નહિ એ તો સાધુનો આચાર.
સાધુજિ ૧૬

રૂપ કલા ગુણ આગળાજિ દિસતાં સમચાકાર,
પહેલાં જે એહને પુછસેઉ તે નહી લિયે આમ ધરે અહાર.
સાધુ ૧૭

મોહિ-જાલ અરિ કરિ બોહરાવે ત્રિસરિ વાર,
કલ-અમણ-તણા પેઠોનેજિ દેવકિ મન આણ વિચાર.
સાધુ ૧૮

દોહા

મુનિવર તે પ્રતિલાભિને નિસરે મુનિ-વિહાર
મનમાં સંશ[ય] ઉપનો, તે સુણજો સુવિચાર. ૧
વાત જ એ અમરિજ સારિખ મોહ કહિ ન જાય,
કરો સભાર ન નિફજે ત્રિણ-કરો કેમ દેવાય ૨

મધુ મંથારે અતિ સંચરાવિ મુનિવર મધ્ય મુખપાદ
શીલ-સુમતિ ભાવનાવિ પરમાનંદ નિતાર
સ. ૩

પાયે પાયે ઉપજે વધુનિ માયકિઠ તે મુનિપાદ
મુનિવર ચેન નિર્ધ ભાવીયાનિ સ્વરૂપના પરમાર્ય
મધુનિ ૪

રેવતી રવિ રાનિ ટ્રોલિ અમે પધારિયા મુનિપાવ
સાત-ભાવ પરથી અર્ધ નેમિ લવિલવિ વાવેઠ પાદ
મધુનિ ૫

દાન નેમ વચના મોહિ તારણ-તારણ મુનિરાજ
તારણ સિદ્ધિ લોભી તત્પરૂનિ સમભાવનાં ટ નાજ
મ ૬

આજ લવિ લાગી સિધાવિ મન નિરમ ચાલે આજ
મુનિવર ભાવ ભર ભાવિયાનિ તારણ-તારણ નિરાજ
મધુઠ ૭

મોહ-માયા પાસા ભ્યાનિ ટૂપે સુધનિ મેહ,
આજ નિતારક ટ્ પડીનિ આવિ ધનો પરમ-સ્નેહ.
મ ૮

મોહિ-ભાવ ભરી મોહે ચેપારે ભવ-ભાવ
મિથ્યાત્વ અમતુ-વર્તુ વાવેઠ રેવતિ મન હરખિત ભાર.
મધુ ૯

ભવિ ને વધિ ચેતવિત, મુનિવર ભાવ ચેત ભાવ
કેવિયી નેવા દુઃ ટલેઠ નહિ ભાવ ચેત ભાતુભાર
મધુનિ ૧૦

રેવતિ રવિ મન મલવેનિ મુનિ ભાવ ૭ ભાવપાદ
ઘી સુનાઈ ૭ ચાકરિઠ ધૂપે ભાવ દુસરી ભાર.
મધુ ૧૧

આટી કરિને ઇમ કહેજિરે તમે સાંભલને મુનિરાય
ઉત્તમ તુમારી દીક્ષા છે રે તે કેલે મુજ અતાય.
મુનિસર ૯
કોણ નગરિથી નિસરાજિરે તમે આતા કોણ ઠાંમ
કોટોની છો તુમે સિરાજિરે, કહેલે તેહનો નાંમ
મુનિ ૧
નાગભોગનાં અમે હિરાજિરે સુલસા અમારિ રે માય,
ભાદ્દપુરનાં વાસિરાજિરે સંજમ લિધો અમેં આય રે.
દેવકી બોલ્યા ન છેદ વિચાર ૧૧
ન જિમ ન જિમ રહ્યા તજિઇરે નજિમ નજિમે રે દાસ,
પ્રેમ મેલાં અમે રોવતાંજિરે વિનવિત કરતિ માય રે
૮૧ દેવકિ બોલ્યા ન છેદ વિચાર ૧૨
ઇતિ ઢાલ ૨ જિ સંપૂર્ણ
દોહા
મુનિવર વચન સાભલિ સુ દ્વિ ચિંતે ચિત મુઝાર
એહવો પરિવાર કેમ તજિ કરી લિધો સંજમભાર ? ૧
હાથ જોડિ ઇમ વિનવે સાંભલજે મુનિરાય;
૮૫ સિયા દુખિ તુમેં નિસર્યા, તે કેલે મુજ અતાય. ૨
અથ ઢાલ ૩ જિ લખતે
(અબ રાગ મારૂજિની દેસિ છે)
જાતો કાલ ન જાણતાં સાંભલ રે નાર્ઈ
રહેતા મેહેલ મઝાર. સાંભલ રે નાર્ઈ
દાસ દાસિ પરીવારશું, સાં
વલિ બત્રીસ બત્રીસ નાર સાંભ
મ કરિસ મન ભિચાર સાં ૧ એ આંકણિ છે

દેવકી એમ મન ચિંતવિ પ્રભુમિ ને કર જોડ
૧૨ શાધુ પ્રતેં પુછતિ આણસ આણીં કોડ ૩

અથ ઢાલ ૨ જિ લખિયે છે
(દેશિ મુણારણિ)

મુનિવર નગરી દ્વારાંમિ નાર જોજનની મઝાર,
મન નરેસર રાજિયોજિરે જેની નવ ખરાં બાંણ,
મુનિવર એહ છે અરચાહ ૧ મે આંકણિ
નહુ વેર ચોર પર બારેજિ મઝિ સાત ગોપદ
લોક નહુ સુખિયા વસે જિરેં માહે રાજ-ભગતની જોડ રે
મુનિવર ૨
રાજ-મંદિરમાં ભલી વસેજિરે, નગરિમાં બહુ દાતાર
માહરે પુન તણેં ઉદેજિરેં મુનિવર આવ્યા તિનિ વાર રે
મુનિ ૩
વલી પુનાઈ છે તાહરિ એમ બોલ્યા મુનિરાજ
દેવકિ મનમાં ચિંતવેજિરે, મેરે અવર ન ભર રે
મુનિ ૪
હું પ્રભુ એહવુ માગુંજિરે સાધ ન વાંધિ આહાર,
માહરે પુન તણે ઉદેજિરેં મુનિવર આવ્યા તિણ વાર
મુનિ ૫
મુનિવર ઉત્તર ઇમ કહેજિરેં નગરિમાં બહુ દાતાર,
અમ્હ છ બાંધવ ઝિલ્યાજિરે અમેં છએ અણગાર
દેવકિ ભોલ ન ભૂલ લગાર ૬
વલતા તે મુનિવર ઇમ કહેજિરેં તું સાંભળ મતિ આણ
નામ પેખ્યા ચોરી ચિંતવજિરે, તે મુનિ કિહાં ગયા રે
દેવકી ૭
દેવકિ મન આણંદ થયોજિ એ વિરૂ વાત ન્યારા રે પુત
ઉપસંત આતિ ભાવનાજિરે મુનિવર કર કરિ ભુત
મુનિ ૮

આવી કહિને એમ કહેજોરે તમે સાંભળજો મુનિરાય,
ઉત્તમ તુમારી દીક્ષા કેજોરે તે કેજો મુજ જણાય.
મુનિવર ૯
રાજ્ય નગરીથી નિકળ્યારે તમે ભમતા કેણ ગામ
ગામોનાં છો તુમે વિરાજિરે, કહેજો તેહનો નામ
મુનિ ૧
નાગસેનનાં અમે વિરાજિરે સુલસા અમારી રે માય
સાવથ્થીપુરનાં વાસિયાજિરે સંજમ લિધો અમે ભાવ રે
દેવી લોભ ન કેહ વિચાર ૧૧
અસિ મસિ રમા તજિરે અજિમ ભજિસે રે દાસ,
કૃમ મેલા અમે રોવતાંજિરે વિલવિલ કરતિ માય રે
૮૧ દેખિ લોભ ન કેહ વિચાર ૧૨

ઇતિ ઢાલ ૨ જિ સંપૂર્ણ

દોહા

મુનિવર વચન શ્રવણે સુણિ ચિંતે ચિત્ત મુઝાર
એહવો પરિવાર કેમ તજિ કરી લિધો સંજમભાર ? ૧
હાથ જોડિ એમ વિનવે સાંભળજો મુનિરાય,
૮૨ કિયા ઋષિ તુમે નિકળ્યા, તે કેજો મુજ જણાય. ૨

અથ ઢાલ ૩ જિ લખતે

(અથ રાગ માલ્હણની દેશિ ૭)

ભાવો ભવ ન જાણતા સાંભળ રે ભાઈ
રહેતા મહેલ મઝાર. સાંભળ રે ભાઈ
દાસ દાસિ પરીવારશું, સાં
વળિ બત્રીસ અમીમ નારસાથ
મ કરિશ મન ઉચાટ સાં ૧ એ આંકણિ છે

ભગવંત નેમ પધારિયા સાંભળ
સખી રે પરીવાર સાં
અમે ભગવંતને વંદિયા સાં
વંદિ મુનિયો મનવિચાર સાં મ ૨

વાણી સુણી વૈરાગનિ સાં
અળગી અમેં શરીર સંસાર સાંભ
પણ આવું નહુ ઘરમાં સાં
અમે તો લિધિ સંજમભાર સાંભ મ ૩

ચાર મહાવ્રત આદર્યાં સાંભળ
ચારે મેરુ-સમાન સાં
તજિ મમાર સંજમ લિધો સાં
લિધો અભયનો અભિમાન સાંભળ રે મ ૪

માતા મેલિ અમેં મૂરતિ સાં
તજિ અસ્ત્રિ નાર સાં
સપર્શ વિલસતાં ઘણાં સાં
અમે તો એક દિધો સસાર સાં [મ] ૫

એવા એવાને પાળ્યો સાંભ
અવનિ નિરધાર સાં
અવર તેથી ભય નહિ સાં
ઉગ અમ રે તમ્યો વિચાર [સાં] મ ૬

આજ મેવનિ પારણે સાંભળ
અમેં આવ્યા નગરિ મઝાર સાંભળ
તે તે મુનિવર મુજ્ઝવ્યા સાં
૧૧૫ અમેં આપ લિધા પાર સાંભળ મ ૭

ઇતિ ઢાળ ૩ જિ સંપૂર્ણ

દેહા

વહિ વહિ શિષી વીનતિ, તુમે મોટા મુનિરાય
ઘરમાં ચોરો સિંહ્યો પામે, તે કિમ મુજ જણાય ૧
વદતા મુનિવર બોલિયા, તુમ સુણિજો જાય,
૧૫૦ ઘરમાં ચોરો જે પામે તે કિમ હાય જણાય ૨

અથ હાલ ૪ થિ લખિ છે

(દેશિ ચુનડિ ની)

ઊઠા મેરેહ સોહામણું રચિયા વિવિધ પ્રકાર રે માઈ
તલ્લદ રૂપે રેખા સાચિખ, ઘરણું જગિમે નાર રે માઈ
પુન તણા ફલ મિઠા જાણો ૧ એ આંકણિ
પારખિને જવ ઘરે આવિયા સાધુને લાગ્યા પાય રે મા
તવ વદને રિષી ? ઘણું, આવિ તે મુજ માય રે માઈ
પુન્ય તણા ૨
જગિમ કોડ સોનીયા જાણો જગિમ કોડ રૂપીયા સાર રે માઈ
જગિવિધ નાટકના રે મોટા રિષી તણો નહિ પાર રે માઈ
[પુન્ય] ૩
જેમ વસતુ જાણે ક પ્રકારે આવિ, કુસુમ હાર મહુમાર રે માઈ
હારાવલિ મુક્તાવલિ જાણો સ્વન રત્ન વલિ ભાર રે માઈ પુ ૪
જગિમ હાર મોતિના તણા જગિમ તનના જાણુ રે માઈ,
તિલક શેખર હાર અધ-હા એ મ કમ નુપુર જાણુ રે માઈ પુ ૫
જગિમ સોનાના બેઠિવા જગિમ રૂપાના જાણુ રે માઈ
જગિમ સિંહાસન સોનાના તેમ કહિજ કાસ વરણુ રે માઈ પુ ૬
જગિમ×સો×સોનાનિ કચોળિ, જગિમ રૂપાનિ જાણુ રે માઈ
જગિમે તથા સોનાના તેમ કિ ૮ થાલ વરણુ રે માઈ પુ ૭
કમ મન રત્ન તે હાથ ને હાથિ જગિમેં મોકુલ જાણુ રે માઈ
જગિમે સોના રૂપાના દિપ વલિ દરપણ આરસિ વખાણુ રે માઈ પુ ૮

અવિચલ પાદ સેના રૂપના, ઉમ કહે જ પરેહા આપુન રે સાઈ
પરે પાવતા સાસુરે દિયા એહવો આપુ ભોગ રે સાઈ પુ ૯
ઉમ ભવે ભવ મહિ નાહિ એહવો આપુ નવુ રે સાઈ,
એહવો આપુ દિધા આપનિ આગમ-વચન પરમાણુ રે સાઈ પુ ૧૦
ત્રીજઇ ભવે હું પરે મુખ મેલવતાં નિરમતાં જિન-ચાત રે સાઈ
મોહિ તો આમને પૂર્વ નવિ હતી આવે ભવે ભવે અવતારે સાઈ પુણ્ય ૧૧

ઇતિ ઢાલ ૪ થી સંપૂર્ણ ૪

દોહા

વાર વાર ઉમ જિનને તુમેં ભેટ્યા મુનિરાજ,
૧૪૪ વૈર[ા]ગ પામ્યા જિન-વિધિ તે વિધી દિયો આજ ૧

અથ ઢાલ ૫ મિ લખિયે છે

[(આદિક મુનિવર આરાધ્ય એ દેશી)]

નેમ જિણંદનિ રે વાણિ સાંભળિ ન રહ્યુ અથિર સંસારોજિ
માય માતા રે ભાખિ કરમિ કરમેં પુરમ પરિહારોજિ
મુનિવર આવે રે સદા મતિ કરો ૧ એ આંકણિ છે
વામજીયાપતિ માટે આવિયો અમિયો અતિ આયોજિ
જનમ-મરણે કરિને ફરમિયો ન રહિ મહુ વિચારોજિ
મુનિ ૨
કરમ નચાવે રે તેમ એ નાચિયો, વિષય વાસનિ વેરીઓજિ
પાતિક કિધા રે જિને અતિ ઘણા નહિ મુક્તિનો પરમ-ઉપદેશોજિ
[મુનિ] ૩
મોહનિ દેશના રે આમે સાંભળિ, આ વિ સરવ અસારોજિ
આવે ભવન તનજિ મુનિપ લિયો સ જનમ-આધારોજિ
મુનિ ૪
પુનર્ભે એમ રે નર ભવ પામિયો વળિ ધરમનિ આયોજિ
એ સુખ અંતર રે આમે તો કારમા લિખિ મુગતિનો સાધોજિ
મુ ૫

મિલવા વચન મુનિના સાંભલિ દેવકી કરે વીમાસોજિ
બાલા વયમાં રે સંજમ આદર્યો ધન એહનો અવતારોજિ મુ ૬
છપન કેડી રે માટે સાહેબિ સાધ્યક્ત કોડ કુમારોજિ
લિલા સઘલા રે છાંડી ગ ત્યાં કેમ નહિ એમેં અવધારોજિ મુ ૭
એણિ વયમાં રે સંજમ આદર્યો [પાલે નિરતિચારોજી],
ધન ધન માતા રે જાહરિ કુખે જાયો રતન અમુલખ સારોજિ
સાધુજિના દરસણ લે દેવકી ૮
અંગ ઉપનિ રે મનમાં સુદિ સોમવદન મુખ સ્રિઓજિ
સોહિ પંતરી લિધા હાથમે તન સુમાલ મુનિસેજિ
સાધુજિના ૯
મન ચિંતવે રે મુનિવર મહસેના બોલે વચન વિચારોજિ
રાજકુમરનિ રે રિદ્ધિ સાથમાં નહિં કોઈ સિદ્ધ કુમારોજિ
સાધુજિના ૧૦
ધન ધન માતા એ જેણે જનમિયો હરખે દેવકી ચાવજિ
૧૧૯ નીમ લિધાથિ રે નવ નિધ સંપજે પામિય દર વધાવોજિ
સાધુજિના ૧૧

ઇતિ ઢાલ ૫ મિ સંપૂર્ણ

દોહા

આપી રિદ્ધિને નિ કિસા ધન એનો અવતાર,
૧૭૧ ધન સહોદર સારિખા દેનિ એહવુ અનુસાર ૧

અથ ઢાલ ૬ ઠિ લહિ છે

(ધારણિ મનાવે રે મેઘકુમારને રે એ દેશિ છે)

નમતો નિહાલે રે રાણિ દેવકી રે મુનિવર રૂપ રસાલ,
લઘુ-વયે કરિને મોકલા રે વાલિ જેહેનિ વીસાલ.
નમતો નિહાલે ૧ એ આંકણી

જિણ ઘરણિ એ પુતર નિપના રે ધ રહ્યો હેમે ઝાંને બાર,
જિંતા હિંસ પ્રભુ શિવમંસું રે નમ્રુમેર પ્રભુધાર. ન ૨
એ છું પ્રભુ ધારે માહ્ય ધાન્યમાં રે અવર ન લિંગ પ્રાપ,
એ છે તો મિત્ર મારો પ્રાન છે રે ઉમ મન અભરીજ હેય. ન ૩
સિધિ સગપણ પ્રાપ લિંસ નહિ રે મારે ભલું તો એમ,
સુખી વાર જ રાંજિ પડે નહિ રે, ઉમ કે મ લર્ણી મારો પ્રેમ. ન ૪
આપનો તો સાધુ ભિરે રે, હેવે છે પરમ-સનેહ,
પણ સાધુ રે ધિા પુરને રે, ભલું લાગ્યો કે મ પુરન-સનેહ ? ન ૫
જાતા ધિઘ શશિ દેખી રે, પ્રભુ નાં હિતબિર
૧૮૭ હિરડો હર્ષે તેમ અનિ ધન્યો રે નમ્યો સિદ્ધય રે નિર
નમેં ૬

ઇતિ શ્રી ૬ ઠિ સંપૂર્ણ

દેહા

આપને ભોનો હતો એમ તો અનુસાર,
ભાઇ અચિર નાર્ય દેખિ,સનિમોએચાર્ય નહિ ભરત મુમાર. ૧
એટલા પુન જનમાં વિના, કેમ થાએ આપ્તુ ક,
માનો શ મન છે ધણું તે લાગે નેમ જિણું ક. ૨
દેખી મન મ સત વિરો જાણી પુણ્ય એક નિરધાર,
નેમજિનાનિ મન તણું ધ મન લાજનહાર ૩
ઉમ જિતની ચશિ દેખી વદન જિનરાજ
૧૯૨ મંગલકિ સરવે ધન હરિ હમ ધરી મન માહેં ૪

અથ ઢાલ ૭ મિ લખિ છે

[(ઢાલ રે વાત જિણપુર મા માનજી મા રેણી)]
હરે લાલ ચાર પુરવ દેશનિ દેખી સશિ એમએ ઉમ ચાલ્યુ રે લાલ
જિનમિત વ્ય રૈનમુનિયા પુરત નેમે રથ જોતર આવ રે લાલ.
નેમજિણ્યુ લાયક ૧ એ આંકણી છે

આકર મુક્તિ દરસ્તિ થયો, શિયોxજિહ્વાxરસણા માંહિ રે લાલ
તિહાં જઈને થાજ કર્યા, રથ રૂડા શિણગાર રે લાલ.
નેમ ૨

સાથે સાથ ઉતાવલિ, ઉગ્રસેન દેવા જાણુ [રે લાલ]
નારેરલિ ઉત્તાલુઆલમેં રથ ઉભો રાખો જોઈ રે લાલ.
નેમ ૩

પિતા નેં માતા પણું વલિ કોડિ શિણગીર્ણ જાણુ રે લાલ
રિસે પણું સોહામણું એહવા વચન તુ જાણુ રે લાલ.
નેમ ૪

કરણ નેં વલિ માતા નહિ એહવિ તુવાન જાદવનિ જોડ રે લાલ
સાથે સાથ ઉતાવલિ, જેહને સિરે પૂગે નહિ પોડ રે લાલ.
નેમ ૫

હારે લાલ જાદવ ને સુર સોભતિ વલિ સોનાનિ નાળગસિલ રે લાલ,
સોને મઢિ તે શિરાઢિ, વલિ મસે મુગટમાલ રે લાલ
નેમ ૬

પેખિત સોનાનિ રાખડી વલિ સોના ખરા જોત રે લાલ,
માથે તે પાસો સેહરો, તુ એ ત્રિ પરે કરે ઉદ્યોત રે લાલ
નેમ ૭

વલિ રથ તે સણગારિયો તે મુખ છે વિસ્તાર રે લાલ,
જાદવ જોવ્ય જોતરિ, વાયો ઉગ્રસેનરાય મુગતર રે લાલ.
નેમ ૮

નારી-પિરી મજન કરિ વલિ પેહેરી નવ-નવા વેસ રે લાલ
માંણિક-મોતિની મુદ્રીકા, વલિ પહેર્યાં હાર વિસેસ રે લાલ.
નેમ ૯

આડમર કરિ જાતિ પહોં આવિ ઓઢા રથ માહ રે લાલ,
આ[વ]ગ જાતિ શિરાઢિ, રથ ઓઢા ૬૬ લાલ.
નેમ ૧૦

આપે તે ત્રિપી સાહિબી રે લાલ નહિ ચાલી તે અપરાભાર રે લાલ
અમુર એહો ચારથી, મેલ અસ્ત તણો આધાર રે લાલ
૨૧૪ નેમજી ૧૧

ઇતિ ઢાલ ૭ સંપૂર્ણ

દોહા

નગર પ્રવેશી નીકળી સાથે બહુ પરિવાર
૨૧૫ નેમ જિનંદ જિહાં સમોસર્યા, આવ્યા ગેહિ ઉદાર ૧

અથ ઢાલ ૮ મી લખી છે

(રાગ પરાજ[અજ] કુમર ચાલ્યો રે એ દેશી)

ધન્ય ને ધતારા હો પ્રિય સખિ દેખી
એ પ્રભુ-અભિગમનિ રે વાત,
વિનય આણી હો ઉત્તમ મહુનો રે
એ તો છે જગતવિખ્યાત.

સખિ તો નિરખો હો તમે પ્રભુ નેમજિ રે, ૧ એ આંકણિ છે
રથને ઉપરથિ હેઠી ઉતરિ રે, સખિયા ને પરિવાર
પાળિ ને આણાવે હો રાખિ દેખિ રે, સાંભળિ અભિગમ સાર
સખિ ૨

દેઇ પ્રદક્ષણા વળી નેમજિ રે, પામેં અંગ નમાવ
દેશના નિરખે હો સુણતા વિધિ રે, મસ્તક એમ વધાવ
સખિ ૩

અમ મુનિવર દેખિ સખિ ઉપને રે, ૮ રેખ અહિં રે વિશેષ
સાંભળિ વિવેકવ હો ધરવું આવિયાછ આણાં શ્રી નેમ જિણંદ પાસ.
સખિ ૪

સઘળું અનન્તા હો પ્રભુજિ તમતણા રે, તે હોએ વિખડી અનેક
રાગ ને દ્વેષ હો સમિ નિવારિયાછ સહુ માંહે છે મન એક.
સખિ ૫

ધન દિવસ હો ધન આજનિ ઘડિ રે, બેઠાં સગપણ-તારણ જિહાજ
મનનાં મનોરથ પ્રભુ માહરા રે, તુમે દેખિ રહ્યા છો મહારાજ
૨૫૫ સાસો તો નિ ૧

ઢાળ ૮મિ સંપૂર્ણ

દોહા

કોઈ ધરસણા બાંધતાં બોલ્યા શ્રી જિનરાજ,
દ્વિષ કારણ તુમેં આવિયા તે મુજને કિત લગાર. ૧
નેમ કહે સુણો દેવકી સાંસો ઉપનો તુજ
જે મુનિવર દેખિને તુ જાણ્યુ આવિ મુજ. ૨
તે હેત કહે જન દેવકિ જોડિ હેતુ હાથ;
સાંભળિ સાંસો તે ભાગે તે ભાખો શ્રી જગનાથ ૩
એ છ તારા દિકરા તુ સાંસ મ કરે મન
૨૬૦ જે નેસણ તે આવિયાં તેનિ તુ છ માય. ૪

અથ ઢાળ ૯ મિ લખિ છે
(પુત્ર તુમારા દેવકી એ દેશિ છ)

તિન સંઘાડે મુનિવર તુમઘરે આવ્યા જિહાં વાર
તે દેખિને સાંસો ઉપનો જે એક આકાર.
હો રૂપે રે પુત્ર તમારા, રાખિ દેવકી રે ૧
નાગભેદ-સુલસા ઘર નીપના મ કરે સાંસ વિચાર;
દેવકી રાખિ તારા જનમ્યા, નવકુમેર આકાર.
હો રૂપે એ આરકિ છ ૨
નહિ નિમ્મો સુલસાના જાયા, માનો વાત હમારિ
હર તમારે એ આણીદીયા નહિ કોઈ માતા અનેરિ.
૧ ૩
ત્રિણુવિધ પુત્ર તમારા પ્રભુજિ બોલી દેનુએ હાથ;
એ જવાનો મરમ નહિ જાણ્યુ તે ભાખો મુજ નાથ.
૧ ૪

જિનમસ્તા તાહરિ એવડી મોહિ તે બાહુ-વિમાસ
એમણો ઇણિ ભવ તો જિહાં તેહનિ કીધો હાસ
પ્રે ચ્ચે ૫

ધન-એવન-માનિ માનિ, એમે તે પોઢિ મિત
જાણે ને એમતા મુનિવર, મહિને ચાર્ય મિત
પ્રે ૬

મુરખહિ મિતાની ખાતી બ્બાર પો વાવાદિ
દેવી-મસભ જે સાતમો પાંડે, તે તારા ગુણોં એમરિ
૧ ૭

અપરાધપનિ તૂ ચાઈ હિરી, કસ તદિ પદ્મિલાખિ
પાપે એહ પાપ નમિ કરે તે તે વાત ન લાખિ
૧ ૮

એક વચન સહિ કરિને કહને બાર પુણ્યરિ
અમરે ઇણિ વચન કર્યા જે તે ગુણને હાસરી
૧ ૯

એક વચન સુણિો ધોત લિપિ એક ભવજ
વસ્તેવનિ પાસે એમ / લિપિ દેવકિ-મસભ જે પાપ—
૧૩ ૧૦

તે ભાસક તો ભગ ચાર વાપે તવ ×તે× ભનિ વસ્તેવ
કસ રાય વિદા રાઝ હવે સુણ એમને નિતમેવ
૧૩ ૧૧ ૧૧

જે જે સસભ ધરે છે એવી તત વિદા કસ રાય
૨૧૧ સાત ગોડી તે ઉપર મેલી, કપેં એવેં થાય
૧૩ ૧૧ ગુણ ૧૨

ભવિ કલ ૬ પી સંખ્યા ૬
દેહા
વિરે ભલેં નિધિ સમે બાળપુર છે ધામ,
નાગસેન વિદા વસે સુલસા પાહિ નામ. ૧

પણ કણ કંચન અતિઘણો રિધી તણો નહિ પાર,
પણ મરત વખત તે સહિ મેલે રહ્યા મોઝાર. ૨
તવ વ છપ્પ કહ્યો હરખુગમેખિ દેવ
૨૬૮ આરાધે મેં મને નિત નિત કરતિ સેવ. ૩

અથ હાલ ૧૦ મિ લખિ છે
(દેશિ પન્ની)

હવે હસે સેવા કરતે તું દેવ તિહાં આય રે માઈ
જિણ કારણ મુજને રે સેવે સિધાનિ છે તુને ચિતાય રે માઈ
પુન્ય તણા ફલ મિઠાં જાણો ૧ એ આંકણી છે
વલતી સુલસા એણિ પરે બોલે એહી દેવનું હાથ રે દેવા
જિણ કારણ મેં તુમને આરાધા તે સંતુને તુમેં નાથ હો દેવા.
પુન્ય ૨
ધન તો મારે ઘરીયા અપાર તેનિ ગરજ કાંય ન દેવા
સુખા નાખા ને જિવતા થાયે તે મુજ સમતિ કાંઈ આપો હો દેવા
પુ ૩
વલતું દેવતા એણિ પરે બોલે તું સાંભલ મોરિ વાત રે માઈ
સુખ નાખા ને જિવતાં થાએ તે મુજ સમતિ ન હોય રે માઈ.
પુ ૪
વલતિ સુલસા એણિ પરે બોલે, તુ સાંભલ મોરી વાત રે દેવા;
સુખ નાખા ને તુજ વિન જિવે તો કિધો અંતર આપ હો દેવા.
પુ ૫
ગોલિઓ ? તું નાખ બાધે સેવનું નિરધાર રે માઈ
પુરવે પુન સ થા રે હોવે તો સરવે થાઈ આશ રે માઈ
પુ ૬
વલતિ સુલસા એણિ પરે બોલે સાંભલ તું ચિત લાય રે દેવા,
તો પણ આનુણા સારસે મોરી ગરજ સરિ નહિ કાંય હો દેવા.
પુ ૭

નવલો નેહના ઈંડા પરેં મોહે તું સાધુ રે ચિત લાય રે સાઈ
તરત કહે જે ન્યાય અમે તે તુજને કિંઈ ન લાય રે સાઈ
પુ ૮

નાદિ સુલસા ઈંડાં પરેં મેલ્હે, સકલ તું સુજાણ હો દેવ;
સહુ ભણૂં તું કોર્મિત રે વાચે તે મુજને ન સધન રે દેવ.
પુ ૯

દેવ રાય જે માગ્યું માગ્ય દેવી કેટ નંદ રે સાઈ
તે તુજને મહારિ કેસું કર કેસું આણંદ રે સાઈ
પુ ૧૦

સુલસા મુનિને ઇમિ દૂઈ દેવ કિયો નિજ કાજ રે સાઈ
૫૮૧ આપી-સિમાને વિચારિ લોઈ અનાકેય મન આણું રે સાઈ
પૂન્ય તણું ૧૧

ઇતિ ઢાળ ૧ મી સંપૂર્ણ

દોહા

દુગ ને સુલસા નેહ અપૂર્વ મરમ મમતાએ વિધ;
અમમ-અમમર લાખુને દુગ કુમર લેવું કિધ. ૧
તે લેઈ સુલસાને દિયો કુમર અતિ સુખમાલ;
પરતક ભાવ સુલસ તણું તે લેને દેવ તતકાલ. ૨
તે લઈ દુગ પાસે કર્યા બબે એ ક્ષિ પર જોય,
નિરા મુનિ મરમ ચાલ્યો તે નવિ અપે કેય. ૩
પરતક ભાવ કરે વિધ, તે અપે સહુ સંપ;
બબ કુમર મિયા પીધા, ખદ્ધિ વદ્ધિ પદીત લેય. ૪
અનિસ અનિસ કન્યા વરવા એ ભમરા સુગર,
પણ વિલપણ બોલવે દેવ દેવ વિધ અનુસાર. ૫
ચાલિ સુધુ લેપિયનિ, બબ કિધી સગમ-બાર,
એ બબ સુમ છે તાત ! તું સમજ મ કરે વિચાર. ૬
તર સંસ સહુનિ દંડિ, ચાદિ એમ વિભુંદ
૭૦૫ સાધુ પાસે આવ્યા સહિ આંખિ આપી આણંદ. ૭

અથ ઢાલ ૧૧મિ લખિ છે

(મન મન તે મુનિવર રસે ધ્યા મેં કહિ છ)

દેવકી તો આઈ રે નંદન વાંદવાજિ રે
હરખે ઉલ્લસિત હરખિત થાય રે
નિજ આત્મજ નિરખિ કરિ રે જેમ નવ-પરસુતા થાય રે
દેવકી તો આઈ રે નંદન વંદવા રે એ આંકણિ ૧

દેહ પ્રફુલ્લિત થિયા અતિ ઘણિ રે રોમરોમ ઉલ્લસિત તન સાર રે
ઝરે ગુરિ કસ કંચુવા તણિ રે જાને વછૂટિ દુધનિ ધાર રે.
દે ૨

નયિમાં આદમાં [માયે] નહિ રે નેત્રો મેળવ ત્રપત ન થાય રે,
તન મન રોમાંચિત હવા રે નજર ન પાછી ફેરાય રે.
દે ૩

છત્ર સરીકર થિયા સારિખા રે દેવકિ તો રહિ સાંમુ નિહાલ રે,
નેત્ર ભરાં આંસુધ થકી રે જાણે ત્રુટિ મોતિયનિ માલ રે.
દે ૪

વલિ નિજ અંગજ નિરખિ કરિ રે ઉલસ્યો અતિઘણો નેહ રે
ઘરે જાતા પગ વહે નહિ રે ફિરી ફિરી વારે વલિ તેહ રે.
દે ૫

વદિ ભગવતને ભાવે આવ્યુ રે થિયા બેઠા ને ઉમાય રે,
જાપીન આપુન આસન મ તવે રે, મેઘ–તણે જસ હરખિ થાય રે.
દે ૬

ઘરે આવિ સખિ દેવકી રે આરત રૂદ્ર મન ધ્યાય રે,
૪૨ મિહને આઅરે હસ્ત આવિયા રે માતાના વાંદવા પાય રે.
દેવ ૭

ઇતિ ઢાલ ૧૧ મિ સંપૂર્ણ ૧૧

દોહા

કને હિયે રેખિને જાણ ઘરા દિલગિર,
પણ લાગો ભવ નહિ નાથજી [મેં] તથ નિર ૧

એક માતા તેણે જાયાં બેઉ ભેળિ તુજ કર,
પનિ પનિ કતાંનિ ચીનને પણ અંતર ન લિ વિચાર ૨
હવે નેહિ રાખવ કરે તમે સાંભળજો મોરિ સાર,
૩૨૧ મુજને વાત કિધા વિના, ચરજ સરે નહિ સાર. ૩

અથ ઢાલ ૧૨ મિ લખીએ

(ચંદ્રાનની ઢાલ ૧ ઢાલ ની દેશિ ૭)

હું તુજ આગળ સિ કહુ કેહિયા, ચિત્ત કપટનિ વાત રે
ગિરધારિ લાલ
દુનિયાં નારિ છે પછિ કેહિયા પણ વચ્ચે ધારિ ભાવ રે
ગિરધારી લાલ
હું તુ ૧ એ આંકણિ છે

અનવી મે તુજ સરીખા કે એકનુ નાવે સાવ રે ગિ
એક મે હારાવ્યો નહિ કે એક કેઈ વિશ્વભાવ રે ગિરધ
હું ૧

તે જે બંધીવ મનસાન્વરે એવા હું નિજ રે આર્ય મિ રે ગિ
વાત કહિ પ્રભુ નેમનિ કે વિશ્વમેં મિન ન મેવ રે ગિર
હું ૩

જો તો નામ-પીર ઉદય કે મનસાનિ પુરિ આશ રે ગિર
રાજરિષ ઊઠી કરિ કે વિચાર વિધી પ્રહ્લપાસ રે ગિર
હું ૪

જો તો સબ જાનથા રથ કે એક આવ્યો તુ મુજ પાસ રે ગિ
તુને પણ નહિ આવજો કે મુજ આવ્યો તુ જ સાસ રે ગિરધ
હું ૫

મોહ વશ આવ્યો વપી ॥ તું પ્રભુ જમુનનિ તીર રે ગિર
ઞ્ઞ સ્નેહાને પેર રે ॥ તે નામ ધરાવ્યો આહેર રે ગિરધારિ

ઈ ૬

સોળે વરસ આવ્યો ગયો ॥ ધરી લપટિમ ચાગ લાભ રે ગિર
ના જમુનાએ આવને ॥ તે નાથી પ્રણિનાગ રે ગિ

ઈ ૭

આહવતીના મોહથી ॥ મેં ગ્રો ન પુરી આસ રે ગિર
આસ—નગુપી ઇ રહિ ॥ મારે મુઝ કમ માખ રે ગિરધારી

ઈ ૮

હજી ન ત્રિણ હ વરો ॥ પાગ્રિમે પેહાવ રે ગિ
હાવરિયા રેવા તજિ ॥ મારિ ઘ્રેમ રહિ છે મનમાહ રે ગિર૦

ઈ ગુજ ૯

જગમે મોહિ મોહિ મોહનિ ॥ હેવ થઈ માહરે ॥ ૧ રે ગિર
કે જિવ આવે માહરે ॥ કે આવે શ્રી જિનરાજ રે ગિરધારી

ઈ ૧

આગનુ ન કાંઈ મહિ ॥ આગન્ધિ વીતરાગ રે ગિર
સાધ માખ ન મિથ્યિ ॥ ઈ આ ખ્યુ કિમ જેમ રવ રે ગિ

ઈ ૧૧

ચિધા વાર આનેમા નહિ ॥ મ કીધા કરમ કોર રે ગિર
અન્તરે કીધા હમે ॥ મ જેમ પાપ અપીર રે ગિ

ઈ ૧૨

મે ૫ન્નિ માયા ચોડિયા ॥ કે આમ નિજોનાં કીય રે ગિર
ાપર જિનરાજના કોપી નહિ ॥ કે કુઝ આમ દિય રે ગિરધા

ઈ ગુજ ૧૩

ઇતિ ઢાળ ૧૧ મિ સંપૂર્ણ

દોહા

પુરુષ-શામળી દેખતા હોયું મોરી આનંદ
કથા   તુજ મનોરથ પૂરવા, કરિશ પ્રેમ વિચાર. ૧

અથ ઢાલ ૧૩ મિ લખ્યતે

(દેશિ [illegible])

ચલતા કામનિ ઇમ કહે છે આનિ મતા મ કરે વિચાર રે
જેમ તુમ નહ્ય ચાહશો છો તેમ હુ કરિશ વિચાર
તેમ હુ કરીશ વીચાર રે માહે મનમે ચિંતા મ કરો કાંઇ
હવે મુજને લહિ વધાઇ [illegible] મનમે માગ નનિધ ભાઇ
જિવો માતાનિ છયો ૧ મે આંકણિ

માતાની આણ નહિ કરી છે, આવો પેહરસાલ રે
હસ્તામેલિ દેખત છો મન સમરે તતકાલ
મન સમરે તતકાલ મુરારિ આપ-સમત જિનમે ધારી
દેખતા કહે આપ રૂક્મિણી એહવો સાર કર્યો કેમ નારિ
જિવો કામનિ જિવો ૨

દેવ કહે કામનિ મને છે, કેમ હેતમો મેલ રે
કારજ કહો પૂજને મદિ છે ? કશું હોય [હોય રે]
[જે કરવુ હોય] ઉંમ તે આજ, અમે છઇ તુમને ચિત જ ધરિ
[આદેશ દો અમને સુખકારી] કામ કહો તે તે સુખ કારિ.
જિવો કામનિ જિવો ૩

દેવ પ્રતે કામનિ કહે છે સુણો તમે ચિત ધારિ
વસુ નામ ભાઇ અદિ છે કોપ કરે [તુમે મારી]
[સેવા કરો] હાલમમેહિ મારી હોવે આવા વિચારિ
મુજ પાસે છતુ માતા હમારિ આવતુકામ એહમહિ
જિવો દેવનિ છયો. ૪

દેવકીનંદન આવ્યો હો જોય વાધે તેમ જેમ
એવા કામણ તુમને આવ્યાં હો કર નહિ કોઈ પ્રેમ.
કર નહિ કોઈ પ્રેમ હમારે નાથાનિ લીલા મનમેં ધારે
માતાજિને હોંસે ન આધારે, પુત્ર લેવે માતા જિવારે
જિયો દેવકિ છયો ૫
અનંતવીર્યજિનાન પ્રભુજિને હો દેવ કહે તેણિ વાર રે,
દેવયોકી મદી કરી હો, દેવકી-પુત્રે અવતાર.
દેવકી-પુત્રે અવતાર તે પામે [મહા નવ માસ ઉદરે પાલે]
પુત્ર જનમેં મહા સુખ પામે દરમણુ એને સહુનો સુખસે
જિયો કાનજિ છયો. ૬
અસિ-મુણી એવન પામ્યે હો, પુત્ર હોમેં બાલ મોટો
લ્યુ લિમા સેમે નહિ હો વચન નહિ હમ ખોટો.
વચન નહિ હમ ખોટો થાયે માતાને સિધી આવ વધાઈ
માતાને હરખે હરખ ન માય, કાનજિ મનમેં આનંદ પાય
જિયો માતાજિ છયો ૭
વધતા કાનજિ ધમ કરે હો માગ્યો મોહિ માય રે,
દેવાપી પુત્ર હસે હો [દેવે મુજ વધાવ].
દેવે મુજ વધાઈ રે માતા પુત્ર હોસે જગત વિખ્યાતા,
મનમેં રાખો તમે સુખ-માતા થાશે લઘુ બંધવ મુજ ભ્રાતા.
જિયો માધવિ ગીયો ૮
વચન સુણિ કાનજિ તણા હો ઉપનો મન આણંદ હે
વળિ દેવકીજી ધમ કરે હો તું મુજ કુળનો ચંદ
તું મુજ કુળનો ચંદ રે ભાઈ માગિ મતા કર મુભાઈ
કાનને સહેજિ ની ભાઈ પડે મુજ વિસરે આવાસમેં ભાઈ
જિયો કાનજિ છયો. ૯
મિલે અવસરે દેવકી અવિ હો દેવકી-વંદન ઉતાવળ;
સદ સુખન દેવિ કરિ હો મનમાંહિ હર્ષ પામત.

મનધારે હુઈ પરસન સોભાગિ મન જિનેં પુછવા લાગિ
જિમ મેં સુર્ણો વાણાગી, પુત્ર હોર્સે નહિ છાનુ રાખિ
જિયો કુમરજિ છયો ૧

એક મન સુખિ કરી હો સુખે સુમાર્ને કાલ રે
સવા નવ માસે જનમિયો હે કુમર અતિ સુમાલ
કુમર અતિ સુકમાલ દેખિને [નામ દીયો ગજસુકુમાળ હરખીને],
હરખ પામે ગજસુકમાલ નિરખિને [સૌ મહુમ સુખ પરખિને
જિયો કુમરજિ છયો ૧૧

હવે માતાજિ નીજ પુત્રને હે રમે રમાડે બાલ રે,
મનના મનોરથ પુરા કરે હે હાથેં હાથ વિશાલ
હાથે હાથ વિશાલ રે બાઈ રમે રમાડે બાલ કૌમાર
હલરાવ-હુલરાવે બાઈ દિન ગમાવે તજિ ચાર
છયા કુમરજિ છયો ૧૨

ગજસુકમાલ મોટો હુવો હો, બહુ ઉજ્જ રંગ છાયો
રૂપ નિરખણ જાણિને કે સોભા-ઘરે વધાયો
[સોભા-ઘર વિવાહ મનાયો] બહુ ઉજ્જ રંગે વીવા મનાયો
[દિન દિન વાધે તેજ સવાયો] જાતો જાણે ન કાલ સુખાયો.
૪ ૪ જિયો કુમર[જી] જિયો ૧૩

ઇતિ ઢાલ ૧૩ મિ સંપૂર્ણ

દોહા

એક અવસર શ્રી નેમજિ કરતા ઉગ્ર વિહાર,
ભવિક જિનનેં પ્રતીબોધતા ભાવતા સાર. ૧
એક દિન નેમ પધારિયા સોર્થ દેસ મુઝાર
દ્વારકા-નગરી જાણિયા, નંદન-વન મુઝાર ૨
જાણતા કોઈ વનપાલનિ વદિયા જિમ દ્વાર
૨૦ સંજમ તરે કરિ સોભતા, બહુ સુખના ભંડાર ૩

અથ ઢાલ ૧૪મિ લખિ છે

(એ દેશિ પ સ્તવન સોહામણા રે એ દેશિ છે)

નેમ જિણંદ મનોમરૂ રે [લાલ] નિરખોજિ નિર-ભય રે,
જિણંદ રાય.
દરશણ દિઠા જેહનો રે લાલ, ભવભવના દુખ જાય રે,
ભવિક જિન.
નેમ જિણંદ મનોમરૂ રે લાલ. ૧ એ આંકણિ છે
સોહેમ ભવારમે સાહેબજિ રે [લાલ] સાખરી ભાવિમ હજાર રે,
ભવિક જન.
ભવ્યું આણ મનાવતા રે લાલ, શાસનના સિરદાર રે
જિણરાય નેમ જિણંદ ૨
ચોત્રિસ અતિસય સોહતા રે લાલ, વાણિ પાત્રીસ સાર[રે] જિણંદ
સુભ લક્ષણ સોહામણા રે લાલ, આઠ ને એક હજાર રે
ભવિ નેમ ૩
પ્રભુ-દરશણ દેખિ કરી રે હવે વાધિ આણ રે જિણ
વનપાલ તવ હરખીયો રે લાલ, કૃષ્ણજિ પાસે જાય રે.
ભવિક નેમ ૪
વનપાલ વિદ્યા આવી કરિ રે, જોડી બેઉ હાથ રે જિણંદ
શ્રી કૃષ્ણજિ પાસે જાય એમ કહે છે લાલ, તુમે સાંભળજો નરનાથ રે.
ભવિક નેમ ૫
દરશણ જેહનો ઇચ્છતા રે લાલ કરતા મનમેં આશ રે ભવિક
જિનજીના પધારના રે લાલ, શ્રી નેમ જિણંદ રાય રે
ભ નેમ ૬
નામ-ઓવર સાંભળિ રીઝ્યાં રે, પામ્યા મન અભિલાષ રે મુજરા નર
તે શ્રી નેમ પધારિયા રે લાલ, વનપાલ ને આપ્યા દાન રે.
ભવિ ને તારણ પ્રભુ પધારીયા રે લાલ.

દિલ્હી કે વધામણિ રે લાલ પામિ મન આણંદ રે સજન ગર
ત્ર વચન સુણિ કરિ રે લાલ, તન તે હર્યા માણિ રે
સખિ નેમ

આસનથિ ઉઠિ રાજ્યો રે, માત આઠ પગ સામે જાય રે સજ
પ્રભુજિને દિધી વંદના રે લાલ, પછે બેઠા નિજ ઠામ રે
સખિ નેમ

જનને દિધી વધામણિ રે લાલ, મોટિ મહુરિ આપ રે સ
વિનીપ દિશ સામટા રે લાલ સાધિ આરે આપ રે સજન
નેમ

વનપાલ આવિ કરી રે લાલ પછી આસને તેડાવ રે સ૦
પ્રભુદિ-મેર વધામણીમાં રે લાલ તે અંતનિ સજ સહુ સાથ રે
સ૦ નેમ

વીરને બેઠા સતાન-સ રે લાલ રૂપે અનેરુ લાખ રે સજન
મા પછી દરમણ વિનાં રે લાલ વિણુ લલેકિ લાખ રે સજ
નેમ

પ્રભુ મારે દરમણ દેખવા રે લાલ, પ્રભુ મારે સમુદ્ર વંદ રે સજ
૪૩૬ પ્રભુ મારે સાથે ભ્રમા રે લાલ પ્રભુ મારે વિજિતવત આવ્યુ રે
સજન નેમ

ઇતિ ઢાલ ૧૪ સંપૂર્ણ

દોહા

ઇમ વિવિધ પર વિનતી, નરનારિના વૃંદ
૪૩૮ પ્રભુ અભિગમ સાચવિ, પ્રભુ વંદ નેમ જિણંદ ૧

અથ ઢાલ ૧૫ મિ લખિયે છે
(દેશી દેશિ ૭)

બેઠા નેમ કુમાર દ્વારામતી-નગરી સાર
આજ હો નહોતે રાજ રાજ કરે નિત્ય છ.

આઈ હસે કુમાર જનમદ ગજસુકુમાર,
    આજ હે દિપે રે સોહામણુ રાખિ દેવકી જી ૨
તત પુત્ર લઘુ રસાલ, નામ ગજસુકુમાલ,
    આજ હો માતાપિતાને વાલ્હો પ્રાણથિ જી ૩
આવ્યા મુનિ નેમ જિણંદ સાથે મુનિ નર વૃંદ
    આજ હો સોમ [illegible] ગભીમનો જી ૪
આવ્ય લઈ પરિવાર મન ધરી હરખ અપાર,
    આજ હો કૃસ્નાદિક સહુ ઉછરંગે આવ્યાં જી ૫
કરિને મહોત્સવ તમામ વંદ્યુ નેમ જિણંદ સામ,
    આજ હો ગજસુકુમાલને સાથે લેઈને જિ ૬
વીપીસુ વાંદિ જીનવર-પાય તન તે દેનુ આય,
    આજ હો [illegible] આવિ બેઠા સદિ જી ૭
તવ તે જિન કીત આપુ ભવે મધુરિ વાણ,
    આજ હો ધરમ-કથા લઈ વિસ્તારથિ જી ૮
સુણિ કેતા તેણિ વાર ઘણા નર ને નાર,
    આજ હો વાંદિ વ ત મ લઈ વિસ્તારસુ જિ ૯
વાણિ સુણિ કૃસ્નાય વાદિ જીનુક-પાય
૪૪૮ આજ હો જેમ આવ્યા તેમ નિજ ઘરે ગયા જિ ૧૦
ઇતિ ઢાલ ૧૫ સંપૂર્ણ
દોહા
જિનવર વાણિ સાંભળે સુણિ ગુણ ગજસુકુમાલ,
૪૫ ઘરે આવિ માતા આણિ બોલે વચન રસાલ. ૧
અથ ઢાલ ૧૬ મિ ઢાલ
(નદી જમુના કે તિર ઉડે દોય પંખિયા એ દેશિ ૭)
વાણિ શ્રી જિનરાજ— તણિ ઘને ધણિ
[રે માઈ] જેત કવાની આપ આજ મારિ વાણી

જનનિ તે ગોધે માતા | દૂ વારી વારી
રે ભવા પ્રભુજિનિ વાણિ | પુન્યાઈ વારી. ૧
મહિ છે મી અનરાધ | સહિ મે ઘરાઈ
રે માઈ લાગિ મિઠી જેમ | માર દુધ [નિ] દહિ
દેઇઈ અનુભવ મોર | ઘનમ બેસુ સહિ
રે માઈ મ કરો ભાગનારિ વીવ | પુરાઈ આગલી કહિ. ૨
ભાજ સમાજે પરમ | વર્ણિ જિનવરે
રે માઈ મુજને કુમો તેહ | એક સાચ ઠુમો કરે
એ મમાર અભાર | કે ભર મમો લેખો
રે માઈ અવમ મગ્યુ દુખ-રગયુ | અવ્યુ કહે પખો. ૩
મી જિનભરત કરણુ— | કામ્યુ એનાખો
રે માઈ એ મીના અવર ન કેમ | સાન ઘામગે લખો
કરાગાર સમાન | આગર વિઘર છે
રે માઈ તજ્યો ઘર્ષ ક વાર | આપરમેં તાપન્સે
એક પીલ અનુમા— | પકો સુમર છે
રે માઈ માત લિયે અનુમત | વત ન કર્યિ છે
નગન-અવન પુત્રિને | તરત ગયભાગ ૫
કિન અલિ દુખ-ચહિ | આપે ભાઈ વલ્લભિ
વાણિ અપુન્ય વાત | પુરારની સાંભળિ
રે ભવા પણ્ પુગ્યભવ ભાઈ | કમથી પરહિ દહિ
કાવની ગૃહિ માલે | કેમ વિઘરિ કરિ
રે ભવા દુરી એકત્રી દુર | ભાવિ પરક્ષિ દહિ. ૬
મોહન્તણી નમ ભાવ | સુમત જાવિ ભાઈ
રે ભવા મિતાર ચાર સમેન | ચાર એહિ ભાઈ
કુમરહિં ભાગુ સાથ | રહિ છે એવતિ
ભવા મોહન્તણી સમ મોહ | કે માતા રોવતિ
દુજ સુખાદિ તરુ | વાણિ એ કેમ પહી)

રે બાપા માહરે છે તુજ રૂપ— ઈ આસા અતિ ઘણિ
૯ સુખમાંણિ તુજ નામ ન મેલ્યું જાય ઘડી
રે બાપા તુ જિવન પરાણ તું આધાર-લાકડી ૮
આશિશ છે વળ કુશર અભિમારા સહિ
રે બાપા સુ મીરી તોળવો માહે કે તરવો જળધિ
ઉપાડી મોઢ ભાર કે વિષ ચઢ્યું સહિ
રે બાપા તુ સત્ય સુજાણ પાસે કેમ બિર રહિ ૯
દોસ બેતાલિસ ટાળ કે કરવિ ગોચરિ
રે બાપા ભમતું ભમરા જેમ અતા માને લોકનિ
કનક-કચોળા ભરિ લેખિ વળ મમનિ
રે બાપા આપણા નિરધાર વાટ ન જોતિ પાળનિ. ૧૦
જે ઈંદ બેઠા આ[વ]મ કે પર બેઠા પરમુલ
રે માઈ કાયર ને કપુરષ— મે એ મરણ દુખ
રે માઈ ધીર વીર ગભીરને સિદ્ધ રૂ રૂ
રે માઈ માત કરી એ વાત બાળિબો સું સુધા ૧૧
પરીસહ કેરિ ફોજ અતિ રમ લાગસે
રે બાપ સમજ્ય-નગર સભાવ જોર તર આગ્મે
તારે વળ તુજ જોર કોઈ નવિ હારસે
રે બાપ પુત્ર અમારુ નામ વાન મન આવસે ૧૨
કરે સુભટ પનો— રણ ચોકી મેમા સું
રે માઈ સત-રૂપ કોટ [માહે] સમારસું
મમતા-નામે જિનાનને ચોળા ભરી મારસું
[રે માઈ પરિસહ કેરી ફોજ આરતી વા સું] ૧૩
રામ-પુરેર દો ચોર જોગવર પુરસે
રે બાપ પુત્ર પરિસો-માહ અનુભવ સુરસે
ધંતુ જિનુ વળ ધ્યાન તે આવસે
રે બાપ મન કરિ હેત મન માહે સમાવસે ૧૪

જાણિ તે બોલે માતા   હું વારી તાહરી
રે આયા પ્રભુજિનિ વાણિ   પુન્યાઈ તાહરી   ૧
કહિ છે શ્રી જિનરાજ   સાંભળિ મે હરખિ
રે માઈ વાણિ મિઠી તેમ   સાકર દૂધ [ને] દહિ
હોઈ અનુભવ મોખ   સાંભળ તેહ સહિ
રે માઈ મ કરો આમળાદિ ઢીલ   પુત્ર આજ્ઞા કહિ   ૨
આજ સમાજે પરમ   નથી જિનવરે
રે માઈ મુજને કહો તેહ   ઉઠ સાત કહો મે
એ સંસાર અસાર   તે અર મળે તેહનો
રે માઈ જનમ-મરણ દુખ-ભ-રણ   જાણ્યુ સહે ઘણો   ૩
શ્રી જિનરાજ કારણ—   કારણ એહનો
રે માઈ એ જીવ અવર ન મેળ   સાચ માગને લ્યો
કરવાર ગમાન   આગર વિહાર છે
રે માઈ તજ્યો સ્નેહ ઘર   આપરવે તારવો   ૪
મોહ માયા અનુરાગ—   મહા સુધાર છે
રે માઈ માત કિમે અનુમત   વાત ન કરસિ છે
નન્દન-વચન સુણિને   તરત અવધારિ
ઝિન આણિ દુખ-વાણિ   આવે મોહ મનવાળિ   ૫
વાણિ અડુ ન વાત   કુમારની સાંભળિ
રે આયા પ્રભુ પુન્યવન્ત માઈ   પ્રમાણી ધરણિ ઢળિ
દામારી શુદ્ધિ માર્ગ   જેમ નિહાળિ કરિ
રે આયા દુખી મોહ્યો દુર   આવિ ધરણિ ઢળિ   ૬
મોહ-તણે વશ અંધ   સુખ આંખિ માઈ
રે આયા ચિંતવ વાર સજ્જન   વાત મેડિ ભાઈ
કુમર / આપુ વાર   રહે છે તેમતિ
આયા મોહ-તણે વશ મોહ   કે માતા રોવતિ
દુ:ખ સુખમાંહિ જા   વાણિ એ કેમ થઈ

રે ભાયા માહરે છે તુજ રૂપ— રે આસા અતિ અતિ
 ઈ મુખમાંહિ તુજ નામ ન મેલું ભાય ઘડી
રે ભાયા તુ જિવન પરાણ તુ ઓષા-વાડી ૮
 માહિર છ વહ દુરર અહિધાય સહિ
રે ભાયા મુગ્ગીરી તોલના આહે કે તરમે જાયહિ
 ઉપાડી લેહ ભાર કે જિર ચહનું સહિ
રે ભાયા તુ સુખ મુખમાલ પામે કેમ થિર રહિ ૯
 દેવ મેતાલિમ દાવ કે કરવિ બાગહિ
રે ભાયા ભમતું ભમરા જેમ અતા માને લોગનિ
 કના—આયોયો પેહ લેહિ વઠ માગહિ
રે ભાયા આપણ નિરધાર વાદ ન તેવિ પાખહિ ૧
 જે ઈહ લોક આસિમ કે પર લોક પરમુખ
રે માઈ કામર ને મધુરપ— મે એ મરણ દુખ
રે માઈ ધીર ધીર મભાગને મિદ દુર કહા
રે માઈ માવ કરી એ વાત આહિનો મું મુહા ૧૧
 પ્રીમદ કેરિ હોજ અતિ ત્મ લાગસે
રે ભાયા સુખમ—નમર સમાવ મોર તવ ભાગ્મે
 તારે વઠ તુજ જોર મોઈ નહિ કાગ્મે
રે ભાયા પુન અમાર તામ વસ્તન મન આવમે ૧૨
 કેરે સુબ્દ મનો— રસ ચોડી બેમારમું
રે માઈ સત-રંગ મેાા [મહિ] સમારમું
 મમતા—ભાવ જિનાંનને ચોવા ભરી મારમું
[રે માઈ ધરિમક કેરી હોજ આમવી વા ઇં] ૧૩
 યાગ પુનેર રો ચોર જેરાવર પુરમે
રે ભાયા પુન-પમિમેં-પાવ અમુવાર ધુરમેં
 મંઠ પિજુ વઠ કપામ તે વાવમેં
રે ભાયા મન કેરિ ખેસ મન માહે મમાત્મે ૧૪

ચેરિ [illegible]—અનાદ આતમ ભણ્ય મહિ
રે મઈ મિસા પચ્ચે નર્દિ— રાગ નરિવ કરિ
સમા ચેતિહિ મુરે ભણ્યુ તે સહિ
૧૧ રે મારિ સમતાઈ સંજમ પામસ નિમસ્મ કરિ ૧૫

ઇતિ ઢાલ ૧૬ મિ સંપૂર્ણ

દોહા

નહિ માતા ઇમ કહૈ સાંભલો સંસારિ લોગ
૧૧૨ શુભ મોમિનિના પચ્ચે, તમેં લેજો સંજમ જોગ. ૧

અથ ઢાલ ૧૭ મિ લખિએ

(દેશી પુરંદરની ૭ મી દેશી)

તમે સાંભળજોની મોરી માત[ા] એ તો મિથ્યાતરસ ફુલાતા રે,
હે નિજ [મન] સમઝાવ લો[ા] મોરિ માતા
એ તો જનમ મરણ દુઃખાતા રે, હે નિજ મન સમઝાવ લો મોરિ માતા
એવુ ન કિધા ધરમ વિચાર, તે તો પોહતા નરક મોઝાર
હે નિજ ૧
જે જે કરમ કિધાં સંસારમે તે તે ભોગવે એક પરાણે રે,
હે નિજ ૨
ઇણ ભવ કિધા પાપે, તે સુખ ચેન ન મિલસે હે નિજ
સુખ મનિ સદ ગો આવે, પણ ઇહ ચેન ન થાવે રે.
હે નિજ ૩
તો પરભવે આમિ ભોગ છવે, કિધાં પાપ ફુન વાસિ રે, હે નિજ
તે ભોગવે દુઃખ ખાસિ, જિણે કોઈ આડે ન આસિ
હે નિજ ૪
ઇણ લાભિ દુ કરિયો ભવ ચોરાસિ માહે દુખિયો હે નિજ
[illegible] દુ મઈ ચે વાર અનંતિ દુ અનંતવિધિ[ા].
હે નિજ ૫

રમણિ-રંગ મનમાં ન પામે પ્રિત આમમાં હે નિજ
રમણિ કરાવે ભટ જન, તેણ ગોણ કરે મન.
હે નિજ ૬

વચન સુણ્યા નેમજિનાં સાચાં આ તો મદ મદ મંતર મચ્યા રે, હે નિ
એમાં પ્રણિ જે માચ્યા તે તો પુરવ કહિછ સાચા રે
હે નિ ૭

એ સમારનો ત્યજ્યો કુમે મે તો જિનમારગ પામ્યો ક્ષેમે રે હે નિજ
[હું રાચુ નહીં એમાં હો જેમ પંજરામાહે સુએ હે નિજ ૮]
માતાજિ અનુમત દિજે પછી મોહનિ ઢીલ ન કિજે રે, હે નિજ
માતાજિ મયા કરી જેમ મુજ કાર્ય સીજે
હે નિજ ૯

શ્રી નેમીસરનિ પાસ હું તો પુરિસ મનનિ આસ, હે નિ૦
૧૩૨ માઈ ગજસુ કુમર ઉલ્લાસ કરે વળિ ઉત્તર તામ
હે નિ૦ ૧

ઇતિ ઢાલ ૧૭ સંપૂર્ણ

દોહા

વળતુ કહે રાણિ દેવકી, પુત્ર તું ગજ-નેમ,
૫૩૮ સંજમ દુકર છે અતિ તે તું કેમ પાળેસ ૧

અથ ઢાલ ૧૮ મિ લખિ છે

(ગુણરત્નિ વિપતિ દેશિ છે)

વળિ ઉમ કહે કુમાર આણિ પ્રેમ અપાર
આજ હો અમીય-સમાણિ વાણિ સાંભળિજે ૧ એ આંકણિ છે
ઉપનો મન વૈરાગ સંજમ ઉપર રાગ
આજ હો ધન-ભજન સહુ લિસે કરમે જિ ૨
મે લહ્યો અતિ રે સંસાર, એક પરમ આધાર
આજ હો મે કર તેહિને માયને વિનવે જિ ૩

માતપિતાના પાય, પ્રભુએ પ્રણ સુખદાય
આજ હો અનુમત લિધે માતા મુજ અતિ હ ૪
સુખ પણ તું વધૂ-નેમ, કું ધીમ રેહે આસિશ
આજ હો તુજ સત પાસે આવી તેમ હે જિ ૫
વચન આપુન એક, મનમાં મુલ્યું અન્તરેર
આજ હો નમસ્ર નમ્યું એવો ગવિ રેવી. ૬
તે પુત્ર ન પમે તિ, પાલતિ મહેલા મિપ
આજ હો પેર-પર નીમમાં લાયતાં રહેનિહ ૭
આવનિત નિ ધાર આવવી આસાધા
આજ હો આવિત ધર્મિ નવતત્વ જિનાજ્ઞ ૮
સાવ-ચાવ રત-મીલ મેઘ મેઘે વંગીલ
આજ હો કેસરિયે વપે મલ મેઘ આપ્યો જિ ૯
નિત નવ મધુમાર કરવા મનોહર આહાર
[આજ હો નારસ નિરસ આહાર ને] એવું કર્યું જિ ૧૦
એમ નીકળી પ્રભે મા તે પણ આવે નહી નિત નિમાર
આજ હો ઢવ મધારે મુને રોહિયો જિ ૧૧
પિયો જિ ઓ નિર સેદશે હ સરિર
આજ હો મુળધ કરી સ્નાતર વાંચે રોહિયે જિ ૧૨
આવવ રેવિ હ આપ, એક મધુ એકે હાથ
આજ હો પિતારે [વ્રતે] આવવુ રોહિયા જિ ૧૩
વચનો પુરર આવિદ, વચન મહે એમ િદ
આજ હો મારવું વપુ કરે અતિપાદ જિ ૧૪
હું તે સિંહ જેમ સુર, પાપુ સજમ સારપુર
આજ હો અતિમ પ્રતિરિસિ વર મહિમારૂ જિ ૧૫
અંતર મદ નાગર, ઉભૂન દેવ મુખુ
આજ હો અતિર સહસ્રમે મનવ રેઈ આવ્યો જિ ૧૬
વિરમાર અનુધાર વાસુદેવ મહિ નર
આજ હો એવ્યા નિત પણ રહ્યો ફિર નવિ રહ્યા જિ ૧૭

તો અવરાં કોણ વાત એમ અરપરે માત
આજ હો મોહ નિવારો માવડિ મુજ-નન્દ્રે જિ ૧૮
તોણ અતતર સનેહ, જાણે એક જિવ દોય દેહ
આજ હો તુજ રે વિરહણિ માતા કેમ રહે જિ ૧૯
રૂપ-કળા-ગુણ-પાત્ર નિરૂપમ નિરમળ ગાત્ર
આજ હો સોમનિ મેહિ પરણો પદમણિ જી ૨
મિઠી પ્રભુ અમરત-વાણિ મે દિધી માતા પરમાણ
આજ હો માવણ મેરો મન ચિતર મયો જિ ૨૧
જાણ્યો મે તો અથિર સંસાર લેશુ સંજમભાર
આજ હો માતા મયા કરિ અનુમત દિજ્યે જિ ૨૨
પછે લેજો સંજમભાર આદરજો આચાર
આજ હો કન્યા વિવાહણ પરણો વાલ્હી જી ૨૩
પુત્ર મો મન હોંસિ જાવ, જાણુ રમાડીશ ઘરનાં બાળ
આજ હો તુજ ઉપર મુજને આશા છે ઘણી જિ ૨૪
માતા પિતા નેં ભાવ, પ્રભુ મોહ બંધાણ
આજ હો ઇ ન માનેં કુમર મનાવ્યો જિ ૨૫
પ્રભુ રે ગઈ દ્વારિક નગરે આવ્યા રે નિર
આજ હો વિવાહ કરે છે વસુદેવ-દેવકી જિ ૨૬
હળધર-માધવ આવ તતખિણ કિધ મેળાવ
આજ હો મધુરે વચનસુ માધવ ઇમ કહે જિ ૨૭
કુસનિ કહે પ્રભ વાત સુણ સુણ માત જી બાત
આજ હો રાજ બેસાડ઼ સ્થિરમતિ તણો જિ ૨૮
વરતાવુ ડાહરિ આંણ સહુ કુ હુકમ પરિમાણ
આજ હો આણ વરતાવું આપે ડાહરિ જિ ૨૯
મુજ ઘ તેણિ વાર કુસનજિ કરવા નિવાર
આજ હો ભજન પરિવાર સહુ ત્જિ કુમ્બો જિ ૩

હસ્યા તે હસ્તિ મજ ખેંચી બેસારિ રાજ
આજ હો હુકમ ચાલે હવે કેહનો જિ ૩૧
હસ્તિ કહે ઉમ વાંણુ, સવ-કામ પરિમાંણુ
આજ હો હાથ જોડિ માવત ઉમ કહે જિ ૩૨
વરતાવો તમારિ આંણ, કરો તમે હુકમ પરિમાંણ
આજ હો આંણ વરતાવું તાહરિ જી ૩૩
વરતાવો થારિ આંણ, કરો તમ હુકમ પ્રમાંણ
આજ હો શિક્ષા-એકાદિ તોહારિ કરી જી ૩૪
ભીમ કર કુમાર, નવપદ એક નાખું હાર
આજ હો એમે રે મસ્તકે રત-હાર પાતરી જિ ૩૫
નારાયણે તિમ કીધ, આગ્યા સેવાને દિધ
આજ હો સાંભળિ માણે સજ કરો જિ ૩૬
કુમરને નિર્મળ ભાવ, માતા અમરત-વાણ
આજ હો આશિષ દિ છે રાખિ ટેવી જી ૩૭
મન લિધો મારો આજ સાથ હસ્યા સુત કાજ
આજ હો અર્ધું ને થાણું થી તે મનાવને જિ ૩૮
વાળ ને રે નિરાણુ એમણી મિનિતા આંણ
આજ હો આંખિ એક છ થી અજવાળને જિ ૩૯
રહે તે એહને માત તાત હતો ઘટ ને અંત
આજ હો તમને એપુ જુ પ્રભુજિ મિત આખિ જિ ૪૦
પ્રભુજિ ત્રિજ રે દિધ કુમરનું કરજ સિધ
આજ હો માતપિતા કુમર ભને ઉમ કહે જિ ૪૧
ખ લે મન સુખ પોવન, જિ જિ અને વાન
આજ હો શ્રમ-તણિ પરે મનમ ચાલને જિ ૪૨
તત તે રેવતી નાર, કહે પ્રભુજિને વિચાર
આજ હો તમ કરતાં એહને વારે જિ ૪૩

એવું એ સાસ્ય મુઝાર, દુ ન દિસે વિસા
આજ સે દેવ તણિ પરે સુત સોમન્યા જિ ૪૪
સુત જિયાની રે વાત કરસે નિત સભાવ
આ/ હો નવવને વૃદ્ધિ પરે એહને જિ ૪૫
માદરિ પોથી ને આવ, તે લિખી તુમને હાથ
ર આ/ હો જેમ ભાખ્યું તેમ હવે એહને થાસ્યે [/ ૪૬

ઇતિ ઢાલ ૧૮ મિ સંપૂર્ણ ૧૮

દોહા

ઇમ કહિને બાળ વલિ, દેવકી ને પરિવાર
પછે કરનિ/ પશુ વાદિ તે, ચેલા નગર મુઝાર ૧
પ્રભુજિએ દિક્ષા દેઈ સિખ્યો સહુ આચાર
પ્રભુજિ પાસે વિનય કરી સુખ ભણ્યું બહુ સાર.
ઇરજ્યાદી સુધે મોષગામિ જાણ અણગાર.
૧૮ આપ તણિ દિક્ષા કરે પાસે પગ આચાર ૨

અથ ઢાલ ૧૯ મિ સંપૂર્ણ

દેસિ ચેતનજિ ૭)

દિક્ષા લઈ પ્રભુજિન વાંદિને રે અમરાન સંગ્રામહન રે,
પડમા કાઈ સઉગ્રમ દિલ રે નિત્ય સોમલ આવ્યો અવ રે
મોક્ષગામિ મુનિવરનિ મોટો રે ૧ એ આંકણિ ૭
મુનિ દેખિને વર ન્હમે રે થયો કોપાતુર કાલ રે,
નિજ આતમ સુત પરિણી રે તમ પાયા ને અવ રે
સોભા ૨
ઇમ વરિ મે પ નિરે આણિ માટીની પાલ રે
મસ્તકમાં માંધે પગ રે, ધગધગના ખેર-અગ્ન રે
સોભા ૩
ન ૩

તાહરે ગુણવિ મળ્યો રે કરમ દૂરે થાય રે
આજ મોટે નહીં તાહરી રે બોધિ મળે નિમાલે રે
સોભા ૪

થિર ધીર ધ્યાને ચોટે રે કરતો નિજ આતમ-સ્વભાવ રે;
જે દાઝે તે આ નહિ રે પણ મે મન નાખ્યું મન રે.
સો ૫

અનાદિ કાળનો મિથ્યો રે કરે પરતાદિનો સંગ રે;
પુદ્ગલ-રાગે તે રિઝીએ રે, નવ નવે તે રમે રે.
સો ૬

કુમતિ સ્વભાવ વશ થયો રે જિન તું રઝિયે સંસાર રે
અનાદિ કાળનો મુનિ જિનો રે હવે કરો નિજ વિચારે રે.
સોભાગિ ૭

સમકિતિ વરતિ અભ્યંતરિ રે ટળિ અનાદિની ઉપાધિ રે,
વિભા-નિરે આતમ ચિન્તીયો રે આનિ પરમ સમાધિ રે.
સો ૮

આતરમ ધ્યાન ધ્યાનનો રે નિજ ધ્યેયો વિધ્યાનિ રે,
પરમ ભાવ બેસા નહિ રે તો શું આવે આત્મનિ અનુભવ રે.
સો ૯

ઘાતિકરમ ઘણિયો રે ટાળ્યા કરમ-વિશેષે રે,
કરમ ટાળિ કેવળ બોધિ રે ચેતન મુગતિ-મંઝારે રે
સો ૧૦

સાત સહેતર ગુણવે મળ્યા રે, વાદિ નેમ રત્નાકર રે
એવા મુનિને સહભિજ રે, વહિણ તે પરમ આનંદ રે.
સો ૧૧

કેવળ-બોધ સુર રસે રે પ્રગટ્યો પ્રેમ ભેદિ પ્રગટ રે,
આજ વિરતત નિત્ય કરો રે તે સુખે જ વિસ્તાર રે.
સોભાગિ ૧૨

ધરમ-દલાલિ કસ્તે કરિ રે ધરમિનો ધર્મ આધાર રે
ચ્યાર તિરથનિ સાજ ભરિ રે વર્ધમાનજિ દિધી સાર રે.
સો ૧૩
તેજ્ઞે તિરથકર એમ ભાખીયો રે સાંભળો સહુ નરનાર રે
જિનેશ્વરી નીકલિ આગમા નામે રે જિનશાસન જગત-આધાર રે
સો ૧૪
કરમ ખપાવિ કેવલ લહિ રે ચોથને મુગતિ મુઝારે રે,
એહવું નહિ ધરમ આદરે રે તે લહસે ભવજલ પાર રે. ૧૫
૧૬૧ સોભાગિ સુખાખાનિ ગયો રે. ૧૫

અથ કલશ

ધન કેસવ-ભાણ નામે આત્મારામ,
રુપે અતિ સુદર વિભાવતનો ભાવ ૧
શ્રી નેમ સમિપે આયો મેહજભાવ,
શ્રી ભગુનિ પડિમા ગયો ગસાવે ભવ ૨
રેવિ સામલ કોપો ભયો સાહિબી પાદ
યેગના અભાગ સીગ કવિયા અમરાદ. ૩
મુનિ-નીજર ન થ દીન મેટી મનનિ ભાવ,
પરીસહ ખમિ મુગતિ ગયા તતકાલ;
૭ શ્રી સમયને દેવલ મ મય ભાવ. ૪
ઇતિ શ્રી રૈવતિક ૭ અભરી ઘઇ ઘટેલ ૫ લિખ્યામનુ

શ્રી શ્રી

શ્રી શ્રી

ગ્રંથમાં વપરાયેલાં સંક્ષેપો અને

કેટલાંક ચિહ્નો

અ = અવ્યય

કાઠિ = કાઠિયાવાડી (હાલના સૌરાષ્ટ્રની)

ગુજ = ગુજરાતી

જો ભે. = જોડણીભેદ

જૈ = જૈન પારિભાષિક

દે = દેશ્ય

ન = નપુંસકલિંગ

પુ = પુંલિંગ

પ્રા. = પ્રાકૃત

ફા = ફારસી યા અરબી

બૌ. = બૌદ્ધ પારિભાષિક

મા માર = મારવાડી અથવા રાજસ્થાની

લા. = લાક્ષણિક અથવા વ્યંજનામૂલ

વ્ર = વ્રજ ભાષા

હિં = હિંદી

સં. = સંસ્કૃત

* વ્યુત્પત્તિનો અર્થાંતર, અનુમાનાપેક્ષ, ક્રમ

/ધાતુ > આવ્યો < થયો માટે.

તે શબ્દ અને તે પછીનું આખું વાક્ય કે પંક્તિ

— પુસ્તકમાંથી ભાગ આપી જોવાય છે.

હિંદી, મારવાડી-રાજસ્થાની ને કેટલીક વાર સંસ્કૃત શબ્દો દેવનાગરીમાં આપેલા છે. જ્યાં એ કંઈ આવેલો શબ્દ છે ત્યાં અનેકાર્થી સમાનાર્થ તેમ કોઈ પ્રયોગ સમજાવવાનો નિર્દેશ કરવાની જરૂર નથી જોઈ ત્યાં પુરાવાથી—એ વ્યાકરણ ટીકાથી—કે જેથી કેટલીક ટીકાઓમાં ન જોઈએ આપી નથી લાગ્યો

ટિપ્પણ

આચારૈ = માર મુનિનેટ.

ઐં સરસ્વતીનાં બીજાક્ષર તે પછી નમ થી ગમણ સેવાનો છે

પૃ ૧ દોહા (૧)

નેમ નેમિનાથ, નેમનાથ, બાવીસમા જૈન તીર્થંકર.

જિણંદ સું જિણંદ જિન રૂપી ઇંદ (ઇંદ સમાન). [જિન- જીતવું ઉપરથી, રિપુઓ ઉપર જય મેળવનાર. જૈનોના તીર્થંકરો જિન પણ કહેવાય છે તીર્થંકર (જૈ) તીર્થ ના પ્રવર્તક અર્થ થાય છે જેમાં સાધુ, સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકાયુક્ત જૈન સંઘ એ અર્થ પ્રધાન છે આવા તીર્થને કરનાર, સ્થાપનાર.]

સમોસરા સમોસર્યા આવ્યા [સરખાવો સમવસરણ, સમોસરણ = પ્રભુના પ્રવચન માટે દેવોએ તૈયાર કરેલું વિશિષ્ટ વિશાળ અને અત્યંત કલ્પનાતીત વ્યાખ્યાનસ્થળ.] આ ક્રિયાપદ મૂળે માત્ર જિન, તીર્થંકર માટે જ વપરાતું હતું, અને કે તે પછી એ જ્ઞાની કે પ્રધાન મુનિ માટે મે પ્રયોજાયેલું જોવા મળે છે

[પાંચેય કલ્યાણ કલ્યાણ તીર્થંકરોના પાંચ કલ્યાણક અવતાર કલ્યાણક: ચ્યવન (જન્મ યોનિમાંથી ચ્યવી આવી માતાના ગર્ભમાં આવવું), જન્મ, દીક્ષા કેવળજ્ઞાન મોક્ષ પણ અહીં આ અર્થ બેસતો નથી. કદાચ કાવ્યના મોટી વધાવ. મેં લીધો છે]

ભવ્ય આવતા ભવિ જે નિશ્ચિત ભવોમાં મુક્તિ પામનાર હોય તે. કિંતુ મુગ્ધ 'માં અને આમાં પીધો અર્થ છે અભ[૨]વ સરખાવ. નિરીક્ષ્ય ય ભવાબ્ધમાં નામ. ભવ્ય જેવી.

વાંણ વાણી.

બુધ્ધ બુદ્ધિમાં બૃહસ્પતિ જેવા ધામા.

ક્ષમે ક્ષમે

સંજમ સંયમ, દીક્ષા સાધુત્વ.

અણગાર (સં.) અનગારી. જૈન સાધુઓ અગાર કે ઘર છોડી ન ધરી રાખી વિચરનાર છે માટે અણગાર

વધારાવે વેરાવે સામગ્રી સામગ્રી.

નિમ નીમ, નિયમ એકાસણા ને ઉપવાસ એવું નામ.

પારણું ઉપવાસની પૂર્ણાહુતિ પછીનો આહાર

કરાવ દિયો કરાવી દીધો, કરાવ્યો.

એકાસણ ને પ્રભુએ (નેમિનાથે) આમને પારણા-ઉપવાસ માટે ને ઉપવાસ, એક દિવસ પારણું પાછું ને ત્રિજા ઉપવાસ, એવો નીમ કરાવી દીધો.

તપસા તપસ્યા.

અણગાર : અનગાર (ઘર વિનાના) મુનિ સાધુ

આગમના આગમ કુંવારડાં કુંવર

કુમાર : કુમારકાર > હિ. કુમારકાર > જૂ. કુઆર > એકાર ઈ.

પાંચમા કુંવરનો અંત એનો તે પછી આવો છે એવી અપેક્ષા બાબત છે પણ એવો પ્રતમાં એમ નથી. એટલે આવી કડીનું અંતિમ ચરણ આપણી આસપાસની કવિતાની જેમ તે પછીની કડીમાં નથી એટલે પ્રસ્તુત સ્થાનિકનું નિરાકરણ ન આપ્યું છે. એક જ ખરે છે એમ બન્યું હોય કે બધી કડીના એક જ રીતે ઉપર બીજા કુંવરમાં બીજું ચરણ બીજા-ત્રીજા એવી રીતે રહી સાબિત છે તે જુઓ.

પૃ ૧ કડી ૧

વીરે મહાવીર સ્વામીએ જેનોના ચોવીસમા-છેલ્લા તીર્થંકર.

ઉજ્જલગ < ઉજ્જલગ < ઉજ્જયન્ત ગિરિનાર. ગિરિનાર ઉપર નેમિનાથની પાદુકા પ્રતિષ્ઠાપન જયમલની સ્થાપના છે એક. ગિરનારની પ્રાચીનતા અને ને ગિરિના ગૌરવનો ખૂબ નાનામોટા ઉલ્લેખ જૈન સાહિત્યમાં મળે છે એ ખૂબ રસિક પણ છે

ધુમ < ધુમ્ર < ધૂમ્ર વરસ્યા ધૂમના ભેદ વરસ્યા.

ફિરતારથ ફ્રાન

ધરમસનેહ ધર્મસ્નેહ ધર્મનો ધર્મ ઉપજ્યો

મિર્દિક મેઘક ધનો પ્રયોગ મધ્યકાલીન સાહિત્યમાં ધનો પ્રયોગ ખૂબ આવે છે

બોરાવે (સાધુને ભિક્ષા) બેસાડે, આપે. ઉછેર ઠેસ.

સાધને સા(ધ) ધન, સાધીને

દરપિત દરપિત < દર્પિત

અતિ નૈં અતી અને અર્જને. ક્ષત્રિયપણાથી ધનાનો પ્રયોગ અહીં યતિને ન ધરાવવું, કારણ આ કવિએ યતિ શબ્દ કદી વાપર્યો નથી. વળી આ સ્થળે માત્ર યતિ શબ્દ કર્ક લેવાનો જણ લાગે છે માટે અર્જને યોગ્યવિના વ્યાખ્યા સામા નવું એ હિંદી ભારતીય પ્રયોગ પ્રતિ અનુ ને પ્રેમ મળ્યો છે।

પોત મયોકિ કરવાને ભજ્યમતિ છે એટલે પેતા-મેરી કરતાં કરવાને એ અર્થ વધુ ઠીક લાગે છે કવિએ રાજ-પતિ જેવું ચિત્ર નવું એવું આપ્યું છે-તેમાંનું ઘર સામાન્ય માણસના ઘર જેવું વધુ ચિત્રાયું છે

છીંકે ચિંતે ? (= એ) આવાને.

સતવે ચિતવે, શોધે ધારે.

પુનાઈ પુણ્યાઈ પુણ્યની અવસ્થા.

ખુટે ખૂટવી ચોખ્ખી ચળિથી રહેનાર રોગથી માંખી એના એક સ્થળે નીચ વાર ન આવ

પૃ ૩ ધરા ધરી

કરેન કિન્ત જ્યમના (મારે)ના એવડ વાળીને વઢેરાવે (છે)

ત્રિજે એ ઘણુંઓનો ગોખે ઘણ રે આવ્યો

સાધ સાધુ સાધ-સામી એવો પ્રયોગ જૈનોમાં આવે છે ઘણા છે જે કે કવિએ ઉપરને સ્થાને અસાર લખ્યો

ધુમ < ધુમ્ર < ધૂમ્ર વરસ્યા દિન ભેદ વરસ્યા.

નિરવારણ સ્વાર્થ

પરમસનેહ પરમસ્નેહ ધર્મનો ધર્મ ઉપરમ

પ્રોઢિક ચોલ દ્વિનો પ્રયોગ. મધ્યકાલીન સાહિત્યમાં દ્વિનો પ્રયોગ ખૂબ આવતા છે

બોલાવે (સાધુને ભિક્ષા) બેસાડે, આપે ઉપર લેસ લાખને ક્યાંય) ૨૮ વાર્તાની.

હરપિત હર્ખિત < હર્ષિત

જાતિ નેં સ્ત્રી અને જાતિને દસ્તાવેજથી પ્રશ્નનો પ્રયોગ સુધી વતિને ન પહોંચ્યું, પરંતુ આ કવિએ યતિ શબ્દ કરી વાપર્યો નથી. વળી આ સ્થાને માત્ર યતિ શબ્દ કર્મક વોળ્યો પણ લાગે છે માટે જાતિને યોગ્યવિધ વગાડ્યા જ્ઞાતાજન્યું એ હિંદી ભાષાથી પ્રયોગ કરી અર્થને પ્રયોગ મળે છે।

પોળ પ્રશ્નોત્તિ દરવાજે રાજમંદિર છે એટલે પેગામ મેરી કરતાં દરવાજે એ અર્થ વધુ ઠીક લાગે છે. કવિએ રાજમંદિર જેવું ચિત્ર નવું જોયું આપ્યું છે-દેવળોનું પર સામાન્ય માણિકના પર એનું પણ ચિતરયું છે

ઉસે ક્રિસે જે (=જે) બનાવે.

મતવે ચિતાવ, શોભ પારે.

પુનાઈ પુરસાઈ પુરસની અવસ્થા.

ભૂમે ધરણી ભૌ-ભરી ધરિત્રી રહેનાર હોવાથી શાખથી એમાં એક અને ભીડ પાર ન આવાય

પૃ ૩ ધરા ભર્યાં

કરેલ ઇન્દ્રના આયુ (મારે)ના ભોગ ધાતિ વહેવારે (છે),

ત્રિયે એ સાધુઓનો ચાને સબળે આવો

સાથે સાધુ સાથ-સાથી એવા પ્રયોગ જૈનોમાં આવે પણ આવ્યા છે; એ કે કવિએ ઉપરને સ્થાને આપ્યાર વાપર્યો

ગુમ < ગુમ્ફ < ગુપ વરસ્યા ફેના મેહ વરસ્યા.

હિરવારથ હાથ

ધરમસનેહ ધર્મસ્નેહ ધર્મનો ધર્મ ઉપરનો

મેટિક મોહ ઈનો પ્રયોગ મધ્યકાલીન સાહિત્યમાં ઈનો પ્રયોગ ખૂબ આવ્યા છે

વોરાવે (સાધુને ભિક્ષા) વહોરાવે, આપે. ઉદ્ધાર ઉધાર

લાખને (ક્ષેપ) ફેંક. નાખીને.

દરપિત દરપિત < દર્પિત

ભક્તિ નેં ...ની અને ભક્તિને. દસ્તયોગથી મનાનો પ્રયોગ ભક્તિને ન ઘટાવવું, કારણ આ કવિએ ભક્તિ શબ્દ કદી વાપર્યો નથી. વળી આ સ્થળે માત્ર ભક્તિ શબ્દ કોઈ ઠેકાણે પણ લાગે છે માટે ભક્તિને પેસ્ટાવિવા ભાગ્યા લાગતા ભલું એ હિંદી મારવાડી પ્રયોગ મહિ ભલું ને પ્રયોગ મળનો છે।

પાઠ મક્તિ કરવાને ગલ્લહિ છે એટલે પેલા... મેરી કરતાં ઠ્ઠાવાને એ ભાવ વધુ ઠીક લાગે છે, કવિએ રાજમહિલ જેવું ચિત્ર નહિ ઓછું આપ્યું છે—શેઠાણીનું ઘર સામાન્ય ગૃહિણીના ઘર જેવું વધુ ચિતરાયું છે

ઉભી ઊભી ને (અમે) ભનાવને

અતએ ભિત્તને, ઠીએ ધારે

પુનાઈ પુણ્યાઈ પુણ્યની અવસ્થા.

સુદ્ધી સ્ત્રી ગૌ-ભરી પવિત્રી રહેના હોવાથી સાધુથી એના મોઢ સામે મીટ વાર ન મળાય

પૃ ૩ ધરા ધર્યા

કરેલ કૃષ્ણના જનમ (મારે)ના મોઢ નાખીને વહોરાવે (છે).

ત્રિછે એ સાધુઓનો ચીલો સધાયો આવ્યો

સાથ સાથ સાથ-માથી એવો પ્રયોગ જૈનોમાં આજે પણ ભણાય છે, પણ કે કવિએ ઉચારને સ્થાને અક્ષર લખ્યો

પ્રતિ ઉપસર્ગને આ અને સ્થળે માત્ર અભિમુખતાના અર્થનો
જ લાગુ પડી શકત

નિરખે નીરખે વિચાર કરે છે. નોંધપાત્ર ફારસી પ્રયોગ.

મનમા -માં વિભક્તિને અને સ્થળે અનુસ્વારનો પ્રયોગ
કર્યો છે તે કવિએ સ્થળે એ છેડી પણ દીધો છે

સંસ સંશય > સસ > સંસ. સંસો સંશય. જો કે સ
વિભક્તિથી રહી ભયનો સંભવ વિશેષ છે

મુખમો આવ્યો કવિનુ ઉદ્બોધન આવાં ઉદ્બોધનો જોતાં
કવિ ભાવુક નહિ પણ સાધુ જણાય છે જો કે આ તર્કસરણી
પર બહુ ભારો આધાર ન રાખવો જોઈએ.

અભ્યંતર અભ્યંતર આશ્ચર્યમાંથી અભ્યન્તર ક્રમે થાય

સારખિ સદૃક્ષી > સરિખી > સારખી સરખી આ બીજો
રૂપે લેખકની મનોભ્રમ વિચારણાનો છે

મોમુ મારાથી / કે મારવાથી પ્રયોગ. સરખાવો

બુરા દેખન મૈં ચલો મોસે બુરા ન કોય (કબીર)

સ્થિ જેનામાં કંઈ મજા—માલ નથી તેનો સરખાવો અંગ્રેજી
પ્રયોગ have a bad taste in the mouth.

વિણ વળ.

રૈયાય રહેવાય, રહી શકાય.

પૃ ૪ આલાપ માં લેખી આગમ છેડી ને માત્ર ધ્રુવ
પદ ગાવા કરતાં પ્રભાતે બેઠી—કરતાં ભાવવાહી ઉચ્ચાર થાય એમ
ધારવું વધુ ઉચિત છે

પદ બીજું

ભોજનરી -નો વળી પ્રકાર મહાકવ્ય ભાષ હેય, દાખલા

નરેસર નરેશ્વર સરખાવો સુરેસર, ગણેસર, જિનેસર.

ઉદાહરણ (૧) પ્રથમ જિનેસર પ્રણમીએ, જાસ સુગંધી રે કાય

(૨) ઋષભ જિનેસર જિનમ માહરો રે
ઔર ન ચાહું રે કંત (આનંદઘન)

પ્રતિ ઉપસર્ગને આ અને સ્થળે માત્ર અભિમુખતાના અર્થનો પણ મળી શકાય

નિરખિ નીરખે નિહાર ચકોરો. નૈનખાન ફારસી પ્રયોગ.

મનમા —માં પ્રતિઓમાં અનેક સ્થળે અનુસ્વારોનો પ્રક્ષેપ થયો છે તે કેટલેક સ્થળે મેં કાઢી પણ નાખ્યા છે

સંસ સંશય > સસ > સંસ સંસો સંશય. એ કે ય પ્રતિઓથી રહી જવાનો સંભવ વિશેષ છે

મુઝમે : આપકો કવિનું ઉદ્બોધન આવાં ઉદ્બોધનો એતાં કવિ આપતા નહિ પણ સાધુ આપતા છે એ કે આ તાર્કિક પર જ આનો આધાર ન બાંધવો જોઈએ

અમચરિજ અચરજ આશ્ચર્યમાંથી અપાન્તર ક્રમો હાય

સારખિ સારખી > સરિખી > સરખી મરખી આ બીજે રૂપે અહીની મનોમન વિચારણાનો છે

મોસુ મારાથી / ૨. મારવાડી પ્રયોગ. સરખાવો

बुरा देखन मैं गयो मोसे बुरा न कोय (કબીર)

કરો કહેવામાં કંઈ મજા–સ્વાદ નથી વળી મરખાનો અભિષ્ટ પ્રયોગ have a bad taste in the mouth.

વિણુ વિણ

રૈયાય રહેવાય રહી શકાય.

પ ૪ આલાપ —ની રેવતી આગમ ઉમેરી ને માત્ર પૂરક પાઠ ભણવા કરતાં પ્રમાદ છોડી—સ્થળ અજવાળા ઉજુકા થઈ એમ ધારવું જ ઉચિત છે

ઢાલ બીજી

એજનકૈ —નો પછી પ્રથમ મ રાખુ ભાગ પ્રેમ, ક્ષેત્ર.

નરેસર નરેશ્વર સરખાવો સુરેસર સુરેશ્વર. જિનેસર.

ઉદાહરણ (૧) પ્રથમ જિનેશ્વર પ્રણમીએ જાસ સુગંધી રે કાય

(૨) ઋષભ જિનેસર પ્રીતમ માહરો રે,

ઓર ન ચાહુ રે કંત (આનંદઘનજી)

પ્રતિ ઉપસર્ગ છે. આ અને સ્થળે માત્ર અભિમુખતાના અર્થનો પણ મળી શકશે

નિરખે નીરખે. વિહાર ગયેલો. નૈષધમાં કરશી પ્રયોગ.

મનમાં -માં વગેરેમાં અનેક સ્થળે અનુસ્વારોનો પ્રયોગ કર્યો છે તો કેટલેક સ્થળે એ છોડી પણ દીધાં છે

સંસ સંશય > સસે > સંસ. સંસો સંશય. તે કે વ વગેરેમાંથી રહી ગયેલો સંશય વિશેષ છે

સુણજો : આવાએ પ્રતિનું ઉદ્બોધન આર્ય ઉદ્બોધનો. એવાં પ્રતિ ભાવ નહિ પણ સાધુ જણાય છે એ કે આ તર્કસરણી પર વધુ પડતો ભાર ન આપવો જોઈએ.

અપરિજ અપરસ્ય સામર્થ્યમાંથી અવાન્તર કેમ કરાય

સારવિ સરખી > સરિખી > સારખી સરખી આ બીજે રૂપે રેવતીની મનોગમન વિચારણાનો છે

મારખુ મારાથી | રે. મારવાડી પ્રયોગ. સરખાવો

बुरा देखन मैं गयो मोसे बुरा न कोय (કબીર)

કહી કહેવામાં કોઈ મઝા-મા નથી. વળી સરખાવો અંગ્રેજી પ્રયોગ have a bad taste in the mouth.

વિણ વગર

રેવાળ રહેવાળ રહી શકશે.

પૃ ૪ આળસ ત્યાં રહી આરામ છોડી ને માણ પૂરા પાર આવવા કરતાં પ્રમાદ છોડી—ચરણ અભ્યાસ ઉદ્યત થઈ એમ ધ્યાનનું વધુ ઉચિત છે

ઢાળ બીજી

ભોજનરો -નો વગેરે પ્રકાર મધ્યનું આખું ક્ષેત્ર, area.

નરેસર નરેશ્વર સરખાવો સુરેસર, રાજેસર, જિનેસર

ઉદાહરણ (૧) પ્રથમ જિનેસર પ્રણમીએ જાસ સુગંધી રે કાય

(૨) આતમ જિનેસર જિનમ ભાવશે રે,
ઔર ન ચાહું રે કંત (આનંદઘન)



પ્રતિ ઉપસર્ગને આ અને બીજે માત્ર અભિમુખતાના અર્થનો પણ મળી શકાય

નિરખે નીરખે દિદાર ચહેરો. નોંધપાત્ર ફારસી પ્રયોગ.

મનમાં -માં નો ઉચ્ચાર અનેક સ્થળે અનુસ્વારોનો પ્રયોગ કર્યો છે તે કેટલેક સ્થળે જોડી પણ લીધાં છે

મંસ મંશા > મસ > મંમ મંસો મંશા. ને કે આ ઢળિયાથી રહી જવાનો સંભવ વિશેષ છે

મુખુમે આવ્યાને કવિનું ઉદ્બોધન આવ્યું ઉદ્બોધનો જેવાં કવિ માત્ર નહિ પણ સાધુ જણાય છે એ કે આ તાત્પર્યથી પર નથી પાનો આધાર ન આપવો જોઈએ.

આપવિજ અથવા / આશયમાંથી અવાન્તર કહ્યો હોય

સારવિ સારથી > મરિથી > સારથી મરથી આ બીજે કુરો રેવાની મનોમન વિચારવાનો છે

મીમુ મળવી / કે મારવાની પ્રયોગ મરખાનો

બુરા દેખન મૈં ગયો મોસે બુરા ન કોય (કબીર)

કમો કરેલામાં કંઈ મઝા-માલ નથી. નમો મરખાનો અભિષ્ટ પ્રયોગ have a bad taste in the mouth.

વિષ્ણુ વણ

રેવાય રહેવાય રહી શકાય.

પૃ ૪ આલેખ માં રેવાની આગમ જોડી ને માત્ર ફૂલ પાર મળતા કરતાં પ્રકાર જોડી—પ્રણય બળવતા ઉત્કટ થઈ એમ બતાવ્યું નવું ઉક્તિ છે

ઢાળ બીજો

એપનરો -નો પછી પ્રકાર મહાણુ આપ ક્ષેત્ર, area.

નરેમર નરેશ મરખાવા મુરેમર ત્રિભુવ જિનેશ્વર

ઉદય ગુણ (૧ પ્રથમ જિનેશ્વર પ્રણમીએ, જાસ સુગંધી રે કાય

(૨) ઋષભ જિનેશ્વર પ્રીતમ માહરો રે

ઓર ન ચાહું રે કંત (આનંદઘન)

ધુત < ધુત્ત < ધુર્ત

૪૮ હરિ ધુત અર્થ આ રીતે બેસાડી શકાય

(૧) હરહર = મહાદેવ. ધુત = ધનોથ. મહાદેવ જેવા ધનોથ કે રેખાતા. આ અર્થ ઉત્તમ છે મહાદેવનું કામવિજેતાત્વ અહીં અભિપ્રેત છે હેનામાં એ અર્થમાં મહાદેવની ઉપમા અપાય છે સરખાવો ૭ મા જનેરી સાગરાનંદસૂરિ વિશે

મર-હર સમો સ્વામી, કામદેવ પ્રભંજનો

(૨) હરહ = (૧) આવું (૨) આપ ભોજ્ય પદાર્થ ગ્રહણ કરે મુત્ત = આતા પાત્ર વિના હાથમાં જ આગરી લઈ તે ખાતા. જેમને આ અપરી પ્રમાણ રીત અપનાવી છે આ અનુમાનમાં સંસ્થાન કે છે કે સાધુઓ પાત્ર વગેરે રાખીને આચ્છાદિત આ સ્થળે ઉલ્લેખ નથી, તેમને એમણે (આજીવકોની જેમ) સર્વજ રીતથી કરી એવો અસ્તિત્વનો ઉલ્લેખ પણ નથી. અને પાત્ર-વસ્ત્રનો ઉલ્લેખ પાછળથી (શ્વ ૫ કડી ૯) આવે છે પણ આ ઉલ્લેખ કંઈક સાધુત્વ વર્ણનના પૂરતો જણાયો છે સતારા સંકેતના પ્રાકૃતના પ્રાધ્યાપક શ્રી ભોગીભાઈએ મને કહ્યું કે આ અર્થ અસંગત લાગે છે

(૩) હરહ હરી મૂત = હાથ કર (કરી) જેવા ધવા હતા સ૮ જેવા હતા આગલા ચરણના વચન સાથે આ પણ અર્થ બેસે છે હતા કામવિજેતા મહાદેવ જેવા એ / સર્વોત્તમ.

વળી જુઓ ભાયાણી પ્રતાપના પાઠભેદ

૫ ૫ કડી ૯

આવી ધૂરિન બહાર આવાનો ભાગ અહીં તે રીતે હવાલા વચ્ચે કેવી રહીને.

રેખે મુજ બતાવ અને બતાવી રેખે એમને.

નામ વિદિ-પારવાડી રીતે પુસ્તિકામાં

વાસિયા વાની નિવાસી

પુત < પુત્ત < પુત્ર

૬૮ કરિ ભુત અર્થ આ રીતે બેસાડી શકાય

(૧) ઘટકર = મહાદેવ ભૂત = ગણો. મહાદેવ જેવા ગણો કે દેખાતા. આ અર્થ ઉત્તમ છે મહાદેવનું કામવિજેતાત્વ અહીં અભિપ્રેત છે ગણોમાં એ અર્થમાં મહાદેવની ઉપમા અપાય છે સરખાવો ૭ મા ગ્રેવી સામયાનંદસૂરિ કૃતિ

મર-ન્દર મમે સ્વામી કામદેવ પ્રમાણો

(૨) કરકં = (૧) ખાવું (૨) ખાય માત્ર પાત્ર કરિ = કરે મુંડ = ખાતા પાત્ર વિના હાથમાં જ નાખી લઈ તે ખાતા. એમને આ અર્થ સમાન રીતે અપનાવી જ આ અનુમાનમાં સંસ્થાન એ છે કે સાધુઓ પાત્ર વગેરે લઈને આગમનો આ સ્થળે ઉલ્લેખ નથી, તેમ એમણે (અપભ્રંશની જેમ) સં ગ્રેથથી કરી એવો અરિતાયક ઉલ્લેખ પણ નથી અને પાત્ર-વાસણનો ઉલ્લેખ પાછળથી (દાત ૫ કડી ૬) આવે છે પણ આ ઉલ્લેખ કર્યા માધુત અમાત્ય પૂરતો મર્યાદિત છે સતારા ઉમિઅના પ્રાકૃતના પ્રાધ્યાપક શ્રી બોસુએ મને કહ્યું કે આ અર્થ આપોઆપ વધુ ઠીક છે

(૩) ઘર કરી મૂલ = હાથ કર (કરી) જેવા થયા હતા, સર જેવા હતા. આગળ ચરણના વર્ણન સાથે આ પણ બંધ બેસે છે આ કામવિજેતા મહાદેવ જેવા એ / સર્વોત્તમ.

વધુ જુઓ અપેક્ષી પ્રયોગના પાઠમાં

પૃ ૫ કડી ૯

આવી દૃષ્ટિને બહાર જવાનો માગ આપો તે રીતે ઉપવાસ વૃત્તિ નથી રહીને

રેખે ભુજ બતાવ અને નાની રેખે કહેલ.

નામ દિશા-ભાગવાની રીતે પુલિંગમાં

વાસિયા વાની નિવાસી

પુત < પુત < પુષ

૬૮ કરિ ભુત અર્થ આ રીતે બેસાડી શકાય

(૧) ચટ્ટક = મહાદેવ ભૂત=બનેલા મહાદેવ જેવા બનેલા કે દેખાતા આ અર્થ ઉત્તમ છે મહાદેવનું કામવિજેતાપણું અહીં અભિપ્રેત છે કેટલેકે એ અર્થમાં મહાદેવની ઉપમા અપાય છે સરખાવો ઝ સા ઝવેરી સાગરાનંદસૂરિ વિશે

સ્મર-હર સમો સ્વામી, કામદેવ પ્રમાણતો

(૨) ચટ્ટ = (૧) ખાવું (૨) ખાવા યોગ્ય પદાર્થ કરિ = કરે ભુક્ત = ખાતા પાત્ર વિના હાથમાં જ નાખી લઈ તે ખાતા જેમ આ અર્થો સમાન રીત આપનાથી જ આ અનુ માનમાં સંભસ્થાન કિ છે કે સાધુઓ પાત્ર વગેરે લઈને આમનો આ સ્વરૂપે ઉલ્લેખ નથી, તેમને એમણે (આગળ્યેલી જેમ) સં જ પ્રિયતી કરી બેઠો અસ્તિત્વાય ઉલ્લેખ પણ નથી. અને પાત્ર-પાત્રના ઉલ્લેખ પાછળથી (હાથ ૫, કડી ૬) આવે છે પણ આ ઉલ્લેખ કઈક સાધુત્વ પણુરવ પૂરતો મર્યાદો છે સતારા ઉલ્લેખના ગાહુલના આખ્યાય શ્રી ગોમુખે મને કહ્યું કે આ અર્થ આધારિત પણ છે છે

(૩) ચટ્ટ કરી ભુત = હાથ કર (કરી) જેવા થયા હતા, સૂર જેવા હતા આમાં મરણના વર્ણન સાથે આ પણ અર્થ બેસે છે ભ્રાત કામવિજેતા મહાદેવ જેવા એ જ સર્વોત્તમ.

વળી જુઓ આપેલી પ્રતોના પાઠાન્તર

પૃ ૫ કડી ૯

આદી કૃદિને મહાર જ્નાનો માર્ગ અહીં તે રીતે રૂઢવાક્ય વપરાયે ગયા રહીને.

દેસે મુજ બતાય અને બતાવી દેને હજી.

નામ કિંઠ-ભાગવાકી રીતે પુલિંગમાં

ભાસિયા વાગી નિવાસી

આવજિવ યાવજ્જીવ, આખા જીવન સાટે જુઓ ધા ૧ ક ૧
ઉમ૦ આમ અનેક તે તમને વિચાર આવ્યો—અદલ સુ
બુજવા જુદા જુદા સરખાવો
નામ રૂપ જુજવાં અંતે તો હેમનું હેમ હોયે. (નરસિંહ મહેતા)

પૃ ૭ દોહા (૪)

ચોથ ચોટ આથ આઈ ચોથ તને.

ઢાલ ચોથી

પુનનિ પુનની
તાવડ ~ તાવત < તાવત્ = તેના જેવી બરાબર, આબાદ.
[રેખા ... લેપ ન ગણીએ તો રૂપે બરાબર રેખા જેવી.]
પરખિને આવિયા ... બધીએ નાર
સોનીયા સોનૈયા, મહોરી.
રિધી રિદ્ધિ, સમૃદ્ધિ વસ્તુઓ
અત્રિઅવિધ અનેક જાતના નરમશ્રો નરમ કાપડો. નાટક એ જમાનામાં મુસ્લિમ રાજ પછીની જેમ, અનુચિત નહોતાં ગણાતાં (આ નથી વૈસવ જોતાં આ પૂર્વે ક ... નોકર જ ગણવા જોઈએ એમ મુજબ યોગ્ય લાગ થશે)

કડી ૪

કુરલ કુરલ
મુગતાવલિ મુક્તાવલિ, મોતીનો હાર
કપુસ પ્ર વગાવ | બધાય કાર સોનું
રયણ (પ્રા) [ર ત—યુ નહિ ય] રતન, રત્ન.
તિસર ત્રણ સર (સેરી) વાળો ગળુબંધ એ જ રીતે ચોસર.
અધ અધી ગળાના આગળ ભાગમાં આવે એવો હાર.
ક મ કરવ ...

અવજિવ. વાનજીવ, આખા જીવન માટે જુઓ ક ૧ ક. ૩
ઉંમઠ આમ ઓમ તે વખતે વિચાર આવ્યો—મદશું શું
જુજવાં જુદાં જુદાં. સરખાવો
નામ રૂપ જુજવાં અંતે તો હેમનું હેમ હોયે. (નરસિંહ મહેતા)

પૃ ૭ દોહા (૪)

ત્રોડા તોડ. ભાવ ભાઈ તોપ તને.

ઢાળ ચોથી

પુનનિ પુણ્યની
તહવડ < તાવત < તાવત્ = તેના જેવી બરાબર, આબાદ.
[રેખા શબ્દ શ્લેષ ન ગણીએ તો રૂપે બરાબર રેખા જેવી.]
પરિણિને આવિયા સ્તો આવીસે નાર
સોનીયા સોનૈયા, અશરફી.
રિધી રિદ્ધિ, સમૃદ્ધિ વસ્તુઓ
બત્રિસવિધ બત્રીસ જાતના નરસંયોગે નામ ગણાવ્યો. નારક
ને ભાનાખા નુસિવમ ઘણ જાણીતી એમ, અનુચિત નહોતાં ગણાતાં
(આ નથી વૈશ્ય જોતાં આ પૃ ૩ નોકર જ ગણવા જોઈએ
એમ ફરજબર બોલો ભાસ થઈ)

કડી ૪

કુહલ કુંભ
મુગતાવલિ મુક્તાવલિ, મોતીનો હાર
કણુમ પ્રા. કણય/કણમ સંસ્કૃ સોનું
રયણ (પ્રા) [રત્ન—રૂપ નહિ પણ] રતન, રત્ન
તિસર ત્રણ સર (રે. સેરી) વાળો ગણુસેરો એ જ
રીતે ચોસર.
અધ અર્ધી ગળાના આરથી આરમાં આવે એવો હાર
ક ૧ કડક ૪

આવજિવ. યાવજ્જીવ, આખા જીવન માટે (જુઓ ક ૧ ક. ૩
પૃ૦ આમ છતાં તે તમારો વિચાર આવ્યો—પ્રભુ શું
ઝુઝવા જુદા જુદા. સરખાવો
નામ રૂપ જૂજવાં અંતે તો હેમનું હેમ હોયે. (નરસિંહ મહેતા)

પૃ ૭ દોહા (૪)
ત્રોડા તોડી ભાગ ભાઈ તોડ તને.

ઢાલ ચોથી
પુનનિ પુણ્યની
તડવડ < તાવત < तावत् = તેના જેવી બરાબર, બરાબર.
[૨ જા ચરણ શેષ ન વાંચીએ તો રૂપે બરાબર જેવા જેવી.]
પરષ્ખિને આવિયા સ્ત્રી જોઈને નાર
મોતીયા મોતીઓ બદલી
રિધી રિદ્ધિ, સમૃદ્ધિ વસ્તુઓ
અતિશયવિષ જોઈએ નાના નાગમણો નાગકન્યાઓ નાચ
એ જમાનામાં મુસ્લિમ રાજ પછીની જેમ, અનુચિત નહોતાં ગણાતાં
(આ નથી વેચાણ લેતાં આ જૂઠું કર તેમ જ ગણવા જોઈએ
તેમ મજુર ચોરી ખાસ થઈ)

કડી ૪
કુરલ કુરલ
મુગતાવલિ મુક્તાવલિ મોતીનો હાર
મ્રુગ મા મૃગમદ/કસ્તૂરી કનક સોનું
રયણ (પ્રા) [૨ ના—રયુ નહિ ખરુ] રતન, રત્ન.
તિમર તમ મર (રે સૈણી) વાળો ગણાતે એ જ
રીતે ચોસર
અધ અધી રજાના આગળ ભાગમાં આવે એવો હાર.
કંગ કડક કાં

અને નહિ તો અમો મુનિવરની આપ = આશા પાળી, તેથી કામ ન કરો, એમ મેલું રહે. પાપમેરો આખે આખે જ છે

અતિ અનેક આરા વારે, વાર

ફરસિયા સ્પર્શિયો, સ્પર્શિયા

આપાવિ વેસો વેશ (અવતાર) બનાવી

પાતિક પાતક પાપ પ્રકારનો પ્રકોપ

દેસના દેશના જિનેશ્વર આદિનો ઉપદેશ

અસારો અસાર

લખિણ < લખણ < લક્ષણ

બુઝિયા બુઝવવું [સામો ધર્મ] સમજ્યા, –નો બોધ પામ્યા

આવિ બોધ સાધુની સાથે પ્રાસ મળે છે આંતર

એ નો આ

મુગતિનો મુક્તિનો સાથ

પૃ ૯ કડી ૮

નિરતિચારો અતિચાર વિના [અતિચાર દોષ]

અનુભવ સારો અનુભવ, અનુભવ સાર સારભૂત

દરસણ દર્શન

રૂપ રૂપે

ઉપાસ ઉપાસ પણ સુકરિ : સુકર

સુખ–સિરિસો સુખ અને શીલ સાથે

પાંતરાં (ને) સાધુના પાત્ર માટેનો ફક્ત શબ્દ, પાતરું ન ન

ઝોલિ પાતરાં રાખવા માટેની ચોરસ કપડાના છેડા બાંધીને બનાવેલી.

સુકમાલ < સુકમાર < સુકુમાર

મુનિસિ મુનીશનું ન ન ચણી શકાય. પણ સાન ધ્વનિ પ્રકાર મળતો પણ ઉચિત પ્રયોગ આપણામાં ધ્વનિનો શુ પ્રકાર જ જૂની ગુજરાતીમાં થ છે.

ને ૪

ત્રીજ લેખ કર્ણ—ધાર. દેઢિયા પ્રમ.

કદિ જ કરામાતે તો કદિ ક્યાંઈ ક્ષિ કરિ બનેલા. પણ
કે ન રામાતે તો એકમાં દિ પ્રા પ સારિ નદુ સારો એલે છે

જ : દ્વિમાં અમર આવી એવો છે એ અખાર ન ગેલવી
(અમલા નિશેષ ધાર માટે) કતી દિરકિત.

કલિસ કલમ, લેખ.

રૂપાની મા ન તલિમ ? તુમો વરા આધાર પ્રમાણો.

તેમ હિ તેમ જ નિશ્ચયે જ માટે તુમો ઉપર કહિજ

લેખ લેખ. અમ < અમ હાથી.

અગ્નિએ ગોકુલ અતીસ બાત્નું એક કુલ (કમલ) એક
અર્થ ન પરાવવો, અતીસ (ગ)કુલ.

પૈ ૮ આમુક આશન.

સામુવેં સામુએ.

ભોલ સીમાભક્તા, સીમના અર્થ ઉત્પર સમયમાન—
વેનયમીન ૨ ૨ પ્ર દેખાય છે

આપનિ આપણ ? વણ પામેદ સુમો ભાખથી માર્ક
(ખ) તથા નાનો વધુ સારો છે

આગામ વીય સપ્તમીના વચન વીર્ય ર આદિ અપવાદિત
ધર્મનિયો

નિમમતા (અમે) નિર્મમતા, નિતાવતા.

અમે અમો અરે ૭ આર્યને સૌ તેરો નહોતો. યા, અમે
અને ૭ આર્યિનો જ જાને (માટે સમાન દેખાય).

ત્રિવિધિ સર્વ વિધિ રીતે.

વિધી રીત (વ) ધનમ પ્રમાર.

ઢાલ ૫

અધૂરા અવશે મળતા

આપે કપ્રતમાં અંત હતે. પણ અર્જિત હોઈ તો = આપે,

૨૬. નહિ તો અમે મુનિવરની સાથ = સાથે, વાણી, વેમાં શોમ ન કરો, એમ મેલું ૨૯. પાછેળે આવે આપે ૮ છે

અતિ અનેક ભારા વારે, વાર.

ફુર્તસિધો સ્પર્શીને, સ્પર્શીને

આણાવિ વેસો વશ (અવતાર) અનાવી.

પાતિક પાતક પાપ. પ્રકારનો પ્રાપ.

દેસના દેશના જિનેશ્વર આદિનો ઉપદેશ.

અસારો અસાર

તવખિણ < તત્ખણ < તત્ક્ષણ

બુઝિયા બુઝ્યા [સાચો ધર્મ] સમજ્યા, —નો બોધ પામ્યા

આથો ઓઘ માથાની સાથે પ્રશ્ન ધરે તે આતર
ઓ ને આ

મુગતિનો મુક્તિનો સાથ

પૃ ૯ કડી ૮

નિરતિચારો અતિચાર વિના [અતિચાર દોષ]

અનુક્રમ સારો અનુક્રમ અનુ ૧ સાર સારવું

દરસણ દર્શન

રેખ રેખ

ઉપાશ્રે ઉપાશ્રય સ્થ સુકરિ સુકર

મુખ-સિસિ મુખ અને શીર્ષ ભાગ

પાતરા (બ) સાધુના પાત્ર માટેનો દર શબ્દ, પંતનું ન વ

ઝોલિ પાતરા રાખવા માટેની ચોરસ કપડાના ચાર છેડા બાંધીને
બનાવેલી.

સુકમાલ નાજુક ~ સુકુમાર

મુનિમો મુનીન્દ્ર ન વ. મણી સાચા પણ ચોન બીમ
મનાર વચાર વધુ ઉચિત ખરખું અપમાન થયા બીજો મુ મનવ ૮
પૂરી મુજબ વીધો છ છ.

ને ૪

મલપતા ક્રિ. મલપવું, મદથી મલપતાં ડોલતી ચાલે (ગૌરવાન્વિત રીતે) ધીમે ધીમે ચાલતા.

રાજકુમર કુંવર, કુમાર

ઓપમા ઉપમા

જનમિયો જનમિયા. સરખાવો

મારી માતાએ બેનું જનમિયાં, તેમાં હું નરવર નાનેરો

(નરસિંહ મહેતા)

દેખાત (મુક્તિ રૂપી) ધન (ફરી ફારસી પ્રયોગ જોયો)

નવ નિધ નવ નિધિ

સંપજે સંપન્ન થાય, પ્રાપ્ત થાય. સરખાવો નીપજે

પખાળે ધુએ, પ્રક્ષાલન કરે. જૈન કાવ્યોમાં ચરણ પખાળે એવો પ્રયોગ ઘણી વાર થાય છે.

દોહા (૬)

નિરખિયા નીરખિયા, નીરખ્યા.

સારીખા સારિખા, સરીખા સરખા. સદૃશ

ઢાલ ૬

પારસિ: વિશેષ નામ. મિથિલાની ભીલ રાણી. પારસિપુર મેઘકુમારની કથા મુજબ છે. વીરાસ વિલાસ.

પૃ ૧૦

કુંવર પુત્ર.

મુ૦ પછી તે પરના બાળકોને ઉત્તમ કેવી વાર (મા) ઉત્તમ ભાળી શકો છો?

નિધિ સિદ્ધ કેમ કર્યું

નુંપી ભમર સામી (મુખાનુ પ્રતિબિંબ) ભમર. ગુણવાળી.

મારો૦ જેમ ભમરે મારે ભાલમાં સામે (ભમરા પુષ્પાદિ સાથે) એવું સગપણ છે તેવું (આમની સાથે નથી)

કડી ૫

ધર્મસ્નેહને માટે પૂત સ્નેહ કેમ જાગ્યો?

આ આખા પ્રસંગ ખૂબ ભાવવાહક ને કવિત્વમય છે

વ્રતા એ બે સાધુઓને જતાં.

હિયડો ફાટ્યો દર્દુ દાઝ્યુ હિંદી મારવાડીમાં નપુંસક લિંગનો અભાવ હોવાથી ગુજરાતીના ઘણા નપુંસકલિંગી શબ્દો આ રાસમાં પુલ્લિંગમાં દેખાય છે

વિહુરા વિ + ધુરવું વહૂરવું ઘર્ષ

દોહા (૭)

બાલપણે દેવકીના બાળપણમાં

એમ તો નેમત એમનો < અતિમુક્ત વિશેષનામ

બિજોઉ આખા ભરતમાં એના જેવા બીજા કોઈ નહિ હોય આવા બાળને જન્મ આપીશ એમ એમણે કહ્યું હતું. એવાઓને જન્મ આપ્યા વિના કઈ રીતે આનંદ થાય?

સંશયપડ મનમાં પ્રશ્ને પુત્રસ્નેહ જેવું થાય છે તે. આ પુત્રસ્નેહ અને નમતા અનુચારની વાણીએ એવું મન સાંભળ્યું છે ને બાળક માટે રત કલ્પના કરે છે

જાઉં આવરણની દ્રષ્ટિએ જરા અસ્પષ્ટ છે આમ અર્થ થાય છે કે પૂછીને એ નિર્ણય લે કે નિર્ણય કરવા કિરતારને આવે નામ કેવ છે

કેવલ જિનાની કેવલજ્ઞાની એને કેવલ (સંપૂર્ણ નિર્વાણ)નું જ્ઞાન હોય તે. મનના વળી મનના સવળ, પોતાના જ્ઞાનથી, જાણી શકે છે

પાઠ ન મળતાં કાયમ મન પરીને થી દર્શ થયેલી પછી એવો દાવ આવાની મધુ મતા થી આવે છે

સામગરિ સામગ્રી સંજ સજ્જ

માટે મારા દ્રષ્ટિએ વિચારતા ઉચ્ચાર ભાવ જેવો.

ઢાલ ૭

હરે ઢ ૨ જુઓ ઢા ૬ નો પ્રારંભ.
પુરષ પુરુષ નોકર માણસ.
વિમાસિત વિમાસેલ, વિમાસેલ વ્યક્તિ.
આ દેવાનુપ્રિયા આર્ય દેવાનુપ્રિય. અન્ય પ્રયોગમાં પણ જૈન આગમ સાહિત્યમાં દેવાનુપ્રિય સંબોધન વારંવાર પ્રયોજાયેલ છે.
ખેતર આણે તેવડી(ને) આવે. આશય વિષય ન આવ. આગળ જુઓ ખેતાણ, ખેતરાને

પૃ ૧૧
જિહા, મોહિ નો મા. વિરહિત જેવું આખ્યાની દ્રષ્ટિએ આ અને સારૂં ન આવી શકે. પણ નો તે પાછે એમ આવી શકે પાઠભેદમાં આમ નથી. માટે જિહા શ્રેષ્ઠ.
વિસરાઉ વિસાર ઉપકરણ ઉપકરણ, સાધનસામગ્રી.
હલવા જનમાં હવા
આહેરણિ : આરેણી, અહરની (ગુ.માં ધણીનો આ અર્થ છ આપવામાં આવે છે અહરણી/આરણી વાળી નારે એરણ છે.
ઉપસંપ્રસારણ ઉપસ્થાપનાધ્યાય એરણની જગા. અહરણી એક

હસો રાખો આણ આણીને હસો રાખો.
પીતા ને માતા સેટ અને પુત્ર
વિવાદીયા સીંચાઈઓ.
મોટા ઢા આગળ રથ આવી આવું વર્ણન છે. આ ઉ- પણ મતિને અર્થ ને એમનાં ઉપકરણનું વર્ણન કરવાની રીતિ જઈ આવતાં તેવા વિવિધ વર્ણની એમની સાતમી ઢા નોકરને આજ્ઞા રૂપે સહી છ એનો તો પ્રસંગ બને. પણ એ રીતે પ્રાયશઃ પરંપરાવાર નોકર જે સુંદર રથ લાવ્યો હતો તેથી સંતુષ્ટ ન થતાં પ્રધાનમાને વાળા આવું લેવાથી શેઠાણીએ સર્વોત્તમ રથ આજ

કરી આગમી કહીને નહિ (કરી નગી એવો અર્થ લેતાં) એ ૮૯ અર્થરજૂને રુચિ આપે છે

સરલા સરખા   આછા ખાંધ (ના) ચોખ્ખા હાથ.

શિરે પૂંછ શીશમથી પૂછડા સુધી કહેવે અર્થપૂર્વક નખશીખ નરવા

પાર મોર.

અલર્થાં અબળિા ન. વ.

નાવ રસિલ હિં. રસીલ રસીલી સુંદર. અર્થવિસ્તારથી પણ સુચારુ હર્ષ સમય. નાવ = નાકમાં નખાતી સેરી.

પંચિત ખચિત ખચિત સોનાના તાર જેમાં વણેલા છે એવી, રાસ, અઠોઠ લગામ

સોના સોનાના પાનના (૫ = લી પ્રકાર).

બોત હિં. બોત ગુ. ભોતર, ભોતરુ (પૂંછડી સાથે બાંધ બાંધવાનો પટ્ટો.)

શિહરો જરીનો પટ્ટો, મ ઊંચ. ઉત્તર હિંદમાં લગ્ન વખતે વરરાજાના કપાળે અને વાજના સવિસ્તાન પર બંધાય છે હિંદમાં સેહરા બાંધવા એ લગ્ન કરવા ના પર્યાય છે પણ અહીં કપાળી

ઊઘાત સ. હિં. ઉદિત કહેવું અથવા વ્યાકરણાવિ ઉચ્ચાર કરે વસ્તુત થાય.

વે વિસ્તૃત વાત છે વે દૂકર્ષ (પત) એટલી કે— વિસ્તારનું પત એ કે—

પઢેરા પહેરી.

આરંભર સવાર બધો

આલંભા : સિંગારો, સાચે અલબેલો હર્ષ નું આલંબન હર્ષ વે પાઠીને ખરી. જે સ ન લાભ એ લે

પૂ ૧૨

એક સાથે રમ્યાજનો પહેરી, પરિવાર હર્ષ પ્રભુને વંદવા

અનું (જુઓ ધ્રુવ પંક્તિ ને નીચેનો દુહો) એ માણસ (મનસ્વી)ને ધર્મ—આચાર છે

દોહરા (૮)

ધર ક્રિ. ધરે, કામ, રચે.

પરખ પરીક્ષા.

અતિશય જે અતિશય = પ્રભાવ. તીર્થંકરને ચોત્રીસ અતિશય હોય છે. કેટલાક કેવલ, કેટલાક પ્રાતિહાર્ય અતિશય હોવાનું મનાય છે એ વિશેષ પ્રભાવ વીર પ્રભુ સિવાય બીજા કોઈને હોતા નથી. કેવળજ્ઞાનીને પણ નહિ. સરખાવો ચોત્રીસ અતિશય અને છે, પાંત્રીસ વાણીગુણ સાથે છે (સીમંધર સ્વામીનું સ્તવન)
વળી સરખાવો

ચાર અતિશય મૂળથી [જન્મથી]
ઓગણીસ દેવના કીધ [દેવે કીધા]
કર્મ ખપ્યાથી અગિયાર
ચોત્રીસ એમ અતિશયા
સમવાયાંગે પ્રસિદ્ધ [સમવાયાંગ સૂત્રમાં]
(ઉત્તમવિજયકૃત આદિનાથ સ્તવન)

ચાલીશ ચાર ચાલીનું ન ન

અણવાણે અણ + વાણ (ઉપાન, જોડા વિના). અણવાણે, ઉઘાડે પગે.

અભિગમ જે દેરાસરે કે ગુરુને વાંદવા જતાં વિનય અને શુદ્ધિના નિયમો પાળવાના હોય છે તે.

ધોયણ દિસણ એક. વિધિ થાપી સ્થાપી
મધુરમ મસ્તક સીધા બોલ
અનેક તો એ વખતી વખત એવડું અભ્યાસ છે.
પ્રવેશ દ્વાર.

પૃ ૧૩

ધરણુ ધરણે આવેશથી. તુમેં તમે.

દોહા (૯)

તે હેત તે હેતુથી ભૂત ગત વર્તમાન. ૧

દાતું દોતો અને.

આપિ આપો પ્રથ પ્રથ, પૂર્વ

ચોરણ ચોરથી નહોરના

ઢાલ ૯

નિસાણ નિશાને

એ આયાસે૦ એમને જ મ આપવાની કશી વાત છે તો આવતી નથી।

પૃ ૧૪

પોઢિ પોઢી.

કડી ૭

કડી ૭ ૮ એમતા અનુગામી૧૭ કથાનીને આધારે છે જૈન સાહિત્યમાં બે અતિમુક્તક (એમતા) આવે છે. એક અંતકૃતદશાંગ અને ભગવતી માં આવતા બાલબ્રહ્મચારી જે દીક્ષિત થઈ મુક્તિ પામેલા છે બીજા વસુદેવહિંડિ માં આવે છે આ વસુદેવહિંડિ વાળા છે એનો પણ ઉલ્લેખ અનુત્તરોપપાતિક માં છે મહાવીરસ્વામીના બાલદીક્ષિત એમતાની કથા ત્રિષષ્ટિશલાકાપુરુષચરિત્ર ઉપદેશપ્રાસાદ, જિનલાભસૂરિના આત્મપ્રબોધ વગેરેમાં પણ છે નેમનાથસ્વામીના એમતાની કથા જૈન હરિવંશ ત્રિષષ્ટિ શલાકાપુરુષ ચરિત્ર વગેરેમાં પણ છે

મિલા ઠવિયોનિત મળ્યાં ગીતે (આર ન ર) ઢોઈ તો ગીતમાં મગ્ન

ખખર૦ તાપ જોઈને તે બાળકીને / બાળથી ૮ ખબર પડે, ધ્યાન રાખી આવે.

પ્રેક્ષકિ પ્રકારી. તે તે તં તે અથવા તે તં
આ શાપ બિંદુ ચક્રવર્તિઓના શાપને પ્રધાન ગણેલો છે।

અત્ર ગણધર ભગવાનમાં જ કવિએ પ્રયત્ન અને ખાસ કુશાગ્ર કરવી ભિન્નભાઈ સુદર ભિન્ન ઉપજાવ્યું છે અને એ ભિન્ન તે સમયનાં પાત્રોની અવસ્થાવત વૃત્તિઓનો પણ સરસ ખ્યાલ આપે છે

સુવિહિં૦ સુગ બદ, માંભળીને (કમ) મેરે છ.

નિતપીવ વિરલ પણ કમેક.

કપટે કારણ કે એણે એને તો એવો કાર આપ્યો હતો કે આમ ધર થને મારવાની વાત કરી નહોતી.

દોહા (૨૦)

વિશે૦ તે સમે, તે સમયે. શાસ્ત્રનો જૈન અર્થાનુસાર પ્રમાણી રીતે તેવું બાજુમાં તેવું સમજવું કે તેનું બાજુમાં તે કાળ. દશ કોડાકોડી સાગરોપમની એક ઉત્સર્પિણી અને દશ કોડાકોડી સાગરોપમની એક અવસર્પિણી એમ ૨૦ કોડાકોડી સાગરોપમનું એક કાળચક્ર થાય છે. એક ઉત્સર્પિણી કે અવસર્પિણી (પ્રત્યેક દશ કોડાકોડી સાગરોપમના)માં ૬ આરા હોય છે પહેલો, બીજો ત્રીજો ચોથો, પાંચમો અને છઠ્ઠો એમ અનુક્રમે ૬ આરા હોય અવસર્પિણીમાં પહેલો આરો સુખસુખમા બીજો સુખ ત્રીજો સુખદુઃખ, ચોથો દુઃખસુખ, પાંચમો દુઃખ, છઠ્ઠો દુઃખદુઃખ હોય છે ઉત્સર્પિણીમાં તેથી ઊલટું પહેલો આરો દુઃખદુઃખા, બીજો દુઃખ ત્રીજો દુઃખસુખ ચોથો સુખદુઃખ પાંચમો સુખ, છઠ્ઠો સુખસુખ અવસર્પિણીના પહેલા આરામાં પૌદ્ગલિક સુખ તથા પુણ્ય પૂર હોય છે અને પ્રત્યેક આરામાં તે ક્રમશઃ ઓછાં થતાં જાય છે. એથી છેલ્લો આરો મહાદુઃખનો હોય છે. તેથી ઊલટું ઉત્સર્પિણી કાળમાં પહેલો આરો મહાદુઃખનો અને ક્રમશઃ સુખ વધતું જાય છે. છેલ્લો આરો મહાસુખનો હોય છે

અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણીનું જડીરસ્પાર્શ આકૃતિ-ઉક્ત બે સર્પો મોઢાં ભેગાં કરીને લાંબા થઈને પડ્યા હોય છે તે મુજબ છે

અવસર્પિણી ( ) ઉત્સર્પિણી

પૂછડી પૂછડી

મોઢા પાસેના ત્રણ ભાગમાં સુખ અને બાકી પાછલો ભાગ આવે તેમાં દુઃખ ચોવીસ તીર્થંકરો થાય છે તેમાં દુઃખસુખના કાળમાં-દુઃખ ઘણું અને સુખ થોડું તે સમયમાં-થાય અવસર્પિણીમાં ચોવીસ તીર્થંકરો ચોથા આરામાં હોય અને ઉત્સર્પિણીમાં ચોવીસે તીર્થંકરો ત્રીજા આરામાં થાય જૈન શાસ્ત્રોમાં આરાને કાળ કહ્યો છે એટલે ? ક્રમની વાત ચાલતી હોય તે આરો સમજવો અહીં જે કાળે નેમનાથ પ્રભુ વિચરતા હતા તે આરો-ચોથો આરો-હતો

ચોથો આરો તો એક કોડાકોડી સાગરોપમમાં ૪૨ વર્ષ ઓછાનો હોય. ત્યારે તે આરામાં ક્યા વખતે? તો કે જેમનું સમયે તે સમયે તે વખતે, એટલે ભદ્દિલપુર ગામમાં નાગશેઠ ગાથાપતિ વગેરે રહેતા તે સમયે. આ કાળ અને સમયની વ્યાખ્યા છે અને જૈન શાસ્ત્રમાં સમય એટલે આ શબ્દો આવે છે

નેમનાથ હવે આ તેઓ પ્રસંગ કહે છે

ઘરણિ ગહિણી સરખાવો

વસ ધર ધારણી નિર્મળ ચિત્ત ગૌતમ નામે પુત્ર વિનીત.

[ભાવવર્ધન કૃત ગૌતમ (અટ્ઠ) ૫૮]

પૃ. ૧૫

ભરતવર્ષ મુતવાસ્તા જેને ભરેલાં વસ્તો ઘોરાં અત્યારે છે એવી

વરવુમપદિ હરિસ્સામિજ્ઞ નિરૂપાય. આ રૈન અને વેનોમાં એક પ્રસંગ મૂળ નથી છે

ચોથા તીર્થંકર મહાવીર સ્વામી હવે આરમા ત્રણ ભવ પૂર્વે ભરત ચક્રવર્તીના પુત્ર હતા તે વખતે મને એવો પ્રશ્ન થયો હતો કે આગળ થતા તીર્થંકર, આપ બતાવ્યું પણ ચાતુર્ગતિ જેવ નયુક્ત તે હું પોતે ચોવીસમો તીર્થંકર થવાનો !

પછી એમના અંતિમ ભવમાં તેઓ રાજકુળમાં ન આવતાં દેવાનંદા નામની બ્રાહ્મણીની કુખમાં આવ્યા. હવે એવો નિયમ છે કે ભગવાન જન્મ સ્થાનથી પછી માતાની કુખમાં આવે એટલે ઇન્દ્રનું આસન ડોલે. તે રીતે ઇન્દ્ર પોતાનું એ સાત પગલાં સામે જઈ ભગવાનની નમુત્થુણં અરિહંતાણં ભગવંતાણં (કે અરિહંત ભગવાન, તને નમું છું)થી શરૂ થતી સ્તુતિ આપ ખાતી સ્તુતિ કરવા પછી હવે ખ્યાલ આવ્યો કે ૧૮ નિયમ છે કે તીર્થંકર (ભગવાનમાં અને) રાજાની કુખમાં જ અવતરે, અને આ તો બ્રાહ્મણીની કુખમાં આવ્યા. આથી શું વિચાર્યું કે શું કરું ? પછી આદિ જ્ઞાન (અર્ધ ૪ ૫૮ ઉપર) થી જોયું કે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કુખમાં પણ એ સામાન્ય ગર્ભ છે આથી તેમને હરિણૈગમેષી દેવને અનેક ગર્ભો બદલાવાથી કુખની બદલ આપી (દેવાનંદાને પુત્ર ને ઉત્તમ ગર્ભ રહ્યો ને ત્રિશલાએ સામાન્ય ગર્ભ બીના પેટમાં આવ્યો તેનું કારણ એ કે પૂર્વ ભવમાં દેવાનંદાએ ત્રિશલાએ ગોખી રત્નાકર જેવી ચોરી કરી) આમ (ગર્ભ બદલ) ત્યાર બાદ જ તેમને આ ગર્ભ પર પાડ્યું હરિણૈગમેષી દેવ થી આ બાજુ લઈ ગયો છે પણ તેથી ગર્ભની આપત્તિ થતી પણ થઈ નથી એવો પ્રભાવ શ્રી મહાવીર સ્વામીને દિવ્યતા થતાં પહેલાં રહે છે.

આ દેરાસર આ વિષય બોલે કે જે ગ્રંથ પ્રસંગ આપ મંદિરમાં આવ્યા નથી એ રે લિપિ ૧૮ શ્લોકો અથવા એમાં વાત વિસ્તાર થી નથી આવ્યા છે

પૂજ્ય ને હરિભદ્રસૂરિજી, પુત્ર મહારાજશ્રી આ થી ઉદાહર

તેથ વરીક મુમ્માને આ અભ્દરપ્રમાણે દેવ ચાર આવ્યા એ યોજના પણ સરસ છે.

ઢાલ ૧૦

કાકો ઉત્તર મુજ પ્રતિ કેતો.
સેવ સેવા કરતાં દેવ પ્રાપ્ત, તુષ્ટ થયા, ને સર્વ આવ્યા.
સિધ્ધાતિ જ્ઞાની.
પ્રગતિ મા શક્તિ. એવી કોઈ શક્તિ મને આપે
મેધપ્રિ અનુગામી પંક્તિ માટે દ્રષ્ટાંત.
પુરવે પૂર્વ ભવોમાં પુણ્ય સચ્યાં હોય તો
પાદું વાળો. સૌરાષ્ટ્રી પ્રયોગ. મત કોઈ

પૃ ૬૧

સિધાવ છે માય લઈ આવી છું.
સુપ સુખ સૂ ર સુવાર કોને આપવા જાએ.
સંવરિ સદરી સારી રીતે કરીને.
કર આનંદ કરી દેવુ દેવની આ બોલવાની રીતમાં પણ મારવાડી-સોરઠી દેશીનતા છે. ઢાળ વગેરે પ્રચારી હશે।
અવધી હું મનમાં અનુકંપા વાળી અવધિજ્ઞાનથી વિચારી જોઉં. (અને યોગ પણ દેવાના તને પુછે એમણી આપીશ.)
અર્થ અન્વય ૨૮૧ મી પંક્તિ પછી, અને ૨૯ મી પછી લેવાની છે નહિ તો ઘેર ગયા પછી દેવે વિચાર્યું જેવુ
અવધિ જ્ઞાન તે પાંચ જ્ઞાન મતિ શ્રુત અવધિ, મન પર્યવ, કેવળ અવધિ પદાર્થ સિદ્ધા અને કાળમાં સંપૂર્ણ (કેવળ) નહિ પણ અમુક અવધિ (મર્યાદા) સુધીનું (વિશેષ માટે જુઓ પંડિત સુખલાલજી સંપાદિત તત્ત્વાર્થસૂત્ર પૃ ૪૮ ૫ મૂ. વિદ્યાપીઠ અમદાવાદ)
મરતક મૃત ... મરેલા સેવે મા બે
ઉપર સિદ્ધિ પર બોર બેની ભાગનમાં એળી પરે, એ પ્રકારે વાત બની એમ નું મામ

એવ તે જુઓ આ કર્ઈ પૃગ ઠન્દ નેયે છે
નિરરા આવુ કાન કરતાં કમ્બુગમેતિ દેવ અને અતિયાં નિધા ફેર છે

મહાવીરસ્વામીના મનગમાં એમવું મન પહાચો હતો, આ જન્મ પછી (વસ્ત) નાળાા નથે છે એનામાં સૂર્ણ ઠનર્ત કરવાની શક્તિ નથી (જુઓ વાત ૧ થી ૪) પણ જ્ઞા દેવ ઠણુની શક્તિમાં ને નિશ્ચાત છે

ઓ સમન ઓ ઠએ—એજ જ મુહૂર્ત
ઘનદિધ ઠ ઘેરદિધ દેસ્યોક. એ અતિ સુજ્યાત દેસ્યો છે. અંના દેસેના નેસ્યું આપુ
પૃ ૧૭ વાઠ ૧૧

રભા રભા. નિવ૦ અતિ સુંદર ઉપમા.
સાર મુમ્ભતે પાપૃવિ અને માસ માટે જના અતિમાં પત્નીપાર એમ એવા મળે છે
માકે રયાનુસારી. માા કરવી વી. સરભાયો
મલા પલ્મ્યા મકિદિ મય મલા કુઞ લક્વિ।
(હેમચંદ્રે સંપાદેલા અપભ્રંશ દુહા)
(વિકથી આવેલા પતિને ઓચિંતો એતા થઈને પરેલ આપાત ને પછી આનંદને લીધે શરીર વિકાસ પતાં અનુક્રમે) આપા વસ્ત મી પૃથ્વી પર પડી ગયા, ને આપા તડાક કરતા તૂટ્યા.
શ્રી જિનચરિત્ર ઉપાધ્યાયના પ્રસિદ્ધ શ્રીપાલ રાસ'માં પીયુના વાર આવ્યાનું આવું જ રવાનુસારી વર્ણન છે
ચ ચ ચે તીન કે પીયુ ન આવતાં કે વાર કે પીયુ આવતાં
અતિમય આવેલ હાથમાં ન સમાતાં. ઉપરના અપભ્રંશ દુહામાં વળનુ છે તેમ વૂટી ગયા
ત્રપવ : તૂપ. આપે સારી ઉપમા
ઉંકસીર < દૃઢારપે < ઉવ્વસ્પેઠ, ઉવ્વાસ પામ્પેઠ (વા.) ઉત્કંઠા

વર્દ્ધ ઉભો થાય. વાંદે વંદન કરે.

સાથે ભલા (સારા) ભાવથી.

ઉચિત ભગવંતને વાંદવા ને બેસવા જેવા એ વાત અપ્રસ્તુત છે તીર્થંકર માટે ગૌરવરૂપ પણ નથી. એટલે (૧) પુત્રોને બેઠા ને ઉભા લેવા અથવા (૨) દેવીએ ઉભાં ઉભાં અને બેઠાં બેઠાં (પ્રભુને વાંદતી વેળાએ પણ) (સાધુ કે ભગવાનને વાંદતાં ત્રણ વાર પંચાંગ નમસ્કાર કરવાના હોય છે આમાં ઉભા ને બેઠી એ બંને અવસ્થા આવે છે) પોતાના પુત્રોને જેવા. અનુસ્વારની બાબતમાં પ્રતિઓએ સંપૂર્ણ અરાજકતા કરી હોવાથી આ બેમાંથી કયો અર્થ કવિને અભિપ્રેત છે (બેઠા-ઉભા કે બેઠાં ઉભાં) તે સ્પષ્ટ નથી. પણ પાછલો અર્થ વધુ સંભવિત છે પણ ભલ ભાવનું માં ભગવંતના વંદનની ક્રિયામાં જે એકમતા સૂચવાય છે તે એ અર્થની વિરુદ્ધ છે સુમતિએ વિચારતાં એને પુત્રો પરત્વે જ ઘણું યોગ્ય લાગે છે

ઉચિત પુત્રો પ્રત્યેનું વાત્સલ્ય ધર્મદૃષ્ટિએ અનુરૂપ છે.

અધીન વ-એનો અભાવ જેવાં અધ્યન, એટલે અધ્યન (અભ્યાસ)

અધીન મોહને વશ અધ્યન ને અપુત્ર એવું અહીંએ ચિંતવતી, વિચારતી એ દુખિની થાય છે

આરત રૂદ્ર જે આર્ત ને રૌદ્ર નામનું ધ્યાન. એ બંને પાપકારી છે ને બોલ્યા છતાં એવું ધ્યાન ધ્યાય છે

ધ્યાય જે ધ્યાન સાધના પ્રમાદિ વિચારતા મનથી સરવા પર ન આ ધ્યાનું ક્રિયાપદ વપરાય છે ધ્યા = ધ્યાન કરવું.

૪ ૧૮ કોઠા (૨૪)

પરણી કરી આ ભૂમિને પ્રોપરી યુક્ત નથી કર્યે કરવી, ત્યારથી જ અમને આ ક્રિમીર નવા (કારમી જન્મ નાખી.) એ પર ક્યા વ કર્યું જ્યાંએ અમ્યુ નહિ

વશ શસ્ય હેને નમ્યો નીર હતું.

ફૂલવા ફુલવું

ફાર વઘર, સાખ (બે ક્ષ.) આ બન્ને સામગ્રી કે સામગ્રી નથી.

ફીદા ફિદા ફીધા

ચાલ ૧૨

રાજપુરે રજપુર, બ્યાનતી ઉતરે જેન પગાઘમ

અરિ મા વારી

એરણ નાદે એકથય સાતે ● ૮ એનું એ નારે ● ભમીને બન્ય આપ્યો (ભીખડિયાણી નવી સ્થિતિ)

એક એ પણ

ભિન્નુભાવ ભ્રમભાવ

છું૦ એ વઠ વસ્તીને યુ નમરેન ન એર્ડ આથી

ભીસરા (પારસી) ઉભવ્યો ફરતો મેદા વસ્તા પારસીએ પત્નીવાર ના પ્રવેશ કરે છે (વણી બન્ને પહેરે ગુજો પણ સાથોના નિરખી ઠઠારાપુર્ણ નથી કરેલો બનાવ)

વઘ આખી ફિરતી ફરતા તે તેમ ૦ એ નહીં વધુ ઘીર

પૃ ૧૯

આવેર હિંદુ મનને જેવુ ભતું!

● માસ, ભાગ વા કરીદિ જેન ધ્યાન કરાય છે હિંદુ ધર્મ-આગમ કર્તું એવી ઊમેાો ઘિ ઘિ કુદે છે.

બોલાઃ (ચારીલા) ભાવ મ ન માસ્ય આધાર આધાર છે

આસ વગુથી આવ વગુથી ન વિ ગુપ્ત સાપ્તાવ

જમ નાના઼ ની કુશી જેનું મન તે પ્રીતમ પાસ (જાવ)

દરહે દળશે

ઘાઘરો ઘાઘરા [હિ० ઘઘરા] પહેરીને કેસર દિવાળા

કુશળા (સંક્ષિપ્ત ટીકા રત્નાકર) હાલ હાલ
    હાસ્તિરથા નું હાથરૂનુ ન વ સ્વાધિક રૂપ સાથે સરખાવો
પ્રસર રેહાગિયો
    પ્રાહુનિ એ કર્મનો એક પ્રકાર એ પ્રકાર થયું એનો
ફેર થયો પણ અહીં સારો મેળ બેસી અર્થ લેવો વધુ ઉચિત છે
    થકિ સર્વોત્તમ ગ્રહણ ખાતે સાધુ ગ્રહણમાં મારે જાય
લેને હાથે જવું રહે છે સધુના મને માહિતિ હશે.
    આગલિક માગળિકો
    વીણનાથ વગાડી
  આપણ જાણનાર, જન આપનારના અર્થનો મૂળ વિશિષ્ટ
પ્રયોગ
    હીર્યા કર્યા કરેલ
    મે કિંડુ સાથે પેઠ સાથ !
    જયમાં એ પરમ પુરાણ (આ) ભગાવવાનો પુર
પૃ ૨૦ હોથો (૧)
    પૂરવ સમથી પૂર્વ (પહેલી વાર ભવ)નો સંબંધી
    દેહના પ્રારબ્ધથી કૃષ્ણની ભક્તિ થઈ થાય છે
હાલ ૧૩
    અડરાવલા અડાવળા (છંદ)
    નદન પુત્ર. જિધિ મા (પણ) છઠ્ઠી/જન્મ પછી
    પોષધશાળ જૈ પોષધ, ચોથ = આઠમ ચાર વા ચોવીસ
પ્રહર માટે સમગ્ર સાધુના આચાર પાળે તે વ્રત. શાળા શાળા,
કરવાનું સ્થાન પણ વ્યાખ્યાથી ધર્મધ્યાન કરવાનું સ્થાન એવા
સામાન્ય અર્થમાં વપરાય છે મોટે ઉત્તમ સુખી માણસો અને
રાજાઓ પોતાના મકાનમાં જ જુદી પોષધશાળાઓ રાખતા.
    દશમું અને ત્યાંને મૂકવા પણ કે વખતે હોય નહિ
તોયે સમરથાદિ આરંભાદિ-મહાઆરંભની આજ્ઞાથી વ્યાપારમાં
નથીતી છે

આપ આપીને.

જે દેવ પુરુષને મારે તપ પછી / દુષ્ટ થયેલા તે જ રૂપે સમરવા જ આવે છે અને તેને કર્દિ ઘસમારે.

એહવો આવું ભારી શબ્દ તેમ (મી) શું શું પણ (કે મને આપ થાક કરવો પડ્યો)?

શબ્દ ક્યું મા, કારણ મારવાડીમાં ન. નથી.

સારિ સારસ્વત. અગમગ પૂરક કન્દ સાર અમુને દેવે, આપવે માનમને કેસી સહાર પરથી, કે તમને શી શુભ સાર, વાર, મારા કર તે કહો એમ પણ ત્યાં સમર.

કવિએ ચોથુ ચરણ ધાંધમાં પુનરાવર્તન કરવાની ગદ્યવચની પદ્ધતિ સર્વત્ર જાળવી રાખી છે

કડી ૪

આદવપુરુષમાં આગળ એવુ શબ્દ.

સામાન્ય રીતે આ આગળની ટોચ પૂરે છે, અહીં એથી ઊંચું અને છે અને તેને ૧૦ હેમ!

પૃ ૨૧

તેમ જેમ જેમ તેમ ત્યાંથી ગુજરાતીમાં જેમ તેમ એ મારવાડમાં પ્રયોગ જ

આદિકનિ મારી એરથી જ ૬ ૫ ૭ ૧ એમ એ એકનુ અને સમુ ગાયુની અને બાજુ અભાવાર છે

પાલજિન આ જિનાદે, જ્યારે પુત્ર ત્યાં, ને એ પુત્ર જન્મદર્શ—જન્મમાં આધારરૂપ અને

આપપી૦ ૬૧ અભિધાન પ્રયોગને રૂપને કરે જ.

આવી ૨ નથી, અથી. અન્ય સ્થાનેથી ખાસ કરીને દેવોમાથી નીચ યોનિમાં, ખાસ કરીને માનવ યોનિમાં પડી

પાસે હિ પાપા મેળવવુ પરથી ગુજરાતી અવિભ્ય શબ્દરૂપ

એકને ચહુનો પ્રમાણે શબ્દાનુસારી થયા છે જુઓ પાકેટિ
એનો દર્શન (સુજ ન.) સોને મુકાશે, થમશે.

ઉપરના ઉક્ત

સુપ-આતા કે મુખ-શાતા શાંતિ સામાન્યતઃ આવો
શબ્દ મા સાંપ્રતિ પૂછે છે, સુખ શાતામાં છો સાહેબ? (સાધુ
પદને સાહેબ શબ્દ જૈનેતરોને જરા વિચિત્ર લાગશે. પણ મહારાજ
સાહેબ એ પ્રયોગ જૈનોમાં અત્યારે વ્યાપક છે) તપસ્વી માત્રને
પણ શાતા પુછાય છે

સશાતા ભાતા ઊપનો ઓળખો ચલે

સુમાઈ કિ. જેવું માપણો એવો શબ્દ પ્રયાઈ છે જૈન
પ્રયોગમાં પ્રયાઈ વિ. કિ વાર પ્રયોજાય છે

–ની જમાઈ –ને જમાડી. મોટાં ઘરોનું અને માનવ સ્વભાવનું
ચિત્રનું આલોકન કેવું સચોટ છે। પણ અને –નીજ માઈ જ ઉચિત.

આઈ રેવતી પોતાના આવાસમાં

સહ સિંહ કદાચ હસ્તીઓથી સહ વખાણેલ હેત.

પૃ. ૨૨

પુછવા લાગી સ્વપ્નોનો અર્થ

નજ૦ ગાજસુમાલ એના પુત્રનું વિશેષ નામ

વિડી વિડે એટલે વસ્તુને [illegible] / ઊ જોઈને

નીજ નિજ નો હસ્તદોસથી અસલ થઈ પ્રતમાં ઉન
બધાયું હતું

ઉમાઈ ઉમ મિત ઉમ ને, ઉમ ગયી.

ઉત્સવ ઉત્સવ પ્રતિને ઉત્સાહે આશિર્વાદ છે. ૨
૨જેનો અર્થ પણ એ જ છે

સોમસ સજ ના સસરાનું વિશેષનામ

ને. ૫

દોહા (૧૪)

ઉગ્ર વિહાર કે એક સ્થળે અમુક દિવસથી વધુ દી ધ
ન કર્યાં કરાતો પ્રવાસ

ભવિક જુઓ ભવ્ય, પૃ ૩૦

પ્રતિ પ્રતિબોધતા હેર તે પણ લિ.

વનદ વનની, ૯ સખીનો પ્રશ્ન.

આગળના ભાગ જૈન સાધુથી કાંઈ પણ સ્વાસ્થ્ય કે વસ્તુ માલિક (યા તેના પ્રતિનિધિ)ની રજા વિના ઉપયોગમાં ન લઈ શકાય નહિ તે અદત્ત-આદાન—ચોરીનું પાપ થાય.

સંજમ કે સાધુત્વ. અહીં માત્ર સંયમ એ અર્થ અભિપ્રેત નથી

પૃ. ૨૩ દોહા ૧૪

રેશીના કાન્તોમાં સહેજ ધૂન થાય છે એ રેખા પ્રકૃતિ અંતમાં આવેલી પ્રતો ચાપુરૂષે રચિતામાંજ રે થાય આવે છે ન ને રેશીના વર એક જ છે

નિર-ભાવ ભાવ વિનાના

ભવિક : કે ભવ્ય. (અર્થ માટે જુઓ પૃ. ૩૦)
આદિ પણ કાંઈ સાધન (ધર્મ પર, પ્રભુ પર) વગર રાખનાર

જિન જન, વગ. જુઓ નીચે એ બે કાન્તોની પુનરુક્તિ

સિદ્ધેશ સાથ નેમનાથના આઠ હજાર સાધુ પરિવારનો ઉલ્લેખ. આઠ પછી આવતો સે નિરર્થક યા વધારાનો પણ નથી. સહ ના અર્થમાં છે વાપરેલ સાથ આઠ.

અષ્ટ૦ અહીં નેમનાથ ના સાધુ સાધ્વીઓ રૂપી ફૌજ સાથે આવે એ શાસનપતિ જૈન શાસનનો વિજય કરતા આવ્યું પ્રવર્તના (આનાવતા) ન નીકળ્યા હોય! જૈન ધર્મ જિન-શાસન (જિનેશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલનો સમુદાય) કહેવાય છે એને સ્થાને એકલો શાસન શબ્દ પણ વપરાય છે (જિન આજ્ઞાધારક મંડળી).

સુમ૦ ૧ ૮ બહુએ. વાદિ વંદી, વંદન કરી.
આપ ગાહ આપના આપના આપના.
પિલુરીયા ૭ કાપના છબેના પિનરિયા ૧૪ પિલા ૧૫.
મૂળ નિબિડ પ્રયોગ.
નામ૦ જેનું નામ ને ગોત્ર સાંભળી તમે આનંદ પામતા
સુમણ સુમણ. પ્રત્યેક વીડીએ વાચાસ્તી આવતા અવિજન અને [ત્રિ]ભુવનમાં ને સ્થાને નથી આવશ્યી.
વન૦ એ મહા (વાત) અનાયાસે હાનની, કરી પામેલ છો.
હિરણ૦ હે ઋષ્ણ, મને નધામમાં (તે મારું પ્રનામ) ઉપરે આપો
સુબિધ્ધિ કરિ સુખી કરી, સાંભળીને સદાચાર કરી જૈન ગ્રંથોમાં કર્મ નિમિત્ત વપરાય છે એ ઉદિની એવી ભાષા રૂઢિ (સુખ કર, દિશ કર, બાળ કર ૪)ની અસર હોઈ શકે
સામીં ભગવાનની દિશામાં (જુઓ ઉપર મહાવીર સ્વામીના સ્તવન વિધિની સમજૂતી પૃ ૩૭)
આવી આવીને સ્થાને આપી ને સમજ થાને છે બનાવટ આપીને
પાસેથી વિદાય કરીને.
ઠવિસુદિ સેર એર. નોબત નગારું મહનભટ બાજુ રહુવીર મેઘનીએર એ કાર્ય મહાસ્તુ કીધું કે ઢોલ સમજે છે ક્યાંય મહનભેર રૂપ માટે ઉત્સાહ કરતું હતું, આ ઉમર ભારેનું ઢોલ. એવી, નોરી છે.
સતામ-સૂં : હા સિતાબ (શિતાબ) સાથે જલદી, ઝડપથી.
અરજાવો લઈ ઊતાવળી નીકળી આવેલ ૬ ગાઉ ચાલો. (ઝડપથી)
અવેહુ અ + વેહા વેગ વડી નર કહેતુ એકુ થાય.
પ ૨૫. ઢાળ ૧૫
ભાઈ૦ વડોર અને ની ૧ નર, એમ સર્વ મળી ૬૪ ટેવો ભાઈ રહેતા

સામ < સ્વામ < સ્વામી.

દેસના ઉ દેશના જિનેશ્વર ભગવા મહાન સાધુનો ઉપદેશ.

વરતમ < વરતણ < વરતમુ ઉત્તમ સરીસ્યાથી (પ્રભુ).

(૨) ભાત અનાના પ્રાકૃતમાં અર્થ જરૂરી નથી, વિસ્તાર વિશેષ આ અર્થ સાથે કંઈક અસંગત લાગે છે ને અહીં પાસેથી મળતા અંગીકરણ પરત્વે છે તે જોતાં વરત અંગ, મત અંગ, મતો અંગીકાર કરી એવું અથ કરવું કંઈક વધુ ઠીક

તેહા ભક્તિ પ્રત્યે (ઉદેશીને)

અહીંથી દેવકીના કથનની નથી ને અંતિમ સ્તવનાનો પ્રવેશ.

પૃ ૨૬ હાલ ૧૯

વારી તાહરી વને વારી જાઉં.

સરસઈ પ્રા. સરર અઈ ભલા કરી.

મિષ મા અને   આગનારિ આજ્ઞાની.

ભાસહી ભાષા વાણી. હી સ્વામિક

સમાજ મિતાસમાજ Congregation.

ઉજ્જ ઉજન.   ભાર પૂત ગજ.

લેખ્યો લેખ્યો   કપ કષ્ટ.

[અવલણ પરત્વે કનો પાઠ સ્વીકારીએ તો અત્ર મળવું ઘટે અરણ શરણ, કિ કારણ (કારણા) ગીણ વધુ, આ અર્થ અરણ કરતાં ઘણું સારી રીતે બંધ બેસે; પણ તો પુનરુક્તિ થાત ને ભવ (જ્વાલા, અગ્નિ) સાથે પ્રાસ (અંતરયમક) ન મળત.]

પખ્યો પખ્યો પખેલો.   સાસતે શાંતિ

ભાગર : આગર, ખાન-ભાણના   વિહાર આનંદ-પ્રમોદ

આપણપે આત્મસત્વેન (સરખાવો આપોપુ તેની વ્યુત્પત્તિ, ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્ય, ભા ૧ લો, દિવેટિયા પૃ ૩૭૦-૭૨) આપમેળે

વાપલી વાપણી

કરવિધ છે આગદાક કરવીય છે એમ પણ થઈ શકાય. કાગ. પણ કરી શકે અને છે વધુ ઠીક છે

મહિત > માર્ઈ > મહિ > મહે

હિત પોતાનું હિત મનમાં પારોદ હિત વાણી દુ ખ આપણી

કડી ૬

આઈ નીએ આવિ છે એટલે આવી માતા આપું વધુ ઠીક નહીં તો મને સ્વાએ આવી. શર્મ મત મહીં ને તે પછી ધરતી પર હળ પડી

હાથા–રી૦ પડી ગઈ એટલે હાથની ચૂડી માથે થઈ પહેરેલી આવા, હાથની ચૂડી પર પડી. વળી જુઓ પારોણે, સારા છે

વધુ આય વધ આવ આવી, થઈ

મિતશ૦ મીતલ વાણી સમેત થઈ પછી બેઠી થઈ થઈ. વાનુ કાશ પુરે ઉત્સ્યો હેમ

મોહ વધુ૦ કવિ કહે છે સખ, ખરે, મોહના મોતી– એવા મોર મોતી–માતા રહી હતી.

પૃ. ૨૭ આરિત્ર ને સાધુત દુકર દુષ્કર.

જલધિ જલધિ, ઉદધિ કાલ કાળને

માતા પિતા માન હિ. માન માણુ

લોભ જૈન સાધુઓ માથાના વાળ મુંડતા નથી, લોચ કરે છે એટલે કરે છે મુણ્ડ મુણ્ડતિ

સમધિ શું ? કમધું/કરવી નારિયેળમાંથી બનેલું કમંડી જેવું જ પાત્ર. વળી (વા) ભિક્ષાપાત્ર–ઝોળીનું પ્રતીક

પાઅલિ નાયેલી; સસારની સુખની રીતે [ન] સેવી.

કડી ૧૧

અહીંથી અધ્યાયાત વખાણ આવે છે આ સંવાદ કર્યો મેઘાનંદના સ્થાના ને એની પત્નીના સંવાદની પૃ. આવે છે

જે ૧૯૦ : જનોને આ લોકમાં (મુખ્યત્વેની) આશા હોય છે કે જેમાં પાપ વિશે સન્મુખ, પણ મુખ હોય છે તેમ પરંતુ પાપને વિશે તમે અહીંથી નથી જાણતો (સાધુતાના પરિચય) દુર્લભ હોય છે.

શ્રિ૯૦ શું દુઃખ કરેવા ? એક વિદ્વાન અને કહે છે ગંભીર અને શિષ્ટ (સમાન રૂપ) દુષ્કર (દુર્લભ) કહ્યા છે. આપણી પ્રત્યે શી પણ અને દુષ્કર વિશેષ દુર્લભ બધું સત્ય જ સુલભ નથી તે તે જાણવો આ અનુભવને જોતા નથી.

આધિયો પાસે કંઈ જોડે પાર્શ્વ પોતે. (સાખ્યાન વડીને પાળીને ૫) પામે બોલાવો.

મુદ્રા (૧૯) સુખ અર્થ, લોક નામમાં
૧લી ૧૩ રેતની ઉપાય.

પરીક્ષા : જે પરિષદ અને આચાર્ય પાત્ર સ્થિતિ ૧૯.

૧૯ : ૧૯ સાલ. પ્રતિપદે લોક ઉત્પત્તિની અર્થ ૧૯૮.

નામ કરે.

૧લી ૧૯ રૂપની કૃતિ વડે મહા ના ના મળે છે.

શ્રિ૯૦ : ૧૫ ૧૦ ૧૫ ૧૯—૫ ૧૦ ૧લી એકાદશ.
૧૫૧ ૧૦

સમય જે ૯૦ ૯૦ વિધિના અર્થમાં ૧૯ જે.
ના ૯૯ (૧ અધિક નથી ૧૫૦)

ચિન્તન : ૯ ના

૧લી ૧૯ રોગની કૃતિ રોગોય નાશ ૯ કે રોગો પાસે ૧ ન ૧ ૯ જ ૧ ને જન્મ (રૂપ ના ઉત્તર (૫)

કવિનું શરીર ગાળવાનું કર્મ મૂળ ગણ—અને એટલી જ કવિતામય રીતે આપે છે

કંઠ૦ હે વત્સ! કંઠ પીળું કપાસ [કસુંબ] ભરી. દીધા વર્ષ કરેલી મહેનત ધૂળમાં ભળશે

પૃ ૨૮ કડી ૧૫. પુત્રની ઉક્તિ. સુનાઈ જવાબ

વિરતા સ્થિરતા રૂપી ફાગ—ફાગુની ઘેરી અને વૈરાગ્ય રૂપી ગાળુથી

ચોંટે ટિ. મુક્તેશ્વર ... ... રાગ-દ્વેષ એ અંતરના શત્રુઓને ક્ષીણ.

ઘેઘે. એમ મે પાસેથે યોગ સ્વરૂપે રૂપ છે પ્રસંગ એ સાથ અર્થ કરતાં યોગ્ય વધુ છે.

ઢાલ ૧૭

આ આખી ઢાલ ઉપદેશાત્મક છે

સુખ દુઃખણ કુશમ કુંકણ.

પરભવે૦ એ પુત્ર ચાલીને પુત્રનું દ્વાર વાળીને પાપ કીધાં કર્મ (કરશું) તો પર-ભવે કયા જીવમાં યોનિમાં જાશો આપણે, જાણ્યું?

વાત આગળ હિંદુ માન્યતા પ્રમાણે, કર્મ, ૮૪ લાખ યોનિમાં વારાફરતી ભમ્યા પછી એક વાર નરભવ મળે છે જેન મત પ્રમાણે જીવ (પોતાના કર્મ પ્રમાણે) જાય તે યોનિમાં પછી માનવ યોનિમાં ૮૪ લાખ યોનિ કરતાં ઓછાવત્તા ભવે પણ આવે.

પાસિ પાસે પામશે આસિ આવશે.

પૃ ૨૯

બજે (૧) ટિ. પાસ. આલિંગન. ચાલી ચલ (નિકટતા)ના અર્થમાં છે વળી જુઓ આવી = આવી હવે આવેનું સામ્ય (૨) ચકોરીવાલે આવ્યા મનોહર પ્રમોદ વિહાર જુઓ.

સમરથ રૂપ સમાન કુસુમ આલિંગન ચૂરિ રથુઉ ગવિર પાને (વિલાસવિલાસ શીલવાસ)

કડી ૭

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

કડી ૧૦

[illegible]

[illegible]

ઢાળ ૧૮

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] કડી ૫

[illegible]

[illegible]

જેમ કે રોમહર્ષણ શબ્દ મુખ આદિ એમ બને પ્રસંગે વપરાય છે તે પણ આ અનુમાનને કંઈક પુષ્ટ કરે છે

વેં વરાપી.

ચિર ઢિગ્રા.   પછી પ્રમાણ.

સહગુરુ : એ જ ગુરુના બીજા શિષ્યો ગુરુભાઈ ગ્લો. ૫ સે.

તે પુત્ર   આથવા (૨) આગલી પંક્તિની સાથે એ લેતા ઘર અને એના બીજા શિષ્યો સાથે—આવા મહોટા શિષ્યવૃંદ સમુદાય સાથે આચરતી. આ અર્થ વધુ સારો છે

ધીપસા જિક્ષા (માટે).   ચોદેસિ સુશોભ દુભર

આસવો (જૈન સાધુને વાજન નિષિદ્ધ છે માટે) આખી જિંદગી આવતું પાણી ને તે કાળ આંધળાર જેવું છે (૨) દીક્ષાનું વ્રત ખાંડાની ધાર પર ચાલવા સમાન છે

પરિસહ પરિષહ

મરત < મરત < મૂત થી ઢાબલમાં ધીમનું પીવા રહે, ધી પીતેલાં ઢાબાત કોણ આપશે ?

તબોલ રે મુખવાસ

કડી ૧૧

ધવ < કમ < क्रम   સંથારો પાતળી શય્યા.

ઉનો < પ્રા उण्ह < उष्ण ઉષ્ણ જેનો, સાધુઓ ઘણ અવસર માત્ર એ જ પાણી પી શકે એપાસામાં ગયું ને ચાર પ્રહર સુધી એમાં છતો પેદા થતા નથી તેથી. એ રોગ સ્વાદિષ્ટ નહિ લાગે.

રેહિડિયો < પ્રા. ગુટ્ટહો < દુર્લભ અપેક્ષ.

ભિક્ષુ ભીખુના તાન નરમ, કમળ કમળ ઇને બેઠાના અણ ધાતાનું ખાન ધુરોલ.

અનિદ અનિક એ દાઢીએથી ન વિંધાયેલો, પગમાં ન મોયેલ.

(૧) [illegible]
[illegible]

કડી ૨૫

[illegible]
[illegible]

[illegible]

કડી ૨૯

[illegible]

કડી ૩૦

[illegible]

કડી ૩૧ [illegible]

[illegible]

કડી ૩૨

[illegible]

કડી ૨૫

રવિ ઉદ્યાન

વિમર બોલાવ જસુરેવ કે રેવાડી એમને સમજે-કરે તે પહેલાં જ

પાપ પ્ર <બાપા<પાપા વાણી

રાજ૦ (રાજમતીને) રાજ્ને આજ્ઞાનીથી સર્વ તથા પ્રવ ભ્ન પણ રાજે ભારે છે

પરિમાણ પ્રમાણ તે પ્રમાણે. તાપ હુકમ પ્રમાણે.

મુન (અપભ્રંશ) મૌન રહ્યા સરખાવો જૂ ગુ. મુન (<મૌન)

પૂ ૩૨

તે પછી કૃષ્ણે એને આદરથી બેસાડ્યો.

કડી ૩૧

હુકમ૦ : હવે બેમાંથી કોનો હુકમ ચાલે ?

કડી ૩૪

કુમારની વાણી હે કૃષ્ણ તમે મારી આણ પ્રવર્તાવ વાને હુકમ પ્રમાણ કરો દીક્ષામહોત્સવની તૈયારી કરો અને કડી ૩૫ પ્રમાણે કરો. કૃષ્ણે લેખું કે રાજગાદી પર પણ એ આદર જ રહી છે બેઠેલે એ જ તે એની રટ સ્વીકારે છે

કડી ૩૫

રયહરણ રજોહરણ ; નેહરણ. જૈન સાધુઓ ઝીણાં જંતુઓ ન મરે તે માટે ઊઠતાં બેસતાં જગ્યા જેનાથી પોંછે (પૂંજે સાફ કરે [સરખાવો ઓઘો–પૂંજણો]) છે તે ઊનનો ઓઘો –પીંછી જેવો. રજોહરણ અને પાત્ર એ સાધુતાનાં ઉપકરણ

નારાયણ હરી વિષ્ણુ કૃષ્ણ

ચરણે ચારિત્રે નેમનાથનો ચારિત્રમાર્ગે પ્રવર્તિ, વર્ત્યા

કડી ૩૬

કિંકિણિ કિંકિણી ઘૂઘરી; જેવી નાની ઘૂઘરી તેવો ઘૂઘરો

પ્રાણી દેવ છે મનો નપ દેવ છે
સોપા : સોપા
કડી ૪૦
મુખ્ય ઉપાય
રહેતે એની વાત સાચી રહેતો ત્યારે એને (ત)— ખ
માણીની મનો રહેતી એ(ક)ને આપે છે. એમ ભક્તિ લો દેશી
મળ્યું પામવા તરે રહેતી.
શુભ. શાખ આરખાનું એક ધ્યાન ને અશુભ ઉપર આવી
મય પાત, દેર
મતલે ધ્યાન છે માટે પરિણામ/પરિણામ એમ બોલવું
રહિ છે. = મારા માટે, વચના ઉપાસે. પણ ભાઈ ભળી જાતિવાળ પૂર્વ
સ્તવ પ્રતિમે એને રાખને ધ્યાન ધર્મ પામ્યો છે. ભાઈ આપણે એ જ
છે. ધ્યાન < ધ્યાન દેવ, માટે રમે.
સબ છિદ્ર, જુઓ પ એક (૨) એ અનુવિધ સંપ—સંપૂર્ણ
સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકા. ભાઈ સાધુસંઘ (ના નિયમ) પ્રમાણે
પૃ ૩૩, કડી ૪૫
વિષય તૃષ્ણા તાપ.
આઠ અવસર, દિ. ૯ મ.
પાણી ને આપ પોથી (પાથરી) અને અર્થ—વિચાર
પાપ જ્ઞાનની પ્રદીપ પથારી, આથી પાણી અર્થો-પોથો
તુમપે તમારે મેં મરણી ને (૩ ઘડે પ્રમાણ.
ભવમાંહી ભ્રમોને(જુઓ પૃ' ૧ ૩૬ નમ્બે) આદિ.
દોહા ૧૬
મજ નામ ૩.૮.૧ છે
વિષય દશા પંચાત્મ પ્રવેશ તપ આદરણીય.
દોહ ૧૬
ઉપાય દેવ ૫.૩ ધર્મ પ્રતિમાને વર્ણન કરું છે હે આપ

સાધુઓને પ્રેરણારૂપ શિક્ષારૂપ થાય તે માટે છે આદિ આ શબ્દો
આગ—સોમપ્રભે કરેલા અ ગાથા (પ્રભની એ પરામ્પરા છે)—ઉપરની
સાથે જ અને એ વચ્ચે વિશેષ ભેદ નથી.

ધમસાને રમણને

પડમા૦ પડિમમ્મ (કાયોત્સર્ગ—ઓ આસને ધ્યાન ધરવું)માં પ્રતિમા સ્થાપી આ વસ્તુ કે બીજુ પ્રતિમાનો પ્રતિમા મૂળ વિશિષ્ટ હોય છે એમાં પ્રતિમા કે જેમ એવા સ્થિર રહેવું પડે છે સરખાવો. આદર [૧૪] પેરે પ્રતિમા રહ્યા આજે શ્વેતામ્બર જૈનોમાં પ્રતિમા—કાયોત્સર્ગનો રિવાજ બહુધા આવ્યું રહ્યો નથી-પ્રયાગ કુપર છે તેથી.

વિષે —માં

આવ આવીને સરખાવો પ્રાકૃ. પ્રયોગ આવ-કરીને
= આવી એઈ ને નથી જ્ઞાને, હિં. આગ ધુમ હર

સૌભાગી સૌભાગ્યવંતો (નામ)

શ્રી ર. સોમપ્ર ભિદે છે

ઉલ્લસ્યો ઉલ્લાસ્યો —નો ઉલ્લાસ આવવી, ભરવી, ખાઈ.

કોપાતુર કોપાતુર આશ ઓરો એવે

બહુરિ મે (એના મનમાં) બહુરિ (બહુ) મે (ભેદ અભિ)- પામેલ બહુ રીતે.

આધિ ગમ્ગભામાના ભાગ પર.

કૈમુવરવા કેશયના ર ગના અ ભાગનું વિશેષણ

ધિર એરના.

આમ ભલે પ્રતિમા-પડિમમ્મ-ધ્યાને હોવાથી નાથક અચારે અચલો—હાલતો-નથી. શરીરથીય નહિ, મનથીયે નહિ.

પૃ. ૩૪

હુંભણિ રૂનડી સુ (ઘણ) કિ આપુ તે વખતે ચાલાના અર્થમાં આ વચન તિરસ્કારવાચક નહિ મનાતો હોય એમ લાગે છે

ધામ ~ વ્રતમ ~ ધર્મ આવડી

નિશ્ચળ અચળ, સ્થિર. સમજાવ્યો પ્રા. ભા. ત્રિભુવન

કડી ૫

જે કારણે તે આ શરીર ભાવ પામ્યું

પણ૦ : પણ મનમાં મુસ્તો ન આવ્યો, અને નીચે પ્રમાણે

(કડી ૭ સુધી) શુભ (શુભ) ધ્યાન ધ્યાવ્યુ

ધ્યાનો ધ્યાવી.

પરવશતિ પ્રાપ્તિ

પુદ્ગલ : પુદ્ગલ જે આ શરીર. ધ્યાવે ભાવે

કડી ૭

જિન૦ આ આત્માને પરિણામે છે કર્મ । તેં કરી કરિ, શી

કમાણી કરી ? અનેક સંસારની /ન ભ્રમણરૂપ. (૨) અન્ય—

રચિયો રચ્યો રમ્યો ને રમ્યો.

ધ્યાનો ધ્યાવી/ના

શુદ્ધિ નિધિ અનાદિકાળ અજ્ઞાનથી આત્મા (નો વિચાર) થઈ

ગયો.

કડી ૮

આ થી કરિ અરિહંતપ્રભુની ધ્યાનશ્રેણી કરતા આરોહ

અહિં જે પારિણામિક ભાવમાં

સુમતિની વરતિ સુમતિની વૃત્તિ પા એ. સુમતિ-નિર્વતિ.

અંગે કરિ અંગીકારી, અંગીકાર કરી.

નિર્મળનિરે ક્ષમા-નીરે અગ્નિ આણી.

પરમ સમાધિ ઊંડી શાંત ભાવના શાંત ભાવ.

પામ્યો પરસિદ્ધિ સિદ્ધિ.

નિપાત જે સાધક આ શ્રેણી (ક્ષપક) સુધી એનો આત્મા

આવે ત્યારે તેને પતનનો ભય રહેતો નથી

લેશ્યા જે લેશ્યા, આત્માના અધ્યવસાય—જેના વડે કર્મ

શુભાશુભ કર્મ બાંધે છે તે અવસ્થા. એને પાંચ પ્રકારે (પુણ્ય

બાંધનારી) છઠ્ઠી લેશ્યા (શુક્લ લેશ્યા તેમાં યે પરમશુક્લ લેશ્યા) ની લેશ તેને અણુ જેટલો અગ્નિ પણ બાળી ન શકે, તો બેરના અગારા શી વિસાતમાં? અર્થાત્ શરીર બળે છે પણ આત્માનું એ વધ બધ નું નથી.

ઘાતિકરમ જે ઘાતિકર્મ તે ખપાવ્યા, તેના ફળ કહે. કર્મો આઠ છે ચાર ઘાતિ ચાર અઘાતિ ચારે ઘાતિ કર્મોનો ક્ષય થતાં કેવલજ્ઞાન થાય છે તે પછી ચાર અઘાતિ ખપી જતાં મુક્તિ, મોક્ષ મળે છે

સિદ્ધિ વરિ, પ્રાપ્ત કરી. સમ્પ્યા

પીતા પ્ર પ્રુત - જૂ સ્ત્રુ પરીતા > પરોપ્યા

કડી ૧૧

સાત પુરોહિત ૭ અને ગજસુકુમાલ (પૂર્વના ઝના મુક્તિધામ જતી ડેરી ને મુખ દાયાત્સર્ગે પ્રતિમાઓ ... પર સ્થાપેલી છે.)

સહકારિ સહકારીએ.

કેવલ-ઓચ્છવ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્તિનો મહોત્સવ.

મુરાર મુરારિને કરી હિંદુ પ્રયોગ.

વિરતંત વૃત્તાંત વૃત્તાંત મુજબ ધર્મગ્રંથોમાં.

પૃ ૭૫. ચાર તિરથ ચતુર્વિધ સંઘને.

સાજ સાહાય્ય વધામણિ વધામણી મુબારકબાદી

ચાર મિ ઉત્તમ પુરુ કર્ત તેનુ કુષ્ણે.

કૃષ્ણ વિશેની કથા જૈનોમાં આ પ્રકારે છે. તેઓ વાસુદેવ [અર્ધ ભરતક્ષેત્રના માલિક એવા પ્રતિવાસુદેવ (આ દાખલામાં જરાસંધ) ને હણી ભૂમિ સાધનાર] હોવાથી યુદ્ધાદિ અને વિલાસાદિ કર્મોનિ મારફત સાતમી નરકે જવાય એટલાં કર્મ તેમણે બાંધ્યાં હતાં. મિત્રાચાર નેમિનાથ અને એમના ૧૮ સાધુને તેમણે વંદ વંદ ખમાસમણાં (પ્રણામ નમ સ્કાર) દઈ ભાવપૂર્વક વંદના કરી. આથી એમની ચાર નરકો ઓછી થઈ—એમણે માત્ર ત્રીજી નરકનું આયુ(ષ્ય) બાંધ્યું. અને ત્યાંથી જ ત્રીજી પુરી કરી ... આવતી ઉત્સર્પિણી કાળમાં બારમા તીર્થંકર

બનાવ્યું [અને ગિરનાર પર મોકલે બનાવ્યું] સુરત પણ નોંધ્યું આ પ્રસંગ જૈનોમાં એટલો લપ્તિ છે કે એના ઉલ્લેખમાંથી પ્રતિ-માઓમાં માથાં ઘણિવી રોવાને છે

જિન્દુ જિનેશ્વર, તીર્થંકર

દ્વિશ્ય. દ્વિમાવત કૃમાવત પર્વતની પ્રદીપ કરા છે તે નેમનાથ ભગવાનો શિષ્ય, ચાટે નાવ (૨) સુમાર્ગત સુમસ્તિ સુધી-શરણાગે સાધે પીરે વસ્તુત: સા. આ પાઠમાં નવી વ્ઠ ડીક છે એ કે હવે દાનવીરનો ઠીક સંપતિ જ્યારે પણ ઠીક વાળા પ્રયોગ આમાં વિશેષ વસ્તુમાં વધુ પ્રયોજન છે

ધ્રુવ પ્રયોજ્ય

પ્રતિમા મૂળ રૂપ પરથી. શરણાગે મરાઠી વૈકલ્પિક ચર્ચ

અસરાત બેવાય સાથે આ શબ્દ વિ સાગર ને અર્થમાં વપરાય છે વ્યુત્પત્તિ એક રીતે થાય છે ને રૂપ સાગર કુટ પુરુષ ને આવે અર્થી નહીં ન્યૂ એમ છે આ અસાર > અસાપર > દિ. અસરાત રૂપ રૂપી રીતે નિ. (૨) કે અસરાવણ ના. (દેશી નામમાળા, ૧-૪) [અસુરાવણ ?] (નિપૂર)માંથી વ્યુત્પન્ન થઈને અસરાત ?

નીજર : નગર (૧) પ્રતિમાવાથી બાંધ ખડું ન બોલા-આવ્યા, વધુ સાથે (૨) જે નિર્જરા પાપથી જે બોધારી નિર્જરા કરી રહ્યા બના તે જ્યારે અધિક ન થઈ સર્વ કર્મનો ક્ષય થઈ તે મોક્ષ કર્મનો અવિક થાય તે નિર્જરા (વધુ માટે જુઓ પરત્વાર્થ)

બાર બાજુ શરણાગે સ્વામિ બહુ સ્વાધ.

પરમસાર—કર્મ બંધાય તેવી ધર્મી દુ:ખજન

સંઘ જે ચતુર્વિધ.

મંગલમાળ પર્વ જૈન ધર્મોને અનિ આવે પ્રયોગ એમ એમ છે આ સ્વની પરંપરા. દરેક શાસ્ત્રમાં અહ્યત્વ ચ આશીર્વચન હેય છે તેવું જ જૈનોમાં પણ હેય છે

ઉત્તરોત્તરત્વ કલ્યાણમસ્તુ

પાઠભેદો

અ અને ક સિવાયની બધી પ્રતો છપેલી છે અને એમાંની પછી તે પહેલાં છપાયેલી કોઈ ને કોઈ પ્રતને અમુક રીતે અનુસરે છે અથવી માત્ર અર્થ ભાષાસ્વરૂપ ઇત્યાદિની દૃષ્ટિએ મહત્ત્વના હોય તેવા પાઠભેદો નોંધ્યા છે તેમાંયે જોડણી, અનુસ્વાર આદિના ભેદો તરફ ઉપરોક્ત ઓછું ધ્યાન આપ્યું છે કારણ મધ્યકાલની એ બાબતની અરાજકતા સુવિદિત છે પાઠભેદની એવી ઝીણી વીગતો સંગ્રહવામાં સંશોધનમાં લાભ છે તેવી ઉપકારક પણ નથી નીવડતી.

જે જે સ્થળે એકથી વિશેષ પ્રતોના પાઠ એક સાથે આપેલા છે ત્યાં પહેલી ઉલ્લેખેલી પ્રતની જોડણી આપેલી છે અને ઉલ્લેખિત અનુસાર પ્રતોમાં જોડણીમાં નજીવો ભેદ હોય તો તે જુદો પાડી નોંધ્યો નથી. પણ આમ કરવામાં એક સ્થળે અપવાદ કર્યો છે અ અને બ બે પૈકી અ પૂર્વોલ્લેખિત હોવા છતાં સામાન્યત. સરળતાને ખાતર સુધી બની જોડણી (શુદ્ધતર હોઈ) આપી છે અની નહિ

અર્થ આદિ કોઈ ને કોઈ કારણે મહત્ત્વના પાઠભેદ ને કેનું અહેતર અક્ષરવિભાજન કે ભૂલ પે (અક્ષરોમાં) આપ્યા છે

ચિહ્નો. કડીનો આંક મોટામાં મૂક્યો છે તે પછી પછી ચાર લીટીનો આંક પણ આપ્યો છે અને તે દા ત ચોથી, વિના મેરે ૭ ૮ (૪)–૧ = ચોથી કડીની ત્રીજી ૧ લી

= બાકીનો ભાગ અહીં આપેલા પૂર્ણગામી પા ભેદ પ્રમાણે

□ સામાન્યતા એ સૂચવે છે કે અનુગામી ૮૦૬ લીટી સરખામાં ઉતર્યો છે

– = સામાન્યત. એ સૂચવે છે કે અનુગામી અક્ષર પુરોગામી શબ્દ સાથે જોડાયેલો પ્રસ્તુત આદિ છે

તે જ પાઠના ભેદો આખું હોય ત્યારે અપવાદ ... ત્યા પૂ ૧ આવ ત્યારે પણ વિરામ.

ને રા ૧

ટોકા (૧) કડી (૧) ૧ કે મનુ ડીલાણુ નાથુ ભય મતે ક્ષતના ભય મધુ કાનાં (૩)-૧ ભભયમ નીર. (૩)-૨ ભભ છ અને ૫ ભ ભને મ ભ ભનાં ભ ય ય મ કર. (૪)-૧ ભભ અને ધમ ભને.

ઘાલ (૧) કડી (૧) ભભયમ પંચસિધ છ યભી ભાજ નથી (૨) ભભયમ ભોમેન ભારે (૩)-૨ ભભ સમિતિ (૪) ભ ચેમરીસે, રધ મિમરીસે મ ચેમરીમે (૫) ભભ ય સાકથા ભર્ઈ છ ભભ માથી ભભને છ (૬) ભભયમ મુનિરાજ (૬)-૨ મ રેઠન કીધે મય ભભ ભભનાં (૭) ભભયમ વરી વારેજી. (૮) ભભરૂપ મુખ, મ મોં (૯) ભ ભરીમરીછ. ભભભ કેળ નિભયુ મ કુમ. ભભયમ રેથી હવિંદ. (૧૦) ભભયમ ભતાને ભ ગુભભાર્ધમ ભભ યરેભાઈથી, મ પેરેમાઈથી, ૫ પેભાઈ (૧૦)-૨ ભભયમ વાર. મ ભાભ્યા રોપ [ભપહુલ]. (૧૧) મ ભરો. (૧૨) ભ ભા [યધા ?] ભ ભથુ. (૧૪) ભભયમ ભતા ને ભરી (૧૫) ભ મેલને મુભવો છ ભભમ ને સુણે મ સુણે. (૧૬)-૧ ભભયમ મારવુ મે નહીં છ (૧૬)-૨ ૫ સાધવિચાર. (૧૭)-૧ ભભ ક્ષમે ભભયમ સમ ભાભર. (૧૮)-૧ ભ ભરી ભરી છ (૧૮)-૨ ભભયમ વાણીને છ

ટોકા (૨) કડી (૧) ૧ ભ મટે, ક મુનિપરતે ભભયમ મતે ભભયમ નિરખી (૧)-૨ ભભયમ સરાર. (૨) ભભયમ ગુણધુ કયા કિમ્યુ ભ સ્વાર્થ ન (૩) ભભયમ પૂછી હવી

ઘાલ (૨) કડી (૧) ભ ભોભનને ૨ અંત ભભય ભોભને માન ભ ભોજનને માન. કડી (૨) ભભયમ સાર (૩)-૧ ભ વાર્ત-ધ્રેમ। (૫)-૧ ભભ સાર્થ ન કીધ. (૫)-૨ યમાં ભભરેભ રે ભભયુ નથી—પણ છે (૬) ભભયમમાં નથી ભભણી ભરી નથી ભભ કડી ૭ તે ભરે ભા મુભભ. રેથી ભેલ નહીં છે ભેધ. ભ ભેધ. (૭) ભ ભભતી ભભ ભભરો મુનિવર ભ ભભરે પરેભા.

ભગવંત વાહરે પહેલા. (૮) ભગ મુનિવર કાઇ દી, ન મંડકી, ભય મકડી (૯) ભગ આવી કરિ (૧૦)–૨ ન મેથુન (૧૨) ન નવીસે રેવા દાત ભગવંત _દાન ન માત

સોહા (૩) કડી (૨)–૬ ન કિસા ભવન કિસા, ન કિસા ન મોત

કાઇ (૩) કડી (૧) ન ભાગ્યો રહેલો આ કાળમાં આમાં સર્વજ્ઞ ઓળખન છે (૨) ન સાધારે ભગવંત સાધુને પરિવાર. (૩)–૧ ભગવંત વૈરાગીય (૩)–૨ ભગવંત સહુ (૪)–૪ ન ને તો દીધો ભમવા દાન (૬)–૧ ભગ ભ્રૂ ભગે, પગ ભ્રૂ ભગે (૬)–૨ ન અંતરો, ભગ અતર હમારે મો, ગમ અતર હમારે મોય. ભગવંત છે એ તપ તણો. આપેલી પ્રતોમા સર્વજ્ઞ મેળા ને સ્થાને ભાખ્યુ છે (૭)–૨ ન પ્રભ ભાખ્યા ભગવંત એમ ભાખ્યા

સોહા (૪) કડી (૧) ભગવંત મેં મોટા ક કિએ. (૨) ભગવંત વતાય

કાઇ (૪) કડી (૧) ક રચિયા [/] બનાવ્યા. ભગવંત રચ્યા નથી. (૨) ભગવંત વાગી. ન આપી તે પુત્ર માપે માય રે માઇ (૩) ભગવંત નવીન રૂપીઆ (૩)–૩ ભગ નવીન નાખ, ભગ નવીન નઇ, પ નખ. (૪)–૨ ન નવીન મુગટ મુગટ પસાર ઉમ કુડલ ને હાર રે માઈ ભગવંત નવીન મુગટ મુગટ પસ્સાર હેમ કુડલ ને હાર રે માઈ (૫)–૨ ભગવંત વીસરા મોસરા હાર અને વળી. પગ તુરીય. ભગવંત નવીન સર્વજ્ઞ પોઢામાં નવીન છે નવીસે/સે નથી. ભગવંત પ્રમાદિ / ન એમકીન ભગ કુશળ. આમા (૭)–૨ નથી (૮) ભગવંત વળી આરીસા પ વળી આરીસી. (૯) ભગવંત પણ (૧૦) ભગવંત નરેશની (૧૦)–૨ ભગ મિઠ્ઠા ભાવને ચાહિ આપણી ન આપણી, ન આપણી. (૧૧)–૨ ન ભગે એ બન્ને હાથ, ભગ ને ભગે બન્ને હાથ પગ ભગે બન્ને હાથ.

નસખ [=નાખ્યા આરદર્દક] (૧)—૨ ક આલ, આભગમ નાખી શીકરી પ નોખી ચારી (૧૧)—૨ આભગપ મેરા સાંપડી. અ એઇ સાંપડી.

દોહા (૮) અગપગ મધ્યે વર્ઇ અ તેણીજ અગપગ લિખુદ્ગિજ

ચાલ (૮) કડી (૧)—૩ અ વિનય તે આદર કો. ( )—૨ આભગ પામે. અ આગમન. (૩)—૨ અ દો શુભ દીઠણ અગન દો શુભ દે દિઠણ, પ દો શુદ્ધ દીઠ ણુ. (૪)—૧ અગમ સંદેશ એમ, પ એમ. અર્થ નિવારણ કો પછી અનતા દો સુધીની એક લીટી પોથી છે (૬)—૨ આભગપમ તરણ અગ તુહાર

દોહા (૯) કડી (૧) આભગપમ મિત થાય. (૩)—૧ આભગમ તાવિ કહે તવ, પ તહ્વ કહે તવ. (૩)—૨ અ હા સ્વામી સાચો પરો અગપગ હા સ્વામી સાચો પામ્યો અ ભાગ્યો અગપગ ભાગ્યો (૪)—૧ અ એ ઉભે અગપગ એ ઘણે.

ચાલ (૯) કડી (૧)—૨ આભગપમ ઓળખ્યું. (૧)—૩ અ જ્યે જ્યારે પુત્ર તમારા દેવકી (૩) ગ આવીયા (૭)—૧ આભગપમ માની. અ પોથી તારી, અગ પડે શી મારી પ પડે શી તારી અ પડે શી તારી (૭) ૨ અગપમ પુણ્યભરી (૮)—૨ અગમ તે તે અપ તે તે (૯)—૧ આભગમ જાઇ પ જાઇને. (૧)—૧ આભગપ વખણ આભગપમ સુણીને કહે, (૧૨) ૧ આભગમ તિહાં તે કહ (૧૨)—૨ આભગપમ દાન

દોહા (૧૦) કડી (૨) ગ સુતન મ

ચાલ (૧૦) કડી (૧) અગ હાની છે તુજ આય રે, અમ સ્વામી પગ ચાલ રે (૨) અગ દેની, પ દેન. (૩)—૨ અગપગ તે સુજ આપો વાય (૪)—૧ અગ વાય (૫)—૧ આભગપમ મોરા ભાવ (૬)—૧ અગ જે નાખ્યું, અ જે તુ પામે. અ તેતલું તે, અગપગ તેતલું તે (૭)—૧ ક થાય તુ દેવા. (૭)—૨ આભગ અંત અ અઈ (૮)—૧ આભગપમ મિત ચાય (૮)—૨ અ વતાશે, અગમ વતાશના, પ વતાશન. અ કેવું પ તેં આભગપમ થાય (૯)—૨ અગ કેના.

(૧)-૨ મા [illegible], [illegible] (૧૧)-૧ [illegible] (૧૧)-૨ મા [illegible]

[illegible] (૧૧) [illegible] (૧) ૧ [illegible] (૧)-૨ [illegible] (૧) ૧ મા [illegible] (૧) [illegible] (૧)-૧ મા [illegible] (૧)-૧ મા [illegible]

[illegible] (૧૧) [illegible] (૧)-૧ મા [illegible] (૧)-૧ મા [illegible] (૩)-૧ [illegible] (૧)-૨ મા [illegible] (૪)-૧ [illegible] (૧) ૧ [illegible] (૧) ૧ મા [illegible]

અસયમ તે જીવ (૧૧)-૧ ન અંજસથી ન કરાવું પડી, અગ અંજસથીરે ન કરી પડી, પ અંજસથી ન કરી પડી મ અંજસથીને ન કરી પડી (૧૧)-૨ અભયવન સાથી સાથી, મ મિથ્યા અસ્ય અભણ જેમ કરાય, મ નમણુ જેમે કરાવ (૧૩)-૧ અભયવન કે પંખી વિગેરે. કડી ૧૪ થી ૧૭ અન્ય ભવ પ્રદેશમાં છે તે પછી એક [પોષો] વેલો પણ વધારે છે અ.

મે છળથી વેલીયા મ કે મે મારી જૂ લીખ રે જિ
વાકે જીવ મે શૈલીયા મ અણુ જીવ કીધા સંહાર રે જિ ‌ ૧૪
મુનિ કમ તે મે કીધાં મ કે તોડી સરોવર પાળ રે જિ
અસ્થ વિષ્ણી આપીયા મ ન કરી મે શીલ સંભાળ રે જિ ‌ ૧૫
પાતિઓ મે કીયા મ ઘર્યો નિંદ ઉપાય રે જિ
કમની મર્મજ આલીયા મ કે મે કીધાં ઘોર્ં પાપ રે જિ ‌ ૧૬
અણગળ નીર મેં વાવર્યા મ કે મે પાડ્યા અંતરાય રે જિ
કે સાધુને સતાપીયા મ તે દુખ આવ્યા પાપ રે જિ ‌ ૧૭
[ઢા. ૧૩]

દોહા

માતા વચણ અમરે સુણી, તવ તે વાલ રાય,
હાથ જોડી જિનને કરી બોલે મધુરી વાય. ‌ ૧

હાલ (૧૩) સર્વમાં સર્વત્ર મનાછે આમાં છો છઓ અમાં સર્વત્ર દરિદ્રગમેલી (૧)-૩ ક આત્મભગત મ આત્મભક્તિ, અમર આમ આતમ પ આમ ભક્તિ (૨)-૪ અભયમ કર. (૩)-૪ અસયમ -ને તે પ સુખકારી (૪)-૧ અક કરે મરે (૪)-૨ ક ન પાવ અભયમ કૃપા કરો દરિદ્રગમેલી સાર, પ કૃપા કરો દરિદ્રગમેલી (૫)-૨-૩ અભયપન ઓર નહીં (૫)-૩ અમધ જિતમેં અસ જિતમાં (૫)-૪ અભયપન એક મીને. (૫)-૫ ક માતાજિ (૬)-૧ ન પ્રભુજને ક મહુલિને (૬)-૪ ન અમ વેદને સાધુને પ એવો સાધુને મ એવું સાધુને.

(૭)-૧ ભગવન સન્મોહન વશ પામશે હો જાય મહેલા (૭)-૨ મન મોહ્યા (૮)-૪ ભગવન માતાજી થકી સુખ વધુ થાય (૯)-૨-૩ ભગવન તું તો મુજ અર્થ નીજ લીધા બીજ પાણી ચોથીના અંત સુધીની ૧૫ લીટી વધી છે (૯)-૪ ભગવન કુંવે સનેહી નિજ મર્મ આવાસે (૧૦)-૧ ભગવન ઉત્તમ (૧૦)-૨ ભગવન ત્રિભુવન (૧૦)-૫ ભગવન માતાજી (૧૧)-૨-૩ ભ સુખપાલ, ભગવન સુખપાલ (૧૧)-૪ ભગવન હરખ પામે દેવી નિરખીને રીઝે (૧૨)-૧ ભગવન નિજ પુત્ર છે. (૧૨)-૨-૩ ભગવન હાથીભાર. ત્યારે માતા હરખ ધરાઈ (૧૨)-૪ ભગવન પામે (૧૩)-૧ ભગવન ઉમરે. (૧૩)-૨ ભગવન શીમંધર મનાય (૧૩)-૩ દેવી માતા આવ્યું થયે. (૧૩)-૪ ભગવન ન આવે

દેશા (૧૮) થી (૧)-૨ ભગવન પ્રતિબોધતા (૨)-૧ ભગવન દેવ ઉદાર. (૩)-૨ ભગવન આવતા.

ઢાળ (૧૪) જિન્હ રસ ને સ્થાનેક મર્દન ભવિક જન ભાગ્ય સુગમ્ય નર ભવિજન થી (૧)-૨ ભગવન રહી. (૨)-૧ ભગવન મદન ભરાઈ (૨)-૨ ભગવન નિજ ભાખ્યુંને. (૩)-૧ ભગવન અતિશયે નિ ભિથા રે પ અતિશય (૪)-૨ ભ કુંવાર પ્રતે કહે રે લાલ ભગવન કુંવર નરેશ્વરને કહે રે લાલ પ કુંવાર પ્રતે આવી કહે રે લાલ (૭)-૨ ભ વનપાલે ઉભ હાથ રે ભગવન વનપાલે એમ દાખવે (૦)-૩ ભવેથી પ્રેમિયા તાસ્યુપ્રભ નથી (૯)-૧ ભ થા ભાવ સમે (૯)-૨ ભગવન ધરે (૧૦)-૧ ભ કુંવર ભગવન કુંવે (૧૧)-૧ ભ વનપાલને વધામણી રે લાલ ભગવન વનપાલને દિયા ભી રે લાલ (૧૧)-૨ ભ-પાઠ ભ કેર વનકીને ન વનકીને પ કેર વનપાલને રે, ભ એરી વનકીને રે (૧૩)-૨ ભગવન મર્મ પ્રકાશ

ઢાલ (૧૫) કડી (૧) ભાવારથ પરે ઝ પેરે. ભાવારથ નર્દુ નારીના કની મે લીટીની વચમાં નાંખીની પ્રેઘો મીછ મે લીટી આપે છે જ

જ્ઞાન કરી શિવસુંદરીના મનમાં ધરી આણંદ [૧]
નગર મધ્યે મોર્ટ નીમ્મા સ્હી લય રથ આનંદ

ઢાલ (૧૬) કડી (૩)–૧ ભાવાર તસુ લઘુ પુત્ર, ભાવ તસ લઘુ પુત્ર (૪) ૨ ભ સેવે રે સુખદાયક શ્રી સમોસરયા છે ભાવારથ આજ હો સેવા રે સુખદાયક સ્વામી સમોસરયા છે (૫)–૨ ક સ્નાદિક (૬)–૧ ભાવારથ નર્દુ ભક્તિ ભાવ નેમી સ્વામ. (૭)–૧ ભાવારથ જિનપાય ગમાં (૭)–૨ (૮)–૧ રહી સર્વ છે (૮)–૨ ભાવારથ કથા સ્હી લઘુ (૯)–૨ ભ વાદી વત મ્હી ભાવ વાદી રે વત મ્હીને ધવ વાંદી ને વત મ્હી (૧)–૧ ભાવ નિજ નિજ ધ ભ્યા છે (૧)–૨ ભાવારથ નગરે

ઢાલ (૧૬) રે પાઠ રે નવા છપેલીમાં માત્ર પહેલી કડીમાં, ને બીછ કડીના પહેલા ચરણમાં જ છે તેથી નથી કડી (૧)–૧ ભાવારથ વાણી સુણી જિનરાજ (૧)–૨ ૧ દર્શનની આસ ભ દેવકની આશ, ભાવ દેવકની આશ, પ દેવની આશ એમા આ ૮ નથી (૨)–૧ ભાવાર્થ સર્દેલી ભાવ મ ઘડી (૨)–૪ ક પુતર ભેસી, ભાવ પુત્ર એમ ભાવાર્થ પુત્રે એસી (૩)–૩ ભાવારથ લખ્યો. (૩) ૪ ભ જનમ મરના દુખ–ભવ પખ્યો ભાવારથ દુખરજુ લખુ નમે પખ્યો ક જપ્યુ (૪)–૧ ભ વારથુ– ૫ વારથુ– (૪)–૩ ભ ૧૧ એમ ભાવારથ સમાન આરા (૪) ૪ ભાવારથ ભાખર પરેશ પડે (૫)–૨ ભાવારથ ભાડે ન ભાડે (૫)–૩ ભાવન એમ તેની તેણી પણ ભણાવી (૫)–૪ ભ લેત ભાવ હિત વાણી દુખ આણી. ધ ભારે (૬)–૨ ભાવાર પાર, ભાવ ભાર (૬)–૩ ભાવારથ ભાંની ધારી ધૂર, પ ભાની ધારી, ભાવ ભાની ધારની ભાવાર્થ પાપે જેમ વિખરે પ પાપે જેમ વિખરી જાય. (૬)–૪ ભ દુખારે

(૭)-૧ અધ્યયન ના એકેન્દ્ર વગ થાયછે છે. અમ મહેંદ્ર (૭)-૨ નાં બેરા (૮) ૪ અધ્યયન માતાઓ થાકે મુજ શું મતા. (૯)-૨-૩ અધ્યયન નું તે મુજ આપે ગૌતમ દીગ્ય બીજા પરથી એથીના અંત મુખીથી ૧૧ લીધી થવી છે (૯)-૪ અધ્યયન કેરે સૈની નિજ માટે આધારે (૧)-૧ અધ્યયન ઉપમ. (૧) ૨ અધ્યયન સિદ્ધભૂત. (૧)-૫ અધ્યયન માતાઓ (૧૧)-૨-૩ ના શુ ા અધ્યયન શુદ્ધવાદ (૧૧)-૪ અધ્યયન કરમ થાયે કેવી નિરખીને લીધે (૧૨-૧ અધ્યયન નિજ પુરવે છે (૧)- -૩ અધ્યયન હારીદાસ. રમાડે માતા કરમ ઉપર્વ (૧૨)-૪ અધ્યયન થાયે (૧૩)-૨ અધ્યયન ઉપરમે (૧૩)-૨ અધ્યયન કેમવતર મતામ (૧૩)-૩ કેવી માતા અનુકૂળ પરે. (૧૩)-૪ અધ્યયન ન આવે

રોદા (૧૮) થી (૧)-૨ અધ્યયન પ્રતિબોધતા. (૨)-૧ અધ્યયન કે દર (૩)-૨ અધ્યયન થાયતા

વાઘ (૩૮) નિત્ય ધર ને રતનેર પર્વત અધિ અને અમ બધુ ના મદીના થી (૧)-૨ અધ્યયન લી (૨) ૧ નમ નમ શ્રુ પટે (૨)-૨ અધ્યયન નિજ અનુક્રમે (૩)-૧ અધ્યયન નરિંદ નિરખતા કે ય પતિમર (૪)-૨ મા કેમ પર્ત ૧૨ કે વાત અધમ કેમ નરેશને કરે કે વ્રત ય કેમ અને નથી કરે કે શ (૭)-૨ અ વનથાકે દેમ ધાય કે ભાગવત વનથાકે એમ દાખે (૦)-૧ અમને કેમ ન ૧ નથી (૯) ૧ ના અ આ ક્રમ (૯)-૨ નમ જય ૧ કે (૧)-૧ મ કેમ અધ્યયન કુ (૧૧)-૧ મ ન ૧ ૩ થી કે વાત, અધ્યયન નવ વધે નિદ થી કે વ્રત (૧૧)-૨ નાભિ મ મરે વનદીને મ વનદીને મ અ વનકારે કે મ નેથી વનતાદિ કે (૧૩)-૨ અધ્યયન કેર્ડ કુશલ

ખોવશે. અગર વળી કુમો ખોવશે. અગર ક્યાંક મૂકી વાપરવી, અ ધવસ્ત્રી, અગ મૂકી વાપરી પાત્ર. (૭)–૨ અગરયગ શીતલ વાર સમેત થયા બેઠી થઇ અ બાર (૭)–૪ અગરયગ વશ બેસે (૮)–૧ અ સુવર્ણ વળ વાંચી ઘા દિમ, મ ચાવી એ (૮)–૨ અગરગ વી. (૮)–૪ અગરગ સાચુ દુ નથી વાણી (૯)–૧ અ કુમાર અગરગ કુમાર (૯)–૩ અગરગત વળી. (૧૦)–૨ અગરગર બિના ચોક્સી. (૧૦)–૩ પ ગામની (૧૧)–૧ અ બે એક ચોક સવાર પરબીડ પરગણા. (૧૧)–૨ અ મે પુરુષને એવી કુવા, અગર કુરુષને (૧૧)–૩ અગર મ બીરને થી, પ સી. અગ કુમાર, મ કુમાર (૧૧)–૪ અ મદ અગ માન, મ માતા. અ બીવરનો સુખ, અગરગર બીવરની. પ સેવ. (૧૨)–૨ અ સબા. તન. (૧૩)–૧ અગરગરગ શુભ મનોરથ સબા. (૧૩)–૨ અ સત્ત રૂપ પાયાના, અગ સત્ત રૂપ પાયેલ તે વારે સમારવું, પ સત્ત પાયાનો મ પાયેલ માટે (૧૪)–૧ અગરગર સમાન (૧૪)–૨ અ જે બાયુ પુ ઠી વળી, અગ સ્થિરતા વધુ વૈરાગ કે બાયુ પુખી કરી મ બિરસા પ પુણી સહી. (૧૪)–૩ અ પુરે (૧૪)–૪ અગરગ વીરજનની દુજ નામ માલીક તે વળી અ વીરજનની

દોહરા (૧૭) અગરગરગ વાળી અ સુખમોગી કુના પરે તેમે અગરગ સુખ ભોગી કુના પાણી, પ ભોગત

ધણ (૧૭) અગરગ કુરુપતિના પ્રાર્થના કે પૂર્વપતિઓને નવિ વખાણેલ છે કરી (૧) અ દીર્ઘ જે કર્મ ભવે સંસાર, અગર જે જે દીર્ઘ એવું સંસાર, પ બાબુ અગરગર તે તેની બાવે વાર, મ ઠીકી (૩)–૧ અ તે તો સુરત કર્મ ભાવે અગરગર તે તો પણ (૩)–૨ અ કોઇ ન વીચારે, અગરગ નહિ ચારે પ વિચિચારે (૪)–૧ અગર તો પરભવ કુશ બાસી, પ તે મ તો પરભવ કોણુ બાવા. અગરગર ક્યા દીર્ઘ પાપ કર્મ વળી છે મ પાસા છે. (૪)–૨ અ ચાસી, અગર પાસી

કડી (૨૧)–૨ અભયતાથ માગણુ મ પાવાથી. (૨૨)–૧ અભયસાર અબીર. ૨૭–૨૮ વચ્ચે નાહીનીમાં નીમેલી ચાર કડીઓ આવે છે. જ

ધનુ ભાઈ તાહરુ દુઃખ, વિવાહ મનોહર સુખ
આજ હો વાર વિના દુઃખ નિવાર તાહરુ છ [૩૧]
જન્મ–મરણ વારે મોહ, સુખ માની રહુ રોગ
આજ હો દુઃખકરણ સુખકરણ તુમે જાણવા છ [૩૨]
તેહ ધાતુ પ્રકાશ, મે રોકી ન વિચાર
આજ હો કર્મબંધ થકી સહુએ ટલે છ [૩૩]
ધમ કરવા નિજ મર્મ બેઠું સંયમપથ
આજ હો અનુમતિ દીજે ત્યાર સુખમણી છ [૩૪]

કડી (૨૮)–૨ મ રાજ્ય, ભવ રાજે અમ તણે ભવ દાયમતિ ને મળી છ (૨૯)–૧ મ કરે કામ. અભયતાથ મર્માણુ [કડી ૩૨ ૩૩માં પણ.] (૩) ૧ અભયતાથ હરખા નિરધાર. (૩)–૨ અભયસ સજ્જન. (૩૧)–૧ મ બેસાડ અમ બેસાડ્યા ધમ બેસાર્યો (૩૧)–૨ અભય મયાને સમઝાયાવતો છ (૩૩) અન્ય કોઈમાં નથી (૩૪)–૧ મ કરે કામ અભય કરે કુમ (૩૫)–૧ અભય રાજપાર. અભયતાથ વન છાપ. (૩૫)–૨ મ રાજ્ય લીલામાં પાવતિ (૩૬)–૨ અભયતાથ કરે. (૩૭)–૧ આ કુમારને (૪૮)–૨ અ મારચ્યુ સીધ થાયુ અભય મરખુના વિષ થાયું ય પાછું અભય નેયનાયનાં (૩૯)–૧ મ બેસારે કોઈક. (૪)–૧ અભયતાથ રહેતી એમને વત. મ કુંવર છપ મરદ અભય કદ. (૪૧)–૨ અભયતાથ ગીત વધી. (૪૩)–૧ મ ચરિત્ર અમ વારવાર, ધમ વારવાર. (૪૪)–૧ મ વચન. (૪૫)–૧ અભય શુભ્ભા વરસાની ચાહ. (૪૬) ૧ મ ચોથીની, અમ ચોથીને મ પાંચમે મ છઠ્ઠી છે વચ્ચે હાથ (૪૬)–૨ કે નહીં અભયતાથ એમને નથી.

ઢાલ (૧૯) કડી (૧) અભયતાથ ધમ. અભયતાથ પાછિ

(૨)–૨ અભયકુમાર વિજય શ્રી ભાવીથી અંગ ઇમ્યાર (૩)–૧
૩ ઇરમદા અ ઉમાસ્મિતિ, ૫ સુમતી, ૪ સુમિતિ

કોયડા ૧૯ આડી (૧)–૧ અભયકુમાર ઉદાયિન અભયકુમાર પદીમા મઇ કાશ્મિર રહ્યા ૫ મેલા (૧)–૨ અ ભાવે આવ રે, અભયકુમાર આવ રે (૨)–૧ અ પ્રેપતર અભયકુમાર પ્રેપતર (૨)–૨ અભય વે (૩)–૧ અભયકુમાર અનુ રીતે. (૩)–૨ અ પાપનંદા અંગદ રે. (૪)–૧ અ તાપે તું પડશે. કહ્યું. (૫)–૧ અપ નીજ સંભાવ રે, અભય નિજ ધર્મ સંભાવ રે. (૫)–૨ અ નાવશે મન મન રે, અભયકુમાર નાવશે મને શ્રી (૬)–૧ ખ ઉતરે અભય પ્રવૃત્તિ, અગ પ્રાપ્તિ (૭)–૧ અ કુમતી–સંતા અભયકુમાર –ચેતાને આપ ઉગ તું રહેશે, ખ રહેશે તું ગ રહેશે તું ઘ રહેશે તું (૮)–૧ અભયકુમાર સુમતી નીવૃતી. (૮)–૨ અ –નીધી સંઘીઓ ક આપનિ પરમ, અભયકુમાર આવ્યો (૯)–૧ અભયકુમાર અપૂર્વ કરવું ગુણ (૯)–૨ અ અની ચીજ રે, અગ અમિ તત્ત્વ ચીજ રે, ધન ખીજુ રે

આમ સર્વમાં કડી ૧૧–૧૨નો ક્રમ ઉલટાવેલો છે

કડી (૧૧)–૨ અ નીજ મુની એ સમારીજ (૧૨)–૧ અભયકુમાર શ્રી (૧૨)–૨ અગ ઘર પર્યંત ઘરે, ચ સર્વે પર્યંત ઘરે કરો (૧૩)–૨ અભયકુમાર સાવ (૧૪)–૧ અરમ વિશે (૧૪)–૨ આભાસ અભય નામે જિન ૫ વીન (૧૫)–૨ ક આપશે.

આમ પ્રશ્નોમાં કોયડાની કડીઓ નથી

શબ્દસૂચિ

આગમની ભેગા થઈ સુધી પ્રત્યેક શબ્દ નોંધ્યો છે પ
પ્રાચીથી માત્ર થોડું મહત્ત્વના શબ્દો જ એમના એક શબ્દ સુધી પુ
એમાંથી એમાંથી થોડું સ્થળે આપ્યા છે એટલે (૧) કોઈ સ્
થાન ઉપર કે નીચે એવ રીતમાં લખી શકાય છે કે એની ચીજો ન
જુઓ (ઘર્ષ ઘર્ષ સ્થળે મિશ્રમાં લખેલ શબ્દ તેવાનો છે) (૨) સ
ઘણી સ્થળે એક જ ધાતુ આદિમાંથી નીકળેલા શબ્દો પર ઘણી નાન
એવરમાં ચિહ્ન કર્યાં છે એવી એકીકરણે એમને વિશેષી રૂપ
એમાંના એકમાં વ્યુત્પત્તિ આદિ શોધી રાખ. વિના = વિશેષણ/નામ
ઘણાખરા સર્વ વ્યુત્પત્તિને અંતિમ કરવાં સ્વરૂપ આપ્યા વિગત છે

—અતિશય જે અતિશય પ્રમાણ (જુઓ ટિપ્પણ ૧ ૫૪) ના દા ૮–૧

+અથિર અસ્થિર વિ દા ૫ –૧ દા ૧૮–૧૬

+અથીર અસ્થિર વિ દા ૩ ૩

અંધેર ધ્રુ > ધંધ> ના દા ૧૮–૧૬

અધ- અર્ધ> પ્રા અધ-
અલ્પ > આધી વ આધો
(હાર) વિ દા ૪ ૫

અધીન અધામ્ય (ધર્મ) વિ ના દા ૧૧–૬

અનુમત અનુમતિ ના દા ૧૬–૨ પૃ દા ૧૦–૯ દા ૧૮–૪ ૨૨

×અનુહાર અનુહરણ ના જેવા વિ દા ૧–૨ દે ૬–૧ દે ૧૧–૫

×અનુહારે–વિ અનુહરણ દા ૫–૭

અનેક સં વિ દા ૧–૨

અનેરિ અન્યતર > પ્રા અણ્ણયર > • અન્નર > અનેરું અન્ય બીજું વિ દા ૯–૩

અનતા જે અનન્ત જેની સંખ્યા કદી પણ ન થઈ શકે. [એથી ઊલટું અસંખ્યાત અસંખ્યાતા = જેની સંખ્યાનો આંક કદી ન થઈ શકે એવા અનંતાથી ઓછા] વિ દા ૮–૫

અપાર સં વિ દા ૧–૧૩

અભિગમ જે શુદ્ધિ ને વિનયના નિયમો ના દા ૮–૨ દે ૧૫–૧

અભિ-દાન<આણે <અમય
પ્રદાન ના દા ૩–૪

અમ આભે સર્વ દા ૧–૭, ૧૦

અમમા અમમેન, આવતી ચોવીશીના એક તીર્થંકર
વિના. દા ૧૯–૧૪

અમીય- અમૃત > પ્રા. અમય ના દા ૧૮–૧

+અમુલ અમૂલ્યમ્ વિ દા ૪–૯

+અમુલપ અમૂલ્યકમ્ વિ દા ૫–૮

અમ્રત અમૃત વિ/ના દે ૧–૧

અરહાસ અ. અર્હ+ના દાસ (ચખડું) અર્હદાસ > પ્રાર્થના, આરજૂ વિનંતી ના દ ૨–૧

આથો-જિ આથ, ઓથ અવ+સ્થ > સૌર ઓત્થમ > પ્રા ઓત્થમ > ઓથ > આથ? ના ધ ૫-૫

×આઢિસ આદેશ આજ્ઞા ના ધ ૧૮-૫

આદે આદિ વિ ધ ૧-૨

×આદેશ સં આજ્ઞા ના ધ ૧૩-૩

આપનિ આપમ? સ્વયં? ક્રિ? ઓ પા મે ધ ૪-૧

આપરપૈ આત્મસ્તેન આપમુખે, આપમેળે અવ્ય ધ ૧૧-૪

+આયા ક્રિ આવે ક્રિ ધ ૧-૧૮ ૧૫, ૨-૩ ૫

આસ એવ અવ્ય ધ ૧૬-૨

આલસ આલસ્ય ના ધે ૫-

+આવા આવ્યા ધ ૧-૧ ૧૧

+આવિયા-ક્રિ આવ્યા ક્રિ ધ ૧-૭ ૧૧

+આવીયા ક્રિ આવ્યા-ક્રિ ધ ૧ ૮

આશિ આશા ક્રિ આશ આશાએ ધ ૧૭-૪ ૧

આશિ આવશિ > આવશે ક્રિ ધ ૧૭-૪-૨ ને ધ ૭

આસંસ < પ્રા. આસસા < આશંસા (ઇચ્છા) પરથી ઇચ્છાવાળો આસક્ત ના ધ ૧૧-૧૧

આહાર સં ના ધે ૧-૧૫

આહિ આવી આવી ક્રિ ધ ૧-૮

ઇમ એવમ્ > પ્રા એવ/એમ એમ અવ્ય ધ ૧૯-૩

ઇછિત ઇચ્છ ઇચ્છતા ક્રિ ધ ૧૪-૧

ઇંદ્ર આ સર્વ ધ ૧૭-૩ ૫

+ઇરિયા-સુમતિઇ જૈ ઇર્યા-સમિતિ+એ ચાલવામાં સંયમ +વો ના ધ ૧-૩

+ઇરિયાદી જે ઇર્યા આદિ> ઇર્યાદિ > ચાલવામાં ઇત્યાદિ પ્રતિ સંયમ ઇ ના ધે ૧૪-૨

ઉછર ઘ ઉત્સાહે ધ ૧૪-૫

ઉછવ ઉત્સવ ના ધ ૧૩-૧૩

ઉમદ ઉત્સાહ ના ધ ૧૧-૧૪

ઉતપત < ઉતપતિ < ઉત્પત્તિ ના ધ ૨-૯

ઉદ ક્રિ ? ઉદય+એ ના ધ ૨-૩ ૫

ઉપગરણ ઉપકરણ સાધન ના ધ ૭-૩

-ઉપદેસો उपदेश ના ક ૫-૩
×ઉપનો (ઊપનો) ક્રિ ક ૧-૧૫ ક ૮-૪ દે ૯-૨, ક ૯-૧ ૧૮-૨
ઉમાઈ ઉમ ક્રિ ઉમંગથી ના ક ૧૩-૧૨
ઉલટ-ગીત ઉલ્લાસ, ઉમંગની ભાવના ના ક ૧-૯
+ઉવઝાયપદ < ઉપાધ્યાન < ઉપઝાન < उपाध्यायपद ગોરનું સ્થાન ગચ્છની ગોર ના ક ૭-૩
+ઉવઝાયપદ ના ક ૭-૮
ઊસરા उत्+सृ > प्रा उस्सर > ઊસરવું > ઉસરવું > ઊસરવું (સર ખારસી ઉપરવું) ઊસર્યો ક્રિ ક ૧૩-૪
ઊતર उत्तर, જવાબ ના ક ૨ ૫
ઊધાર उद्धार વિ ક ૧-૧૮
ઊદ્યોત उद्योत તેજ પ્રકાશ (૨) ઉદિત થયેલું ? વિ ક ૭-૭
×ઊપનો उत्पन्न-પ્રા. उप्पण्ण ઉત્પન્ન થયો ક્રિ ક ૧૩-૯
ઊલસ્યો उल्लस> ઉલ્લસ્યો ઉ૦ પે ખીલ્યો ક્રિ ક ૧૬-૨

એ एतद् > प्रा एअ > सर्व ક ૧-૧૬ ૧૬ દે ૨-૨
એ બે અવ્ય દે ૧-૨
એકઈં વિ. દે ૧ ૫ ક ૨ ૧
એકજ એક(જ) સરખામણી ઉચ્ચારણમાં ભરાતી પણ (એકરૂ) વિ ક ૧૨-૨
એકાવલિ एक+आवलि એકસેરો (હાર) ના ક ૪-૪
એને સર્વ ક ૨-૪
+એમ અવ્ય. દે ૨-૩
+એમ અવ્ય. ક ૨-૪
એમંતો अतिमुक्त > અ ધા પ્રા. अइमुत्त > વિ. ના. [સા નાયમ=ધાપની સત્તા] ક ૧-૧
×એહ-ને એમને સવ ક ૧-૧૭
એહ-ને વિ એને સર્વ ક ૧-૧૫
એકદો રે ઓતૂપ એકલો ના ક ૧૬-૧
ઓપમાં उपमा ના ક ૫-૧
ઓમુદિ-ચીર ચેરીનો અ ૪ પ્રર ના ક ૧૪-૧૧
ઓંશુપ कम्बुक > પ્રા. क कुमप > કુઓ/ પે > ઓ

×કાઉસગ્ગ કાયોત્સર્ગ+એ કાઉસગ્ગે ના ૪૧૦-૨

કાંઈ કતિ ► પ્રા કઇ ? ►
કઈ ► કઈ ► વિ ઘ ૨-૪

કિમ્ પણ સર્વ ઘ ૧૦-૧

કિમ પ્રશ્ન, કઈ સર્વે ઘ ૨-૮

કિમ કઈ સર્વ પે ૫-૧ ઘ ૯-૪

કિરતારથ કૃતાર્થ ઘ ૧-૮ ૧૨

○કીમ કિમ્ ? કથમ્ ? ભૂપ.
મુજ કેમ, કઈ રીતે ઘ ૧૮ ૫

કુંકુમ ◄ કુંકમ ◄ કુંકુમ ના
ઘ ૨-૧૨ ૫-૧ ૧૭ ૪

×કુડું કૂટ ► પ્રા કૂડ ઠીક,
ખૂબ ખરાબ વિ ઘ ૧૨-૧૩

કુંપ વિ ઘ ૧૭ ૮

+કુંઅર કુમાર ના ઘ ૧૭ ૧

+કુમાર સ ના પે ૧-૨

કે સ કિ અન્ય ઘ ૧-૧૫

કેઈ (પ્રા) કોઈ સવ ઘ ૧૮-
૧૬

○કેમ (ભૂપ) ◄ કિમ્? કથમ્?
પે ૨-૨

કેસુ-વરણા ◄ પ્રા કિંસુય-
◄ અર્ધ મા કિંસુપ - ◄
કિંસુકવર્ણી ખાખરનાં (ઘા
ના ફૂલ) ના ઘ ૧૯-૩

કોઈ (પ્રા) ◄ કોઽપિ સર્વ
ઘ ૧ ૧૬

△કોક ◄ પ્રા કોકિ ◄ કોકિ
કોયલ વિ ઘ ૨-૨, ૫-૭ પે
૧૩-૧

કોપાતર કોપ+આતુર કોપાય-
માન વિ ઘ ૧૯-૨

+કોરેન કૃષ્ણ વિ ના ઘ ૨ ૧

+કોરેન-વરમણ કૃષ્ણ ના ઘ
૧-૧૩ ૧૮

+કૃષ્ણની વિ ના ઘ ૨ ૨

ખ ૮ ખણ્ડ ચોરસિંહ પિસાર
ના ઘ ૨-૧

ખિણમાત ક્ષણમાત્ર અન્ય ઘ
૧૨-૨

ખેમારિ ક્ષમાકારી વિ ઘ ૯-૭

ગજગહેય ગણગ્ + એ ? ગ
મચિ થાય ? (જુઓ ટિપ્પણ
૪ ૭૨) કિ ઘ ૧૮-૧

ગય (પ્રા ભૂપ) ◄ ગતા થઈ
ના ઘ ૪-૮

ગયા કિ ઘ ૧-૧ ૧૧

ગરવ ◄ ગરવ ◄ ગુરુ થી ના
ઘ ૧૮-૯

+ગુણ ગણ ના ઘ ૧-૧૭

ગુણ-ધાર ગુણને ધારનાર ન
ઘ ૧-૩

ગોખરિ ગે ગોખરી ગાઉન
વિશે ના ઘ ૧-૧

+તપ્પા અપ. तप प्रम દા ૧ ૧૮
+તપ્પા દા ૧-૯ ૧૩
+તપ્પા ક્રિ દા ૧-૬
+તપ્પે દ ૨-૩
તવ तव તે. તે, તેમા? સર્વ દા ૧૮-૪
તવવિધ तवविध [illegible] દ ૫ ૪ દા ૧૮ ૨૭
તસ્પાદ तस्मात् [illegible] (અરજુ) વિ દ ૪-૧
તપસ્યા तपस्य तपस्या ના દે ૧-૪
તમ પ્રા. युष्म > ક્રિ तुम તમે તમો સર્વ દા ૧-૬
તરણુ-તારણ હોડીપ [illegible] વાનાર વિ દા ૧-૬
તન (ક્રિ तन) ત્યારે દ ૧-૧૫
તપ तपक > પ્રા तवम > તમો, મોટી તાપી, મોટી ના દા ૪-૭
xતાસ तस्य તેને સર્વ દે ૧૧-૧
તારણ तरण તારનારી હોડીપ ના દ ૧-૭
તામ तावत् > પ્રા. ताव > ત્યારે? દા ૧૬-૧૨
તારયા ત ત્યા ડિ દે ૧-૧
†ત્યારે અપ. तिवार मुरती વિચાર > ત્યાર > ત્યારે > તે વારે, તે વખતે દ ૧૬ ૧૨
xતાસ तस्य તેને સર્વ દા ૧૦-૧
તાહરિ-ઉ તારી સર્વ દ ૨ ૪
∆તિત્તિ (ત્તિ > પ્રા. તિ) तृतीय > અપ. तातिय तइ्तिय > ત્રીજ વિ દા ૨ ૧
+તિપ્પ તેર્મ > પ્રા तेर्म > તે સમ દે ૧૩-૩
+તિત્તે તેવે દે. ૧૦-૧
તિમ અપ, ગૂ.પ્ર. તેમ દા ૧૮ ૩૬
†તિવાર અપ. तिवार સુધી તિવારે તે વારે, ત્યારે દ ૧૮-૩ ૪૩
તિસર ત્તિ તિસ્રો, ત્રણ સો (સર) વિના દા ૪-૫
∆તિસરિ ક્રિ. ત્રીજી વિ દ ૧-૧૬ ૧૮
તિહાં ત્યાં અવ્ય દ ૧ ૪
તીથારી ભાવની તૈયારી ના દા ૧૮-૩૪
તુંહે तुम्ह > પ્રા तुम्ह પ્રથમ પાય ડિ દા ૧ ૧
તુરીય (પાનો) ચોથો દા ૪ ૫
તુમ્હસિ तुम्ह > પ્રા तुम्ह > તુન + ઈ. [દા] ત્યાનુ ન દા ૧૯ ૪

તુમચે અપ. તુમ્હ + જુ સ
 પરાઠી ચે તમારેમર્ત ઘ ૧૮-૪૬
તુમે અપ. તુમ્હ > તમે સર્વ
 ઠા ૮-૬
+તે સર્વ કા ૧-૪ દે ૨-૧
+તે સર્વ દે ૨-૧
+તો અ ૨. ઘ ૧-૧૭
+તોં તો અવ્ય ઘ ૧-૧૬
×તો-સુ મા તારી સાથે સર્વ
 ઘ ૧૮-૧૯
×તોય તુજને તને સર્વ દે ૪-૨,
 ઘ ૧૩-૩
ત્રાકે તડાક કરતી રવ અવ્ય
 ઘ ૧૧-૨
Δત્રણ વિ. દે ૧-૧ ઘ ૧-૩
 ૨-૧
Δત્રિજે ત્રીજે વિ ઘ ૧ ૧૪
×ત્રૂટિ તૂટી ક્રિ ઘ ૧૧-૨૪
×થોડે થોડે વ્રુ ના દે ૪-૧ ૨
×થોડિયા થોડ્યા ક્રિ ઘ ૧૨-૧૩
+થઈ-જિ ક્રિ ઘ ૧-૮
+થઈ-ઇ ક્રિ ઘ ૧-૧૨
 થઈ-જિ અવ્ય ઘ ૧-૪
 થડિ સ્થંડિલ જે કમો ગ્રામ
 ના ભુમો પાસે ઘ ૧૨-૧૧
+થાય ક્રિ ઘ ૧-૪
 થિપિ સ્થા સ્થાપી થાપી,
 ક્રિ ઘ -૩

+થાપિ-સી ક્રિ થાપી વિ ઘ
 ૧-૧
+થાપી-સિ ક્રિ. થાપી વિ. ઘ
 ૧-૧૪
 દરસણુ < દર્શન ના ઘ ૧-૬
 ૧૪-૧૨ ૧૩ ૫
 દક્ષિર હા દિલ્હીર દ્વાર
 દ્વાપુર વિ ઘ ૧૮-૨૬
 દસાર (પ્રા) < દશાર્હ વિ. ના
 વાસુદેવ આદિ દસ આર્યમો
 ઠા ૧૫-૨
 દાતાર દાતા ના ઘ ૨-૩
 દાઇ<અપ. દાક્ષ્ય < પ્રા
 દક્ષત્ર < દક્ષ્ય દાખ
 દાખવુ ક્રિ ઘ ૧૪-૭
 દાસિયા ક્રિ દાસિયો ન વ.
 ના ઠા ૮-૨
 દિય< પ્રા. દિટ્ઠ<દૃષ્ટ જેવું
 ક્રિ ઘ ૧-૬
 દિટ્ઠ સં. પ્રા. દા દિવે
 દે. આપે ક્રિ ઘ ૧૮-૨૨
 દિન સં દિવસ ના દે ૧-૫
 દિયો માર. દીધો ક્રિ દે ૧-૩
 દિવસ સ ના ઘ ૧-૭
 દિહાડો <અપ દિવસડ <
 પ્રા દિવસ < દિવસ ના ઘ
 ૧૮-૩૮

અંક્રિ ક્રીડા ના ક્ર ૧૮-૭
અંક્રિયક્ષ ક્રીડા ના ક્ર ૧૮-૩૪
+કિસંતા < પ્રા. કિસસ < સં
ક્રિ ક્ર ૧-૧૬
+કિસંતા ક્રિ ક્ર ૧-૧૭
કિસ્સા-કિ કિણા ક્ર ૧-૧૭
†કુકર કુક્કર કૂતરો વિ ક્ર
૧૬-૯
કુચરિ ક્રિ નીચ વિ ક્ર ૧-૧૩
†કુકર કુક્કર ભસે વિ ક્ર
૧૬-૧૧ ક્ર ૧૮-૧
||કુલ ખાર < પ્રા. કુ < ક્ષિ(ર)
નીલ વિ ક્ર ૨-૭
કુપિ કુપ્પ > પ્રા કુપ્પ >
કુપ્પી ના ક્ર ૧-૮
કુસુમ કુસુમ > પ્રા. ભ.
કુસુમ+ના વિ ક્ર ૧૬ ૧૧
*કુપારશ ક્રાન્તિ ના ક્રે
૧ ૪ ક્ર ૧ ૧ ક્ર ૧૫ ૨
કુપારશ કિ ના ક્ર ૨-૧
કુપ કુપ્પ > પ્રા. કુપ્પ >
કુપ ના ક્ર ૧-૬
કુપ્પિ કુ કિબી કુપ્પી કુ પા
ત્રી વિના ક્ર ૧૧-૧
કુસરી ક્રિ. નીચ વિ ક્ર ૧-૧૧
+કેપ્પિ કેપકનું કેપના પુંજી વિ.
ના. ક્ર ૧-૧૮; ક્ર ૨ ૪ ૯
+કેપકિ-કંપિ વિના ક્ર ૯-
૧૧ ૫
+કેપણી વિના ક્ર ૧ ૫ ૯
૧૫. કે ૨ ૩
કેસર સં > પ્રા. કેસર
> કેસરું કેસરમાં ક્રિ. ક્ર
૧૪-૧
કેસના કે કેસમાં ભીડ ક્ર
ક્ર ૫-૪ ૧૫-૯
કેસ ક્રિ કે એક વિશિષ્ટ રંગ
બોડ ના કે ૧૧-૧
|કિ.ગુણ વિગુણ બેવડ વિ ક્ર
૮-૩
|કિકું ક્રિ. કોનો નને વિ ક્રે
૯-૩
|કિક ક્રિ. કો ને વિ ક્ર ૯-૪
૧
+કોહિક્રો ક્ર ૧૮-૧૧ ૧૨
+કોહિક્રિ કુસુમ > પ્રા. કુસુમ
> અાત્મ્યપક્ષ ? > કોડું વિ
ક્ર ૧૮-૭
ધડુ ઘન પૈસા ના કે ૧૦-૮
ધણી ધનિક > પ્રા. ધનિ
> ધનિક (૨) માલિક ના ક્ર
૨ ૩
ધન ધાન્ય વિ ક્ર ૧ ૭
ધરમ-સનેહ ધર્મસ્નેહ ધર્મ
અને પ્રીતિ ના ક્ર ૧ ૮

નિશાડ નિરિક્ષ ► પ્રા વિ/ વિશાલ ► (ભાસથી) નિહાળ કપાળ/ણે ના દા ૧૯–૪

નિસાણ ◄ દે. નિસ્સાણ ◄ નિ સ્વાન ? ડંકો ના દા ૧૮–૨૯

+ની ક્ષી ક્ર દા ૮–૨ ઈ

–નીજર જે નિર્જરા, પાપના (૨) ખરતી નજર, દ્દષ્ટિ (પ્રત) ના દાદા – ૪

ને અને અન્ન દા ૧ – ૧

×નેમ વિના. દે ૧–૧૨ ઈ

×નેમ દે ૧–૪ ઈ

×નેમીસર નેમિજિનેશ્વર નિ ના દા ૧૦–૧

પઞણ્ડ દે પણય = ૫૨ + ણું ના દા ૧–૪ ૧૨

પચ–રા પદ્માર્ઘ ► ◆ પઞ્રાગ ► પોઃ પ્રાતું ના દા ૭–૭

પડમા ◄ પ્રા પઉમા ◄ પદ્મિમા ના દા ૧૯–૧

+પધરા–વિ પા +ધૃ પધરાવ્યાં પાધરાવ્યાં, પધાર્યા દિ દા ૧ ૧

+પધારિયા દિ દા ૧–૫

પરઠપયા પ્રસ્થિતા ના દા ૮–૩ દે ૯–૧

પરમુદા પરસ્યુગ્રના વિ દા ૧૧–૧૧

પરવરતિ પ્રવૃત્તિ ના દા ૧૯–

પરષિ–ને પરીક્ષ પરખી–પર દિ દા ૧૩–૧૧

પરિમાણ પ્રમાણ પ્રમાણે ના અન્ન દા ૧૮–૨૯ ૩૧ ૩૨

+પરિગ્રહ જે પરિગ્રહ ધન ધાન્ય વગેરે અને આત્માની વસ્તુ ના દા ૧૮ ૮ ઈ

+પરીગ્રહ ના દા ૧–૧૨ ઈ

પરે પ્રકાર ► પગાર ► પગાર ► પર. પેરે રીતે ના દા ૧૮ ૪૪

પલ્લઓ જે ? પ્રબ્બ ? (ઘર મરધી પક્ષીઓ) પણ, ઘણું દિ દા ૪–૧૧

પાખે પક્ષ ► પ્રા પક્ખ ► પખે ► પાખે પાખી, વિના અન્ન દા ૧૮–૪

+પાડે પાટક ► પ્રા. પાડ પાડ ► પાડગ ► પાડુ ► પાડો મહોલ્લો ના દા ૧–૪

+પાડે પાટક પાડો ના દા ૧–૪

×પાતરા જે (પાતરું ન. વ.) (હિં પાતર [રામપાતર]) પાત્ર ► પાતર ► પાતરું વાસણું વાસણ ના દા ૧૮–૩૧

×પાંતરા દા ૪–૯

પાવિક < पातक પાપ ના વ ૫-૩ ૧૧
પાશ < पाश् પાશ ના વ ૧-૫ ૧૨,૧૨ ૪
પાષાણભાર- प्राप्य भा पाव दि पावा प्राप्त भी कि व १७-८
પારણે पारणे दैवात પછીનો આહાર લેવા માટે ના વે ૧-૩ ૫
×પાળએ पाल કિ વ ૧૮-૪૩
+પાસિસિ? ग्रहे દિવસનું પાળાશ, પાળવું કિ વ ૧૮-૧૫
+પાળીશ પાળીશ (પાળશે) કિ વે ૧૮-૧
પાવે દિ. પામે કિ વ ૧૦-૩
પાષાણ पाषाण ~ प्रा पासाण > ઉપાય ना વ ૧-૮
પાસિ દિ पाला પાસે, પામશે કિ વ ૧૦-૪
પાસે દિ पा(भा) અને સ (પામ)શે? सम? કિ વ ૧૩-૧
+પુમિલ पुष्प પુછી કિ વે ૨-૩
-પુછ્યું પુછીયુ કિ વ ૧ ૧૭
-પુછિને કિ વે ૧-
×પુતર पुत्र ना વ ૧-૨
×પુત્ત (અપ.) પુત્ર ના વ ૨-૮
પુદ્ગલ पुद्गल શરીર ના વ ૧૯-૧
+પુન पुण्य ના વ ૨-૩
+પુનાઈ પુણ્યાઈ ના વ ૧-૧૧ વ ૨-૮
પુરષ पुरुष ના વ ૧૪-૮
પૂછ્યું पृष्ट्ये પુછ્યા કિ વે ૯-૨
પહેલા દે. पहिल्ल પહેલાં કિ વ ૧-૧૭
+પીનાવિ ૭ प्राप्त ~ અપ पहुच्च > પહોંચ પહોંચાડી કિ વ ૧-૧
+પીઆવિયા—૭ સરખાવો હિન્દી पहुंचवाय પહોંચાડ્યા કિ વ ૧-૧૪
†પીતા प्राप्त ~ અપ पहुच्च > પહોતા > પહોંચ્યા કિ વ ૧૯ ૧૦
પીઠ मखोक्ति ના વ ૧-૧
†પીહોતા प्राप्त > અપ. पहुच्च > પહોંચ્યા કિ વે ૧૯-૧
પોષધશાળ જે पौषधशाला સામાયિક, પૌષધ આદિ કર વાનું સ્થાન ના વ ૧૩-૨
પ્રમુખિ પ્રમુખ, પ્રધાન કરી કિ વે ૨-૩
પ્રતિ લાભિ—ન વહો (ભોગે) ભિક્ષા આપીને કિ વ ૮-૧
પ્રને મતિ પ્રત્યે આપ્ત વે ૨ ૩
પ્રભૂ સ પ્રભુ ના વે ૧-૩
ફરસિપી स्पृश् ~ प्रा फरिस

► રમસેં ફિ ધ ૫-૨
ફિરતા < પ્રા फिरहरेता ધા ૧-૪
અપ્રુણિ દિ बलमा-बसामा મરા बलमॅ-बलविर्य નનાથી ફિ ધ ૫-૩
†અપેવ નકુ ના ધ ૧-૫
અહિયા ન વ < बहुप નહીંતં ના ધ ૧૧-૩
અહૂ बहु વિ ધા ૨-૨ ૩
અહૂવિર મોવેર વિ ધ ૨-૨
આઙરડૂ बस्सकर्ष ► પ્રા बप्पसरउ ► દિ. बकाला વાળવું ►વાળવું ધ ૧૧-૧
આણિ बस्त નાખી ફિ ધ ७-૧
†આખેવ નકુ ના ધ ૧૩-૪
+આર बहिर નહાર ભાન ધા ૧-૧
આર द्रव्य ► પ્રા दुवालस्स/बारस/बारह १२ વિ ધા ૨-૧
+આરો-બિ નહાર ધ ૧-૨
આહ પ્રા < बाहु ભાવડું ના ધા ૧૧-૩
+આહરૈ-બિ बहिर નહાર ભાન ધા ૨ ૨
આહિમો बाहु ? ► પ્ર. बाहब ► વાહવું, કમવું વારો, કમો ફિ ધ ૧૧-૧૧
ઓઘ્યર્ધ ફિ. વિ + भाव નિભાતી નિભાવેલી ફિ ધ ૧૮-૧૧
+ઉથા હે ? युष्म ► પ્ર. युष्माक ► નોપ પણ, સત્ય તત્ત્વ સમજવા ફિ ધ ૧૪ ≠ દો ૧૧-૧
+ઉહિમા ફિ ધ ૫-૪
ઉમે < નિ < ક્રિ વિ દો ૨-૩
+ઓ-હા હે ને ઉપલાબ્ધ સ્વ ના દો ૧-૩ ધ ૩-૫
+એહાને હે ને ઉપયાભક રો ના દો ૧ ૩, ૫
ઓલયા પ્રા गुरु-वेया ફિ દો ૧-૧ ધ ૨-૪ ર્ધ
ઉમાવ વ-નિ ના દો ૧ ૪ ધ ૧-૧ ર્ધ
ઓકિ વ ક —ને ભાન ધ ૧૮ ૪
ઓરાંત < प्राप्त ભાર્ધ ના ધ ૪-૫
+ઓરિ કરિ-ળ ઘડી કરીને ફિ ધ ૧-૧૩ ૧૮
+ઓરી ફિ ધ ૧-૯ ર્ધ.
ઓલિ ભપ મતી ભલી સારી ભાન ધ ૧-७
×ઓલે ભપ મતા ભાન. ધ ૧-૧

×ભસેં ભપ મહા સારા ભ્રમ. હા ૧-૫

ભવભવ-ના ના હા ૧-૬

△ભવિક જે મમ્ય જે સસારથી તરવાના છે તેવા જિનો દે ૧૪-૧

△ભવ્ય જે (ભવિક) વિ દે ૧-૧

ભાજનહાર ∢ ભૈજનકાર ભાંગનાર ના દે ૭ ૩

ભાવ ભાવના ના હા ૧-૧૮

ભાસઈ ભાષ ▸ પ્રા ભાસ + ભુતાભાગ ડી. ભાષા વાણી બન્ધો ના હા ૧૬-૨

ભીખસા ભિક્ષા ના હા ૧૮ ૭

ભીખુ-નિ ભિક્ષુ ▸ ભિક્ખુ- ▸ ભીખુ ના હા૭-૨

ભુગત ભોગવવા નિર્મિત ભિખિત [ભોગ] ક્રિ દે ૧૭-૧

ભુલિ ગયા ભૂલી ક્રિ હા ૧-૧૧

ભુસે ભૂલથી ના હા ૧-૧૧

×ભાષો માપ્ ક્રિ હા ૯ ૪

×ભાષો ભાખ્યો મ્હો ક્રિ દે ૯-૩

+ભુલા ભૂલ્યા ક્રિ હા ૧-૧૫

+ભુલાનો ભૂલ્યાનો/નું ક્રિ હા ૧-૧૬

ભોગિમિભા ભોગવ્યા ક્રિ દે ૧૭-૧

○ભગ્રાર મમ્મચાર ∼ ક્રિ મગ્ર ચાર ▸ માં હા ૩-૧

મંડાણ મંડ ના હા ૨-૧

મહ મટી મહાન ના હા ૧૭-૭

મખિવશ ? જુઓ ટિપ્પણ મખિવર મિ મખિ ના હા ૧૮-૧૫

મંદર મંદિર મહાન ના હા ૧૭-૭

+મન સં ના હા ૧-૯ ૧૧ ૧૮ દે ૨-૨

+મન-મા મનમાં ના દે -૧

+મન-માં ના હા ૨-૪

+મન-માહે ના હા ૧-૧૫

મપા માપા રૂપ ના હા ૧૭-૯ ૧૮-૨૨

મરતક મૃત(ક) મરેલાં દે ૧૧-૨ ૪

મરત-વાસ મૃત વાસ્સા જેને મરેના ઉઠ્ઠગ અન્તરે છે તેવી ના દે ૧ -૨

મહાપતા કે મહીપિમ (મયાણી મહાપર્વો) હાથી પામેલી (ચાલનારા) વિ હા ૫-૧

મહા સ નિ હા ૧-૩ ૬

મસ્તમ ∢ મસ્તક ∢ મસ્તિક ∢ મસ્તિષ્ક માથુ ના હા ૮-૩

મહામત જે ? અહિંસાદિ પંચ

Δચહિ છે ?　વઠ ફિ ધ
૧૪-૪ ૧૫-૭
વાપિવદ્ > વદ > વાપવુ-વપવું
વરે ફિ ધ ૯-૧૧
વાન < વાપ < પ્રા વપ્પ <
વપ ના ધ ૧૮-૪૨
વાવ < પ્રા. વાયા < વાવા
વાપ્રી ના ધ ૧૮-૨૮
+વાર સં વેળ ના ધ ૧-૧૧
૧૩, ૧૧ ૧૮
+વાર-રે　ધ ૨-૩
વારામતિ વારામતી (ઈમ
ના ધ ૧ ૨
વાસિ વદ્ (વાસ્મતે કર્યું)
[ના ધર] નવ ક્રી ફિ ધ
૧૭-
વિકારો વિકાર ના ધ ૧૯ ૧
વિનર મા વિનકૂર ફિ વિરેર.
નરો ૧ ૨ વિના મન ધ
૧૮ ૭
વિમાર હ ના ધ ૧ ૧૫
વિમારો વિમાર ના ૮ ૧૯-૭
વિડાવ વિષ્ટઙ ? રે વિષ્ટાઙ
ફિ વિ | વિષ્ટઙ વિષ્ટઙ
વિષ્ટઙ ધ ૧ ૧૩
વિનુ કઈ વિના ૧૫ ૧૩
૧૯ વિનુ રે ૨ ૮

+વિધી ૫ વિધિ રીત ના દે
૫-૧ ૫
+વિધિ વિધિ-એ રીતે ના દે
૫ ૧
વિરત ત વૃત્તાંત > * વિત્તાંત
> * વિરતંત > વિરતંત ૪૨.
પ્રા વુત્તત ના ધ ૧૯-૧૨
વિસગાવ વિસગ્ગ - વિસગ્ગ
વગારી ફિ ધ ૧૨-૧૧
○વિધવધનાં વિ+વપ્ વિત્તપિત
> પ્રા વિત્તપિત વગાવતાં
વિધાયનું ફિ ધ ૧ ૫
○વિતવિધ (કરતિ) વગતવાદ
વિધાય ના ધ ૧૨
વિરવ વિવિધ વિ દે ૧૯-૧
વિસરાધ ફિ ગ્રાવ વિ ધ ૭-૨
વિદાર ? અપુનો અરહ
ના દે ૧૮ ૧
વીચારો વિ વિચાર ના ધ ૫ ૧
+વાપીઅુ વિપ કીધ ધ ૧૫-૭
વૃધ વિ ગૃપ્ટ - પ્ર ગુઙ -
વરાવ ફિ ધ ૧ ૮
વેધ હ વધવ ના ધ ૧ ૧ ૧૮
વન્ય વિ વચ ન ૮ ૧૫ ૩
વબરાવિ વરામાં વિ દે ૧ ૧
+વોરવ્ છે વિપાપ્પ > પ્ર
વિદાર - ૫ ૧ વિ ... વી

વોરવું વહોરવા ક્રિ પે ૯–૪
+વોરાવ જે વહોરાવે ક્રિ સા ૧–૯ ૧૩
+વોરી જે વહોરી ક્રિ સા ૨–૭
+વોહોરાવે જે વહોરાવે ક્રિ સા ૧–૧૮
ષોષા સં પુષ > પ્રા ષાગ > ષોષાં > ષોન્નુ, ષોષો ક્રિ સા ૧૯–૨
શીજે સિધ્યતિ > સિજ્જાઇ > સીઝે > ક્રિ સા ૧૭–૯
શ્રી નામ પે ૧–૧ ૨
શ્રી-ભંડાર લક્ષ્મીના ભાણ્ડાગાર > માણ્ડાર > ના સા ૧૮–૧૫
ષજિનો < ભારની ખડનાર ખ કનો ના સા ૧૧–૧૪
ષટ્કાય ના જે ષટ્કાય + ના પૃથ્વી, પાણી તેજ વાયુ વનસ્પતિ ત્રસ (ગતિવાળા) એ છ પ્રકારના જીવ ના સા ૧ ૩
ષંઢ ખોષિઢિ ષંઢ ના સા ૨–૧
ષમરકા ષાદ્ર > ખનર, માખિની ના સા ૨–૪ ૧–૪; ૯–૭
+ષિપ્ર ક્ષપણ > ખવ > ખિપ્ર પગ ના સા ૧૪ ૧૨
+ષિપ્રભાત ક્ષપણ માગ સા ૧૨–૨
ષિપા–મેખિ જે સપક નાખી આ માના ગુન. સ્નાનો સંભવ ન ૨૯ એવી આભાવિક અવસ્થા ના સા ૧૯–૯
ષિમાવંત ષિમાવત < ક્ષમાવ < ક્ષમાવંત પ્રણ ના ૧૯–૧
ષાષરિ < ષે – < ષષ્ટ < સાધકારી વિ સ ૯–૭
ષચિત લોચિત ષચિત (ષેદ) પામેલી ક્રિવિ સ ૭–૭
સગતિ મા < ગૃતિ ના સ ૧૦–૩ ૪
સંઘ < સિંઘ < સિંહ ક્રિયા પગુ ના સા ૧૮–૪૧
+સંઘાડે સંઘ + ભાગે સમુદાય? સાધુઓનો સમુદાય ના સા ૧–૧૪ ૧–૬
+સંઘાડે સા ૧–૩ ૯–૧
સંચરા સં + ચર્ સમર્ગ ભા નીકળ્યા ક્રિ સ ૧–૩
સંચ્યા ષચિત સંચેલા ક્રિ સ ૧ –૬
સજન સ્વ+જન સ્વજન સગાં ના સ ૧૮–૨, ૩
સજ સજ્જ વિ પે ૭–૪
સંજમ સંયમ જે સાધુપણું ના પે ૧–૨ ૩ સ ૨–૧૧; સ ૧૧–૨ ૧૫, પે ૧૭–૧
સંજમાગ્રહી સંયમ ના સ ૧૯–૧

સવામ-સુ ધા. ક્ષિવામ-ક્ષેતા ૧૧- ના ધ ૧૪-૧૨

સ ધારે હે સંસ્તારક > પ્રા. સંથારઅંય > સંથારે સૂતા પારેનું ગમ્યુ પશુ ? રક્ષિત ગરમ પાણ્ણ ના ધ ૧૮-૧૧

સાગુર સદ્ગુરુ ના ધ ૧૮-૭

સંધા સંધ < પ્રા સંધિમ < સહિત બધા મ સર્વ ૩-૨

સનાદ સંનાદ બબ્બ ના ધ ૧૧-૧૫

સન્યા સંજ્ઞા ના ધ ૧-૨

સભાવ સ્વભાવ ના ધ ૧૧-૧૨

સંભારિઈ સંસ્મૃ પ્રા સંભર સંભારીને ક્રિ ધ ૧૬-૨૧

સમપાકાર સમ+પ્રાકાર એક જ રેખાવના ના ધ ૧-૧૦

સમ ધી સમ્યક્ત્વ સમધી (સમ્ય ક્રિ સમધીના વે ૧૩-૧

+સમોસરા હે સમોસર્ય પધાર્યા ક્રિ રે ૧-૧ ૫, વે ૮-૧ ર્ષ

+સમોસર્યા ક્રિ ધ ૧૫-૪

†સરખા સદૃશ સરખા વિ ધ ૧ ૨

સરહ્ય સર્+ધા > પ્રા સ દહ > સદ્દહણી (૨) સદ્ દહી મકણુ મી ક્રિ ધ ૧૧-૨

સવાદ સ્વાદ ના રે -૨

સંદારિ સારી રીતે હરી કરણ કરીને ક્રિ ધ ૧૦-૧

×સંસપ ના રે ૨-૧

સાઈ (મારી પાડી?) સાંઈ જાતિમન ના ધ ૧૨-૧૧ ૧૧

સાજ સાહાય્ય > પ્રા સાહિજ્જ > * સાજ્જ > મદદ ના ધ ૧૬-૧

સાત સપ્ત વિ ધ ૨ ૨

સાત-આઠ સપ્ત-અષ્ટ વિ ધ ૧-૬, ૧૨ ર્ષ

-સાતા હે ? શાતા ક્રિ ના ધ ૩ ૮

સાધિ ક્રિ સાધ ના ધ ૫-૫

સાપ હે ? સાધુ ના ધ ૧-૧૪ ૨-૫

સાધુ મો સાધુનો ના ધ ૧ ૧૧

+સામિ સ્વામી ના વે ૯-૩

+સામી સ્વામી ના ધ ૧-૬

સાર મ (પુરુ) ભાન ધ ૧-૧

†સારપિ સદૃશ સરખી વિ વે -૨

સાલ શાલિ (ધાન્ય) (ક્ષેત્ર) ચોખા ના ધ ૧૮-૬

સાસુપે દશમ્ - પ્રા અપ ગુ. સાસુ + એ ના ધ ૪ ૬

—

×સાસિ સંશય ના ઘ ૯-૧
×સાંસિ સંશય ઘ ૮-૧ ૪ ૪ ૯-૨ ૧-૩
સાહેબિ અર. સાહિબ (પ્રતિ બિંબ) + ઈ પ્રતિમા વૈભવ ના ઘ ૫-૭
સિંહલિ સૂ સ્વરૂપ સંકળી ના ઘ ૭-૧
+સિયા (પ્રા ૫. રાજસ્થાની) શીતલ સૂ સ્યા શા, શ્યા સ્ત રે ૩-૨
+સિયા-નિ સૂ શ્યાની સાની શૈની સર્ગ ઘ ૧ ૧
+સિયો સ્યો શો સર્ગ રે ૪-૧ ૨
+સિંહ સૂ. રાગ સ્ત ઘ ૧૧-૧૧
સિષ શિષ્ય ના ઘ ૧૮-૪
–સિસી–ચ્ચિ શીર્ષ ના ઘ ૫-૯
†સુકમાલ સુકુમાર વિ ઘ ૫-૯
સુકલ-ધ્યાન જે શુક્લ ધ્ય, પવિત્ર ધ્યાનનો એક પ્રકાર ના ઘ ૧૯-૧ ૯
સુકલ-લેસ્યા જે શુક્લ લે શ્યા જેના વડે જીવ શુભ કર્મ બાંધે છે તે શુભ માનસિક અવસ્થા ના ઘ ૧૯-૯
સુખ-સાતા જે ? સુખ શાતા સુખ અને શાંતિ ના ઘ ૧૦-૮
સુખમે ક્રિ રે ૨-૧
×સુખિ-ન પ્રા સુખ-ન સુ શબ્દ ક્રિ રે ૧-૨
×સુખિકે ક્રિ સુખાર્ત કે ક્રિ ઘ ૯-૯
સુખી સુખ સાથી વિ ઘ ૬ ૪
સુરિ-નર સુર-નર દેવ, માનવ ના ઘ ૧૫-૪
સુવિચાર ના રે ૨-૧
†સુખમાલ સુકુમાર વિ રો ૧૧-૨ ૧૩-૧૨, ૧૧, ઘ ૧૧ ૯
સુખિયા સુખિના સુખી વિ ઘ ૨-૨
સુભગ સૂ સુભગ-રૂપ વિ ઘ ૧૪ ૮
સેવ સેવા, ઉપાસના ના રે ૧૦-૩
સેહરો જરીનો ખાસ મ ઢિલ્લ અગ્રની કપાળી ના ઘ ૭-૭
સેહેસ સહસ્ર >પ્રા સહસ્સ > હજાર વિ ઘ ૧૪-૬
સોનીયા સોનૈયા ના ઘ ૧૪-૧
+સોપા સમર્પ> સમપ્પ>સોપ સોપ્ય ક્રિ ઘ ૧૮-૩૯
+સોપુ સોપુ ક્રિ ઘ ૧૮-૪

સોમન્ત શોમન્ત કિ લ ૧-૨
હર્ષ ર્સ પોસ ના લ ૪-૮
+હણ્ડુ અપ <અપ હિપમર્ડ
<દૃપર્ક ના લ ૧૮-૧૪
+હણ્ડો અપ <અપ હિપમર્ડ
< દૃપર્ક ના ઙ ૧-૧૩
+હરણ્ગામિનિ હરિનૃગમેષિ
ગર્ભાદિનું હરણ કરનારા એક
દેવ વિના લ ૧૩-૨
+હરણ્ગમિનિ હરિનૃગમેષિ
ગર્ભાદિનું હરણ કરનારા એક
દેવ દે ૧ -૩ લ ૧૩-૪ ૪
+હરય હરન < હર્ષે ના લ
૧ ૧૩
+હરિસિત હર્ષિત વિધિ લ ૧-૪
હલ્લા હલ્લા હલ્લા વિ લ
૭ ૩
હાય હસ્ત > પ્રા હત્થ >
ના લ ૧-૬
+હાલરિયા હાલર નું ન ય તે
પૂર્વે સ્વાર્થિક ભ હાલ ર્ય ના
લ ૧૨-૯
+હાલરો દિ. હાલય જૂ દિ.
હાલમાં હાલાં ખાટને
હાલવું ના લ ૧૨-૯
હાસ હાસ્ય હાંસી ના લ ૯-૫
હિતકાર વિના લ ૧-૩
+હિયડો હૃદય > પ્રા હિઅય
દેડ ના લ ૬-૬
+હુર્ઈ ભર્ઈ ક્રિની કિ લ ૧ ૧
હૂ મદમ્ સર્વ લ ૧-૮ ૧૨
+હુર્ઈ ક્રિની ભર્ઈ કિ લ ૧-૧૪
+હુઈ-જિ ક્રિની ભર્ઈ કિ લ
૧-૫
+હુઉ-છ ભર્ઈ કિ કિ લ ૧-૧૪
+હુઉં મન > લ > હુવો હવો
કિ લ ૧૬-૬
હુલરાવ્યો કિ લ ૧૨-૨
હેત હેત થી, કારણે ના (જુ
જુઓ પાછે) દે ૯-૩
૧

પ્રો. ડૉ. બિપિન ઝવેરીની કૃતિઓ

સંશોધન—
દેવશીલ ૭ આચારો રાસ
રમણભાઈ નીલકંઠ
ભાષા સાહિત્ય ૧-૨
રાઈનો પર્વતની સમીક્ષા
જય સોમનાથની સમીક્ષા

નવલકથા—
સપના
સિતારના
સોદમ (રમણભાઈ સાથે)
આદ અંત (સચિત્ર)
નમ ન ભર ભાર
ઉપવાસી
વર વહુ અને
આવે એ પરણી
*અમાસ
પતિ સાથે પુનર્લગ્ન
ગીતા

નાટક—
લગ્નની બેડી
હું અને હું
ઘરે આવજો
સા રામ નમસ્કાર

પાઠ્યપુસ્તકો—
સ્વસ્તિક એટલાસ
હિન્દી વાચનપોથી
હિન્દી ગુજરાતી અનુ
માળા ૧-૨
હિન્દી વ્યાકરણ ઉપક્રમ
હિન્દી મેળો ૧ ૨

વાર્તા—
સંગા ગર્વ ૭ ચીની
શેઠ હસ્તાપણો
વૈતાળની વાતો
શ્રી દાસની વાતો

પ્રકીર્ણ—
મહારાજ અને મહા મા
ચંદ્રમા નરેશના મહેલ
જૈન સૂત્રાવલિ, વગેરે

સંપાદન—
ચેતન નાટિકા ભા ૧
ધાર્મિક ત્રૈમાસિક
જિનપદ આચરણ
મહાશ્રીનિકેતન વાર્ષિક

હવે પછી—
ટોમસ હાર્ડીની બે નવલો
પ્રદ્યુમ્ન રામ વગેરે વગેરે

---
* શ્રીમતી કુસુમબહેન ઝવેરી સાથે